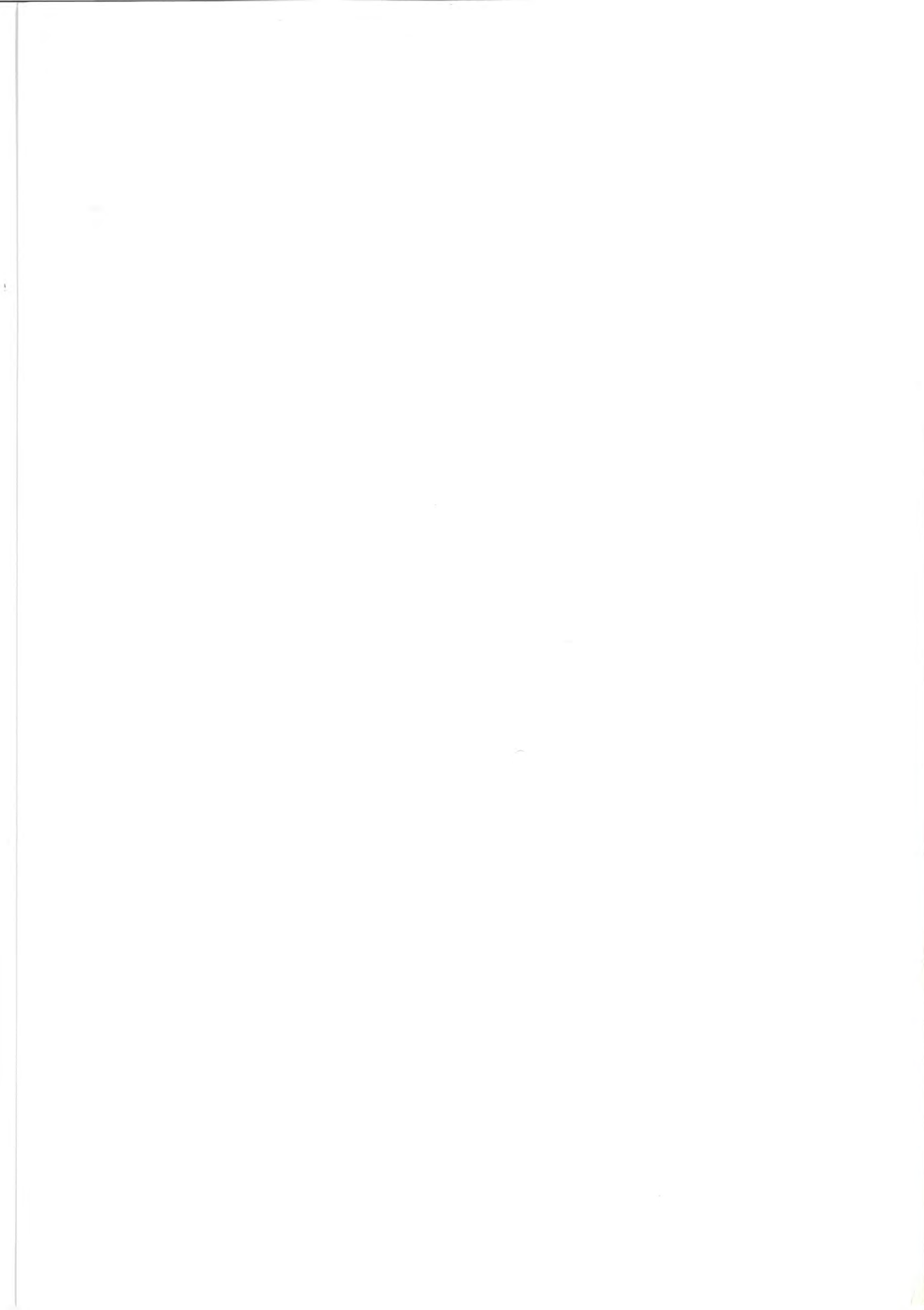

Var tredje timme – livet som väderobservatör

Judit Martin

**Var tredje timme – livet som
väderobservatör**

Judit Martin

Omslagsbild: Mätstationen i Zinkgruvan, fotograf Judit Martin.

INNEHÅLL

Förord.....	3
Karta.....	5
Inledning	7
En episod.....	10
Den härliga vädermannen på Hoburgen.....	12
Olympisk skridskoåkare i Backa.....	20
”Inte länge på Valen.....	22
Från Stockholm till Edeviks väglöst ödemark	26
Den självständiga flickan i Gäddede.....	33
Ödemarksdotter i Klimpfjäll	38
Björnjägaren i Hemavan	43
Samlaren i Junsele.....	49
Observatör sedan barnsben i Kullen	56
Fågel-folk och icke fågel-folk i Falsterbo.....	61
Öliv på Hanö	67
Nattplågan i Rörbäcksnäs.....	75
Ballonguppsläppning i Västerplana	81
Margaretorna—Boode och Svensson—i Hagshult	83
Djurvän på Öland	86
Helikoptercowboy i Vuoggatjålme	92
Centralt i Jokkmokk.....	99
Treriketsobservatörer i Naimakka.....	106
En timme med Aida	115
Trettio år på norrländska stationer	118
Tillbaka till Bjuröklubb.....	123
Tre generationer på Harstena	130
Varningsstation vid Aspöja	133
Sjöbrevbärare från Harstena.....	135
Ett rofyllt liv i Storbron.....	139
Prästson i Snavlunda	144
Kosters Kosterbärg.....	148
En bit av Katterjåkk i Sveg	152
Ett berikat vikarieliv.....	155
Observatör som blev ilsken.....	158
Epilog.....	161
Tack	165

FÖRORD

Under 1990-talet minskade antalet stora bemannade väderstationer i Sverige drastiskt från närmare 200 till endast ett tjugotal. Judit Martin, väderobservatör i Zinkgruvan, en av de stationer som lades ner, insåg då att det var hög tid att dokumentera en yrkeskår som tycktes vara på väg att försvinna. För henne som en gång brutit upp från det soliga Kalifornien för att var tredje timme rapportera det ofta kärva vädret i avlägsna Sverige, är steget från tanke till handling aldrig långt. Med hjälp av sin något svårflörtade bil och en bandspelare lämnade hon Närkeskogarna för en intervjuresa som kom att föra henne till observatörer från Falsterbo i söder till Naimakka i norr. Resultatet blev den här boken.

Det blev, som författaren själv poängterar inte en bok om väderobservationer utan mer om människoöden och ett Sverige i snabb förvandling. Förhoppningsvis är också den tid mycket avlägsen när vi för gott måste summera observatörskårens insatser. När meteorologen själv får bestämma väljer han fortfarande observationer utförda av välutbildade och motiverade observatörer framför sådana från aldrig så välinstrumenterade automatstationer. När en observatör studerar vädret utför han med hjälp av synen och hjärnan också en kvalificerad form av fjärranalys som antagligen även den mest sofistikerade framtida högteknologi kommer att få svårt att överträffa.

Haldo Vedin, meteorolog SMHI

Min kärleksaffär med väderobservatörsyrket började vinter 1974-75, när jag arbetade som avlösare på den västerbottniska väderleksstationen vid Bjuröklubb. Jag njöt av att gå ut var tredje timme och titta upp mot himlen och ut över havet samtidigt som jag kände vinden och vädret i ansiktet. Det var ett jobb som passade min läggning perfekt. Men det dröjde nästan tio år innan jag bestämde mig för att överge mina engelska kurser och vara hemma på heltid som observatör. Då kunde jag börja skriva på allvar. Tack vare Haldo Vedin, öppnades augusti 1983 Zinkgruvans väderstation hemma hos mig. Jag älskade jobbet, att verkligen leva tillsammans med vädret, och det var en stor besvikelse när jag tolv år senare befann mig på nedläggningslistan. Som tröst sa min vän Pia Skoglund, ”Du som vill gärna bli författare, du kunde dokumentera ett yrkesgrupp som håller på att försvinna för alltid.” Och så var frön till boken sådd.

Under mitt sista arbetsår 1995 skött min avlösare Anna Eriksson om mitt hem och jobb vid flera tillfällen, ofta dagar eller veckor i streck, medan jag åkte genom hela Sverige i min ”svårflörtade [skrot]bil”, utrustad med kamera och bandspelare, och intervjuade observatörer. Manuset var färdigskrivit redan 1996-97. Men då tyckte alla förlag, som läste det, att SMHI skulle bidra till tryckningskostnader, samtidigt som SMHI sade att de inte hade pengar till sådant (de hade redan betalt mina resor och film). Till slut tröttnade jag på alltihop och lät manuset ligga och samla damm på mitt skrivbord.

Sommaren 2003 hände det någonting helt oväntat. Min barndomsvän Susannah Graedel hälsade på från Amerika tillsammans med sin man Tom, professor vid Yale University. De ville att jag skulle skicka en kopia av "boken" som present till Toms kollega professor Henning Rodhe vid Stockholms Universitet. Trots mina protester att det bara var ett manus och ingen bok, envisades de och till slut gav jag mig. Snart därefter fick jag ett brev från professor Rodhe med e-mail adress till Tage Andersson, medlem i Sveriges Meteorologiska Sällskapet, som i sin tur rådde mig att ta kontakt med en på SMHI som hette Magnuz Engardt. Då var det Magnuz och hans kollega Gunnar Larsson som fick fart på det hela, så att manuset kom i tryck.

Där inget annat anges är alla foton tagna av mig. Kartorna är hämtade ur KAK bilatlas.

Judit Martin i Zinkgruvan september 2004

SMHI:s större meteorologiska stationer 1995 med de besökta stationerna inringade.

INLEDNING

Väderobservatör är ett yrke som håller på att försvinna för alltid. När jag, som observatör, fick uppsägningsbeskedet, bestämde jag mig för att dokumentera de människor som har eller har haft detta ovanliga arbetet. Bland annat är det ett jobb som kräver att man rapporterar vädret var tredje timme (och i vissa fall varje timme mellan kl. 6 och 16) dygnet runt, 365 dagar om året. Detta är ingen bok om vädret och inte heller om hur man observerar vädret. Den handlar om observatörerna. Vad är det för människor? Vad har de för bakgrund? Vilka intressen har de? Hur handskas de med ett liv som är sönderhackat i bitar om två och trekvarts timmar? Hur är det att vara väderobservatör?

Mitt första möte med väderobservatörernas märkliga värld inträffade under en vinter för trettio år sedan, när jag tillsammans med mina två små barn hamnade hos en väninna, som var väderobservatör på Bjuröklubb. Meningen var att jag skulle arbeta som avlösare under de tre månader hennes man var i Amerika. Bara att bo i Norrland under den långa mörka vintern kunde ha varit tillräckligt, romantiker som jag är. Alltsedan barndomen hade jag längtat efter ett riktigt ensligt och spännande jobb. Helst skulle jag ha varit fyrmästare, om jag inte haft oturen att födas på fel tid och med fel kön. Men även i detta sammanhang fick jag lite extra godis i påsen, eftersom Bjuröklubb är känd för sin fyr. Visserligen är den ingen lång och slank vykortsfyr, men den lyser genom nattens mörker med samma storslagenhet ändå.

Bjuröklubb ligger på spetsen av en landtunga, som avslutar en knubbig halvö mellan Umeå och Skellefteå. Att möta fyrens välkomnande blinkande i fjärran första gången jag åkte dit, var att träda in i en alldeles speciell miljö, skild från civilisationens påfrestningar. Och som jag snart fick se, var det en värld inte enbart styrd av plikten att rapportera vind, snö, is och kyla var tredje timme, utan till och med ett liv som i stort sett styrdes av dessa krafter. Det började redan vid slutet av landsvägen, när vi svängde upp på den branta grusvägen mot stationen. Tre gånger var vi tvungna att backa ner och ta fart igen, innan vi kom över den miniglaciär, som täckte backens hjässa.

Väl framme vid boningshuset träffade jag på väderstationens första yrkestecken, en vit bikupeliknande spjällåda på spinkiga ben bredvid en ställning med ett trattformat föremål, som såg ut att söka kontakt med rymden. Bakom den ytterligare en istäckt backe upp mot den låga fyren, som hukade på sin kulle.

Ganska snabbt började jag fatta vad det innebar att vara väderobservatör. Livet blev uppdelat i två och trekvartstimmars portioner. Många gånger var man tvungen att avbryta måltider, sagoläsning, veckans enda bra långfilm på TV—till och med sömnen—och dra på sig täckjacka, stövlar och mössa och sedan ta sig ut. Ofta gick man med huvudet böjt mot vindens isiga fingrar, som försökte gräva sig in under kragen, som om de själva sökte värme. Först gick man fram till termometerburen, som spjällådan heter, och läste av termometern och hygrometern, som visade luftfuktighet. Kl. 7:00 och 19:00 läste man också av minimi- och maximitermometrarna, och kollade eventuell nederbörd i nederbörds-kannan i sitt trattformat skydd. Sedan gick man den halkiga stigen upp till fyren. Därifrån bedömde man sikten, med hjälp av vilka ställen som var

synliga. Skellefteåhamn med sin sagolika nattbelysning pekande mot Finlands osynliga kust låg längst bort och innebar maximal sikt. Sedan följde några öar, därefter ett par sommarstugor och en närliggande hamn. I tät dimma såg man bara själva fyren nedifrån på 50 meters avstånd. Samtidigt skulle man lägga märke till eventuella väderfenomen, som kunde vara olika typer av snöfall, dis, dimma och underkyld nederbörd. Och sedan kom molntäcket. Först räknade man ut hur många åttondelar av himlen som var täckt av moln. Sedan kom det enda som var svårt. Att det fanns 27 olika sorters moln att välja emellan kändes oöverkomligt i början. Men när man delade upp himlen i sina tre molnlager—låga, medelhöga och höga—med bara nio molntyper i varje skikt, blev saken betydligt enklare. Moln är ingenting man lär sig över en dag. De är som livet—man lär sig hela tiden. Men man gjorde sin bedömning så gott man kunde och skyndade sig ner till husets värme och själva obsrummet. (Ja, "obs" hade blivit tungans och tankens nya ord. Man "obsar" eller "gör en obs" vid "obstiden" och skriver upp den i "obsrummet.") I den lilla skrubben under trappan, som kallades för obsrum på Bjuröklubb, hade man fortfarande en del saker kvar att göra, innan all information kom ner på telegramblanketten. Med lite enkel matematik var daggpunkten snabbt uträknad. Vindriktning och hastighet läste man av från en registrering från en anemometer uppe på kullen. (Detta var en lyx som fanns endast vid vissa kust- och fjällstationer. De flesta observatörer måste bedöma vinden bara med hjälp av en enkel vindfana på ett hustak och trädens rörelser.) Sedan flyttade man varsamt ner den vackra U-rörsbarometern tills den hängde alldeles lodrätt och läste av den noggrant med hjälp av förstoringsglaset. När den var lutad mot sidan igen måste lufttryckets förlopp beskrivas enligt ett kontinuerligt streck ritat av barografen. Med all samlad information var det äntligen dags att sätta igång och förvandla allting till kodsiffror. Dvs. temperatur, daggpunkt, molnhöjd, sikt, molnmängd, vindriktning och hastighet, lufttryck, samt tryckets förlopp, typ av låga, medelhöga och höga moln och till och med väderfenomen. Förhoppningsvis var allt i sin ordning, när telefonen ringde. Då läste man av alla hårdvunna siffror och kanske pratade några ord med insamlingscentralens kille. Sedan var "obsen" avslutad och livet kunde gå vidare—i alla fall två och trekvarts timmar till nästa "obs".

Men det här är ingen bok om hur man observerar vädret; snarare en bok om de människor som har observerat, bedömt och rapporterat det var tredje timme (och i vissa fall även varje timme) natt och dag, i helg och söcken—och bokstavligen i ur och skur—samtidigt som de har avnjutit julskinkan och midsommarnubben. Dessa människor har fått sin belöning inte bara i form av pengar, utan ibland i form av en kalldusch mitt i natten, när de klivit rakt ut, utan att ana att det ösregnade, eller som ett bad av torr snö upp under morgonrocken och ner i stövlarna, när de halkat omkull i halvvaket tillstånd. Å andra sidan har extra belöningar kommit i form av det första kvittrandet från vaknande fåglar en tidigt sommarmorgon, eller en vacker soluppgång, som man skulle ha missat, om man inte hade varit tvungen att gå ut och "obsa". En av mitt livs mest fantastiska upplevelser var i samband med obsande, en kall, kall natt, när jag stod på Bjuröklubbs fyrkulle, medan norrskenet bjöd på en obeskrivlig färgsymfoni, som spelade över halva himlavalvet. Det var verkligen värt alla nätter jag hade varit tvungen att lämna en varm säng och ragla ut i snöstorm och kyla. Till slut blev jag så fångslad av arbetet att jag några år senare sökte och fick en egen väderleksstation.

Att vara väderobservatör är ett väldigt ensamt jobb, med nästan ingen kontakt med vare sig arbetsgivare eller kolleger. Men för mig är det en alldeles speciell känsla att veta att varje gång jag går ut och obsar, gör tusentals människor över hela jordklotet precis samma sak samtidigt, att man är en del av en mycket större gemenskap som har funnits sedan lång tid tillbaka.

Visst har folk observerat och funderat över vädret sedan människosläktets gryning. Aristoteles till och med uttryckte sina slutsatser i ett verk som heter "Meteorologica". Hur många andra människor som regelbundet har antecknat vädret i gångna tider vet ingen, men de äldsta bevarade journalerna—förda av engelsmannen William Merle—härstammar från åren 1337-44. Och vi vet att mot 1500-talets slut

utförde Tycho Brahe vetenskapliga väderobservationer på Ven, trots att inga instrument fanns på den tiden. Uppfinnandet av både termometern och barometern några decennier senare ledde till de första organiserade synoptiska (samtidiga) observationerna, som gjordes av jesuitmunkar på tio olika platser i Italien. Här i Sverige började de första observationerna på 1720-talet vid Uppsala universitet, och sedan också vid Lunds och Stockholms astronomiska observatorier.

100 år senare hade ett nät av observationstationer vuxit upp i Europa, men för det mesta utan någon samordning emellan dem. Vändpunkten kom i mitten av 1800-talet på grund av två händelser: uppfinnandet av telegrafin och en ödeläggande storm över Svarta havet under Krimkriget, vilken förorsakade svåra förluster för den engelska och den franska flottan. I efterhand kunde man konstatera att det dagarna innan hade stormat i flera europeiska länder, och att det kanske varit möjligt att förutse en kommande storm. Till följd av detta grundades väderlekstjänsten i Paris. Dit telegraferades väderobservationer från ett antal stationer och de första synoptiska väderkartorna ritades. Men Sveriges utveckling låg långt efter de flesta andra länders. År 1859 byggdes ett nät av 24 stationer som rapporterade vädret kl. 8, 14 och 21, tider som passade ihop med telegrafstationernas öppettider. Nästan alla dessa observatörer var själva telegraftjänstemän. För att försäkra sig om att de utförde sina observationer på bestämda tider, istället för efter eget behag, fick de ett årligt arvode på ungefär 150 riksdaler.

Men det skulle dröja ytterligare 14 år innan ett institut för den meteorologiska verksamheten—Statens Meteorologiska Centralanstalt (MCA)—skapades 1873, samma år som den första meteorologiska kongressen ägde rum i Wien. Syftet med kongressen var att bland annat åstadkomma en internationell standardisering av väderobservationerna. Sedan fortsatte den meteorologiska vetenskapen att utvecklas. Efter andra världskriget grundades WMO, World Meteorological Organization, inom det nyfödda FN. Här i Sverige förvandlades MCA till Statens Meteorologisk-Hydrografiska Anstalt år 1919 och vidare till Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut år 1945 (se "Vädret, Vattnet och Vi" utgiven av SMHI vid 100-årsjubileet 1973).

Men bakom dessa växande jättar har alltid stått en kår av osynliga observatörer, som har försett dem med de nödvändiga råvarorna till deras verksamheter. Utan dessa viktiga kuggar skulle hela det meteorologiska hjulet ha slirat betänkligt.

På 1990-talet var vi inne i datorernas tidsålder och kuggarna hade blivit gammalmodiga. "Bättre" och "billigare" sätt fanns att hålla verksamhetens hjul igång. Följden blev att två tredjedelar av Sveriges bemannade väderlekstationer omfattades av en nedläggningsprocess. Ett yrke höll på att försvinna för evigt, ett yrke som passar en speciell grupp av individer. Istället skall de mänskliga ögonens och öronens bedömningsförmåga ersättas av datastyrda maskiner. Å ena sidan kan man tänka att, med dagens teknologi som bland annat sätter människor på månen och skjuter raketer ännu längre ut i rymden, är det lite ironiskt att en massa av folk måste springa ut var tredje timme, titta sig omkring och bedöma vad de ser och sedan skicka informationen vidare. Det är nästan lika primitivt som att svänga en lykta på stranden i en storm för att varna båtar för grund. Å andra sidan kan man fråga om det är värt att offra människor på teknologins altare. Detta är en av nutidens viktigaste frågor, en fråga som de som bestämmer inte ens verkar ställa, ännu mindre ta hänsyn till.

EN EPISOD

När jag pratade med folk på SMHI för att få lite råd om vilka observatörer, som skulle kunna ha någonting intressant att berätta, satt 4-5 människor och funderade högt.

"...Och sen var det Olle. Han var verkligen intressant. Oj oj oj, vad han kunde berätta!" sa en. "Och minns ni henne däruppe i Norrland?" kom en annan med, och så vidare.

Med varje namn hoppade min hjärta. Denna person ville jag gärna träffa. Och denna. Jag ville beskriva observatörlivet så långt tillbaka som möjligt. Men efter varje minnesbild kom samma suck: "Han (eller hon) är död."

Under mina intervjuer var det likadant. Ofta hände det att en pensionerad observatör kunde prata om sin företrädare, som hade jobbat på 20-30-talet. Det lät alltid spännande och det kliade i mig att få träffa denna observatör. Men varje gång möttes mitt "Lever han/hon?" med samma svar: "Nej, han/hon är död—för länge sen."

Så småningom gav jag upp hoppet att få en beskrivning av hur det hade varit att vara väderobservatör vid seklets början.

Sedan en dag, helt på måfå, öppnade jag bakifrån en av mina gamla Turistföreningens Årsskrift (1918) och hamnade på de korta tråkiga artiklar längst bak, som jag aldrig brydde mig om. Plötsligt fastnade min blick på rubriken: EN VETENSKAPENS MARTYR Tragedien på Pårtetjåkko den 25 september 1917. Utan att

Pårtetjåkko-observatoriet

från STF Årsskrift 1918

veta varför, blev jag så nyfiken att jag läste de följande tio sidorna utan uppehåll. De handlade om två unga män vid en meteorologisk observationsstation, som kallades observatoriet. Även om det inte var ett typiskt exempel på observatörliv under 1900-talets första decennier,

var det i alla fall ett exempel på hur två observatörer kunde ha det.

Observatoriet låg på 1830 meters höjd på Pårtetjåkko i Sarekfjällen, 3 mil norr om Kvikkjokk. På grund av "de utomordentligt svåra transportförhållandena" i området, var stationshuset en 4x4 m hydda byggd efter en för den tiden alldeles ny metod, där byggnadsmaterialet vägde ungefär en fjärdedel av det i ett lika stort trähus. Den var uppdelad i kök, två sovrum och laboratorium och värmdes med fotogenkaminer, som sällan lyckades få temperaturen upp över tio plusgrader. Observatör Manne Hofling, 29 år, och hans assistent Finn Malmgren, 22 år, gjorde sina observationer varje timme dygnet runt. Följaktligen blev de helt beroende av en hantlangare, som bar upp all mat, fotogen, post m.m. ett par gånger i veckan från Kvikkjokk—på ryggen, eftersom körväg helt och hållet saknades. Men hantlangaren arbetade som det passade honom och kom aldrig upp fullastad. Det betydde att observatörerna måste ransonera maten och att de inte hade de nödiga förråden de borde ha ifall kontakten med yttvärlden blev avbruten genom svårare oväder, hantlangarens sjukdom eller dylikt.

Till slut fick de tag i en mycket dugligare hantlangare, som skulle överta uppdraget 1 oktober. Men redan 18 september uppgav den tidigare att han inte ville komma upp till observatoriet en enda gång till. Hofling anmodade honom att be en namngiven person i Kvikkjokk att komma upp med proviant senast den 21 september. Men inget bud kom den dagen. De två männen hade bara en brödkaka, en tallrik makaroner och lite mjöl kvar. När ingen kom dagen därpå, beslöt sig Hofling för att ta sig de 12-13 km ner till Pårek-observatoriet och hämta proviant därifrån. Men han kom inte iväg förrän ganska sent på eftermiddagen. Eftersom ingen stig fanns, gick han efter de graderade träpinnar, som var utplacerade ungefär varje kilometer mellan de båda observatorierna för att mäta "snöhöjden". Observatör som han var, läste han av dem samtidigt som han gick. Märkligt nog, finns hans resa ner till Pårek skildrad i ett brev han skrev, när han hade kommit dit. I det beskriver han hur han har gått vilse i snögloppet och mörkret och blivit tvungen att söka skydd bakom en sten, genomblöt. Vid femtiden på morgonen vaknade han, snötäckt och styv i benen. Framför honom stod en liten hydda, där han kunde ta sig in. Så fortsatte brevet: "Detta att komma under tak hade en mycket upplivande verkan. Lyckades slutligen få av mig de sura kläderna och genom att gnida kroppen med snö lyckades jag få blodet i omlopp. Då jag vridit ur kläderna det mesta vattnet, kände jag mig nu i stånd att taga mig till Pårek. Men det var också mina yttersta krafter, höll på över två timmar den korta sträckan. Tack vare jag nu äntligen fick ta av mig de våta kläderna och lägga mig i varma filter lyckades kroppsvärmen återkomma och tack vare Åstrand (observatör vid Pårek), känner jag mig fullkomligt bra idag. Något feber har jag dock, men det kan ej hindra mig återvända till toppen, vilket är mycket brådskande eftersom provianten är slut."

Tisdagen den 25 september lämnade Hofling Pårek med proviant. Vinden, när han satte iväg, blåste omkring 10 sekundmeter, sedan frisknade det i och det blev snöstorm. Framåt 4-tiden hade vindhastigheten ökat till 29 sekundmeter (bara några sekundmeter under orkanstyrka) på Pärtetjåkko.

Efter Hoflings avfärd från Pärtetjåkko den 22 september hade den svältande Malmgren ensam skött de ansträngande observationerna på observatoriet. Vid ett tillfälle svimmade han av hunger, en annan gång var han så desperat att han försökte steka pannkaka i paraffinolja. Efter att han hade väntat fem dygn beslöt han sig för att gå ner till Pårek själv. Svag av svälten, gick han iväg på kvällen och, som Hofling, var han tvungen att tillbringa natten i snön. Följande morgon kom han till Pårek. Då förstod alla att någonting hade hänt Hofling.

Trots flera dagars spaningsarbete utträttat av flera personer, hittades inte Manne Hoflings kropp denna höst innan snön låg tjock i fjällen. Han hittades aldrig.

Vid slutet av september återvände Finn Malmgren till observatoriet på Pärtetjåkko, där han ensam utförde sina observationer i tre och en halv vecka. Därefter fick han en kamrat från Uppsala som assistent och blev själv observatör.

Som epilog till Pärtetjåkkoåret kan man tillägga att observatör Malmgren gick vidare i äventyrens spår under 20-talet. 1922 deltog han i en 3-årig polarexpedition med segelfartyget "Maud", 1926 flög han med Amundsen över Nordpolen i luftskeppet "Norge" och 1928 deltog han i en polarexpedition med luftskeppet "Italia". När det havererade på isen, omkom sju av de sexton ombord och Malmgrens arm skadades. Trots det och hans dåliga kondition, följde han, som var iskunnig, med två andra som skulle gå mot land och söka hjälp. Men efter några dagar orkade han inte längre utan bad de andra två lämna honom. Han blev bara 33 år gammal.

Från Svenska turistföreningens Årsskrift 1918

och FINN MALMGREN, av Lars-Olof Turesson i Polarfront juni 1988

DEN HÄRLIGA VÄDERMANNEN PÅ HOBURGEN

Det var en kall februarikväll. Då och då trängde en tunn strimma av nymånen fram genom det sönderrivna molntäcket. Jag körde

upp från Visby hamn och fortsatte ut i det släta landskapet mot öns lilla svans längst i söder. Till min besvikelse såg jag att marken var bar. Jag hade sett fram emot en riktig gotländsk vinterscen med höga snödrivor och kulingvindar som skulle driva en vägg av snöflingor mot bilrutan. Men jag kände igen stämningen, som är så annorlunda mot den på fastlandet, ett slags lugn tidlöshet. Landskapet var fyllt med gårdar och byar, men knappt någon trafik och inga lastbilar alls. Det var bara att åka raka spåret en och en halv timme.

Vid Burgsvik märkte jag att mina ögon omedvetet spanade upp mot himlen, men det var inte förrän jag åkte genom Vamlingbo de fann det de sökte—ljuset som strök de låga molnens undersidor från någon osynlig källa. Efter några kilometer till tittade Hoburgens fyr plötsligt ut bakom Sunde kyrka med sin vänliga hälsning till alla resenärer.

Snart var jag framme vid den välbekanta öppningen i en av de många stenväggarna som kantar åkrarna i denna nästan trädlösa och vindsvepta trakt. Jag svängde till höger och åkte några hundra meter upp i backen tills jag äntligen nådde själva fyrtornet. Strålarna roterade tyst ovanför mig som en skyddande jättes armar. För en kort sekund fick jag en inblick i hur det måste ha varit att—mitt i stormen—känna sig räddad av fyren.

Men Hoburgens är inte bara en fyrplats utan har länge också varit en väderleksstation. Och som så många andra fyrplatser runt om Sveriges kuster har de första väderobservatörerna varit fyrvaktarna. Och inte av en ren slump. Tvärt om. Jobben gick hand i hand. Som fyrvaktare reagerade man på vädret; som väderobservatör rapporterade man det. Detta kunde pensionerade fyrvaktare Arne Kristiansson berätta om.

Arne är född 1931 på en liten gård som ligger undangömd i en dal alldeles intill fyrplatsen. Att växa upp under de snurrande ljusstrålarna betydde att hela tillvaron präglades av fyrlivet.

"Där fanns alltid jämnåriga att leka med bland de fyra fyrfamiljernas barn", sa han. "Jag var lika mycket här som hemma, när jag växte upp. Och sen hade jag en farbror som var extra fyrbiträde här på somrarna. När han blev för gammal fick jag ta över hans jobb. Jag var bondson och det var inte så populärt att en bondson var fyrvaktare då, särskilt inte när det fanns andra fyrvaktarsöner i trakten, som ville ha jobbet. Men jag fick det därför att jag var här—jag fanns ju på plats hela tiden."

Året var 1948 och Arne var bara 17 år.

”Jag kunde ingenting om jobbet”, förklarade han. ”Då fanns det en äldre fyrmästare här. Han var jättehygglig och han lärde upp mig. Det gick bra, men jag var väldigt nervös i början, när jag skulle få ihop dom där väderrapporterna. Samtidigt tyckte jag det var himla kul att få jobba här. Det var spännande. Och staten var det bästa man kunde jobba hos. Det var alltid säkert.

Men det visade sig snabbt att väderleksrapporterna kanske var den enklaste delen av jobbet.

På den tiden saknade Hoburgen fortfarande elektricitet.

”Då var det fotogenfyr här”, berättade Arne.

”Men hur fungerade det?”

”Varm fotogen brändes i en så kallad trippelbrännare med tre stycken glödstrumpor. Den lyste jättebra.”

”Som en sån där campinglykta som man pumpar upp, menar du?”

”Just det. Precis. Men bara i ett större format, om man säger så. Den drevs med luft. Man måste pumpa upp den var tredje timme. När jag började där var jag för lätt, så jag fick verkligen ligga i. Släppte man ner trycket för lågt då blev fotogenljuset gulare och gulare. Trycket måste alltid vara uppe på nio kilo när man lämnade passet.”

”Men själva lampan, då...” började jag.

”Den stora linsen som roterar däruppe flyter i en skål, som är fylld med kvicksilver.”

”Kvicksilver!” avbröt jag.

”Jo då. Det fungerar som en sorts slitlager som är outslitligt. Hela den där tunga linsen står i kvicksilvret. Det finns små kullager, som styr den, så att den inte vaggar eller hoppar och vinklar, utan går stadigt i sin bana.”

”Men vem har hittat på ett sånt system?” undrade jag.

”Det var tydligen en fransman. Detta linssystem fanns med på någon utställning i Malmö 1912. Den sattes upp här 1916, och är kvar än idag. Innan dess var det någon sorts spegelfyr. Men jag vågar inte tala om hur den funkade. Det har jag inte riktigt satt mig in i.”

”Men är den inte farlig?”

”Klart vi var skraja, när vi kom på det där med kvicksilvret, men de har gjort mätning däruppe i rummet, där linsen är, och vi fick veta att det inte var farligt—eller man sa det i alla fall.”

”Men hur gick lampan runt, innan ni hade ström?”

”Den drevs av ett urverk som hade ett lod på 450 kilo som hängde ner i själva fyren. Det fick man veva upp var tredje timme, ungefär. Ibland, när man satt där, vevade man upp det så det inte gick ner så långt. Släppte man ner det för långt då måste man dra en hel kvart eller så, innan det var uppe igen.”

”Så ni hade lite att göra...”

Arne skrattade och fortsatte.

”Ja, fram till 1951, när det var fotogenfyr. Då satt man uppe i fyren på vakt. Då hade vi en vedkamin som

vi eldade i. Så man fick bära upp både ved och fotogen. Och sen var det massor av vård.

Arne

(foto M. Kristiansson)

Man fick dammtorka linsen en gång i veckan. Det kunde ta kanske en och en halv timme. Och sen skulle man putsa den minst två gånger om året med putsmedel. Det var jättejobbigt. Man hann bara en liten bit på en arbetsdag faktiskt. Men sedan 1978, när fyren automatiserades, har den inte varit dammtorkad alls. Nu ser den hemsk ut egentligen. Nu, när jag ser på anläggningen, då är det med vemod, måste jag säga.”

”Ni hade nattskift också, eller hur?”

”Jo då, visst. Fyren måste passas hela tiden. Vi passade på sjötrafiken samtidigt, så vi hade alltid en VHF radiostation på. Till exempel, om man begärde lots, när man skulle längre norrut, då kunde man beställa hos oss i god tid. Ja, man var uppbunden hela tiden, när man hade vakt, kan man säga. Vi fick inte gå ifrån så värst mycket, kanske en liten stund för att koka en kopp kaffe. Och för att lämna väderleksrapporten var tredje timme förstås. Jag minns en natt när jag satt i vaktrummet. Klockan var kvart i ett och jag skrev rapporten, medan ett väldigt åskväder höll på utanför. Plötsligt kom tre såna här klotblixtar—små blixtkulor—farande runt skrivbordslampan. Alla tre small och jag fick hörseln skadad. Det var verkligen en hemsk upplevelse! Då blev jag skraj. Jag rafsade ihop alla papper och flyttade ut i maskinrummet och skrev där istället. Men blixten hade slagit sönder både telefonen och strömmen. Då blev det mycket 'pinaler' igång så jag kunde inte skicka någon rapport alls. Då är det dåligt väder när man drabbas på detta sätt! Man fick verkligen jätterespekt för åskan. Fy sjutton! Det var fruktansvärt alltså! Vilken smäll!”

Än så länge hade Arne bara beskrivit den vanliga arbetsbördan. Men med klotblixten kom han in på det område som utgör mårgen och musten i en fyrvaktares/observatörs existens, nämligen det som i allmänhet kallas för dåligt väder. Åskväder då och då var en sak. Men när Gotlands sydspets låg inlindad i dimma, som är mycket vanligt, då kom livet på Hoburgen igång på högvarv.

”Jo”, sa Arne, ”då sköt vi mistsignalering på fyrplatsen med kanon. Ett skott var femte minut.”

”Med kanon?”

”Jo då. Vi hade trotylpatroner. De såg ut som ficklampsbatterier ungefär. De satt fyra-fem meter ut från fyrtornet på armar. Två patroner, en på varje arm. De tändes elektroniskt genom en induktionsapparat, som man alstrade ström med. Man drog veven, och tryckte sen ner en spak. Då small den. Fy sjutton vad den small! Man fick ladda om var tionde minut. Och sen var det uppehåll på tio minuter, när man skulle skicka väderrapporten. Då skulle man vara snabb—jättesnabb—att läsa av instrumenten och få ihop rapporten. Vi hade mistsignalering fram till 1951. Då blev det elektricitet, med mistlur som tjöt istället. Folk kunde knappt sova dom nätterna den var igång. Det var ett fasligt liv på den. Ända ner till Burgsvik—nästan två mil—kunde man höra den. Den tjöt var femtonde sekund—dvs. sex sekunder ljud och nio sekunder tystnad. Det var svårt att sova. Och visst var det mycket dimma!”

Jag trodde att Arne hade berättat färdigt, men plötsligt kom han på någonting han hade glömt bort.

”Jovisst, och fram till 1963 hade vi sjöräddning. På den tiden var det mycket laxfiske här utanför och ända ner mot Polen. Och oftast var det dåligt väder och man blev sjösjuk vid sjöräddningen, särskilt av olja lukten från motorerna. Och så hade vi stormkontroll, när vinden gick över 14 m/sek. Då måste man hitta en ledig stund och skicka en speciell stormrapport.”

Han funderade en stund, säkert med huvudet fyllt av nyväckta minnen.

”Jag slutade 1978, när fyren blev automatiserad. Men det tog många år, innan jag kopplade av fyrjobbet. Man nästan led av att man var tvungen att överge allting.”

Arne var 47 år, när han lämnade sitt hem på Hoburgen. Så småningom efter lite omvägar kom han till Stockholm. Jag blev nyfiken på hans reaktion på en sådan stor förändring.

”Att bo i Stockholm var lite knepigt i början. Men intressant var det. Jag var kontorsvaktmästare. Under lunchen gick jag runt där i stan mer och mer för varje dag. Jag hade Klara kyrka som riktmärke, så jag visste hur jag skulle gå hem. Tornet var så högt att man såg det över alla hus, när man gick på gatorna. Men man fick ju vara väldigt försiktig så det inte försvann! Det var knepigt i början. Fy sjutton så jobbigt det var!”

Men han var inte kvar många år i Stockholm. I början av 80-talet flyttade Arne hem till Hoburgen och tillsammans med sin fru rustade han upp den övergivna familjegården. Sedan dess har han rotat sig i det gotländska landskapet och är fast förankrad under de surrande ljusstrålarna.

Men det var egentligen inte för att träffa Arne som jag reste till Gotland. Jag inte ens visste om att han fanns. Nej, det var den nuvarande observatören på Hoburgen, Arendt Engström, jag skulle hälsa på. Jag hade lärt känna Arendt åtta-nio år tidigare och har sedan dess betraktat honom som en sorts väderobservatörsprototyp. Vädret är en del av hans väsen. Vädret och havet.

Ja, även om han växt upp som bondson mitt på Gotland har han på något sätt fått mer saltluft i lungorna än jord under naglarna. Trots att han inte är särskilt stor eller kraftig, ger han ett intryck av stadga och pålitlighet. Man har lätt att föreställa sig honom som en sjöman stående på däck, med vind i skägget och de blåa ögonen kisande mot horisonten. Men det är svårt att göra sig en bild av honom på fastlandet.

Hur som helst, när skoltiden tog slut i mitten av 60-talet, flyttade Arendt till fastlandet och gick bland annat fyra år på Konstfackskolan i Stockholm. Tanken var från början att bli bild- eller teckningslärare, men snart insåg han att det inte var hans kall.

”Jag gick färdigt ändå,” förklarade Arendt. ”Det var en bra utbildning. Man lärde sig så mycket nyttigt. Det ångrar jag inte.”

Och man ser att åren på konstskolan inte var bortkastade. Här och var i huset finns små Arendtteckningar utförda med bläck och penna. Och jag har själv ett par stycken hemma. Men när jag frågade om han någonsin har haft utställning, blev svaret en axelrykning.

”Det är inte därför jag gör dom. Jag gör dom, därför att jag vill göra dom, utan tanke på någonting annat. Om dom är bra, då sparar jag dom. Om dom inte är bra, så förstör jag dom.”

Enkelt, självklart, och opretentiöst.

”Och när du hade slutat på Konstfack?”

”Då hamnade jag på Gotska Sandön som väderobservatör,” sa han med ett skratt. ”Jag kände på en gång att det här var det rätta för mig. Det var helt klart.”

”Hur så?” frågade jag.

”Det vet jag inte. Jag tänkte inte så mycket på det. Jag kände bara att det var rätt. Det räcker ju. Och jag har inte ändrat på den uppfattningen under dessa 22 år.”

Det var inte bara glädjen i hans ton och skrattets klang man la märke till. Hela ansiktet lyste av välbehag. Och jag såg det om och om igen varje gång vi kom in på den här med jobbet.

”Men är det någonting särskilt med det som tilltalar dig?” undrade jag.

”Ja”, sa han eftertänksamt, ”det är ett självständigt jobb. Det är klart jag skall utföra mina rutiner, men sen för övrigt, är jag helt fri, min egen boss, så att säga. Och sen har jag rätt stort behov av ensamhet också.”

”Så du är ingen social människa?”

”Jag är inte osocial heller. Men jag trivs med mig själv.” Så skrattade han. ”Man måste med ett sånt jobb! Annars klättrar man i taket.”

Jag höll med honom. Det är inget jobb för den som inte klarar av sitt eget sällskap.

”Vad gör du med all din fritid?”

”Ja, jag läser rätt mycket”, började han tankfullt.

Det hade jag redan konstaterat. Det fanns gott om böcker i huset. Inte enbart skönlitteratur och hans fru Ullas många handarbetsböcker utan också ett flertal böcker om Gotland, havet, båtar och skepp, navigation, segling, knopar, och naturen. Därför var jag inte det minsta förvånad, när han fortsatte:

”Jag läser nästan allting, men det får gärna ha anknytning till havet. Där har jag mitt stora intresse. Och Båten förstås.”

Ja, Båten. Med stort B.

Jag kom ihåg första gången jag hälsade på Arendt. När han pratade om Båten, viskade Ulla bakom handen att den var Arendts ögonsten. Jag hade aldrig hört detta konstiga uttryck förut men kände ingen tvekan om vad hon menade. Och inte heller varför. Båten är en vacker 14 fot lång träbåt i vikingastil, utan däck och spetsig både i för och akter. Istället för att hala ned seglen, lyfter man ur masten och lägger den längs skrovet. Hon rymmer två, men passar allra bäst till en ensam sjövarg.

”Och sen på sommarn kastar jag varpa”, fortsatte han plötsligt, medan jag satt kvar i Båten.

”Kasta varpa?” upprepade jag förbryllad.

”Det är en ursprunglig gotländsk sport, säkert tusen år gammal. Man tävlar genom att kasta stenar mellan två pinnar. Det gäller att komma närmast. Det är ingen dyr sport—man tar en vanlig sten och knackar till den. Men svårt är det. Och omåttligt roligt.”

I min fantasi såg jag flera generationer av män och pojkar på Gotlands steniga stränder sökande efter den perfekta varpastenen. En mer naturlig sport kan inte finnas.

”Och på stranden finns det gott om stenar”, tillade Arendt, som om han hade läst mina tankar.

Och nu var vi tillbaka till stranden och havet igen.

”Jag söker mig till stranden nästan varje dag. Om inget annat så ser jag den”, fortsatte han.

Visst. På Hoburgen är man aldrig långt ifrån havet. På andra sidan den grå stenmuren, som omsluter bostäder och fyranläggning, ser man den så gott som nakna terrängen, som långsamt sluttar ner tills den når vattnet. Och inte heller kommer man ifrån den ständiga havsbrisen, som sveper fram över backen med varierande styrka.

”Och förut fiskade jag mycket. Det var så gott om torsk att det bara var att ta ut Båten och dra upp så många man ville ha. Man trodde att så här skall det vara i evighet. Men det finns inget att fiska nu. Det är för dåligt med syre.”

Medan vi satt i köket och pratade, åt vi smörgåsar av nybakat bröd med ost och smörgåsgurka. På bordet vid fönsterändan stod kikaren alltid till hands. Av gammal vana höll Arendt koll på passerande fartyg vid horisonten, såväl som på rovfåglar, som kanske hungrade efter den färgglada tuppen och hans harem, som krafade ute på gården. Och från där jag satt kunde jag se en övergiven militärmast glida in och ut ur dimman. På en stol vid andra bordsändan satt Bonsen (dvs. ”hankatten” på gotländska) tålmodigt, med ett förhoppningsfullt öga på oss. Hans svarta päls glänste i det gråaktiga ljuset.

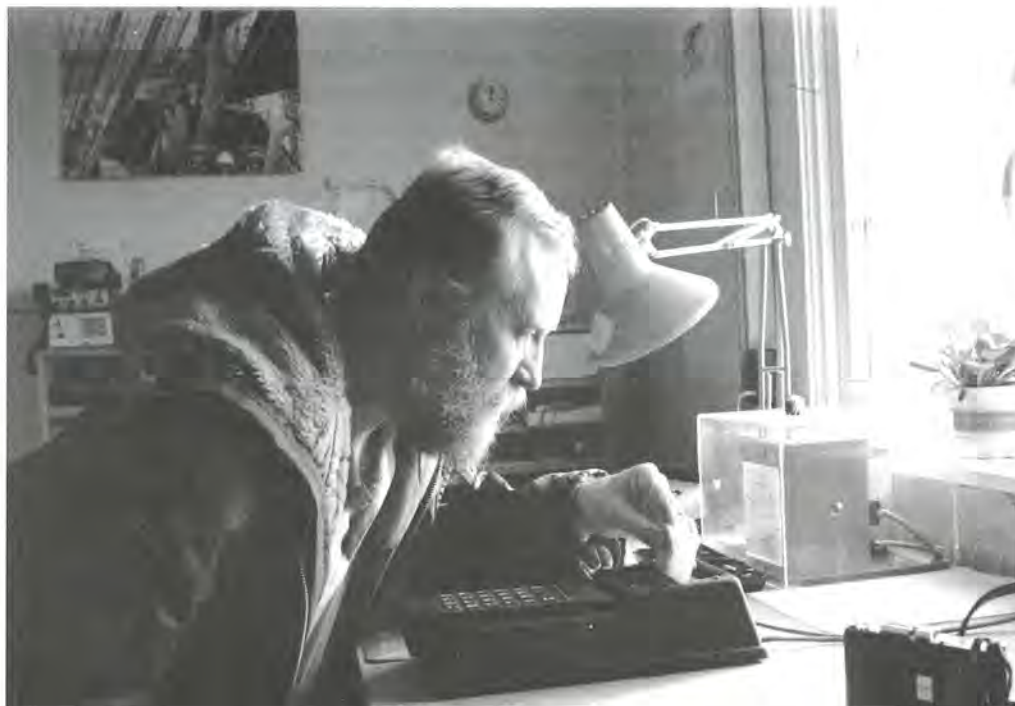
Vi pratade lite fackprat. Som hos så många andra observatörer är min station utrustad på det allra nödortfögaste sätt med vanlig termometer, hygrometer, minimi/maximitermometrar och vindfana. När det gäller vindstyrka och molnhöjd har jag bara mina öron och ögon som instrument. Däremot är Hoburgen den mest välutrustade station jag har sett. Här finns både vindmätare och anemogram (som registrerar vindriktning och hastighet) samt barometer och barograf (som på samma sätt skriver lufttryck på grafpapper) och till och med en molnhöjdsjäkmätare i form av en strålkastare och ett mätinstrument, som gör att man kan räkna ut höjden på låga moln istället för att gissa. Och så finns en heliograf—en så kallad solskensautograf—som består av en glaskula igenom vilken solstrålarna bränner ett spår på en pappersremsa. På så sätt kan man ser hur många solskensstimmar eller dagar som har förekommit. (Gotland har mest soldagar i hela Sverige.) Arendt har dessutom några andra arbetsuppgifter, bland annat att gå ner till havet tre gånger i veckan och mäta vattentemperatur och att samla information

till ett luftföroreningsprojekt. Och sedan Tjernobyl har Hoburgen blivit en mätstation för radioaktivitet.

”Man försöker att ordna hit allt möjligt så att man får vara kvar”, förklarade han. ”Jag skulle gärna ta på mig mer arbete.”

”Finns det någonting som du inte tycker om med jobbet?” frågade jag på skoj.

”Nej!” skrattade han. Små glädjerynkor spred sig från hans ögon. ”Jag trivs med det här jobbet! Till exempel, häromdagen hade vi snöstorm och snöblandat regn, när jag gick ner för att mäta vattentemperaturen. Sånt gillar jag! Men man får klä på sig ordentligt. Och dimma tycker jag också om. Jag tycker bäst om dåligt väder, särskilt storm och snö. Men däremot tycker jag inte om när det är för varmt, som sommarn 1994. Och inte heller såna här molnfria dagar.”

Arendt skickar obsen till SMHI med mandat.

När vi hade ätit färdigt och Bonsen hade fått lite att tugga på, bestämde vi oss för att ta en promenad ner till Båten. Men först måste Arendt obsa. Under tiden som han lämnade rapporten, satt jag ute på den kalla cementtrappan och försökte dra huvans snöre tillräckligt tätt för att stänga ute den envisa vinden. Samtidigt föll blicken på termometerburen. På en provisorisk hylla mellan burens ben låg en stor sten. När Arendt kom ut, frågade jag om han var rädd att buren skulle flyga bort.

”Sista stormen vi hade, för ett par tre veckor sen, blåste det 24 sekundmeter”, sa han allvarligt. ”Man kunde knappt gå. Det blåste så att buren flyttade sig åt sidan. Och stenen som ligger på, den är bra tung. Lufttrycket var så lågt att pennan på barografen var under papperet. Fallet var 15,1 millibar på tre timmar. Det har jag aldrig varit med om förut.”

Jag, som älskar riktiga stormar, blev lite avundsjuk, när jag lyssnade på honom. Min termometerbur kommer aldrig att behöva en sten för att hållas på plats.

För att komma ner till Båten gick vi fågelvägen till den lilla hamnen ungefär en kilometer bort. Jorden var hård och grusig, och tillsammans med den eviga vinden, inte särskilt växtvänlig. Den vegetation som fanns, bestod av små buskar som var lika stela som sin omgivning.

”Längtar du aldrig efter skogen?” frågade jag.

”Vi har skog här”, svarade han och pekade mot den enda dungen av barrträd som fanns. ”Det räcker för mig. Ja, ibland tar jag hem kottar och strör dom runt omkring men det är ingen som tar sig. Jo, en! Men när dom grävde diket till några elkablar grävde dom upp den, innan jag hann ut. Nej, jag tycker om det som det är här.”

Den reaktionen är typisk för Arendt. Han är nöjd med sitt liv och sina omständigheter. Istället för att hänga upp sig på negativa saker eller klaga över det som inte passar honom, koncentrerar han sig på det positiva. Och jag tror inte att det är något medvetet filosofiskt drag hos honom. Han bara är sån!

Vid havskanten stod ett stort förråd som Arendt låste upp. I dess dunkla inre såg jag olika slags båtar: en stor plastmotorbåt som blänkte lite arrogant, opersonliga mindre rodd- och motorbåtar av plast och så ett par vanliga omålade ekor. Och mitt i denna samling stod Båten, glittrande som en liten ädelsten.

Hennes eleganta skrov hade samma mjuka form som havets vågor. När jag tittade närmare, upptäckte jag Arendts bomärken överallt på henne—små finesser som han har täljt, snidat, flätat, och hittat på. Bland annat ett nylackerat gammalt kvastskaf, som han hade format i båda ändarna, så att det passade som klyvarbom. Han visade mig lite småstolt hur den kunde sköta sig själv genom att glida fram och tillbaka på ett fast rep. Under tiden som han pysslade med den, undersökte jag resten av Båten och blev

Båten

väldigt imponerad. Varje detalj hade han omsorgsfullt skapat efter sitt eget eller Båtens behov. Det räckte inte med att någonting bara fungerade utan det måste också vara vackert. Alla små block, som styr olika rep och linor, hade han gjort av trä och fäst med splitsat rep. På tofterna satt slanka täljda koffertnaglar att binda fast linorna i och längst fram i fören fanns en triangulär träplatta utsnidat med ett sammanflätat vikingamönster. Jag tog några foton, även om det kanske var för mörkt. När jag var färdig kom han med en konstig träplugg.

”Vet du vad det här är för någonting?” frågade han.

Jag vände pluggen i handen. Den var kanske en decimeter hög. Underdelen hade ungefär samma omkrets som ett femkronorsmynt, medan överdelen var lite tjockare med ett utsågat V djupt i mitten. Jag funderade och skakade sedan på huvudet. Med en liten gest av triumf stoppade han ner pluggen i ett hål i båtens golvplankor.

”Titta här! Med en hand kan man binda fast ett rep runt den.” Han slängde repet ett par varv under den tjockare överdelen, och förankrade den sen i V:et. ”Den sitter lika fast som med en vanlig knop”, förklarade han och räckte mig repändan. ”Se hur lätt det är att lossa den igen. Dra uppåt bara!”

Jag gjorde som jag blev tillsagd och vips! Repet var fritt.

”Är det ditt påhitt?” frågade jag.

Han nickade. ”Det är så mycket lättare än att hålla på och trassla med en knop. Det är så enkelt.”

Han skröt inte. Det var bara det att han hade hittat på någonting som fungerade bättre än det vanliga.

När vi kom ut ur förrådet, hade solen redan sjunkit under horisonten. Träd längs väggkanten avtecknade sin nakenhet mot den svagt rosafärgade vinterhimlen—en scen lika vacker som en solig sommar dag. Även om Arendt hade gått samma väg oräkneliga gånger, syntes det på honom att han ändå upplevde det på nytt. Vi gick tysta ett tag, var och en försjunkna i sina tankar. Plötsligt började han prata lågt, nästan för sig själv.

”Jag kommer att tänka på en gång, när jag seglade ut. Det var tidigt på sommarn. På kvällen ankrade jag i en liten bukt och sov i Båten. Nästa morgon vaknade jag upp till en massa fåglar som sjöng. Det var dimma runt omkring mig, så tät att man inte ens såg tio meter. Och sen började solen skimra. Det var härligt!”

Hans ord var enkla, men bilden de målade i mitt sinne blev så levande, att också jag för ett ögonblick befann mig i Båten den sommarmorgonen.

Mörkret föll allt fortare nu, samtidigt som fyrens strålar snurrade allt tydligare ovanför oss.

”Har du någon gång sett ett UFO?” frågade jag.

En av Båtens handgjorda träblock.

”Nej, det har jag inte. Men en gång, för tre-fyra år sen, när jag skulle göra kvällens sista obs, såg jag ett konstigt ljus. Jag gick upp i övervåning till den stora sjöbevakningskikaren för att få reda på vad det var. Till min förvåning såg jag att det var en hägring från Öland. Jag kunde se alla fyrar, biltrafiken och samhällen precis som dom är. Allting stämde med fyrkartan. Det var fint! En så tydlig hägring har jag aldrig sett, vare sig förr eller senare.”

Hemma vid fyren väntade Ulla med kvällsmat, kokt torsk med dillsås. Jag brukar inte vara så förtjust i fisk, men den här var så god att jag knappast kunde sluta äta. Eller kanske är det så att fisk smakar bättre nära sin naturliga miljö.

Efteråt tittade vi på diabilder, som Arendt hade tagit av olika sorts moln; massiva blomkålsliknande cumulus på väg att bli åskmoln, fullvuxna cumulonimbus med platta utspridda överdelar och hotande svarta underdelar, så tunga att man inte fattar hur de kunde hänga kvar i luften. Och sällsamma pärlemormoln och nattlysande moln, dimbankar, tromber och vackra solnedgångar. Sist visade han Båten i åtskilliga poser vid olika primitiva bryggor och kåsor. Varje foto gav samma intryck av ett levande väsen, som drar otåligt i sin förtöjning, en liten individ som vill ut och leka på havets vågor istället för att sitta fastbunden vid strandkanten.

Vi pratade lite om framtiden. Även om Arendt inte är en av oss som redan har blivit uppsagda, finns det ingen garanti för att han kan behålla jobbet ända fram till pensionsåldern. Uppsägningsbeskedet kan dimpa ner i postlådan när som helst.

”Jag tar en dag i taget. Det måste man alltid göra”, sa han med självklarhet.

”Men framtiden för övrigt?”

”Då är det inte så hoppfullt, det är det inte. Dom som bestämmer tycks inte alls se det på detta viset, men vi andra som inte kan göra någonting, vi kanske genomskådar lite. Man får göra det bästa möjliga själv.”

Om sitt eget liv sa han förnöjsamt: ”Jag är privilegierad.”

Och sedan skrattade han sitt härliga skratt.

OLYMPISK SKRIDSKOÅKARE I BACKA

När jag hade klarat av min första intervju med Arendt, som jag redan kände, och kommit på att nya okända människor som Arne fanns, var jag ivrig att sätta igång på riktigt. Nu hade jag en ursäkt att göra någonting jag hade drömt om i många år, att åka till Norrland mitt i vintern. När det gällde min 21-åriga skrotbil, blundade jag för verkligheten. Startmotorn kunde krångla då och då, men av gammal vana parkerade jag alltid i backar. Jag packade kläder, sovsäck och intervjuutrustning i bärbara väskor och tog med mig några tomma ryggsäckar till verktyg, stereo, kartor och dylikt ifall bilen dog på vägen. Allt gick bra de första 30 milen till Dalarna, men sedan började han lägga av varje gång han stannade. I Mora var jag tvungen att åka in till en verkstad, där jag två timmar senare kom ut 350 kr fattigare. När han la av igen vid den första stoppskylten, blev jag så arg att när jag fick igång honom igen efter ett par otrevliga ord, bara fortsatte mot Rättvik. Asch! tänkte jag, jag klarar mig ändå, som jag alltid har gjort.

Vid Nittsjö svängde jag av till höger och sedan upp till Backa, en liten by typisk för den delen av Dalarna, på en sluttning med en ridå av skog bakom sig. Vägen var täckt med en blandning av is och snösörja—inte precis det vinterväder jag hade väntat mig. Jag körde upp till ett gammalt hus med en loge bredvid. Termometerburen stod på en praktisk plats mellan huset och garaget, där en glad rottweilervalp lekte i slasket. Inne i köket stod Jan vid spisen och vispade gröt.

”Är du hemmafru?” frågade jag på skoj.

”Ja”, skrattade han. ”Så får dom gröt. Sätt dig.”

Jag satte mig och han fortsatte att vispa medan olika barn kom och gick, 4-åriga Viktor och hans storsyster Malin, Christine och Jessica, såväl som en grannfru och ett par utomstående barn. Bordet var redan dukat med, bland annat, en burk hemgjord blåbärssylt. Paraffinet som förseglade den hade en ögla av snöre så att man lätt kunde lyfta av det, någonting jag hade inte sett sedan jag var barn. Efter ett tag samlades alla vid bordet och åt. Tiden var kort och var och en skulle iväg någonstans. Just när de hade ätit färdigt, kom hans fru Yvonne hem. Hon var som en sommarbris, fylld med energi, prat och skratt. Tidigare hade hon varit dagmamma, men hon fick problem med ryggen och bestämde sig för att studera istället. Egentligen var hon Jans avlösare, men titeln fick henne att skratta. Medan hon var dagmamma var det hon som obsade för det mesta i och med att hon var hemma i alla fall. Då hade observatören Jan möjlighet att vara ute och hålla på med andra saker och ting. Men nu var det tvärt om, det var Jan som fick stå framför spisen.

Jan Junell kommer från Motala. Han började åka skridsko när han var tolv år, och senare flyttade han upp till Dalarna för att vidareutveckla sig. Och utveckling blev det. Som 500, 1500, 5000 och 10,000 meters åkare har han fått tio SM-medaljer och varit med i EM såväl som OS i Lake Placid och Sarajevo.

”Jag var bäst på 10,000 m och sämst på 500 m”, förklarade han. ”Med andra ord, jag hade bättre uthållighet än jag hade startsnabbhet. Om man förlorar en sekund i början av ett 500 meters lopp måste man ta igen tre sekunder senare, vilket är mycket svårt.”

1984 hängde Jan upp sina skridskor för gott. På den tiden arbetade han som sotare. Men 1988 fick han och Yvonne överta observatörsjobbet från en granne. Största nackdelen med att ha det inom familjen har varit att de aldrig kan åka någonstans tillsammans. För Jan ligger familjen högst på hans prioriteringslista. På så sätt var han inte så ledsen över uppsägningen. Han hade redan funderat mycket på att starta en cykelverkstad och satsa på mountain bikes, men han måste hitta på någonting att försörja sig med under vintermånaderna. Att få tiden att gå på vintern verkar inte vara något problem alls. Det var hemskt svårt att boka en tid för den här intervjun. Nästan varje dag jag föreslog var upptagen på grund av ett eller annat träningspass eller någon tävling som barnen skulle delta i. Och nu var gröten uppäten och tyvärr måste han iväg. Det blev en kort, men trevlig, intervju.

Yvonne, Jan och Viktor

Stationens termometerbur begravd i snön.

”INTE LÄNGE
PÅ
VALEN”

Vägen från Orsa till Svenstavik är inte min favorit, inte ens under de bästa förhållanden, och denna februaridag gjorde den absolut ingen reklam

för en vinterresa till Norrland. Strax efter Sveg stod en skylt som varnade för att vägen var oplogad efter denna punkt. Och det var den—verkligen! Men jag hade bestämt mig för att fortsätta och jag envisades med snigelfart. När jag äntligen, många timmar senare, nådde E75:an och svängde västerut mot Storlien, blev jag belönad. Det var riktigt vinterväder, kallt med vit snö mot blå himmel. Ju högre vägen drog uppåt mot fjällen, desto högre blev snön på vägkanterna. Till slut var det nästan som att köra i en öppen tunnel.

Enligt observatör Wille Karlssons vägbeskrivning skulle jag strax före Storlien parkera bredvid en blå Volvo stående vid landsvägen. Därifrån skulle jag följa spåren i snön 700 meter upp till väderstationen. Lätt sagt. Jag hade sovsäck, kläder, handväska, kameraväska och bandspelarväska att bära. Ännu värre var att skaren inte höll ordentligt, så vid ungefär vart fjärde fotsteg sjönk jag ner till höften. Det var långa 700 meter!

Stationshuset låg halvgömt bakom drivor och termometerburen var helt begravd i den hårdpackade snön. Allt som syntes av den var taket. Nederbörds-kannan syntes inte alls, bara en provisorisk kanna uppställd i en vinglig surrogatställning ovanpå den riktiga. Här och var fanns fastbundna husky-slädhundar, som vaknade till, när jag kom och i fjärran kunde jag se Storliens runda backar i den annalkande skymningen. Uppe på bron hängde de tre termometrarna från termometerburen på husväggen. Jag knackade på. Nioåriga Joanna öppnade för mig och sa att pappa skulle komma snart. Hon undrade om jag hade lust att spela kort medan jag väntade. Under de två kommande dagarna spelade hon och jag mycket kort, konverserade och åkte pulka tillsammans. Jag fick till och med låna hennes sovrum, istället för att sova i vikarierummet.

Stationen härstammar från ett par tidigare fjällstationer i trakten. Den första byggdes på Sylarna 1933 och sedan flyttades den 1944 till Blåhammaren. Där hade man problem med nedisning, så till slut 1953 blev den flyttad vidare längre neråt till Storlien, 500 meter öster om den nuvarande stationen. Stationshuset där har beskrivits av en tidigare observatör som en otät barack som knappt var beboelig. I början av 60-talet byggdes den nuvarande stationen vid Visjövalen, ett modernt hus bestående av två lägenheter med obsrummet och vikarielägenhet mellan dem. Även efter alla flyttningar är den fortfarande Sveriges högst belägna bemannade synopiska station.

Wille har alltid varit intresserad av naturen. Han berättade en episod som hände honom i tonåren. När han tidigt en söndagsmorgon var ute och tittade på fåglar, mötte han sin gymnastiklärare. Nästa gång de hade gymnastik bad läraren honom stå upp framför hela klassen. Då berättade läraren att medan de andra hade varit ute och festat och supit sig fulla, hade Wille varit ute och tittat på fåglar. Tyvärr blev reaktionerna inte så

uppmuntrande som han hade tänkt sig. Tvärt om. Wille blev retad av de andra. Men han var oberörd av detta. Naturen har alltid varit hans andra hem—eller kanske rättare sagt, hans riktiga hem.

Jag lärde känna Wille inte bara genom att vara hans gäst i två dagar, men också tack vare 8-10 dagböcker med foton som han har fört över sitt friluftsliv sedan början av 60-talet. Även själva böckerna har han gjort själv. Alla har omslag av tunt trä, men var och en är unik i sin form, bindning och omslagsdekoration. Och redan i den första boken ser man att han är en suverän naturfotograf. Böckerna är fyllda med svartvita foton av orrar, orrspel, ripor och andra fåglar, såväl som närbilder av växter, blommor och insekter. Inströdda mellan dessa finns en hel del bilder av vinterscener med snöskor, skidor, utrustningslastade hundslädar, tält inbäddade i snön och så de kompisar som var med. Tillsammans med detta visuella reportage har han skrivit om saker som de såg eller gjorde eller upplevde. I många år, när han var ute, bar han allt han hade med sig, både camping- och fotografigrejor, på ryggen. Men 1973 kom en stor förändring. Denna vinter lastade han all sin utrustning i en släde och lät draghundar överta hela bördan. Och så har han fortsatt med slädhundar sen dess, vilket är ett kapitel för sig. Man förstår, när man tittar på alla foton och läser hans kommentarer, att Wille har tillbringat den största delen av sina dagar ute i naturen och sina nätter sovande i tält. Och kanske mest på vintern.

”Dagböckerna är Joannas arv efter mig”, sa han medan jag bläddrade i dem. ”Och när någon, som har varit med, fyller 50 tar jag ut den delen som dom har varit med om, så att dom får ett avsnitt av boken och kan läsa om sig själva.”

Men han har inte bara gjort dagböcker. Han har också gjort en bok med foton av de många kåsor, knivar och slidor, näveraskar och dylikt som han har

tillverkat under alla år. Bredvid varje foto har han noterat vem som har köpt eller fått föremålet. Boken visar ett arbete på vilket han har lagt ner oerhört många timmar.

”Så där finns att göra”, menade han. ”Man behöver inte sitta och rulla tummarna. Man är ändå bunden här, så man kan göra såna saker. Men det blev lite för mycket när dom från hotellet ringde och ville ha 50 knivar!”

Andra dagen jag var där slängde Wille en kartong full av foton på bordet framför mig och en hög av tidningen POLARHUND SPORT bredvid.

”Här har du lite mer att titta på”, sa han.

Och det gjorde jag. När jag nådde botten i kartongen kände jag mig inspirerad både av allt han hade varit med om och hans förmåga att uttrycka det i sina bilder. Och avundsjuk var jag också.

Wille är kraften bakom POLARHUND SPORT, till sån grad att nu finns det ingen som kan ta över den. Och genom tidningen kom han också in i datavärlden och nu undervisar han själv i datateknik. Och under kurserna har Joanna stått bredvid och sugit in datakunskap tills hon har blivit duktigare än sin skollärare.

Willes "snöskoter"

”En dag frågade hon mig vad där fanns för dataspel när jag var liten”, sa han. ”Att datorer inte ens fanns på den tiden kunde hon inte fatta!”

För många år sedan arbetade Wille som fotograf i Sveg. Men 1970 tröttnade han på jobbet och gick arbetslös ett tag. Sedan blev han erbjuden en månads vikariatjänst på väderstationen där i Sveg. Inte långt efteråt ringde någon från SMHI och frågade om han kunde ta över observatörstjänsten i Storlien.

”Jag har alltid velat bo i fjällen”, sa han. ”Jag kom hit till ”Valen” med ryggsäck, men samtidigt tänkte jag att här blir jag inte kvar länge.”

Det var för 25 år sedan. Valen passar perfekt till hans två stora intressen—flugfiske och hundarna.

”Varje vinter kör jag och några vänner med hundarna uppe i Lappland. Vi sover i tält och jag tar mycket fjällbilder”, berättade han. ”Och sen är det Åredraget. Det har jag varit med om sen början för 17 år sen. Det startar i Storlien och håller på i tre dagar. Men jag kan vara ute en, två, tre veckor i sträck. Det längsta jag har varit ute var 1970, när vi var ute tre månader. Vi gjorde en naturfilm. Vi var två män och skulle ha haft en tredje, en ljudkille, men han kom aldrig. Så vi fick inget ljud. Året därpå skulle vi åka upp och ta bara ljud, men det blev aldrig av.”

Vinterläger

(Willes foto)

I en av dagböckerna kom jag på en beskrivning av en enmånadsresa han och två vänner gjorde i februari-mars 1978. De åkte 80 mil från Kvikkjokk till Östersund med tre ekipage och sju hundar, i ett väder som kunde nå ner till 34 grader kallt. Sparade tidningsurklipp berättar om deras färd över fjällen och mottagande hos bland andra observatören Verner Olofsson i Hemavan. Ett av de största problemen

under resan har Wille summerat i fem ord: Aldrig igen med löpande tikar!

Att vädret kommer långt ner på Willes lista av intressen är ingen hemlighet.

”Jag är inte nåt väderintresserad”, sa han rakt ut.

Samtidigt har vädret mer än för kanske någon annan observatör som jag har träffat knappast spelat en så viktig roll som i hans liv. Inte rapporterandet av det, men förmågan att observera och tolka det för egen räkning. Och helt enkelt, att leva med det ute i naturen.

”Jag har mest användning för vädret när jag är ute på fjället”, erkände han. ”Jag har en bärbar barometer så att jag kan läsa av och jämföra med tidigare avläsningar. Man ser på hur barometern stiger eller faller om det är nånting på gång eller inte. Plus att jag tittar mycket på moln som drar upp, följer deras utveckling och så där.”

Sedan berättade han om några äventyr på Kebnekaise.

”En gång var vi ute på kalfjället mitt i natten när det blåste 30 meter per sekund. Tältet blåste bort, sånt där dubbeltält som satt ihop. Då fick vi lite panik! Vi hade alla grejor utspridda i tältet, så det blev en enda röra, kök och mat och allting. En annan gång hade vi tagit skydd i en bod. Jag gick ut och pinkade på kvällen, kanske en halv meter från skjulet, och när jag vände om för att gå in, hittade jag inte byggnaden i mörkret. Till slut kom jag åt väggen, men tänk om jag inte hade hittat den! Och så dunk slog det i väggen—isbitar som blåste loss från fjällen med sten i. Brorsan, som var med,

han fick en sår i huvudet när han skulle ut. Så bestämde vi att spika igen dörren. Men hela skjuvet försökte lyfta med vinden, fast det var förankrat med linor. Nu är jag nogg att kolla när jag är ute och akta mig för kalfjället. Det är mycket bättre att slå lägre lägre ner och ankra tältet i träd.”

Numer har Wille tre slädhundar, Boris, Pancro och Knatte. Och ingen snöskoter. Alla turer de 700 metrena mellan stationen och bilen nere på landsvägen sker med hundarna och släden. Och varje morgon åker Joanna ner till skolbussen på samma sätt. Under dagen ligger hundarna ute i det fria, ihoprullade snötäckta bollar i den blåsande snön. Men på kvällen får de vara inne. Pancro och Knatte håller sig på golvet, men Boris gör

anspråk på en läderfätölj framför TV:n. Första kvällen, utan att veta om det, satt jag i den när han kom in. Jag tyckte att han betedde sig lite konstigt, men jag fattade inte varför. Till slut förklarade Joanna att jag satt i hans fätölj. Jag flyttade mig till soffan och han hoppade upp, vände ett varv och sjönk ner med en suck.

Wille

Efter så många år som observatör har Wille börjat fundera på att göra någonting annat, men han känner sig kliven.

”Jag vågar inte flytta härifrån”, erkände han, ”därför att jag kommer att ångra mig och längta tillbaks. Men jag funderar på att ta tjänstledigt och gå på en datakurs och se hur det känns.”

Om Storlien-Visjövalen hade varit bland stationerna på nedläggningslistan, skulle Wille blivit kvitt sina funderingar. Men stationen skall vara kvar. Och jag skulle inte gärna vilja vara i hans skor.

FRÅN
STOCKHOLM
TILL
EDEVIKS ÖDEMARK

Väderleksstationer finns och har funnits på många olika ställen runtom i Sverige: vid flygplatser och fyrar, mitt i byar, på bondgårdar, i fjälltrakterna och hos enskilda människor här och var ute i

landet. För det mesta är det inte svårt att föreställa sig ungefär hur det ser ut vid de flesta stationer. Men det finns en station som har lockat min nyfikenhet i alla år på grund av sin avskildhet. Den heter Edevik och ligger i Jämtland bakom Åreskutan vid norra ändan av Torrön, alldeles intill den norska gränsen. Om man tittar närmare på kartan ser man att den befinner sig på en halvö, som sticker ut från det norska fjällområdet utan landkontakt med Sverige. Och själva byn, som har sin egen prick på kartan, består av en enda gård. Vägen dit är, enligt min tio år gamla bilatlas, en smal enskild väg längs Torröns östra sida eller en båtförbindelse som går i sicksack över den 25 km långa sjön. Jag tog för givet att båten inte längre fanns, men när jag frågade lite här och där hörde jag att man fortfarande var tvungen att åka båt de sista två-tre km in till gården. Om observatörerna var ett äldre par eller mor och son fick jag aldrig klart för mig. Men alla som visste någonting om Edevik var överens om att de inte hade någon elektricitet. Sommaren 1989, när jag var i Jämtland, hade jag tänkt ta mig dit för att stilla min nyfikenhet, men jag hade inte tid. Men nu sex år senare, när jag skulle bestämma vilka stationer som skulle var med i boken, satte jag Edevik högt på listan. Äntligen skulle jag resa dit, inte bara för att se själva platsen, utan också för att få reda på vad det var för människor, som bodde så långt borta från allting.

Det var en söndagsmorgon i mitten av februari. Från Järpen svängde jag norrut och följde Kallsjöns krokiga stränder mot Kallsedet. Vädret var strålande, bara några grader kallt och med en djupt blå himmel som kuliss till Åreskutans oländiga snötäckta baksida. Ungefär 15 km efter Kallsedet blev vägen smalare, bara två bilspår i den nyfallna snön. Efter ytterligare 35 raka kilometer genom enformig barrskog utan ett enda bebott hus, började jag att undra om Edevik verkligen existerade. Och då plötsligt såg jag en träskylt begravd i snön med bara två bokstäver synliga: ED. Bredvid fanns en väg, som såg ut som ett två och en halv meter brett dike med lodräta sidor skurna ur den meterdjupa snön. Jag körde ner över en bro och följde sedan en slingrade bana upp och ner genom en lite gles och mycket vacker skog. Tre kilometer senare tog vägen slut vid själva gården. Framför mig stod ett relativt nybyggt hus, en gammal stuga, en ladugård, några uthus, väderstationens välbekanta utrustning och en skällande jämthund. Mellan huset och sjön sluttade en äng, vit och slät, bortsett från ett par hässjor, som påminde om en förgången sommar. Så det här var Edevik. Jag var inte besviken. Inte heller blev jag besviken när jag mötte Maj-Britt och Pelle Andersson och deras 35-årige son Per-Anders. Männen i familjen var lite fåordiga, som Maj-Britt uttryckte det, men själv hade hon lätt att låta orden bubbla fram. Följden blev, som så ofta när två kvinnor träffas, att männen försvann och lämnade samtalet till oss.

Först försökte jag reda ut hur det verkligen låg till med det jag hade hört om stationen. När det gällde jobbet berättade hon, att när familjen blev erbjuden stationen 1980, som efterträdare till en station som låg en mil längre bort, då var det hon som var observatör och Per-Anders avlösare. Men tio år senare, när hon pensionerade sig, bytte de

jobb. Och Pelle, han hade alltid varit lantbrukare på gården, som ägs av Lantbruksnämnden och har gått i arv i hans familj. Min blick vandrade runt köket och ut i vardagsrummet, samtidigt som vi pratade. Det fanns saker som inte stämde med det jag hade hört om stället, bland annat den elektriska kokplattan, TV:n och ett nätverk av elledningar.

”Jag trodde inte att ni hade ström”, kunde jag inte låta bli att säga.

”Vi har egen ström”, förklarade Maj-Britt. ”En dieselgenerator. Men bränslet är ganska dyrt, så vi använder den bara de mörka timmarna morgon och kväll.”

”Men vatten på dagen då”, undrade jag med tanke på pumpen.

”Brunnen ligger uppe i backen så att vattnet rinner ner med självtryck. Varmvatten får vi från vedpannan.”

Med de praktiska gåtorna lösta, satta vi oss ner med var sin kopp te och pratade om allt, från livet på Edevik förr och nu till livet bortom Edeviks susande skogar. Som alla andra tittar de på TV, är vittnen till händelser som pågår över hela världen.

”Kommer du härifrån?” frågade jag Maj-Britt.

”Å nej. Jag växte upp i Tyresö utanför Stockholm på 20-talet. Jag är äldst av sex syskon. En av dem är Lennart Thorén, en polis du kanske har sett på TV. Ja, vi är olika i vår familj: han som är storstadspolis och jag som alltid vill vara en bondkärning.”

Hon skrattar lite åt sig själv. ”Min pappa jobbade på spårvägen, men han dog tidigt, bara 52 år gammal. Då var livet inte så lätt.”

”Men hur hamnade du här?”

”Jag kom till Torrödet som sommarbarn, när jag var 12 år. Familjen jag bodde hos, som var Pelles fasters familj, hade en flicka i samma ålder. Det var en underbar sommar! Men 1939 dog hon i magtuberkulos. Då ville de att jag skulle komma tillbaka som piga. Det gjorde jag och jag var kvar hos dem under kriget och ända tills Pelle och jag gifte oss 1947.”

Hennes blida och något blyga röst drog mig in i annan värld.

”Hur var det att bo häruppe på den tiden?” Jag ville höra mer.

”Då fanns det ingen väg hit, men det gick en båt två gånger i veckan, som vi fick post och varor med. Och på vintern gick en vessla upp till Björkedet, en mil längre bort, två gånger i veckan. Han fick ligga över där och sen åka samma väg tillbaka. När isen låg på sjön kunde han köra där, annars fick han köra upp på fjället ungefär som vägen går nu. Där fanns lite plats på vesslan, så att några kunde följa med den. När jag kom hit, bodde mina svärföräldrar och tre svågrar

här. Så småningom gifte dom sig och flyttade, men en blev kvar länge. Han var över 80, när han flyttade till pensionärlägenhet. Min svärmor var från en gård som ligger ännu mer avsidet. Man måste fara över två sjöar för att komma dit.”

”Men hur försörjde ni er?”

”Vi hade lantbruk här, ett par kor, en häst, några får. Livet var skapligt. Man var van på den tiden. Det var långt till affären. Man ringde till Järpen efter varor och dom skickade dom med bussen till Överäng och sen kom dom med båten. Själva hade vi mjölk och smör och grädde, potatis och fisk. Plus jakten. Vi hade grisar ett år, men dom var inte så mycket för griskött här. Det kunde hända nån gång att vi slaktade en kalv, men

oftast fick dom växa och sen sålde vi dom. Men får slaktade vi. Och jag hade ingen frysbox, så jag konserverade allting. Det var jobbigt! Fisk saltade vi. Det var gott! Sen, när man började frysa in fisken, tyckte man inte till en början att det var nåt gott. Men sen har man vant sig.”

”Men det här huset ser inte så gammalt ut”, sa jag med tanke på allt som hon hade sagt.

”Nej, de första 20-25 åren bodde vi i den gamla stugan, som står där borta.” Hon nickade mot det lilla huset, halvt begravt under snön, vid skogskanten. ”Då var barnen fortfarande små. Det var besvärligt. Man måste gå ner till sjön och bära upp vatten. Bära in det och bära ut slasken. Och det var jobbigt att värma upp vatten på spisen, när man skulle bada. Vi hade tre barn, Per-Anders och två döttrar som är äldre. När jag tvättade, stod jag nere på bryggan och sköljde i iskallt vatten. På vintern hängde jag ut tvätten tills den hade frusit, då tog jag in den för att torka. Så småningom gjorde vi en kallkälla där uppe på backen och fick rinnande vatten och sen avlopp.”

Hennes ord gav en målande bild av den unga hustrun ensam på bryggan, liten och späd bredvid sin blöta tvätthög. Plötsligt undrade jag, om hon hade fött sina barn hemma.

”Ånej!” sa hon. ”När jag skulle in på BB och få Per-Anders i januari, då åkte vi in till min svägerska i god tid. Men det började närma sig så där så. Jag tog med mig det nödvändigaste i fall jag skulle få småttingen i vesslan,” skrattade hon. ”Och kallt var det. Vi fick isproppar i bensinrören, så vi fick stanna. Föraren höll på länge, flera timmar, innan vi kom till Överäng. Vi var in på ett ställe och drack kaffe på vägen också. Men det gick bra till slut.”

”Jag förstår att du trivdes här trots allt,” sa jag och upplevde någon sorts förnöjsamhet hos henne över detta livet hon hade valt.

”Ja, vi hade det ganska bra”, fortsatte hon. ”Det var sämst, när barnen skulle börja skolan. Då fick dom inte bo hemma. Dom

Pelle, Maj-Britt och Per-Anders

skulle bort till helt främmande människor—bara sju år gamla. Det var synd om dom. Dom var inte vana vid mycket folk, bara sina kusiner som var här och hälsade på från Östersund. Där var många gråtstunder då, när de var hemma och skulle iväg. Den äldsta, Ingegärd, bodde på ett pensionat. Hela första natten grina hon, när hon kom dit, varenda gång. Ingen kunde trösta henne. Det var trist. Men när Annika började fyra år senare hade hon Ingegärd som sällskap, och fem år efter hade Per-Anders Annika då. Men det var jobbigt i alla fall. Och sen när dom kom hem på sommaren, hade man så mycket självtid med djuren och slätter och sånt att det inte fanns så mycket tid för dom heller. Dom hjälpte till så mycket dom kunde på gården, att räfsa och hässa hö och sånt där, men dom lärde sig aldrig att mjölka. Nej, det värsta var när barnen skulle börja skolan och inte fick vara hemma.”

”Funderade ni aldrig på att flytta härifrån?” kunde jag inte låta bli att fråga.

”Nej, det gjorde vi inte. Detta är Pelles föräldrahem.”

Min blick vandrade förbi vedboden utanför köksfönstret och över snön mot den tomma stugan, lockad som alltid av gamla hus. Maj-Britt tittade också ut.

”Från början låg det gamla huset 3-400 meter längre bort, nästan vid sjön. Men när dom reglerade vattennivån var dom tvungna att flytta gården hitåt.”

Jag blev förvånad.

”Menar du att dom flyttade hela huset hit? ”

”Jo, dom kom med häst och traktor och grejor och fraktade hit stugan bit för bit och satte upp den här under en sommar. Men det var före min tid.”

”Hur länge har ni bott i det här nya huset?”

”Lite över tjugo år.”

”Det är en sak att hugga träd till ett timmerhus här, men hur gick det till att ta hit allting till ett modernt hus?”

”När dom skulle bygga det, körde dom först hit allting med vessla på vintern, när isen var stark. Under själva byggandet kom en byggmästare och hans fru som fick bo hos oss. Då var det trångt!”

Huset är inte särskilt väl planlagt. Att man var tvungen att frakta hit allt material över sjön gjorde att man fick vara lite snål. Huset ligger nära marken på en minimal cementgrund. Det kan hända ibland att tjälen trycker upp stenhällen vid ingången så pass mycket att det inte går att öppna dörren. Då måste någon klättra ut genom fönstret och rätta till den för att släppa ut de andra. Huset är långt och smalt med ingången på gaveln. Man kommer in i hallen, sedan genom vardagsrummet, in till köket. Golvet på den vältrampade gången håller Maj-Britt skräpfritt på ett sätt som jag, som alltid verkar har vedskräp utstrött över golvet hemma, beundrar.

”När fick ni ström?” frågade jag.

”Första tiden i det här huset hade vi fotogenlampor och gasolyltor som vanligt. Sedan ordnade vi med en vindmotor, som dom satte upp på berget. Men den gick inte så bra. Så fort det blåste tillräckligt, så att vi kunde tända en lampa eller ladda upp nåt batteri, så gick den sönder eller blåste ner. Den var inget att ha helt enkelt. Men ganska snart därefter fick vi dieselmotorn. Men den är besvärlig den också.”

”Hur så?”

”Vi hade redan vägen bort till Björkedet, när vi fick den. Då satte dom upp en sån där tank ute på vägen så att de kunde fylla på från oljebilen. Då kunde vi fara de sista tre kilometrarna hit med faten i båten. På hösten skulle vi ta hem diesel till hela vintern, men det räckte inte. Nej, det var besvärligt.”

Utsikt från köksfönstret.

Sjön har spelat en stor roll i livet på Edevik, både som matförråd och trafikled, men också som en fara. En vinter, när Pelle höll på att köra hem hö över sjön som vanligt, sprack isen. Gårdens häst sjönk ner i det isiga vattnet och Pelle var maktlös i sina försök att rädda den. Och för inte så många år sedan byggde Pelles yngre bror en båt på sommaren. Samma dag som den var färdig satte han motor på den och gav sig iväg rakt ut på sjön. Men båten var långt ifrån sjövärdig. Mitt för ögonen på Maj-Britt och hennes två systrar, som plockade bär på backen alldeles intill stranden, vek den ihop sig och brodern försvann. Alla tre sprang ner till vattnet men dom lyckades bara dra upp båten. Han kunde de inte rädda.

Vi satt tysta ett tag. Enstaka snöflingor föll sakta genom den vindstilla luften. Det var svårt att föreställa sig Edevik i sommargrönska, ännu svårare att begripa hur det känns att vara präglad av en sådan tragedi. Så småningom var vi tillbaka i köket och började prata om vägen hit.

”Dom höll på att bygga den när flickorna gick sista åren i skolan och den var färdig när Per-Anders började skolan, så det måste ha varit någon gång på mitten av 60-talet. Vägen från Överäng alltså. Men lilla vägen in hit, den har vi haft i sex år eller så. Innan dess körde vi häst. Men när Per-Anders fick körkort då hade vi bilen stående därborta vid bron. Då gick vi de sista tre kilometrarna hem. Annars hade vi båten liggande där. På vintern hade vi skoter. Och vi har åkt mycket skoter förstås!”

Vi hade pratat så intensivt att skymningen hade omslutit oss obemärkt. Men vi satt kvar vid köksbordet och njöt av denna magiska timme så som folk har gjort i alla tider. Det hördes inga andra ljud än våra röster. Världen utanför fönstret var som ett svartvitt foto, stilla och stum, svarta träd mot den vita snön. Just när skog och hässjor suddades ut av den kommande natten satte motorn igång. En våg av ljus sköljde bort stämningen, förtrollning hade försvunnit. Nu var det dags att laga kvällsmat. Maj-Britt satte en kastrull med röding på vedspisen och fyllde en annan med potatisar, medan jag försökte duka utan att stjälpas mer än hjälpa. När maten var klar satt vi alla fyra tillsammans för första gången. Vårt tuggande blandades med lite småprat. Till slut serverade Maj-Britt efterrätten, katrinplommonkräm som vi kunde ha haft grädde till, om jag inte hade varit för lat för att stiga ur bilen i Järpen och ringa för att höra om någonting behövdes från ”stan”. Även om Pelle inte sa så mycket, hade jag redan upptäckt att han inte var så tystlåten som han verkade och jag hade väntat på en chans att be honom berätta om sin barndom. Nu vände jag mig till honom.

”Pelle, du växte upp här, eller hur?” började jag.

Han nickade. ”Den sjätte av tio syskon.”

”Fanns där en skola i närheten? Ni var så många....”

”Nej. Vi gick en mil härifrån. Vi fick bo där dom månader vi gick i skolan. Det var inte så mycket, bara sex terminer. Man behövde inte så mycket på den tiden. Man lärde sig att läsa och skriva och räkna lite. Det räckte.”

”Hur var det att bo där?”

”Ja, man hade maten med sig hemifrån. Torkade limpor. Dom höll sig längre. Inga färska limpor. Och kaffe förstås. Sen behövdes inte nåt mer. Man hade allt i en trälåda. Ja, och mjölk, det var viktigt med mjölk. Två gånger i veckan åkte man skidor och hämtade mjölken från en gård.”

”Har du någon gång längtat till stan?”

”Nej, det har jag inte”, svarade han utan tvekan, med en lekfull glimt i ögonen. ”Under kriget var jag fem-sex år i militären, uppe i Tornedalen och jag patrullerade också vid norska gränsen nära Storlien. Jag tyckte det var intressant på den tiden, i den åldern. Men oj vad man frös i Norrland!”

”Jag var i Torröedet under kriget”, tillade Maj-Britt. ”Det kom många flyktingar från Norge. Dom låg över hos Pelles familj. Hans far hade en bok, som han skrev upp alla i. Det fanns många, många hundra namn i den boken. Det var mycket besvärligt, därför att dom alltid kom på kvällen, när det var mörkt. Dom kunde vara åttio stycken och dom skulle ha mat. Dom kom utan nånting. Det var svårt. Vi hade ju ransonering här i Sverige. Men det gick.”

När alla var mätta och belåtna och allt var diskat, sjönk vi ner i den bekväma lädersoffgruppen framför TV:n, snart uppslukade av en svensk komedi. Maj-Britts skratt klingade sorglöst och oskuldsfullt. En sådan motsats till de kvardröjande bilder av livet hon hade beskrivit tidigare på dagen: händer frusna av vintertvätt, tröstlösa barn som skulle iväg till skolan, livsnödvändig matkonservering. Trots allt fanns det någonting flickaktigt kvar hos denna stockholmsflicka, som för nästan 50 år sedan valde ett ganska enkelt liv i fjällvärlden istället för ett bekvämare stadsliv. Och jag behövde inte fråga henne om hon ångrade sitt val.

Kvart i sju steg Per-Anders upp, öppnade nedersta byrålådan och tog ut väderlekstelegrammet och kodboken. Ytterdörren stängdes bakom honom, när han gick ut. Stationen var enkelt utrustad med endast termometrar, vindfana, och nederbördskana. Vindhastighet och molnhöjd måste han bedöma själv. Barometer fanns inte heller. Snart var han tillbaka. Efter ett par minuter hörde jag honom läsa av siffrorna...32598,73415.... Edevik är den enda stationen i hela landet, som fortfarande skickar in sina obsar per telefon istället för att sända informationen direkt till SMHI via "mandat", en liten datamaskin som kräver ström. Vid de flesta andra stationer finns ett obsrum eller åtminstone ett särskilt skrivbord med mandat, kodbok, handbok och telegramblock stående. Men på Edevik bor väderleksstationen i en byrålåda.

Kvällen slutade med TV-nyheter och te. Sedan var det sängdags.

"När släcks ljuset?" frågade jag.

"När jag släcker sista lampan", svarade Pelle leende.

Jag skyndade mig upp till rummet där jag skulle sova, drog ner det fina överkastet Maj-Britt hade virkat för längesedan och kröp under täcket. Plötsligt var det mörkt och tyst. Urtidsnatten hade ännu en gång omfamnat Edevik. Jag somnade omedelbart, nersjunken i ett lugn, som tycks höra hemma i detta hörn av världen.

Alltför tidigt tändes taklampan och jag vaknade till Maj-Britts morgonpigga rop: "Klockan är sju!"

Dagen började med te och kakor och några timmar senare åt vi en rejäl grötfrukost.

Hittills hade jag inte bytt många ord med Per-Anders, som var stationens riktiga observatör. Men nu kunde jag inte låta bli att undra vad han gjorde med alla de där två och trekvarts timmarnas tomrum emellan obsarna. Mer än att läsa och lösa korsord, alltså. Men svaret lät vänta på sig tills Maj-Britt gav honom en liten muntlig knuff. Då hämtade han en del av sin träslöjdssamling: vackra oregelbundna kåsor och skålar uthuggna ur björkvrilar. Jag blev väldigt imponerad.

"Vad gör du med dom? Säljer du dom?" frågade jag.

Han ryckte generat på axlarna. "Jag stoppar dom i garderoben", sa han lite nonchalant.

"Men varför säljer du inte dom? Du har lagt ner mycket tid och energi. Och dom är så fina."

"Det finns många andra som gör sånt häruppe."

"Men..."

"Det finns gott om plats i garderoben", svarade han helt enkelt.

Hur som helst, jag lyckades övertala honom att låta mig köpa den lilla skålen som jag hade fastnat för, en affär som jag tror vi båda var nöjda med.

Som så många andra stationer jag har besökt skall Edevik läggas ner. Med all sannolikhet betyder det att familjen måste flytta därifrån. Det skulle passa Pelle.

"Allt blir sämre och sämre", påstod han. "Fisket är sämre, jakten är sämre. Man måste gå allt längre bort för att hugga ved. Och det är jobbigt på vintern att vara

isolerad och vara tvungen att få vägen plogad. Och besvärligt utan elektricitet. Nej, jag vill helst flytta härifrån." Han lät inte sur, bara trött.

"Men inte jag", sa Maj-Britt bestämt. "Om man kunde flytta nånstans här i närheten skulle det vara idealiskt. Det finns en gård halvvägs till Överäng som står öde. Om vi kunde flytta dit. Men annars är det pensionärslägenhet i Kall. Men jag vill inte dit." Hon tänkte efter ett ögonblick. "Men jag tror jag kan trivas var som helst", tillade hon med en resignerad suck.

Pelle var fortfarande kvar i sina egna tankar.

"Jag känner mig inte så stark längre", sa han.

"Du kanske blir ledsen, när du inte kan skotta snö och hålla på med ved", skrattade Maj-Britt.

"Jag är inte så intresserad..." mumlade han för sig själv.

*Martha och sin far.
(Foto Frostviks boken)*

DEN SJÄLVSTÄNDIGA FLICKAN I GÄDDEDE

Längst uppe i Jämtlands nordligaste hörn ligger Frostvikens socken, lite avlägset, med närmare förbindelser till sina norska grannar än till Strömsund 12,5 mil söderut. Centrum för denna ståtliga fjälltrakt med sina kalla klara sjöar är Gäddede, en trevlig by, som har vuxit ut på båda sidor av Gäddedeforsen.

Väderleksstationen har funnits i Gäddede sedan 1905. Från början låg den vid Turisthotellet, senare flyttade den till två fröknar, som bodde på Södra Skolan. Den ena av dem hade telefonstationen och den andra var lärarinna. På den tiden var det en mindre station av den typ som nu kallas för klimatstation, där man läste av minimi/maximitemperatur och mätte nederbörd två eller tre gånger om dagen. De två fröknarna arbetade till slutet av 40-talet, då de var i 90-års åldern. Då kom Martha och Arvid Eriksson in i bilden och var kvar ända in på 70-talet. Arvid dog 1974, men Martha lever fortfarande. Troligtvis kunde hon berätta mycket om livet som väderobservatör på 50-60 talet. Det var självklart att jag skulle åka upp till Gäddede och träffa henne och samtidigt uppleva Frostviken, ett av mina favoritsommarställen, fast nu i sin vinterdräkt.

Det var verkligen interväder den kvällen jag kom till Strömsund. Jag körde runt på jakt efter en telefonkiosk och parkeringsplats med lite sluttning, så att jag kunde rulla igång bilen om startmotorn skulle svika. När jag till slut fick tag i Martha hörde jag att hon var orolig för mig, fastän vi aldrig hade träffats. Men jag försäkrade henne att jag skulle köra försiktigt. Jag var glad att hon inte hade en aning om hur dålig min bil var. Men några mil på väg fattade jag snabbt att hon hade anledning att vara orolig, när den största älg jag någonsin har sett (komplett med blåa radiosändare runt halsen) plötslig sprang nerför bergsslutningen som en slalomåkare och rakt över vägen bara ett par meter framför mig. Hade jag kommit några sekunder tidigare skulle jag ha haft en hel älg i min lilla bil. Följaktligen var jag extra glad, när jag äntligen kom till Gäddede.

Martha bor mitt emot campingplatsen i en pensionärlägenhet med två rum och kök, plus ett avskilt gästrum vid entrén. Lägenheten är stiligt inredd och oklanderligt ren. Väggarna är prydda med tavlor, många målade av Martha själv.

Som jag hade förväntat mig var hon en äldre dam. Utan att fundera mera på hennes ålder stoppade jag in henne i "ungefär 65 års" gruppen i min mentala pärm. Det var inte förrän vid slutet av mitt besök som jag upptäckte att hon faktiskt var 80 år. Sommaren därpå, när jag besökte henne igen, kändes det som om hon hade blivit ännu yngre. Vi åkte ut i hennes bil för att titta på Hällingsåfallet. Hon körde med totalt självförtroende, samtidigt som hon sjöng tillsammans med musiken på bandspelaren, medan ena handen slog takten på ratten. För att inte tala om hur hon klättrade över stenar och rötter på backiga stigar i sina fina damskor! Nej, det finns mycket styrka kvar i Martha. Och jag tror att det alltid har varit styrka i henne. Hon var säkert ingen lätt tonåring att handskas med. Men det är bäst att börja från början.

Martha föddes 1915 i Gäddede. Efter Marthas äldre bror fick mamman tvillingar, men båda dog med en veckas mellanrum, när de var ett år gamla.

”Sen kom jag då, sju år efter min bror,” berättade hon. ”Då blev jag bortskämd till tusen. Och när jag var mycket liten hade jag inte svårt för att få lekkamrater på grund av att vi var de enda som hade ett fristående dass. Det hade sån där bänk med två hål med lock till. Och så var det en låda på ena kanten till tidningar och kalk. Min pappa hade tapetserat den och målat bänkarna. Och så var det en dörr med nyckel som man kunde låsa. Det var väldigt fint. Så hade jag gungan också. Det fanns en kraftig gren som gick ut så där och min pappa gjorde en gunga, som man kunde både sitta och stå på och hängde upp den i trädet. Då tyckte barnen att det var bra. Det var endast vi som hade så gott ställt. Även Pappa satt där själv ibland och gungade. Nej, jag var väldigt privilegierad på det sättet.”

Marthas mamma gjorde allting. Hon var strykerska, hon var kokerska, hon gick bort och tvättade, hon gick till andra och bakade tunnbröd, hon hjälpte folk ta upp potatis. Hon kunde gå bort och hjälpa till med vad som helst för att tjäna lite pengar. På det viset hade de pengar jämt, ändå räckte de inte. Det gjorde inte saken bättre att mamman rökte mycket.

Hennes pappa var målarmästare och tog också emot lärlingar på sommarn. Ett tag renoverade han rum i ett gammalt pensionat uppe i Jormlien för 3:50 kr per dag. Han var kvar hela veckan och när han kom hem på helgerna hade han med sig lite smör, get- och mesost och tunnbrödsbakor, som han hade fått från gården där.

”Vanligtvis hade vi inte sånt hemma,” förklarade hon. ”Men hur fattigt och eländigt det än kändes, har jag förstått efteråt att vi nog inte hade det fattigt ändå. Men det räknas så, eftersom vi inte hade gård. Min pappa var väldigt kyrksam,” fortsatte hon, ”men jag såg aldrig att han bad till Gud och jag hörde aldrig han talade om Jesus eller frälsning. Hans syn på saken var att Gud, som ett försoningsverk, sände sin ende son, så var hela världen frälst och det var bara att säga ja tack. Och på ett sätt tycker jag att han hade rätt.”

Hon växte upp i en traditionsbunden familj. Helgen började kl. 6 på lördag kväll. Då skulle skorna vara borstade och allting klart. Och pappan gick i kyrkan varenda söndag, även om mamman inte följde med.

”Min pappa han var lite högfärdig mitt upp i fattigdomen. Han gick i knall och hade manschetter och var uppklädd väldigt fint när det var söndag. Jag blev mutad att följa med honom. Det var aldrig frågan om någonting annat än att man skulle gå i kyrkan. Han hade en särskild bänk och om nån annan satt där, då tittade han på dom bara och dom flyttade sig. Skolbarnen retade mig för att jag gick med min pappa i kyrkan. Men då fick jag hårbånd. Jag hade så långt hår att jag kunde vika det under stjärten och det var han väldigt stolt över. Han köpte alltid nya rosetter så fort det var lite fel på dom. Men även om han var så där och kunde sitta och läsa Bibeln och använda bibelord när han pratade, gick han också på dans. Å andra sidan var han sträng med att vi inte skulle gå på dans, förrän vi var konfirmerade. Men som sagt, jag hade en storebror, som tyckte synd om mig när jag var 13-14 år och tyckte om att dansa och som hjälpte mig att komma iväg.

”1940 kom min mamma i kontakt med frikyrkorörelsen och blev omvänd. Då blev allting synd—allting—helt plötsligt. Det var synd att lägga patiens. Allt, allt, allt. Att röka var synd. Ja, skadligt kan det vara, men synd kan jag inte förstå. Och synd att dricka kaffe. Tyvärr, när mamma hade blivit frälst då blev allting svart istället för en tröst.”

Martha själv är religiös på sitt eget sätt. I vardagsrummet har hon satt upp ett litet altare vid väggen, med ett par stearinljus.

”När jag är ledsen eller deprimerad, då tänder jag ljusen och sätter mig ner på golvet och bara drömmer mig bort—filosoferar—och på detta sättet får jag kraft. Det är obeskrivligt. Jag har också haft mycket kontakt med frikyrkorörelsen,” fortsatte hon. ”Jag gillar deras sånger, men ändå blir jag orolig när dom börja skrika.”

Från religionen och den lydiga lilla flickan, som följde med pappan till kyrkan på söndagarna, kom vi in på den 14-åriga tonåringen, som blev allt annat än lydig.

”Då gick jag på dom här SSU mötena, Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund. Där dansade dom och hade lite revyer. Dom hade jätteroligt. Men för att vara med på dom där danserna skulle man skriva sig i rörelsen. Jag gjorde det. Samtidigt började jag att lyssna, när dom pratade om hur arbetarna var nertryckta och hur svårt det var för många, när dom fick gnetta under tolv timmars arbetsdagar ibland och hade lite betalt. Då började jag att prata och la mig i diskussionerna. Det var nånting att satsa på, tänkte jag. Jag skulle inte fylla 15 år förrän till sommarn. Men redan vid påsken skulle det vara konferens i Östersund och jag blev bjuden att följa med. Dom skulle se till att jag fick bo gratis. Vid frukostbordet helgen före påsk sa jag, 'Nästa helg åker jag till Östersund.' 'Vad i herrans namn!' sa Pappa. 'Vad skulle du där att göra?' 'Det är SSU som skall dit', svarade jag. Pappa exploderade. 'Aldrig i livet har jag trott att jag närt en huggorm vid min barm!' skrek han. 'Åker du dit så åker du ut. Du får inte vara hemma.’”

”Jag åkte”, sa hon enkelt. ”Jag gick till en gubbe jag kände här och frågade om han inte hade nåt rum jag kunde bo i. Jag hade varit i Norge på sommarn hos en frisör och klippt lite grann. Så nu ordnade jag grejor. Jag fick stolar och spegel och allting. Och jag lånade sax och klippmaskin och så satte jag igång. Sedan köpte jag mig locktänger och spritkök. Jag hade 50 öre för varje en jag klippte. Så började jag”, avslutade hon stolt.

Och jag förstod hennes stolthet mycket väl. Det skulle ha varit tillräckligt med att börja från noll och skaffa allting själv. Men att bara vara 14 år! Inte heller där var det slut med hennes envishet.

”Det var kallt och jag behövde en filt. Men samtidigt så var det nån utav pingstvännerna som skulle sälja en luta för 59 kr. En väldig fin luta. Så gick jag hem till Mamma och sa, 'Jag tror jag skall köpa mig en luta.' 'Köp en filt', sa hon. 'Du behöver filten bättre än lutan. Det duger den gamla gitarren vi har hemma här.' Men jag tog och köpta lutan, jag. Men när det blev kallt så sa jag, 'Mamma får jag låna en filt, det är så kallt.' 'Bre på dig lutan', sa hon. Jag fick inte låna en filt, nej.”

Martha

Men det gick framåt för Martha. Genom att praktisera i Strömsund lärde hon sig att hantera elektrisk kam och locktänger ”på riktigt”. När hon var 19 år åkte hon till Stockholm och lärde sig att permanenta. Då lånade hon 500 kr och köpt en permanentapparat.

”Det var 1934. 500 kr var mycket pengar då. Och så där gjorde jag undan för undan. Jag var aldrig rädd. Jag var i alla fall 27 år, innan jag gifte mig.”

”Men Martha,” protesterade jag, ”du var ju helt inne på att bli frisör, ändå blev du väderobservatör.”

”Det är sant,” medgav hon och jag tyckte att jag hörde en antydning till bitterhet i hennes röst. ”Jag gifte mig 1942. 1947 flyttade jag från Gäddede och köpte frisörsalong i Östersund. Naturligtvis skulle maken följa med och se om där fanns någonting som passade honom. Så småningom fick han ett jobb på taxicentralen. Han skickade iväg bilarna och sånt där. Skiftarbete. Men Arvid trivdes aldrig i Östersund. Efter en tid blev vädertjänsten i Gäddede ledig, därför att dom två gamla fröknarna skulle sluta. Då gick Arvid till Arbetsförmedlingen och anmälde sig. Han fick 50 kr i bidrag till resan upp till sitt föräldrahem för att titta på möjligheter där och tala med sina föräldrar. Det skulle vara en tredjeklass station. Men det var inte tänkbart att jag skulle flytta dit, inte. Men när han kom tillbaka fick han meddelande att någon annan skulle få jobbet. Men det dröjde inte många dagar innan vi fick ett telefonsamtal att den som skulle installera stationen där inte tyckte platsen var lämplig på grund av sikten. Dom ville se Arvids föräldrahem. Så han fick bara ge sig iväg. Hos hans föräldrar var det öppet och fint tyckte dom från Institutet. Så pang, han fick jobbet på en gång. Det var hösten 1949. Våren 1950 började vi bygga huset och i maj månad åkte vi på kurs båda två. När vi hade varit på kursen, då bestämde jag mig för att sälja salongen. Jag skrev på papper att jag skulle vara min mans biträde och han skulle vara föreståndare på en stor väderleksstation från första juli 1950. När den dagen kom hade vi bara rum och kök färdigt i vårt hus.”

”Med vad var skillnaden mellan en tredjeklass station och en stor station?” undrade jag.

”Vid en tredjeklass station läste man av var tredje timme, däremot på en stor station gjordes timobsar. Vi började kl.6 på morgonen och läste av varje timme till kl.16 och därefter var tredje timme till kl. 6 nästa morgon.”

”Det måste ha varit jobbigt att obsa så ofta, eller hur?” sa jag.

”Jo. Vi delade upp det så att var och en tog två vardagsskift i sträck och varannan helg. Men jag hade dubbelskift därför att jag hade hushållet. Jag kunde inte räkna med att han, som var så väderintresserad, skulle jobba med städning och matlagning och så där. Det var anledningen till att jag ofta åkte bort över helgerna. För då fick han ta sig mat själv. Och sen var det journalen. Den gjorde man mellan obsarna. Vi hade utvärderingar på barogrammet och man satt och räknade ut vindfrekvens från vindmätarn och räknade medelvind och medeltemperatur för varje månad.”

”Det låter hemskt!”

”Ja, det var väldigt jobbigt. Man fick inte lämna nånting kvar, när man gick av jobbet, för då blev det dubbelt arbete för den andra.”

”Minns du vad du hade i lön?”

”Jag hade 1600 kr i månaden. Men på den tiden sa man att statens kaka är liten men den är säker. Men så är det inte idag. Nej, vi var aldrig ledsna och inte var vi på dåligt humör nån gång heller. Men du skall veta då att jag hade inget intresse utav meteorologi, inget intresse av väderstationen—ingenting—utan det här gjorde jag för min man. Och jag dog halva jag när jag började med väderleken, det är säkert. Det gick inte att släppa ett arbete där man hade ett levande material, när man fick se hur dom såg ut i skallen, när dom kom in, och hur dom såg ut när dom gick ut, och börja med nånting, där man bara gick och kikade mot himlen precis som Abraham. Jag skojade en gång med Arvid. 'Du börjar likna Abraham mer och mer', a jag. 'Vad säger du?' sa han och blev så arg. 'Bli du arg för det?' frågade jag. 'Ja', sa han. 'Vad skulle du säga om jag sa att du börja likna Sara?' ”

”Hur var det att jobba hos SMHI på 50-talet?”

”Ja, dom var väldigt trevliga, när dom kom från Institutet och vi skulle examineras. Dom skulle se hur mycket vi kunde om moln och vilken höjd dom låg på. Det var väldigt kinkigt. Å andra sidan, när vi skulle på semester, då måste vi offra flera dygn på att lära upp en vikarie. Inte heller kunde vikarien fatta nånting när det gällde journalföring, utan vi hade allting kvar av det, när vi kom hem. Och en gång, när vi hade

semester, skickade dom våran lön upp i norr nånstans och vi satt hemma och väntade därför att vi hade inga andra pengar. Hela semestern var förstörd.”

Björg

I början av 70-talet blev Arvid så sjuk att en vikarie behövdes. Björg Fors sökte tjänsten och kom på så sätt till Gäddede. När Arvid blev sämre jobbade Björg och Martha efter ett schema, som var mycket påfrestande.

”Till slut låg han på lasarettet i Östersund”, berättade Martha. ”Då vaktade jag honom tio dygn, sen åkte hem och tog observationer tio dygn. Jag tror inte att det har varit någon annan som har jobbat tio dygn som vi gjorde. Och jag var inte precis ung då. Jag var 59 år. Och så var det en dag när jag inte hann in genom dörren, förrän Arvid ringde och ville att jag skulle komma omedelbart. Det var bara att vända om och köra 12 mil tillbaka. Jag åkte kl. 2 och kl. 5 var han död—och det var skitväder ute.”

Men Martha fortsatte som väderobservatör. Därefter delade hon och Björg vädertjänsten några år. Men till sist fick Martha hjärtkrångel och var tvungen att sjukskriva sig. Sedan dess har Björg, tillsammans med sin man, fortsatt som Gäddedes väderobservatörer, ett jobb som har varit betydligt lättare sedan 1982, när timobsarna upphörde och de bara behövde läsa av var tredje timme istället.

Malgomaj

ÖDEMARKSDOTTER

I

KLIMPFJÄLL

Jag hade varit i Norrland flera gånger på sommaren, när dagarna är långa och varma och luften tjock av ljuvliga dofter. Oväder då är för det mesta bara lite mullrande åska och korta skurar.

Men nu, när jag var intresserad av väderobservatörer och deras förhållande till sina jobb, ville jag uppleva Norrlands avigsida. Därför valde jag att åka till Klimpfjäll i februari.

Mörkret hade redan fallit, när jag lämnade Inlandsvägen vid Vilhelmina och tog av på den lilla väg, som enligt kartan följde den osynliga Malgomajs västra kant. Små snöflingor dansade i strålkastarnas sken. Plötsligt ökade snöfallet kraftigt. Vägen blev brantare, snön allt djupare och spårlos framför bilen. Så småningom orkade inte vindrutetorkarna längre utan gled bara fram och tillbaka ovanpå snöytan, precis som när ett barn leker med fingerfärger. Till slut satt jag nedhukad bakom ratten och försökte se ut genom den lilla halvcirkeln längst ner som torkarna inte nådde. Det fanns ingenstans att stanna för att borsta av rutan, för det var länge sedan parkeringsplatserna hade varit plogade. Inte heller var jag säker på att bilen skulle komma igång igen, även om jag kunde stanna. Sedan Edevik hade han lagt av varje gång han gick på tomgång och startmotorn var inte alls pålitlig. Så det var bara att fortsätta så länge han orkade plöja sig fram genom snön. Min tröst var att jag hade en dunsovsäck och matkorgen med mig. Men efter ett par tre mil blev både min tröst och mitt hopp lite tunnare, med taggar av panik som växte sig större och större. Just när jag var på väg att ge upp, lugnade vädret sig och plötsligt lyste gula gatlykter vid horisonten.

Att hitta väderstationen visade sig inte vara något problem. Som vanligt spanade jag efter termometerburen eller vindfanan. Snart såg jag dem båda vid ett äldre hus bredvid vägen. Med en suck av lättnad klev jag ut i kylan, sträckte på min reströtta kropp och knackade på. Dörren öppnades och värmen omfamnade mig, både från köket och från Magnhild och Verner Jonsson, som välkomnade mig som en gammal vän.

Jag hade sett fram emot att intervju Magnhild. Hon hade börjat med väderleken på 40-talet och var en av de få, som var kvar och kunde berätta om jobbet så långt tillbaka. Men att hon hade så mycket annat att berätta om gångna tider anade jag inte när jag ställde bandspelaren på bordet och frågade om hon kunde prata lite om sitt liv och sitt jobb. Jag behövde knappt öppna munnen under de två timmar som följde.

”En vinterdag 1943 ringde dom från flyget i Ösersund. Det var under kriget och dom undrade om jag skulle vara så snäll och börja att lämna upplysningar om vädret och om dom flygplan jag hörde. Det var så mycket flygplan som gick här. Jag lovade. Och jag skulle få hemskt bra betalt, 50 öre om dan skulle jag få. Men jag visste inte vad jag skulle lämna för upplysningar om vädret. Jag hade ingenting att gå efter, så jag ringde upp och bara talade om vad vädret var den dan. Och det gick ju bra. Ja, det var genom flyget till att börja med.

Och då en dag ringde dom från Östersund och frågade om jag kunde ordna så att ett flygplan kunde landa där på Kultsjön. Ja visst skulle jag kunna göra det. Jag meddelade tulltjänstemannen, som var här, och hela byn ryckte in. Dom la ut märken och gjorde upp nån eld. Och så kom ett flygplan med två flygare och en från väderleken som hette Karlsson. Han ville att jag skulle ha nån instruktionsbok och nåt papper och så lära mig hur jag skulle göra. Och det gjorde jag, fast allt kunde man inte fatta då, utan jag var tvingad att ringa till Östersund ibland och fråga hur jag skulle få ihop en rapport på fem siffror. Men till slut kunde jag göra rapporten.

Efter ett år ville flyget inte längre ha väderleken härifrån, men då kom Stockholm in. Dom ringde mej och skulle komma upp.

'Har du nån termometerbur?' undrade dom.

Nej, jag hade ingenting, inte heller nederbördsräknare. Den fick jag hämta från längre bort vid en gammal klimatstation från 20-talet. Sen var det en dag i mars. Det var dåligt väder så hemskt och på den tiden fanns inga vägar, utan folk åkte skidor eller körde med häst. Då kom en hästskjuts på gården. Det var en meteorolog från Stockholm, som hette Walter Persson. Han kollade på den stora nederbördsburken jag hade tagit hem. Den var 60 cm hög och 40 cm i diameter, tung och stor så hemskt. Men inga termometrar och ingen termometerbur hade jag. Han hade nåt papper med och hade mig till och skriva på. Så var det först i början i SMHI.

Det tog väl en månad och sen kom ett postombud och sa, 'Du vet, det har kommit ett vitt hus åt dig som är i Lövberg. Det är från SMHI.'

Jag visste ingenting om vad det var, men i alla fall for vi dit och tog rätt på det där. Detta var en termometerbur. Och så småningom kom termometrar. Jo då, vi satte upp buren och den var så fin, så hemskt.

På denna gården fanns telefonväxel, när jag gifte mig och kom hit 1941, så jag tog över den och den hade jag till 1953. Där satt en sån där grej på väggen och jag hade en ringklocka ute på bron som ringde och jag var tvingad att svara på alla samtal. Det var bara en abonnent, som fanns här då, det var tullen. Det var bara att gå ut i byn och hämta dom andra allt eftersom, och så kom ju dom hit och ringde. Hit och dit! Det var mycket folk på den tiden. Dom ringde och skickade bud på grannar. Nästan alla ungdomar var kvar här. Det var ju ingen som hade kommit ut härifrån inte, utom några pojkar, som tog värving. För varje bud jag gick ut med fick jag en krona. Växeln öppnades kl. 9 och stängdes kl. 9 på kvällen. Om folk ringde och ringde och inte kom fram blev dom så arga så. 1953 slutade jag med telefonväxel. Dom flyttade den till en annan gård och jag betalade 50 kr för att få egen telefon och bli fri. Och då var det slut på den där passningen."

"När jag började med väderleken hade jag bara 15 kr i månaden från flyget i Östersund. Men från SMHI var det högre. 1952 fick jag 99 kr i månaden. Det var pengar det! Det var bara jag och posten som var tjänstemän här i Klimpfjäll och Lövberg. Annars hade folk inga pengar, utom dom som hade turister. Då var det turister från hela Sverige. Vi kallade dom för studenter—det var väl det att dom var inackorderade. Och då hade jag kon i lagårn och så hade jag Ulf. Han var liten och jag hade blivit änka. Sommarn var ju jäktigast. När jag var ute på åkern och mitt uppe i att räfsa och hässa hö och telefonklockan ringde eller det var väderleksdags, då var det att springa en kilometer nästan för att skynda sig in och svara eller lämna rapporten.

När jag hade skött om

Utsikt över Kultsjön.

väderleken i elva år, då blev jag erbjuden kurs i Stockholm. Men jag kunde redan moln. Jag hade läst den där molnatlasen från pärm till pärm, så jag kunde alltihopa. Men det var roligt att se Stockholm. Jag var inte ute nånting i stan, jag var rädd! Det var så bullrigt på alla vis och verkade så mystiskt. Jag bodde på Fridhemsplan och tog 8:ans buss över Västerbron, för jag hade en god vän, som bodde där, och hon följde mig första dan till den bussen. Med den bussen åkte jag alla tio dagarna fram och tillbaks. Jag tordes inte ta någon annan buss, nej då! Men det gick ju bra!

Så småningom gifte jag om mig med Verner och 1954 fick vi Jan-Erik. Men jag fortsatte med väderleken tills jag gick i pension 1984, så jag hade det i 42 år. Och jag har varit med i facket ifrån när jag började så jag har bra ATP, så nu ligger jag gott.”

Magnhild flyttade lite på sig på soffan efter sin långa berättelse och jag tittade mig runt omkring. Huset var prydligt och bekvämt. Alla fotoalbum, som var utströdda över kaffebordet, visade att hennes liv hade varit rikt. Vi småpratade, medan vi drack kaffe.

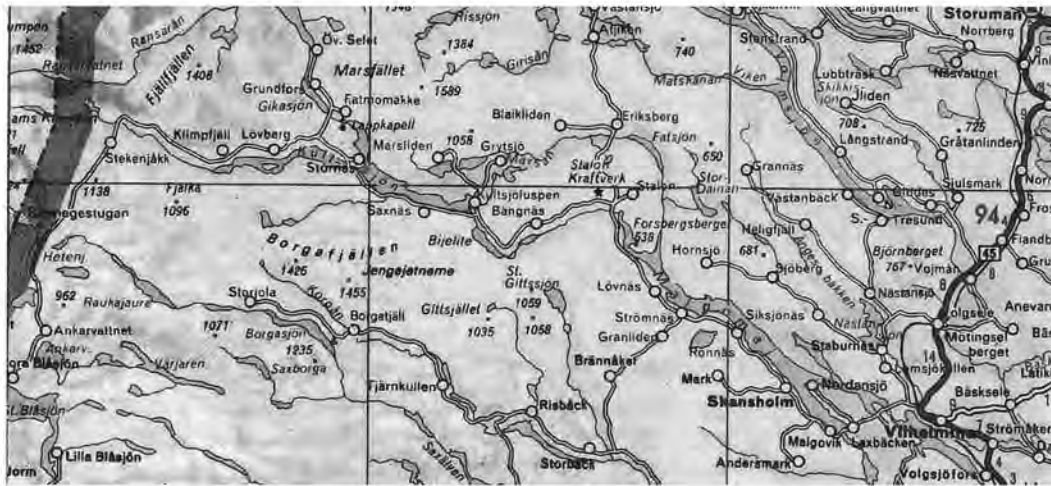
”Hur har livet förändrats här under årens lopp?” frågade jag.

”Ja, vi fick lyse i december 1952. Det går inte att beskriva hur det kändes, när vi tänt och vi hade ljus i alla rum, istället för stearinljus och fotogenlampor i taket. Då var vi hur vanliga som helst! Det var mitt i vintern, 22 December. Och sen 1957 fick dom väg hit. Det var nånting! Då köpte vi bil, en blå PV. Den kostade 9500 kr. Det var mycket pengar då, men vi köpte den kontant.”

Vi smuttade på kaffet. Utanför sken solen från den molnfria himlen och spred sina strålar så starkt på den torra snön att man måste kisa för att se ut genom fönstret. Verner hade blivit rastlös. Han ville ut på en åktur och visa mig runt omkring i byn. Men jag hade en fråga till, innan bandspelaren stängdes av.

”Kan du inte berätta om hur det var, när du var barn?” bad jag.

Då kom Magnhild igång för fullt och jag blev snabbt förtrollad av de bilder hon skapade med sina ord.

Från Fatmomakke

till Vilhelmina

”Jag växte upp i Fatmomakke. Vi var tio syskon”, började hon. ”Vi hade ett stort kök och sen en liten kammare, och där bodde vi allihopa. Det var ett och ett halvt till två år emellan oss alla, förutom dom sista. Den äldsta ska fylla 77, själv har jag ju fyllt 75. Vi hade inga grannar, så vi lekte med varandra. Vi byggde riskojor och gjorde egna leksaker. Jag minns att pojkarna gjorde hästar och kor åt oss flickor. När vi började bli sex-sju år då hjälpte vi mamma städa, sopa golv, diska och bära in kvällsved, för mamma hade ju lagårn. Det var arbete varenda dag. Och sen började det komma turister till Fatmomakke. Det var en del från Stockholm och dom där turisterna skickade så mycket åt oss. Vi fick kläder och leksaker och dockor fick vi. Till jul fick vi stora paket. Särskilt en

gång, minns jag, fick vi ett tungt paket. Det var risgryn och det hade gått sönder, men förstår du vad vi plockade upp varenda risgryn i paketet. Och ibland var det nåt kaffepaket. Det var roligt!

Vi hade inga sängkläder annat än ullfällar, och så hade vi renskinn vi låg på. Nån bolster eller madrass hade vi inte hemma. Vi la renskinn runt på golvet och så låg vi två och två, och däribland luffare som kom. I regel var dom där nån vecka och åt och drack. Och inte var det nån fråga om att de skulle betala, dom hade inga pengar. Om sommarn gick det bra, men om vintern när dom kom var det snö och dom hade ingenstans att bo. Dom var arbetslös. Vintern hade vi köttet, men sommarn fanns ju torrkött och fisk och potatis och gröten. Och så hade vi kon, så hade vi filmjolk och grädde och vanlig mjölk. Och baka gjorde mamma själv i bakugn, bullar och allt sånt där. Sen när vi var större kunde vi hjälpa till. Vi överlevde ju! Och det var långt att fara, när man skulle handla. På vintern for dom med häst upp till Norge eller ner till Vilhelmina. En del hade med sig fisk och en del hade ripor och rävsinn, som dom sålde. Då köpte dom salt och socker och mjöl och kaffe, så att dom hade att klara sig över sommarn och fram till nästa höst.”

”Gick du i skolan häruppe?” frågade jag henne.

”Inte i Fatmomakke. Jag gick ett år i Stornäs, men när jag skulle iväg och gå andra klassen, fanns ingenstans att inackordera mig. Det var familjer som tog in barna, men det var fullt i alla gårdar. Terminen slutade i februari och då skulle jag till Vilhelmina istället. Det är 12,5 mil dit. Första dagen åkte jag hästskjuts med olika personer ifrån Fatmomakke och så ner till Bångnäs. Där låg vi över en natt i en bondgård. Jag fick betala 50 öre och låg på golvet. Det var mycket barn och jag grina väl en skvätt på kvällen, innan jag somnade. Jag var tio år. Och på morgon var det att stiga upp och fortsätta med den hästskjutsen ner till Lövnäs. Sen åkte jag buss till Vilhelmina. Jag hade aldrig varit där. Det var en gammal farbror, som hette Isak Larsson från Marsliden, som var med på bussen, och så var det en lapptant, som brukade vara hemma hos oss i Fatmomakke. Hon var lappklädd och den här Isak Larsson han var klädd i vadmalsbyxor han, som en hederlig man, och gammal var han. När jag steg av bussen i Vilhelmina då säger den här farbrorn, 'Hör du jantan. Vet du vart du ska åt?' Ja, jag skulle gå dit på skolhem, men jag visste inte alls var det var. Men han tog mig till hand och tillsammans med lapptanten ledde han mig. Det var en kilometer till skolhemmet. Det var första gången jag var ute och gick på Vilhelminas gator. Och när vi kom dit sade Fröken, 'Är det här pappa och mamma?' Och vet du va förnedrande, lappkärning och så den där gamla gubben! Såg mamma och pappa ut på det sättet! Det tyckte jag var så retfullt!

Jag kom försenad och det var inga barn i hemmet just då, och så satte dom mig att skala potatis genast. Och jag skala och skala och dom vart fläckiga. Då kom Fröken dit och sade, 'Det här får du göra om! Potatis ska inte se ut så här!' Så fick jag skala om alltihopa då igen. Det var mitt första minne på skolhemmet.

När jag åkte hem till sommarn hade sjön gått upp. Då skjutsa dom mig med bilen till ångbåten. Då klev jag i den stora båten och jag åkte på Malgomaj tills jag kom till Stalon. Därifrån var det en gammal bil, det var nåt tyg på den, minns jag. Då åkte den bilen upp till Kultsjöluspen, som den heter, och då var det en som körde den där postsäcken upp till Saxnäs. Och då var jag på ett hotell och låg över där tills dan efter. Då kom postbåten och då följde jag han upp till Stornäs och från Stornäs var det ny båt in till Fatmomakke.”

”Nästa termin, när jag skulle fara hem till jul, tog tanten som skötte om hotellet i Saxnäs hand om mig. Jag fick ligga i en stor säng med gardiner för. Jag mådd så gott! Och på kvällen satt vi vid spisen och pratade och hon gav mig mat då, och så fick jag gå och lägg mig. Tidigt på morgon väckte hon mig. Det var en pojke från Stockåsen där och han hade ett par skidor. Han band fast mina fötter på dom och sen åkte jag skidor hem till Fatmomakke. Det var långt, nästan tre mil. Det var jul det. Till påsk fick vi inte fara hem, vi som hade så långt.

Skolfröken var så otäck så det var hemskt, med oss allihopa, inte bara mig. Hon var sån där sadist eller vad det heter! Hon fick för sig ibland på kvällen, att vi fick ta på oss nattskjortor och gå in i dagrummet. Hon kom och la oss på knä och slog oss med dammkvast för ingenting. Vi visste inte varför hon gjorde så. Den som grina mest, den fick mest stryk. Vi hade innetoalett på skolhemmet, men vi fick inte använda den. Vi gick på utedass, vi. Värst var, när det var mörkt på kvällen. mamma visste aldrig hur jag hade det.

”Den sommarn när jag gick ut trean, ringde Fröken åt mamma och ville ha mig kvar så jag kunde hjälpa till med tvätten. Jag fick stanna en hel vecka efter alla barn hade åkte hem. Jag såg att allihopa for och du förstår vad det kändes. Det var sommar och solen sken och då var jag kvar med Fröken då. Vi hade all tvätt från 40 bäddar att tvätta och laga, om det var trasigt, och strumporna att stoppa. När vi hade gjort det, då skulle vi mangla. Alla lakan skulle vara vikta i fyra och rullade så de såg ut som korvar. Om dom var ojämna, då kom föreståndarinnan och slängde ut alltihop och vi fick börja om igen. När jag stoppade strumpor, då kunde de dra ihop sig, även om jag hade stoppsvampen. Då kom föreståndarinnan och klippte bort allting och hålen var två gånger så stora. Det var nånting! Jag tänkte det var så dumt att det inte går att tala om. Och på örngott var det band för att knyta ihop dom. Man hade en bordskniv och satt och krusade varenda ett av dom. Dom skulle ligga på hyllan så att alla band hängde så där. Det var jättefint i skåpet, men vad dög det till? Det var givetvis så att vi skulle lära oss.”

”Fick du betalt för tvättningen?” avbröt jag.

”Nej då, jag var inte elva år än. Men då fick jag åka hem. Jag fick aldrig fara ner till Vilhelmina mer. Jag gick bara tvåan och trean där. Men jag lärde mig så hemskt mycket och fick vara med om så mycket som inte andra fick vara med om. Slöjden till exempel. Det var aldrig nån slöjd i skolan här uppe inte. Det första jag gjorde på slöjden i Vilhelmina var att fälla en näsduk. Jag fälla den näsduken och grina och Fröken trätte om hur dålig jag var och jag grina tills näsduken vart svart . Då fick jag en ny näsduk och fälla den riktigt fint. Efter ett tag var jag så bra på att sy att jag fick en stor duk, kanske 70x70. Dom rita ju upp vad som skulle sys: en påfågel mitt på den. Det var i påfågelstil, som vi säger. Ingen ruta fick vara samma. Den var färggrann så hemskt och i vart hörn var det olika figurer. På skolavslutningen samlades vi i gymnastiksalen, och mitt ibland allt som var satt upp på väggen var min duk. Och vad det tog gott och det är gott än, att duken min kom dit. Sen dess har handarbete varit mitt intresse, som jag ju fortsatt med hela livet. Det och att vara på sjön och fiska.”

Magnhild kokar gröt.

Hon var tyst några sekunder, funderade, och sa sedan, ”Det har gått bra och jag är nöjd.”

Jag frågade inte vad hon menade. Men jag är säker på att hon menade både sitt liv och sitt jobb.

Verner fotograferar fotografen.

BJÖRNJÄGAREN I HEMAVAN

För att komma från Klimpfjäll på vintern måste man åka samma väg tillbaka mot Vilhelmina. Men stormen hade försvunnit och i sitt kölvatten lämnat en mantel av nysnö, som sträckte sig lent över fjäll och skog. Vägen, som hade varit så förrädisk

kvällen innan, låg plogad och oskuldsfull som om ingenting hade hänt. Jag körde igenom byar, som ett dygn tidigare hade varit bara namn på blåa skyltar. Lövberg, Stornäs, Saxnäs, Kultsjöluspen, Bångnäs. Nu hade de blivit levande efter Magnhilds färgstarka berättelse. Jag försökte att leva mig in i hennes barndomsvärld, men innan jag hann lista ut vad hon verkligen måste ha känt, befann jag mig vid vägens slut vid Stalon. Plötslig var jag tvungen att bestämma om jag skulle fortsätta norrut till Hemavan eller, som jag hade funderat lite på, korta av resan ett par dagar. De fem-sex intervjuer jag hade gjort hittills hade varit mycket intensiva. Och så hade jag kört flera mil i dåligt väder—för att inte tala om bilens hälsotillstånd. Å andra sidan hade jag hört rykten om att Verner Olofsson i Hemavan hade jagat björn i Kanada, ingen vanlig väderobservatörs-sysselsättning precis. Efter en mental spark i baken svängde jag till vänster mot Hemavan. Gradvis släppte jag Magnhilds värld och funderade mer och mer på Verner. Och här måste jag erkänna att nästan varje gång jag skulle göra en intervju har jag haft, ofta omedvetet, någon förutfattad bild av den person och plats jag skulle möta. För det mesta stämde den inte alls med verkligheten och så var fallet särskilt när det gällde Verner. I samma ögonblick som jag stod på hans farstubro och genom fönstret såg en smal man av medellängd komma ut i hallen för att öppna dörren, fattade jag att jag hade föreställt mig honom i björnlika proportioner. Lite förvirrad följde jag honom in i köket och hälsade på hans fru Stina-Greta. Efter några minuters småprat om resan hamnade vi i gluggen mellan formalitet och allvar.

”Jaha”, sa jag, ivrig att få mina förväntningar bekräftade, ”du har varit i Kanada, eller hur?”

”Nej...” svarade han.

Pausen som följde krävde en förklaring, men jag orkade inte berätta om björnjägaren. Istället bytte jag ämne. Samtidigt ångrade jag den vänstra svängen vid Stalon. Hur skall det här gå? Plötsligt kände jag mig vilsen och trött.

Som tur var, måste Verner och Stina-Greta åka bort så jag fick hela kvällen för mig själv i deras sportstuga bakom huset. Jag la mig tidigt, och försökte att övertyga mig själv att det fanns någon mening i att jag hade åkt dit.

Nästa morgon gick jag genom en halv decimeter nyfallen snö ner till huset, nyfiken på vad den här icke björnjägaren hade att komma med.

Jag satt vid köksbordet och tittade ut mot fjällen på andra sidan av dalen, medan Stina-Greta hällde upp kaffet. Samtidigt frågade jag lite hit och dit för att få ett bättre grepp om situationen. Ord som fjällvandring, stenar, resande, grottor, vävning, fotografi, släkt- och byforskning flög emellan dem med stigande entusiasm. Och blommor. Blommor sammanflätade runt, igenom och tillsammans med allt annat. Inte trädgårdsblommor, utan fjällblommor. Plötsligt fattade jag att här satt två pensionärer som inte hade tillräcklig med tid att ägna sig åt allt som intresserade dem. Min hand grävde blint i väskan bredvid mig på golvet och jag drog upp bandspelaren.

”Får jag ställa den på bordet?” frågade jag.

Samtalet avbröts några sekunder. ”Ja visst”, kom svaret.

”Det här med att ha varit observatörer...” sa jag, generad över att ha brutit stämningen. Men jag kände att om vi inte började med vädret, skulle vi aldrig återvända till detta ämne.

”Jo”, sa Stina-Greta med samma iver, ”vi började 1965. Dom skulle flytta stationen från Tärnaby, dom hade inte sikt åt alla håll där, och vi blev erbjudna den. Verner hade varit sjuk och kunde inte längre göra tungt arbete. Han hade varit byggnadsarbetare och vi hade jordbruk också. Naturligtvis visste vi ingenting om hur det skulle gå till. Dom kom hit och satt härinne och sa det var si och det var så, och vi fick den uppfattningen att vi knappast skulle behöva gå ut.” Vi skrattade alla tre. ”Det lät ju bra,” fortsatte hon. ”Vi skulle få tusen kronor var i månaden. Så fick Verner fara på kurs i fyra veckor.”

”Jag var i Sundsvall på flygplatsen en vecka, till Stockholm en vecka, och sen tillbaka till Sundsvall. Jag tyckte om att vara där på flyget och se hur det gick till,” förklarade Verner. ”Så jag fick en ordentlig utbildning, mycket bättre än många andra observatörer. Då åkte jag hem för att lära Stina-Greta. Vi fick det intrycket, när de var här, att det var mycket enkelt. Men så fick vi upptäcka lite annat sen,” fortsatte han med ett litet skratt. ”Men det är klart, från början, när vi såg koderna, det var hemskt. Men så småningom gick det av sig själv. Det är inte svårt egentligen.”

Stina-Greta och Verner

”Från början var det en timstation”, förklarade Stina-Greta. ”Då var pojkarna små, Per-Olof skulle börja skolan och tvillingarna Gunnar och Ivar var nästan fem år. Vi obsade varje timme från kl. 6 på morgonen till kl. 16 på eftermiddagen, sedan var tredje timme resten av dygnet. När vi hade gjort en obs då var det bara att börja titta på nästa. Sen ringde dom upp från Gunnarn efter varje obs. Dom hade 17 stationer att ringa så vi fick vänta så otroligt! Vi kunde inte ens gå handla mellan obsarna. När klockan var 4 på eftermiddagen var man så trött—det var nånting så hemskt att det inte går att tala om. Vi var fullständigt urblåsta, när vi hade gjort den obsen.”

”Men nätterna då?” sa jag.

”Vi tog var sin natt. Jag hade den förmågan att jag kunde somna om, vilket Verner inte kunde. Och mardrömmar hade vi!”

”Jag drömde att jag kunde inte hitta termometern...” sa Verner.

”Och jag hittade inte pappret jag skulle skriva på. Till slut hittade jag något annat papper och skrev på. Jag kunde ju precis det jag skulle skriva om. Det drömde jag

trots att jag hade obsat i många år. En annan gång drömde jag att jag skulle gå ut och läsa av, men jag hittade inte buren och inte termometern heller. Och klockan gick. Det var nånting så hemskt! Till slut hittade jag dom i en gammal hässja vi hade.”

Trots att det måste ha varit jättejobbigt skrattade båda två, som om det hade varit en tokig lek.

”Det var ett mycket bra arbete, just det här att vara hemma, när barnen var små”, menade Verner.

”Men vi vågade inte ha bort alla korna för vi tänkte vi klarar oss inte på det här”, berättade Stina-Greta. ”Så vi arbetade med det jämsides. Första året tog vi ingen semester, visste inte vad semester var. Som bönder hade vi aldrig semester. Men det var en säker inkomst, och i för sig var det ganska mycket på den tiden. Så småningom slutade vi med korna. Och den dagen korna skulle skickas för jag bort, för det var så jobbigt så det var hemskt!”

”Det var en jämn inkomst. Vi visste vad vi fick och kunde planera efter det exakt på kronan. Det första jag köpte var en kikare som jag hade sett på länge. Den kostade 100 kr. Det var en investering för jag tittade på moln”, skrattade Verner. ”Nej, inte på moln, på fåglarna, när jag var ute och fjällvandrade. När vi började, då hade vi ingen tid över för fjällvandringen, men när vi upptäckte att vi hade semester....Jo då, jag har vandrat i Sarek två gånger nu. Att fara dit själv var lite mer än att bara läsa Turistföreningens blad! Men häromkring går vi ut så fort vi har möjligheten. Sommartid på söndagarna då hade vi ingen timobs. Då kunde vi fara ut mellan obsarna och kolla upp växtplats på vissa orkidéer som var på gång. Jag har inte alltid varit intresserad av blommor, det kom så småningom. Man mognar. Nej, det var foto jag har haft som hobby från barnsben—och sen har det blivit stenar och sen grottor...”

”Varför just grottor?”

”Jo, det är nåt speciellt med dom, att det finns gångar i jordskorpan vi går på”, sa han entusiastiskt. ”Men det skulle vara kalkberg. Och det finns här. Och en grotta har jag fått vara först i. Det är nåt speciellt att få fara krypande och inte veta vad man kan möta framöver! Jag har inte upptäckt den men jag var först att upptäcka att man kunde komma innanför ett vattenlås som var stopp till den. Den var stängd av rinnande vatten. Men vintertid hittade jag en blindtarm innanför, där jag kunde gräva igenom och få en ny ingång. Då kunde man komma in sommartid. Den grottan är totalt 2200 meter lång. Labyrintgrottan heter den. Den var Sveriges längsta ett tag. Men nu har dom hittat en ännu längre grotta i Jämtland nånstans.”

Jag blev fascinerad, men kände också lite olust vid tanken att själv gå in i en sådan. ”Kan du stå upp och gå i den?” undrade jag.

”Ja, men inte överallt alltså. Där finns ställen man kryper i vattengropar också.”

”Pojkarna har varit därinne med pappa flera gånger under vintern”, la Stina-Greta till från spisen där hon höll på att koka gröt. ”När dom kom ut ur den var dom ju våta—det är aldrig kallare än plus fyra i grottan. Och vad dom höll på och att fryser ihjäl ungarna! Det var bara att ta dom och fara iväg.”

”Kryper du i grottorna också?” frågade jag henne.

”Ånej! Den dagen jag skall ner i underjorden då är det för gott! Men ovanför, där är det mycket blommor och mycket lavar därför att det är sånt där kalkområde.”

”Hon tittar på blommor istället och ordnar fika”, förklarade Verner. ”Bakom sjön är det väldig lugnt därför att man måste ha båt för att fara dit. Där finns grottor på landsvägssidan också, men där har dom guideturer. Det är nåt helt annat—civiliserat. Jag trivs inte där.”

När gröten var klar, kom sonen Ivar och åt med oss. Samtalet hade dragit sig ut ur grottorna och vi hade börjat resa genom Sverige på semestrar.

”Första åren åkte vi överallt”, sa Stina-Greta. ”Vi var till alla möjliga såna där klosterruiner....”

”Jo, det blev så otrolig!” avbröt Ivar. ”Vi har sett alla ruiner i hela Sverige, gamla stenmurar.”

”...Första gången jag såg kaprifol var nån gång när vi var till Alvastra. Den doftade så gott bland murarna där. Och naturligtvis var vi till Vadstena.”

”Ja, vi såg några stenar där då!” kom det från Ivar.

Jag skrattade tyst för mig själv över det eviga förhållandet mellan barn och föräldrar. Men den här familjen har gjort mycket tillsammans och sett mer av Sverige än de flesta svenskar.

”Och så var vi till Kolmården med barnen”, sa Stina-Greta. ”Det var innan man kunde köra in där. Och det var så jobbigt att gå där! Mycket jobbigare än att fara på Västerbottens läns högsta fjäll, Sytertoppen. Jag var fullständigt slut!”

”Det var när vi var i södra Sverige nån gång som vi verkligen började intressera oss för växter”, förklarade Verner. ”Sedan blev det Norge och ädelstenar.”

”Vi älskar Norge!” sa Stina-Greta. ”När det är vår här men ännu inte blivit grönt, då är det bra att fara över. Jag minns en midsommar när vi for över. Då hade det blivit lite grönt här men där blommade syrenerna och gullregnet. Så stor skillnad på bara 17 mil! Och det är att vara hemma där. Alla skyltar och allting är samma språk.”

”Och vi har ett ställe här vid Gräsvattnet, en sjö som ligger lite inom Sverige men mest inom Norge”, berättade Verner. ”Det är en sed att minst en gång om året fara dit. Det finns otroligt med blommor där, orkidéer och fjällbrud bland annat.”

”Jag bröt benet en höst, fotleden och allt det där”, fortsatte Stina-Greta, ”och när sommarn kom gick jag, men inte bra. Men jag sa att även om jag måste gå med stavar så skall jag gå till Gräsvattnet. Så Verner fick linda fotleden och jag gick till Gräsvattnet. Dit skall man!”

”Hur kommer det sig att du har blivit så intresserad av blommor?” frågade jag henne. Jag som inte visste ett enda namn på en enda fjällblomma var väldigt imponerad—nästan snurrig i huvudet—av hennes förmåga att haspla ur sig namn och växtförhållanden på blomma efter blomma.

”Jag hade en faster som bodde i Stockholm och var ogift. Hon brukade komma upp hit om somrarna. Jag fick en blomsterbok av henne—jag var enda barnet. Då följde jag med ut och visade blommor, dom vanliga skogsstjärnorna, kabbeleka, maskrosor. Och så blev det blommor. Och när det gäller orkidéer, då har vi otroligt många. Och rariteter! Där finns bland annat dvärgnycklar. En tysk professor på resa i Norge ett år hade hört talas om att den fanns här

Verner reparerar vid botaniska trädgården.

och han gjorde en extra resa hit bara för att titta på den. I och med att man har ett sånt intresse kommer man i kontakt med såna människor. Vi blev tidigt bekanta med Olof Rune, som nu har skapat den här fjällträdgården här i Hemaven. Den måste du se nån gång! Det finns alla möjliga fjällväxter där. Och i den här trakten finns en orkidé, som heter brunkulla, som är Jämtlands landskapsblomma. Den finns här på ett område, trodde dom, men det var nån som tyckte den var inte riktig detsamma, att den här var rödare. Så han kallade på goda vänner i Österrike, såna där gubbar som förstår sig på sånt, och dom kom ju upp hit och examinerade den. Den är en helt ny art, en korsning mellan brunkulla och brudsporre, så den heter brudkulla. Och den är vi mycket stolta över!”

Hennes entusiasm var hejdlös. Samtidigt öppnade hon en helt ny värld för mig. Till slut kom vi överens om att jag skulle hälsa på någon gång på sommaren så att jag skulle kunna se dessa blommor i verkligheten, så väl som den nya botaniska trädgården i Hemavan, som båda hon och Verner var mycket engagerade i.

Också under vårt samtal upptäckte jag att Verners intresse för stenar handlade inte i första hand om ruiner utan om ädelstenar. Det tog lite ansträngning att övertala honom, men när vi hade ätit färdigt och dukat av gick vi ner i källaren. Undangömda i ett litet rum hade han två-tre utställingslådor fyllda med ädelstenar och mineraler med var sin namnlapp bredvid. Trots sin fina samling verkade han inte så intresserad längre. Troligtvis är orsaken en fråga om tid.

När vi återvände till köket tog Verner ut en hög av sina foton, de flesta svartvita naturbilder. Bland vackra snöscener och liknande fanns ett par som var hemskt roliga. På ett står en stor fågel på bokanten med stjärten pekande utåt, och ett vitt streck av skit sprutande rakt ut i vinden. Perfect timing! Om den andra, en närbild av en skrämmd älg som tydligen försöker vända sig om i vattnet, berättade han följande:

”Jag smög mig fram emot honom. Men när jag var nere vid sjökanten började jag fundera på var han hade sina kompisar. Han kom rakt mot mig, gick fram och tittade. Vad skall jag göra då? Jag ställde mig upp—och han kastade om direkt!”

Fotot är underbart!

Stina-Greta tittade över axlarna på oss. ”Verner avfotograferar gamla foton för folk också”, sa hon, ”och vi har alltid några kopior kvar som ligger i en låda här och en låda där. När jag då bröt benet hade jag svårt att gå med kryckor. Då satte vi oss mittemot här vid bordet och jag sorterade kort. Då dokumenterade vi gamla tider i Tärna och gamla människor. Det är fortfarande mycket kvar att göra med det. Så vi har lite att syssla med. Jag tycker synd om pensionärer som inte har nånting. Och så har jag mitt intresse, att väva....”

”Har du tid med det?” utbrast jag förvånad.

”Ja! Jag har alltid tid för det. Jag måste! Detta är nervpiller—man behöva inte köpa såna. Jo då, vid sekelskiftet fanns där en kvinna, som hade mejeriet här. På egen hand höll hon landshövdingen i Umeå med ost och samtidigt vävde hon mycket också. Förresten var det hon som lärde min mamma att väva, och min mamma lärde mig. I alla fall, han beställde nånting, denna landshövding, och så vävde hon det. Det är ett mönster som kallas för landshövdingstället. I och med att jag är intresserad av att väva har jag varit med om att dokumentera de gamla täcken.”

Som vanligt, när jag träffar någon som är intresserad av gamla människors historia, vill jag gärna höra hur livet var förr i tiden, särskilt på såna ställen som hade varit mer isolerade. Och naturligtvis började jag med vägen till Hemavan.

”Vägen från Tärnaby upp till Umfors, fyra mil, den mindes min mamma när den byggdes,” sa Stina-Greta. ”Den var klar 1904. Den underlättade så mycket, därför att den gick emellan sjöarna Gäutajaure och Överuman. Första gången mamma såg en bil då var hon ju vuxen. Hon var nere i köket och höll på att stryka och såg att där kom en bil efter vägen. Hon tänkte, jag skall springa upp på vind så jag få se den på riktigt. Så sprang hon upp på vind men när hon kom upp så var bilen inte kvar. Den gick mycket fortare än hon trodde!”

Stina-Greta i sin väderjägarna T-shirt

1918 fick vi telefon här och vi blev poststation. Den hette Björkfors då, mycket vackrare än Hemavan, men dom kunde inte ha Björkfors till poststationsnamn, därför att det finns ett Björkfors uppe vid Haparanda. Så då blev det Hemavan. Ava betyder ju en inbuktning på en älv. Det var mycket bra att det fanns avor, för när man kom med båt så for dom in där. Och Hemavan—det var hemma. Det var inte så dumt. Men vi tycker det är fult. Björkfors är mycket vackrare också, det säger en hel del om landskapet. Och det finns forsar här.”

Sedan bläddrade vi igenom deras samling av gamla foton från Tärntrakten, vart och ett beledsagat av sin egen historia.”...hon är same, och så bar hon mjölk i en sån där mes på ryggen, som det inte var nåt lock på. Det var nånting eget! Jag har försökt att få tag i en sån nu men det verkar som att dom kastade dom bara....”

En sak var klar: man behöver inte vara en björnjägare eller björnjägarfru för att ha ett rikt och spännande liv!

Två termometerburar?

SAMLAREN I JUNSELE

Den sista stationen på min resa i Norrland denna februari 1995 var Junsele hos Moss Nilsson. Jag hade hört talas om honom i flera år, mest för att han är konstnär och sålunda ganska speciell,

och jag hade blivit nyfiken. Som med alla andra observatörer, ringde jag honom i förväg och frågade om jag kunde komma och göra en intervju. Jag hörde en antydning av skräck i hans röst.

”När?” undrade han. ”Jag måste ha tid att städa.”

”Asch!” sa jag. ”Du behöver inte städa. Jag är inte sån där svensk städtant, jag är inte ens svensk.”

”Jaså!”

Och så började hans intervju med mig. Fyrtiofem minuter senare var vi tvungna att lägga på. Det var obsdags för oss båda. Men under tiden hade han säkert lärt sig mer om mig än jag hade lärt mig om honom. Innan vi slutade, lovade han att lämna husnyckeln under bilens vindrutetorkare, i fall jag kom sedan han hade lagt sig. Hur jag som främling skulle ta mig in förbi två hundar och hitta min sovplats kom aldrig på tal. Ja, jag såg fram emot mötet med Moss.

Från Hemavan vände jag bilen söderut för första gången på tio dagar. Jag kände en stor lättnad. Även om jag fortfarande var i Lappland, hade bilen klarat resan. Nu var det bara raka spår, 36 mil till Junsele och sedan 54 mil hem.

Timme efter timme körde jag, mest på isspåriga vägar. Det fanns inte så mycket att titta på, mer än skog och snö, och mina tankar gick tillbaka till telefonsamtalet med Moss. Bland annat hade vi pratat om hur man skapade en bild av en okänd person, när man pratar i telefon. Men min bild av honom var ganska diffus, eftersom jag aldrig hade tänkt igenom den i detalj. Nu för skojs skull försökte jag att måla den ordentligt, innan vi träffades. Men jag kom inte längre än till bilden av en ganska kort och smal man med brunt hår, innan tankarna gled åt något annat håll.

Mörkret hade redan fallit, när jag kom till Junsele. Jag körde sakta genom byn, sökande efter den björkkantade parkeringsplatsen nära skolan, som Moss hade beskrivit. Den hittade jag inte direkt. Men när jag fick syn på två termometerburar stående i rät vinkel till varandra, visste jag att jag hade kommit rätt. Jag körde in och stannade bilen bakom hans svart Citroën ”padda” som vilade i snön. På väg mot huset såg jag mig runtomkring. Stationen låg mitt i byn med gatan och andra hus tätt intill på tre sidor och skolan lite längre bort på den fjärde sidan. Men två termometerburar? Och inte nog med detta. En av dem hade dörren mot norr, som det skulle vara, men den andras dörr var vänd mot öster. Förvirrad, bankade jag på hos Moss. Dörren öppnades och min blick, omedvetet inriktad för att möta hans, träffade mitt i bröstet på honom. Jag gapade, samtidigt som jag tittade upp. Där stod han, stor och stark, med grått hår och skägg. I detta ögonblick bestämde jag mig för att aldrig mer i förväg föreställa mig hur en person ser ut.

De sex timmar som följde tillbringade jag på en stol mitt emot honom vid köksbordet. Jag kan inte komma på mycket som vi inte pratade om den kvällen. Att säga att Moss är speciell, därför att han är konstnär, är att ta saker i fel ordning. Det kan hända att han är konstnär, därför att han är speciell. Men i första hand är Moss speciell, därför att han är Moss. Han har sina intressen, sina åsikter om saker och ting, sitt sätt att leva, som inte alltid är precis som alla andras. Men han står för den okonventionella person han är.

Så småningom frågade han om jag ville äta lite soppa. Jag tackade gärna ja. En kastrull med några ingredienser ställdes på spisen, men vårt samtal var så uppslukande att han tog sin plats vid bordet utan att sätta på plattan. Efter ett bra tag kom en av oss på att ingenting hände därborta vid spisen. Han vred på knappen och satte sig ner igen. Inom kort bubblade soppan, och bubblade och bubblade, minst en timme mer än vad som behövdes, innan han drog sig ur samtalet tillräckligt för att komma ihåg den. Då blandade han ihop mjöl och vatten och gjorde små klimpar, som han tillsatte i kastrullen. Sedan följde en lika lång pratstund till. När soppan verkligen stod på bordet var jag vrålhungrig. Det är inte det att han inte bryr sig om sina gäster, när han glömmer maten. Tvärtom. Han är så upptagen av tankeutbyten med sin gäst att han glömmer allt annat. Att konversera med Moss är en intensiv upplevelse: han både pratar intensivt och lyssnar intensivt. Man verkligen samtalar med honom.

Någonstans under soppans kokande tändes plötsligt en lampa vid köksbordet och en till inne i rummet. Sedan, med några minuters mellanrum, ringde två väckarklockor. Och till slut, efter ännu ett par minuter, satte radion igång. Det var obsdags!

Jag följde med honom ut och vi stod en stund och diskuterade molntäcket.

”Varför har du två burar?” frågade jag honom.

”Ja, när jag fick en ny, ställde jag den gamla åt sidan. Den är jättebra att ha verktyg i.”

Ja, varför inte?

Medan Moss skrev upp obsen, tittade jag närmare på vardagsrummet. Obskrivbordet tog upp hörnet längst inne och på väggen bredvid fanns planscher av olika molntyper. På kaffebordet framför soffan stod TV:n, med en konstig papptratt fäst på ena sidan. Han berättade senare att han hade gjort den för att rikta ljudet rakt emot sig, eftersom han är döv på ena örat. Soffan var mest ockuperad av Chinook, en siberisk husky, och Lottie, som var en blandning av afghan och labrador. Många av hans egna teckningar och etsningar täckte väggarna, medan krukväxter och kravlösa sidenblommor dekorerade fönstren. Just innanför dörren låg två halvmeters tidningshögar. De var så perfekt staplade att jag misstänkte att de inte hade varit staplade alls när jag ringde i telefonen.

Moss' obstelegramsblanketter är ganska unika. De innehåller inte bara väderfenomen, utan fungerar också som en kombination av dagbok, almanacka, och skissblock. Han skriver ner påminnelser om saker han måste komma ihåg att göra, siffrorna på elmätaren så att han kan räkna ut hur mycket ström han har förbrukat den dagen, liksom små tankar som han har haft. Och så massor av skisser, som han har gjort under tiden han har pratat i telefon. Problemet är att blanketterna måste renskrivas, innan de skickas till SMHI var tionde dag, ett arbete som han ligger långt efter med. Samtidigt har hans fina renskrivna telegram varit visade på observatörskurs som exempel på hur ett telegram borde se ut. Synd att ingen fick se originalen, som är betydligt intressantare.

Badkaret påminner Moss om att bada, innan han går till doktorn på eftermiddagen. Och så måste han sätta på Eva W:s värme.

Moss är född under 30-talets andra hälft i Stockholm. Men att han var stadsbo hindrade honom inte från att njuta av naturen.

"Mina föräldrar tog ut oss på cykeltur när vi var små", berättade han. "Det var inte några kilometer, det var två-tre, fem-sex mil på dan. Och sen kvartade vi ute i tält. Dom lärde oss om träd och väderstreck och myter och hur man gör upp brasa och allt som hörde till, va. Jag var mer ute i skogen än jag var ute på stan. När andra ville till stan, stannade jag hemma. Sen tog jag en liten packning och mina speciella skor och sprang till skogen. Jag var ganska duktig att löpa distans, va. Jag tyckte det var roligt, att bara flyga över stock och sten. Jag vägrade nästan ingenting på den tiden. Och på detta vis har jag liksom byggt upp ett intresse för naturen. Men på gamla dar är jag lite lat, va. Det liksom tar emot att knalla ut så där och pulsa i snön. Men en sommar, när jag var 14-15 år, cyklade jag ensam till Roslagen och till Uppsala. Sen fortsatte jag upp mot Dalarna, ner till Enköping och ända ner till Norrköping. Jag hade ont om mat och gjorde nånting man inte fick göra; där fanns mjölkpallar, va, så jag klarade mig. Jag skulle ha varit borta en vecka, men jag kom hem efter 14 dagar. Jag campade var jag ville. Det var ofarligt och det var inte mycket bilar heller. Och grusvägar. Så hade jag vimplor på trådar ner till navet, som fladdrade. Jag köpte alltid vimplor på varje plats jag var. Dom har jag nånstans än. En annan gång lånade jag en båt, jag hade varit sjöscout, va, och seglade iväg mot Åland. Jag var 15-16 år då. Jag hade ritblock med mig. Jag hade inget begrepp om hur långt det var. Men dom kom ut och hämtade mig sen, för dom såg mig som en prick. 'Vänd om!' sa dom. 'Jag tänkte åka till Åland,' sa jag. 'Du är inte klok pojke!' svarade dom."

"Var det dina föräldrar som lärde dig om vädret?" frågade jag.

"Nej. Det var min morfar, som var sjöman i Roslagen. Men framför allt var det från fiskegubbar nere i Bohuslän, som jag snackade med. Och sen höll jag på med vädret i militären."

"Men du har inte bara jobbat som observatör, eller hur?" sa jag.

"Nej. Innan jag blev väderobservatör jobbade jag på järnverket i Östersund och sen i hamnen i Göteborg och i Stockholm, och på långvården och med färdtjänsten, och hjälpte min far med pannor och oljebrännare. Dessutom gick jag på Konstfack."

"Hur kom det sig att du blev observatör?"

”Ja, jag tog och gifte mig och vi fick två barn. 1975 flyttade hela familjen och några släktingar, nio pers, upp till Junsele och köpte en herrgård. Men jag kände mig som dräng, så vi flyttade därifrån efter ett år. Då blev det skilsmässa. Jag köpte det här huset 1978 och tog hand om bägge barnen. På den tiden jobbade jag lite grann med oljebrännare här och gjorde målningar och teckningar och hade utställningar. Sen sökte jag det här jobbet som avlösare. Och till slut blev det heltid. Samtidigt jobbade jag som lärarvikarie på skolan här. Det var inget problem att springa hit och obsa under lektionerna.”

”Men på fritiden?”

”Jag sitter och ritar. Jag har lite jobb här och där, skall rita fyra skolor nu och hjälpa nån med betongplattor. Och jag fotograferar ibland för en tidning och hjälper till med utställningar då och då. För det mesta vill jag vara för mig själv och knalla ut i skogen så där, va. Och ta det lugnt. Vegetera, som det heter. Jag tänkte bygga ett växthus och odla de viktigaste grönsakerna, men jag hälsar hellre på människor istället. Jag tycker om att fiska. Och att åka skidor, men jag vill ha skare så jag kan dra mig, pejla fram och tillbaka, som när man åker vattenskidor.”

”Saknar du någonting häruppe, långt ifrån Stockholm?”

”Ja, en sak jag saknar är att gå på utställningar och museer och så. Och liksom titta och få intryck och snacka lite. Man behöver detta. Här har jag ingen att prata med. Inte om det som jag vill prata om. Men dagarna går. Jag trivs och jag mår bra. Jag har bott här i 20 år, det enda ställe jag har suttit still på så länge. Samtidigt längtar jag till Roslagen och havet. Men det får man ta senare, när man blir pensionär. Jag känner att jag inte har det modet och friskheten att bryta upp, va. Men om jag vann, då skulle jag gå i pension på stubben och sen skulle jag resa. Jag vill ha intryck, jag vill uppleva människor och ställen, va. Min fru hade det jobbigt, när vi åkte på semester med barnen, därför att jag sa, 'vänta ett tag' och 'stanna här' hela tiden. Till exempel, en gång såg jag en järnspis stående på en stengrund, va, och ett äppelträd. Då satt jag och tänkte långt borta och tittade på järnspisen. Sen hörde jag, 'Skall vi inte åka snart! Vad är det du tittar på?' Att ta det lugnt har jag lärt mig av mina föräldrar. Dom hade en Ford Anglia med sufflettlucka. När vi skulle till Falkenberg tog det fyra-fem dagar. Vi stannade vid sjökanter och gick in i kyrkor. Det var på höstkanten när vi åkte, så då plockade vi bär, slånbär framför allt, och knallade sakta ner. Och nu, när jag åker till Stockholm, gör jag likadant, va. Och åker andra vägar.”

Moss

Ett par månader i mitten av 60-talet fick Moss följa med på en vetenskaplig expedition till Spetsbergen.

”Det var en av de varmaste somrarna i öns historia, upp emot 20-25 grader”, berättade han. ”En dag, när vi hade varit ute med isekan, bröts en bit av glaciären av. Det var som åska, va—ett dunderverk! Man såg hur den rasade. Vi rusade ner och drog in isekan. Hade vi inte gjort det skulle den säkert ha legat 10-12 meter uppe på land, kanske

sönderslagen av såna där vågor som kom efteråt. Och vi var två-två och ett halv km därifrån dessutom. Det var imponerande! Vid ett annat tillfälle, när jag åkte isekan ensam, då funkade inte motorn. Det gick inte att ro heller, därför att man fick inte årorna ner i vattnet. Då var jag livrädd—tänkte jag var på väg ut till havs. Samtidigt tittade jag på, när små och stora isblock sakta gled förbi. Och jag klarade mig till slut. Och en dag, när jag var ute med båten, körde jag upp mot strandkanten för att jag tyckte jag såg nånting som stack ut högt uppe. Jag klättrade upp och tittade. Oj! Då såg jag fötter och tänkte, vad är det här? Det var spännande! Jag lyfte stenarna som låg ovanpå och hittade 25-30 holländare som låg begravda från 1750-60 talet. Dom hade den tidens kläder, men det fanns inga huvuden på dom. Då kom jag ihåg ett tidigare tillfälle på hotellet, när jag hade frågat om det var valrosskallar dom hade skaffat till askkoppar. 'Nej, det är människor,' sa dom. 'A-ha,' sa jag bara. Jag trodde inte på detta."

Hela tiden Moss var där gjorde han teckningar av landskapet och människorna. Sedan satte han igång hemma och målade intensivt på natten för att fånga så mycket som möjligt, innan minnets skärpa bleknade.

Han hade mycket att berätta om Spetsbergen. Bland annat kom vi in på olika sorters mat man kunde äta på såna ställen.

"Jag åt sälspäck, jag tvingade mig. Man kan klämma det mellan fingrarna så här och då blir det som köttfärs. Det är inte trådigt som vanligt kött. Det var fina biffar, grillade och kryddade. Och en gång var jag med en samekille i Norrland, när dom slaktade ren och jag drack renblod. Det smakade sötäckligt. Men jag gjorde det, så att jag vet att jag har gjort det."

Under tiden han pratade, höll han på att perforera ett pappersblock med en nål. Till slut kunde jag inte låta bli att fråga vad han skulle ha det till.

"Jag kan ta med det ut när jag obsar, att skriva temperatur och så där på," förklarade han. "Sen är det bara att riva av dom små lapparna."

Som utlänning är det ofta så att man kommer ihåg var och av vem man lärde sig ett nytt ord. I detta fall är Moss' bidrag till mitt ordförråd ordet bärga. Det var ett ord som han använde om och om igen, medan han visade mig runt i huset. Plötsligt förstod jag hans bekymmer med städning, när vi pratade i telefonen. Överallt fanns saker och ting han hade "bärgat", i såna mängder att det inte kunde vara lätt att hålla dem i ordning. Att han måste ta hem bortkastade stolar, bord, tvättmaskiner, kläder, böcker, verktyg mm, som fortfarande är i skapligt skick, kan jag väl förstå. Jag har haft samma problem själv. Men för Moss har det blivit ett sätt att leva. Om någon vill bli av med någonting, tar han gärna emot det. Bland annat i källaren har han 30-40 meter av hyllor fyllda med verktyg: tio-tolv skruvmejslar, fem-sex hammare, sågar, tänger och så vidare—plus spikar, skruvar, muttrar och bultar, wirar, klämmor, arbetslampor m.m. Flera verkstäder kunde utrustas med allt som finns där. Han håller på att organisera saker i lådor och plastkorgar, men många timmars arbete återstår. Men det är i köket den riktiga guldgruvan finns. Bredvid spisen står en enkel IKEA-bokhylla med 8 hyllor. På varje hylla finns en rad plastkorgar i olika dimensioner, och under den lägsta hyllan står högar av reservkorgar på golvet. Detta är ett underbart ställe! Jag tror att det enda krav för att någonting skulle hamna där är dess storlek. Ihopblandat med vanliga saxar, snören och slidknivar, ser man gamla eller ovanliga ting, även saker vars funktion är ett mysterium och mojen, som inte ens har ett namn. En present från de mystiska namnlösa kategorierna fick jag av honom: en träbit ungefär 25 cm lång och 4 cm bred med fyra wirefjådrade träkulor fästade på den. Naturligtvis var jag tvungen att fråga vad man skulle ha den till. Ja, den skall spikas upp på väggen så att man kan skjuta komihåg lappar upp under de rullande kulorna. (Och det gör jag.)

På hyllorna finns, bland annat, följande (och allt, eller 99%, i flera exemplar):

kvart i till varje pass. Så när jag går upp på natten, då lyser det i köket. Och sen måste jag ställa om alla klockor. Jag kan inte ställa dom för olika obsar. För säkerhets skull har jag alla klockor till varje obs. Jag ställer dom för kvart i, tio i, fem i, fem över och tio över. Och dunderradion, som går igång ungefär kvart i.”

”Missar du en obs nån gång på natten?” frågade jag, skrattande.

”Aldrig!” svarade han på dödligt allvar. ”Hur kan du tro det? Det är en samvetsfråga egentligen.” Han skrattade lite. ”Jo, det har hänt och jag vet inte vad man säger om det. Men det är inget problem att gå ut på vintern—när man har kommit ur sängen.”

Nästa morgon vaknade jag av ett buller och bång från hans sovrum på andra sidan väggen. Först blev jag rädd. Sedan kom jag på att det var Moss dunderradio som sjöng för fullt med en ding-ding klocka, medan vibratorn hoppade och skuttade så att golvet skakade. Men efter några minuter slutade väckningsprocessen och huset blev svept i tystnad. Jag låg och njöt av att för en gångs skull inte behöva hoppa ur sängen själv. Men en kvart senare började jag bli misstänksam och smög ut i hallen. Moss dörr stod på glänt. På sängen såg jag att täcket rörde sig sakta upp och ner, upp och ner.

”Moss!” viskade jag hest. ”Har du gjort obsen? Klockan är fem över.”

Plötsligt satt han rakt upp i sängen, mumlande.....

Ja, så är livet som väderobservatör.

Kullens fyr

OBSERVATÖR
SEDAN
BARNSBEN
I KULLEN

På samma sätt som jag åkte till Norrland i februari för att uppleva riktigt vinterväder, så åkte jag till Skåne och Blekinge i slutet av mars för att möta våren och sedan möta den en gång till, när jag kom hem igen till Närke. Idén var bra, även om vädret inte ställde upp direkt. Hur som helst, jag fick uppleva riktigt blåsväder, när jag kom över Hallandsåsen och ut på Kullens spets. Det blev jag glad för. Sånt väder tillhör fyrplatser.

Kullen, som är Sveriges högst belägna fyr, har varit en fyrplats sedan 12-1300-talet, då någon sorts eld tändes uppe på berget för att varna sjöfolk. På 1560-

talet byggdes ett stentorn med glasfönster, där man hade stora talgljus, men 60 år senare blev det ersatt av öppna kolbräror på tornets tak. I mitten av 1700-talet kom ett nytt torn med ett mer avancerat ljussystem. Sedan byggdes ett nytt fyrtorn igen på 1840-talet med speglade oljelanternor som ljuskälla. Inte långt efteråt, 1899, blev det nuvarande tornet byggt med det linssystem som används än idag, trots att fyren automatiserades 1979.

Och nu var nästa förändring på väg på Kullen. När SMHI några år tidigare hade bestämt sig för vilka bemannade stationer, som skulle läggas ner, var Kullen inte med på listan. Men några veckor innan jag skulle hälsa på, fick SMHI plötsligt för sig att de skulle lägga ner en station till—och det blev Kullen. Beskedet blev en stor och tråkig överraskning för observatör Björn Malm, vars stora väderintresse har följt med honom sedan barnsben.

Förbi Mölle åkte jag in i naturskyddsområdet och fram till vägens slut nedanför fyrplatsen. Med huvudet böjt mot vinden gick jag upp på den lilla privat vägen till ett långt tvåfamiljshus och knackade på dörren närmast själva fyrtornet. Den öppnades av en kille med mörkt hår och skägg, klädd i vit polo t-shirt och blå snickarbyxor. Jag visste på en gång att det var Björn. Han hade samma vänliga utstrålning som jag hade känt när vi hade pratat i telefon ett par gånger.

Det första han gjorde var att ta mig på en guidad tur runt hela huset. Från köket kom vi in i ett spatiöst rum med utsikt över havet, där han hade sin ateljé. Väggarna var fyllda med hans oljemålningar: många land- och havsmotiv i mjuka blåa och gröna toner och en del glada stilleben med stora gula Van Gogh-liknande blommor målade under hans "gula period". Sedan kom alla sovrum. I alla tre barnrummen hängde lite tvätt. Han, som var "husmor" medan fru Karin arbetade som lärare, förklarade att det var lättaste att göra så. Då får de ta hand om sina rena kläder som de vill utan att man måste tjata om det.

Vilken bra idé! Hade jag själv kommit på den för 10-15 år sedan, skulle livet ha varit mycket lugnare.

Efter att jag hade sett hela huset, fortsatte turen ute i trädgården. Och till slut tog vi en promenad ner till golfklubben, där vi åt lunch på restaurangen och jag fick se lite "local color". Flera gånger under denna måltid blev jag vittne till Björns utstrålning, hur glada folk blev när de träffade honom. Slutligen skyndade vi upp till fyrplatsen igen, så att vi var där innan barnen kom hem från skolan. Medan Björn låste upp dörren berättade han att de alltid var tvungna att låsa dörren, även när de var hemma.

"Folk tror att dom har rätt att bara komma in här", sa han. "En gång, när Karin duschade, hörde hon att nån kom in för att använda toaletten. Hon tog för givet att det var ett av barnen, men när hon drog bort duschdraperiet, satt en helt främmande kvinna på toaletten!"

Från den första gången jag hade pratat med Björn i telefon anade jag att han var född till väderobservatör. Men ändå blev jag förvånad, när jag fattade just hur djupt hans intresse gick.

"Det kan hända att mitt intresse för vädret hänger ihop lite grann med mitt intresse för naturen", förklarade han. "Det har jag fått av mina föräldrar. Min far var yrkesjägare på en stor gård i östra Skåne. Han var uppe tidigt på morgonen, kom hem och sov middag, och sen gick han ut på kvällen igen. Arbetet var anpassat efter djurens dygnsrytm. Jag var ute i skogen med honom väldigt mycket. Man var alltid beroende av vädret. Vid 10-12 år började jag skriva upp temperatur och nederbörd där hemma hos mina föräldrar. Jag hade snickrat en termometerbur själv och hade en vanlig termometer, som jag visste visade rätt. Sen köpte jag minimi- och maximitermometrar för min veckopeng. Rätt så dyra var dom. Jag lärde mig själv. Sen lyckades jag få en nederbördsstation uppsatt där 1967. Den är fortfarande igång och det är min far som sköter om den nu för tiden. På praoveckan i högstadiet var jag på väderavdelningen i Ljungbyhed. Där fick jag en liten molnatlas av en flygmeteorolog, så jag kunde plugga in lite moln och sånt. Och jag hade den gröna boken med alla koderna. Men jag

Björn

kunde inte jobba med vädret förrän jag var 18 år, eftersom man inte får arbeta på nätterna under den åldern. Men så snart som jag fyllde 18 år fick jag mitt första vikariat, en månad i Malung. Sen på vintern blev jag vikarie en månad uppe i Riksgränsen. Sen var jag vikarie hela sommaren åt Martha och Arvid i Gäddede. Jag minns att snön fortfarande låg kvar i trädgården, när jag kom dit den 25 maj. Jag bodde hos ett ogift par, som hade posten där. En månad efter det jag hade varit i Gäddede ringde en från SMHI och ville att jag skulle söka tjänsten som var ledig i Storlien. Ja visst! Jag gjorde det och en månad senare flyttade jag till Storlien med en ryggsäck, en stor resväska och mina skidor. Jag

hade en gammal radio med mig, som hade bara P1, så jag lyssnade på den hela vintern, fast jag var ung då.

När jag skulle göra lumpen, skrev jag och bad om uppskov ett par år, därför att jag vill komma igång och jobba och bo på en plats ordentligt. Det fick jag. Två år senare gjorde jag värnplikten som väderbiträde på Frösön."

"Men varför flyttade du ner till Skåne igen?"

"Jag hade träffat Karin på tåget, när jag gjorde lumpen. Hon gjorde samma sak som jag. Hon hade utbildat sig till lärare i Malmö, men hade blivit så trött på den jäkla skånska vintern, där det bara regnar hela tiden, att hon hade sökt—och fått—tjänst i Norrland. Sen pendlade vi mellan Storlien och Bräcke. Men när vi skulle gifta oss, tyckte vi att det var nog lite svårt med barnen uppe i fjällen, när dom skulle gå i skolan och sånt. Så jag tog tjänstledigt och skulle läsa vidare. Jag var lite inne på att jag skulle vara meteorologassistent, men i samma veva drogs denna utbildning ner rätt så bra. Men jag läste in gymnasium, utom tyska och kemi. Jag klarade inte tyskan alls—jag får rysningar—och kemi är för svårt, det övergår mitt förstånd. Sedan flyttade vi till Lund, där jag läste religionskunskap på universitetet. Då hade jag tänkt att jag skulle nog bli präst. Det var intressant och jag har alltid varit lite så där religiös av mig. Men en vacker dag satt jag och funderade lite grann och tänkte, 'Nej, jag vill bli observatör igen'. Det är praktiskt, man kan ha barnen hemma och så där. Från SMHI fick jag ett papper med lediga platser, bland annat Kalmar och Kullen. Jag hade gått i väderskolan i Kalmar under värnplikten, men trivdes inte där. Så fort jag kom dit blev jag sjuk med hösnuva. Jag var sjuk jämt. Då sökte jag Kullen, med fyra-fem andra. På slutet av sommaren ringde Haldo

Vedín och sa att jobbet var mitt. Det var en måndag. Nästa dag ringde Karin till rektorn här och fick ett jobb, som hade blivit ledigt. På onsdagen köpte jag en begagnad bil. Så flyttade vi hit."

Det var 1979, när fyren automatiserades. Fyrmästaren stannade, men fyrvaktarna flyttade. Fram till dess hade fyrpersonalen också skött om vädret, men nu var SMHI tvungna att anställa sitt eget folk.

"Det var en jättespännande tid", förklarade Björn. "Sjöfartsverkets gubbar höll på och renoverade åt oss. Dom jobbade inte ihjäl sig hela tiden heller. Man kunde sitta och prata, sen kunde dom såga lite här och var. Karin gick till jobbet och jag hade Johan hemma, som kröp på golvet. Och på kvällen hade man sängen i ett annat rum. Då dammsög man en smal gång här bland sågspånet, så att man kunde gå in och lägga sig. Det pågick hela hösten. Men på nåt sätt var det en himla rolig tid, mitt i stöket. Och en annan sak. Plötsligt hade vi fått en lön till!"

"Har ni fortfarande en fyrmästare här?" undrade jag.

Lod som drev lampan

"Ja. Jag är inne på min tredje fyrmästare nu. Jag sliter ut dom snabbt!" skrattade han. "Han har ansvaret för fyrplatsen. Det är rätt mycket med underhåll på

vintern såväl som fyrvisning på sommaren. Den skall vara städad och ha en viss puts. Den fyrmästare som var här när jag kom tillhörde den gamla stammen. Han rökte pipa, hade båtmössa och var lite så där barsk ibland, grovröstad. Det tyckte turisterna om. Han hade inga barn och tyckte det var roligt att ha en barnfamilj här. När Maja skulle födas, då tog han hand om de andra två barnen. Han kom in i köket och sa, 'Hej opp! Nu skall ni äta frukost!' och sen lagade han gröt till dom."

Vid obsdags följde jag med Björn ut. Kullen var den enda av de sex fyrstationer jag hälsade på där obsrummet låg i själva fyrtornet. När dörren svängde upp, kände jag omedelbart att den var "städad och hade en viss puts". Det var som att komma in i en domkyrka i miniatyr. Utan att tänka, lät man fötterna glida ur skorna, innan man vågade gå på det rutiga kakelgolvet. Alla gamla koppar- och mässingsredskap glänste som nya. Räcket till spiraltrappan var gjort av blankt svart järn format i eleganta krumelurer. Lodet, som före strömmens ankomst hade drivit lampan runt, fanns kvar, inneslutet ett slags "liftschakt" med liknande järnmönster. Som så många andra gånger blev jag rörd av hur folk förr i tiden ansträngde sig för att göra även praktiska saker så vackra som möjligt.

När jag frågade hur högt fyrtornet var, berättade Björn om en, som han kallade det, rolig grej.

"Jag tyckte det var så konstigt att fyren var så hög, 88,5 m över havet stod det att linsen var. Jag hade sett på en karta, när jag flyttade hit, att det fanns nån triangelpunkt här på 64 meter. Det gjorde att jag började fundera, därför att själva fyrtornet är 15 m högt. Då borde linsen bli 79 m över havet, istället för 88,5 m. Såna fyrar använder man, när man bygger andra stora hus och byggnader, till exempel den här stora färje- och tågterminalen i Helsingborg. Där har man haft fyren som syftpunkten, när man har mätt in golvet vågrätt. Och på hallandskusten har man använt fyren, när man byggde vägar och sånt. Men jag gav mig inte. Det stämde inte. Några år senare på nån stationsinspektion frågade meteorologen, om jag visste att det alltid var fel på lufttrycket som jag rapporterade. Och det var inte lite heller, mellan en och en och en halv millibar konstant fel. Det var kul att SMHI inte hade sagt det tidigare! Det känns meningslöst! Varför kunde dom inte säga det. Telefonen finns! I alla fall, jag och Rolf Nilsson, han som inspekterade, funderade på det varje gång vi träffades. Till slut kom han med en digitalbarometer. Den fick jag förtroende för, därför att den visade precis samma som min beräkning. Jag var lite imponerad och föreslog att vi skulle ta den och gå ner till havet och mäta skillnaden i trycket. Vi gjorde det och det blev ungefär 65 meter. Då satte vi barometern på 69 meter (till obsrummet)—och plötsligt hade jag rätt tryck! Så talade jag om det för nån jag kände från Sjöfartsverket, som hade varit fyrmästare här en gång och var sympatisk. Sen en vacker dag kom sjökortsmättare. Det var lite pinsamt på nåt sätt. Dom mätte in och det var exakt 10 m fel! Och en dag kom lantmätaren, som hade varit med och byggt här, på knutpunkten. Han skrattade! 'Jag förstår varför golvet inte är vågrätt,' sa han. Tänk att sånt kan inträffa i vår moderna tid. Det är härligt på nåt sätt. Och jag tror att jag vet hur det har gått till. När dom mätte nån gång i början av 1900-talet, gick dom och mätte 10 meter i taget ifrån havet. Sen, när dom hade kommit upp halva backen har dom blivit trötta och gått upp och druckit kaffe och snaps—och sen har dom lagt till 10 meter. Så enkelt kan det vara. Nu har fyren plötsligt blivit 10 meter lägre—och den är inte längre Skandinavians högst belägna fyr, bara Sveriges."

När vi redan var inne på hans "upptäckter", berättade han om någonting annat han hade kommit på.

"Jag har lagt märke till en typ av fjällväder som egentligen inte finns dokumenterat för allmänhetens kännedom. Det är sådant väder som faktiskt är orsaken till stora olyckor till fjälls, när folk råkar ut för snöstorm. Det är ett faktum att de flesta inte känner till att det finns fallvindsområden, som kan dyka upp. Det kan hända även om det är högtryck och när det är kallt. Det är så mystiskt att när man har sydlig vind händer det på läsidan. På norra sidan av fjället blir den sydliga vinden kall och börjar rusa nerför

bergssidan i hög hastighet. Och jag tror att det har varit så för många människor, som har råkat ut för så kallad snöstorm och omkommit, att det egentligen var ett fallvindsområde. Jag har själv råkat ut för det och varit tvungen att vända om. Vi kom in i ett sånt område och det blåste så kraftigt att man knappt kunde gå framåt. Tappade man en vante, då var det kört på två minuter. När vi hade vänt, så flög vi tillbaka med vinden igen. Och sen plötsligt höll vinden upp igen, precis på samma ställe där den hade börjat. Då var det hur fint väder som helst!”

Senare på eftermiddagen, när vi satt i hans ateljé, kom jag på att ingen av oss hade nämnt det som syntes överallt i huset och måste spela en viktig roll i hans liv, nämligen hans målningar.

”Jag har alltid använt papper och penna och tecknat”, sa han. ”Ja, jag hade en sån där hemlig dröm att jag skulle sätta igång med oljemåleri. Men det var inte förrän jag kom hit som jag lärde mig grunden och verkligen gjorde det. Jag gick på kurs, men snart la jag av att lyda lärarinnan och målade som jag ville. Jag mår så himla gott, när jag målar! Det är då man mår bäst, när man skapar nånting. Jag får samma känsla, när jag bakar bröd eller snickrar. Man använder hjärnan på ett behagligt sätt. Karin brukar säga, 'Kan inte du ställa dig och måla så du blir snäll'. Jag tycker bäst om, när hon står i köket och lagar mat och jag står här och målar.”

”Ställer du ut också?” frågade jag.

”Jag brukar ställa ut här och uppe i Åre. Första gången jag hade utställning däruppe sålde jag mer än hälften direkt. Så mina målningar hänger i Åre, både privat och på ett kafé. Och så håller jag på med en stor väggmålning på kaféet, som jag målar på varje gång jag är däruppe. Och jag brukar ha tavlor på bykrogen här. Så jag är ganska berömd—här och där.”

Denna kväll åt jag tillsammans med hela familjen. Samtalet kretsade runt 19-åriga Johans kommande resa till USA. Han frågade lite blygt, om jag kunde läsa en novell han höll på att skriva på engelska och ge honom lite råd. Det gjorde jag med glädje. Björn gick och la sig ganska tidigt och Karin och jag satt i köket och pratade oss igenom kvällens sista timmar.

Nästa morgon vaknade jag till en jättekopp ångande te och en tallrik med några skorpor, som Björn kom upp med. Ett trevligt sätt att starta dagen! Efter frukost packade han en ryggsäck med kaffetermos och någonting att doppa och vi begav oss iväg på en lång promenad över ”hans kulle”, som han kallar området. Hela tiden berättade han små bitar ur traktens förflutna. En historia, som var ganska rolig, minns jag framför allt. Vi stod högst uppe på kullen och tittade ut mot Mölle, medan han berättade den.

”En gång i början av 1900-talet gick en tromb rätt över Möllehamn. Det hade varit en stor tvättdag och väldigt många damer hade tvättat och hängt ut den på tork. Plötsligt gick tromben rakt igenom hamnbassängen och tömde den på vatten—sög det upp i luften—så att all tvätt och allt vatten hamnade uppe i skogen.” Jag kunde nästan se det framför mig, blöta kläder draperade i alla träd och buskar.

Innan jag lämnade Kullen för att resa vidare söderut, åt vi Björns välsmakande hemlagade ärtsoppa, trots att det bara var tisdag. Samtalet kom in på framtiden, som var så oviss för oss båda, såväl som för så många andra. Men jag kände att han fortfarande behövde mer tid att smälta det som vi andra redan hade gått och grubblat på i ett par år. Men Björn är en glad och positiv människa med mycket energi och jag är säker på att han kommer att hitta någonting som passar honom. Kanske blir han präst ändå.

Falsterbos fyr

FÅGEL-FOLK OCH ICKE FÅGEL-FOLK I FALSTERBO

Vid Sveriges sydkust, på en sporre av land fäst på Skånes fot, ligger Falsterbo, landets sydligaste väderleksstation och en av de äldsta, grundad 1857. Och fyren är naturligtvis också en av

Skandinaviens äldsta. I likhet med andra fyrplatser landet runt, har fyrpersonalen arbetat också som väderobservatörer fram till automatiseringen i början av 1970-talet. Stationen är strategisk i och med att den är den första, som får alla de sydvästkommande fronter, som drar in över Sverige. Men Falsterbo är inte bara känt för sin fyr och väderleksstation utan också inom ornitologiska kretsar. Varje höst flyttar ungefär 500 miljoner fåglar ifrån Norden, en stor del av dem via Falsterbo. Och när det är dags för fågelsträcken, så samlas också hundratals fågelskådare i området, utrustade med kikare och kameror. Kanske mindre känd är fågelstationen, där en liten grupp människor ringmärker fåglarna och forskar i deras vanor och flyttningmysterier. Fågelstation och väderleksstation är en bra kombination, eftersom fågelflyttning och vädret är intimt förknippade, vilket håller väderintresset levande.

Vägen ut på näset från Höllviken gick över Falsterbokanalen, en plats fylld av sommarkänslor fast det bara var slutet av mars, och sedan rakt ut över ett slättlandskap till Falsterbo. Där fann jag en vacker by med smala krokiga gator och fina hus, skuggade av stora lövträd. Mellan byns ena kant och Östersjön löpte en lång remsa mjuk sandstrand, tom, men lockande även vid denna årstid. På andra sidan byn kom jag ut i sandterräng igen. I fjärran syntes en liten skogsdunge, som en oas i det tomma landskapet, med den låga fyren pekande upp i mitten. När jag kom fram, såg jag att fyren och ett par hus var inringade av ett staket med "tillträde förbjudet" skyltar hängande på det. Jag öppnade grinden och gick in.

Som vi hade kommit överens om, anlände jag lagom till kvällsmaten. I det gamla huset närmast fyren, mötte jag observatörerna Karin Persson och Lennart Karlsson, deras goda vän och medhjälpare Göran Walinder och några andra från fågelstationen såväl som några barn. Hela gänget brukade äta tillsammans varje kväll och turades om med matlagningen.

Som vanligt blev jag nyfiken på fyren. I motsats till Bjuröklubbs fyr, som sitter så nedhukad att man tror att den försöker gömma sig uppe på kullen, ger Falsterbos fyr intrycket av en knubbig liten varelse, som vill visa sin pondus. Kisar man lite grann, är den nästan bredbent med händerna på höfterna. Den större nederdelen är kubformad med det runda tornet i mitten ovanpå. Hela byggnaden är gjord i gult tegel med ett mörkare band runt tornets midja. Fram till mitten av 1800-talet bodde fyrvaktarfamiljerna uppe i själva fyrtornet. På väg upp till linsrummet går man fortfarande förbi de tre ihopkopplade rummen, ett till varje familj, med sina kalla fängelsecellliknande stenvägar. När jag stod

där och försökte förflytta mig 150 år tillbaka i tiden, måste jag erkänna att mitt kärleksförhållande till fyrlivet kallnade några grader.

Innan den nuvarande fyren byggdes för 200 år sedan, var fyrplatsen lite längre inåt land vid Kolabacken, som är en askhög egentligen. Där hade man en trästång på en ställning. I ena änden hängde en nätkorg med glödande kol och med den andra änden vippade man den upp och ner. Längre tillbaka hade man en vanlig brasa som varningssignal. Och nu på senare tid har fyrar överhuvudtaget blivit gammalmodiga och onödiga, tack vare radar. När Falsterbos fyr släcktes 1990 blev folk i trakten, särskilt vid fågel- och väderstationerna, upprörda och försökte få lov att sköta om det själva. Men, nej! Privatpersoner får inte ha fyrar, fick de höra. Så tog de kontakt med kommunen, som visade sitt intresse. Klart måste Falsterbo ha en fyr som lyser! Till slut köpte kommunen såväl fyr och tomt som fyrmästarebostäder för en tämligen billig penning. Fyren tändes igen 1993—med en 40 watts lampa.

”Hur kom det sig att du blev väderobservatör?” frågade jag Lennart, när vi gick till fågelstationen efter kvällsmaten.

”Jag har hållit på med ringmärkning av fåglar sen 1961 och har varit här hela tiden sen 1972”, sa han. ”1974 började jag vikariera för de dåvarande observatörerna Åke och Gunvor Westerberg. Anledningen till det var att ringmärkning sker tidigt på morgonen och det passade alldeles utmärkt för dem att låta mig ta 5-obsen på morgonen,

när jag ändå var därute under sommarhalvåret. När jag träffade Karin i början av 80-talet, blev hon också vikarie. Sedan obsade vi när Åke och Gunvor hade semester och på så vis fick vi lite extra pengar. Fågelstationsarbetet kan man inte leva på. Naturligtvis hade vi i sikte, att den dagen dom bestämde sig för att sluta, skulle vi få en chans att överta jobbet. Det tyckte de också och talade om det för SMHI och det är vi tacksamma för. Men när det kom till kritan, slutade de lite tidigare än vi hade trott. Det var väldigt kallt några vintrar i mitten av 80-talet. Efter den senaste köldvintern 1987 sa de nej, inte ett sån vinter till! De visste inte hur rätt de hade! Det har inte varit en sån

Lennart

vinter sen dess. De tänkte att det var för bister och bestämde sig för att sluta. Det var andra som sökte jobbet, eftersom det är ett eftertraktat ställe, men vi lyckades förhandla fram ett avtal mellan Skånes Ornitologiska Förening, som äger fågelstationen, och SMHI. Så föreningen har fått uppdrag av SMHI att sköta den här tjänsten, tillsätta personal och så vidare, för vilket de betalar en klumpsumma årligen. Så vi är inte anställda av SMHI. Det är Karin som är observatör egentligen, men hon har varit barnledig i flera omgångar. Så jag vikarierar för henne och Göran har min del som avlösare. Vi har jobbat tillsammans sen början av 80-talet, så vi känner varandra som en familj. Det fungerar alldeles utmärkt—det är aldrig nåt tjafs. Här hjälper alla alla.”

Kvällsmörkret föll allt tätare och 40-wattslampan tändes. Lennart hade bråttom hem till Karin, som var ensam med sjuka barn. För att avsluta dagen tog jag en promenad genom byns tysta gator och sedan en bra bit ut längs stranden mot fyren. Medan mina fötter

plaskade lite på den blöta sanden och osynligt vågskvalp viskade bredvid mig, försökte jag föreställa mig hur det måste ha varit på den tiden, då Falsterbos fyr lyste starkt och stolt ut över vattnet för att varna sjöfarare. Jag lyckades inte. Tyvärr. Nu såg den ut som en ytterbelysning tänd för att välkomna några resande. Jag blev bara vemodig.

Nästa morgon gick jag upp ganska tidigt för att se hur de fångade och ringmärkte fåglarna. I de stora tunna nät, som var uppsatta i buskarna runtomkring fyrområdet, hade några talgoxar fastnat och fågelstationens personal höll på att varsamt ta loss dem utan att skada vingarna. Sedan stoppades de ner i små påsar för transport till den närliggande forskningshyddan. Där blev de undersökta ordentligt. De vägdes upp och ner i en papperstratt dinglande från en liten våg och vingfjädrarna kollades och fettlagringen noterades.

”Vi undersöker hur fåglarna gör när dom skall flytta,” berättade Lennart. ”Vi ringar 23-24.000 fåglar per år, de flesta småfåglar. Då kan vi jämföra och på lång sikt se om fågelarterna ökar eller minskar i antal. Därför är det viktigt att folk som hittar ringade fåglar rapporterar det till Riksmuseum i Stockholm. Varje fågel har ett unikt nummer och på alla svenska ringar står det Riksmuseum, där informationen samlas.”

”Vet ni hur många fåglar som passerar Falsterbo varje år?” frågade jag.

”Ja, det kan vara mellan en till tre miljoner på en höst.”

”Men hur vet ni det?”

”Det finns nån, som har stått och räknat dom varje höst sedan 1973. Dessa sträckräkningar är strikt standardiserade. Säsongen är mellan 11 augusti och 20 november, med dagliga observationer från gryningen till kl 14. Och till och med har det varit samma män, Gunnar Roos och hans avlösare Håkan Lindskog, som har räknat under de sista tjugo åren.”

Fåglarna examineras och ringmärks vid fågelstation.

”På vilka andra sätt forskar ni i fåglarnas vanor?” undrade jag.

”Till exempel, försöker vi se hur dom gör när dom orienterar sig, hur dom rättar sig efter solen eller stjärnorna eller jordens magnetfält. Man har en sorts tratt med tippexapper i botten, som man sätter en fågel i. När man ställer ut den, ställer man alltid skarven på papperet mot nord. Sen får fågeln hoppa en timme. När man tar ut papperet, ser man var det finns mest spår som visar vilken väg dom väljer. Men inte varför.”

Personligen tycker jag det är kul att trots nutidens vetenskapliga utveckling lyckas fåglarna fortfarande hålla sina gåtor för sig själva.

Senare på dagen åkte jag på smala vägar genom södra Skåne till Blintarp för att träffa Falsterbos före detta observatörer Åke och Gunvor Westerberg. Över en spaghettilunch blev jag insatt i vardagslivet i Falsterbo på 70-80-talet, ackompanjerat av mycket skratt. För det mesta behövde jag bara lyssna, medan Åke och Gunvor avlöste varandra med sina anekdotminnen.

Åke: Jag hade arbetat på SMHI i 15 år på elektronikavdelningen och vi hade just byggt ett hus utanför Stockholm—och plötsligt blev det bestämt att SMHI skulle flytta till Norrköping. Vi blev erbjudna ett annat arbete, men nej! Och inte ville vi till Norrköping heller. Jag hade haft ansökan om observatörstjänst i flera år och så plötsligt hände det!

Gunvor: Första tiden var bara Åke anställd. Men så småningom började det röra på sig med yrkesrådet. Ja, det var Birger Schlaug, som låg bakom det, att vi hade alldeles för dåligt betalt och skall ha lika anställning som alla andra. Och på den vägen blev det en och en kvarts tjänst.

Åke: Men det var svårt att klara det, var tredje timme dygnet runt, även om vi delade på nattobsarna.

Gunvor: Efter ett par år, när vi hade blivit bekanta med Lennart, som var där för att märka fåglar, frågade vi honom om han kunde lära sig och rycka in under fågelsäsongen.

Jag: Var ni själva intresserade av fåglar?

Åke och Gunvor

Åke: Inte alls! Det var nog tvärt om. Vi tyckte att det var jobbigt. Ja, både vår och höst stod folk som ett pärlband där runt staketet med kikare och tittade in. Man kände sig som en fågel själv! Sen hade man alltid golfbanan i närheten. På den tiden fick dom gå innanför staketet och leta bollar. Nej, det fanns inget privatliv där. Och sen var det det där med huset. Vi hade just byggt ett helt modernt hus—ett toppenhus! Men vi hade varit härnere och tittat först, så vi var beredda. Men där fanns inget varmvatten, ingen dusch eller bad och bara utedass. Och det var fortfarande så två-tre år efter det att vi hade flyttat dit.

Gunvor: Det regnade så mycket så att det regnade in genom taket. Sânt där spänntak fanns och till jul var det precis som en säck ovanför bordet i vardagsrummet. Vi satte en hink under och stack ett litet hål ovanför. Och det rann, förstår du! Och då grät jag och tänkte: vad har vi gjort! Oj vad jag var ledsen! Men det gick över efter ett tag. Och sen fick vi ett väldigt fint hus till slut.

Åke: Och vi la ner pengar själva till öppen spis och mattor och tvättstuga och bastu såväl som en hel del på tomten. Dom hade eldat uppe i fyren och byggt upp hela tomten med det där sot. Så när det regnade blev det svarta fotsteg inne.

Jag: Vad gjorde ni för att fylla alla timmarna mellan obsarna?

Gunvor: Vi hade två hundar, som var tvungna att komma ut några gånger om dagen. Så kunde man passa på att titta på både väder och vind, när man var ute och gick med dom.

Åke: Och sen har vi alltid haft hobbies. Jag hade väl kvar mitt yrke som hobby—elektronik. Och så höll jag på lite med bärnsten, har slipat en hel del. Jag tyckte inte tiden räckte till och jag tycker fortfarande att tiden inte räcker.

Gunvor: Och jag höll på med sång och musik, gjorde egna låtar och så där. Jag har sjungit sen jag var barn. Jag sjöng och spelade lite grann både i Stockholm och Uppsala. Jag gav ut några band också.

Åke försvann en kort stund. Sedan kom han med några fina bärnstenar.

Åke: Man letar efter bärnstenar på morgonen. Nu är det så många som går ut att det är svårt. Jag började gå ut med ficklampan, medan det är mörkt. Man skall vara först! Titta på den här.

Han la två stenar i min hand. En innehöll en vacker växt och i den andra hade tre myggor blivit fångade högt upp i luften.

Åke: Man ser till och med spröten på en av dom.

Gunvor: När tallarna tappade sin kåda, så var det någon som råkade illa ut och kådan stelnade sen. En vacker död. Förevigad.

Åke: Vi tyckte det var så roligt, när vi kom till Falsterbo. Vi skall ha båt, va. Så köpte vi en bra båt, norsk, fyra-fem meter lång, med en Mercury motor, som hade sån där elektronisk starter. Det skall vara säkert, vet du. Då skulle vi ut och fiska. Det var en fin och lugn dag. Vi körde en halvtimme till ett ställe, där folk sa att man kunde få torsk. Men vi hade inte fiskat länge innan vinden blåste upp—frånlandsvind! Vi försökte dra igång motorn, men den gick inte. Till slut var det bara att ta var sin åra och sätta sig och ro. Och jag skulle göra en obs. Vi var ganska nya och herre gud, att missa obsen! Det var katastrof! Vi rodde och vi slet och när vi kom i land var vi tvungna att springa.

Jag skrattade, med tanke på hur många gånger jag själv hade kommit hem sent och varit tvungen att springa till buren. En väderobservatörs öde.

Jag: Kan ni berätta lite om vädret i Falsterbo?

Gunvor: En gång blåste det 27-28 sekundmeter. Vi skulle ut och tömma regnmätaren, som satt längst ute vid staketet. Vi fick hålla i varann. Det gick inte att gå. Man blåste omkull. Och sen har vi varit med om en väldig sandstorm. Då gick det inte heller att gå ut. Det var precis som om dom hade öst en stor sandhög över en. Alla fönster och alla väggar och allting var totalt nersandat. Det höll på kanske en halv timme.

Åke: Mot vad man kan tro, så har vi också fått gå upp och titta ner i buren på grund av snö. Det var inte mycket snö, men den drev ihop. Dom ville att vi skulle lämna snödjupsuppgifter, men vi visste inte hur vi skulle göra. Det fanns både barmark och två meter höga drivor.

Gunvor: Vid Falsterbo finns rev, så det har kommit folk som har kört fast där och velat ha hjälp. Vi har tagit hand om såna som var dörädda och eländiga, bjudit på kaffe och låtit dom ligga i mästarekammaren och värma upp sig och torka sina kläder.

Åke: Dessutom har det hänt att någon har bankat på mitt i natten, just när man har somnat så fridfullt efter klockan ettobsen. Då hade dom varit ute med bil ner åt Nabben och kört fast i sanden och vi fick hjälpa till. Även tullen har fastnat därute.

Gunvor: Ibland kom Sjöfartsverkets gubbar till fyrplatser och stationer och då var observatörerna, som bodde där, som tjänstehjon. Där gick dom in och satte sig vid bordet och skulle ha kaffe. Samtidigt var det också många som var väldigt snälla. Men dom hade alltid den stilen att observatörer....

Åke: Ja, det var en gång—tänk att dom inte kunde gå tio steg! Det kom en bil där till fyren och så bad jag honom att inte köra på gräsmattan, den var så ömtålig för den var bara sand och lite lite jord. ”Ah fan! Jag måste ställa mig i närheten,” sa han och körde fram i alla fall—och fastnade på en stubbe, så att han inte kom därifrån. Fy, vad han svor!

Gunvor: Och en annan sak. Militären hörde till därnere och vi var tvingade att sköta matlagning åt dom, när dom var där—tolv män och den lilla spisen! Vi fick ersättning i mat, kött och kaffe och sånt. Dom var generösa. Och snälla och trevliga. Det var bara roligt egentligen. Det värsta var att hundarna blev så tjocka! Vi hade en labrador, som var ett riktigt matvrak....

Ja, vardagslivet i Falsterbo på 70-80-talet....

ÖLIV PÅ HANÖ

Under mina resor genom Norrland och längs kusterna hade jag träffat inte bara vanliga inlandsobservatörer utan också folk på väderstationer i vildmarken och i fjällen—ställen med lite annorlunda levnadsvillkor—och vid fyrplatser, där man förr i tiden deltog i både väderobservationer och fyr- och lotslivet. Men nu när jag lämnade Falsterbo och fågelstationen, var jag på väg mot ett för mig helt nytt och okänt sätt att leva, men ett som alltid har lockat mig: livet på en ö. Mer exakt—Hanö.

Hanöbukten, som har tillyxat en stor del av Skånes östkust såväl som Blekinges sydkust, är ganska öfri. Med undantag av några öar strax utanför Karlskrona, är

den lilla ön sydöst om Sölvesborg och Listerlandet, som gav sin namn till hela bukten, den största—två kvadratmil! I början av 1900-talet bodde nästan 300 personer där, huvudsakligen fiskare med sina familjer i stugor samlade nere vid vattenbrynet, med några få fyrpersonalfamiljer uppe på kullen. Nu fanns bara 49 kvar, de flesta äldre eller pensionerade fiskare och deras fruar, med barn och barnbarn boende på fastlandet. Bland dem fanns ett pensionerat par som också hade varit väderobservatörer. Och de två nuvarande observatörsfamiljerna, förstas.

Tidigt på eftermiddagen gick jag ombord på den lilla Hanöfärjan som låg förtöjd i Nogersunds hamn och slog mig ner vid ett fönster. Så småningom kom andra passagerare bärande fulla matkassar och satte sig i små grupper. En av dem hade en fem-sex årig pojke med sig, men resten var omkring pensionsåldern. Till min förvåning kom en dam fram till mig och frågade om jag var Judit Martin. Hon presenterade sig som Ingalill Thomasson, väderobservatör på Hanö, som jag hade pratat med i telefon. Man är knappast anonym på Hanöfärjan i mitten av mars....

En bit ute i bukten gick jag upp på övre däck och betraktade scenen framför mig. Ovanför det isgråa vattnet sträckte sig en tung himmel av låga gråa stratocumulusmoln. På horisonten, lite diffus och mystisk i den disiga luften, flöt Hanö. Långsamt, långsamt växte den sig större och större, tills kajen och husen och fyren tog gestalt och blev allt tydligare. Husen var ihoptryckta till ett litet samhälle, som sträckte sig några hundra meter åt varje håll längs sjöstranden och upp på backslutningen. Från kajen ledde en gågata upp mot fyren, där den försvann utom synhåll. Strax innan färjan gled förbi den stora vågbrytaren som omringade hamnen, fängades min blick av några gamla kåsar, parallella rader av stenar ute i vattnet, som sedan urminnes tider har format smala båtplatser vid stranden. Sedan var vi långsides piren, med förtöjningsrep surrade och landgång utsatt. Jag plockade ihop min ryggsäck, kamera- och bandspelarväskan och

matförråd, som skulle hålla mig några dagar på vandrarhemmet, och gick i land. En lång smal blond kvinna väntade på piren och tog pojken från hans båtsällskap och sedan vände hon sig till mig.

”Hej!” sa hon. ”Jag heter Micko Dettwiler. Vi har pratat i telefon.”

Det hade vi. Hon och hennes man René var de andra väderobservatörerna på Hanö.

Tillsammans, med sonen Max hoppande framför oss, gick vi uppför den asfalterade bygatan ett par hundra meter tills vi kom till en liten stig in under träden till höger.

”Här är vägen till oss”, förklarade hon. ”Vandrarhemmet ligger däruppe till vänster i den gamla skolan. När du är klar kan du komma ner och äta ärtsoppa med oss.”

Så var min trevliga ankomst till Hanö.

I motsats till Kullen och Falsterbo som har varit fyrplatser i flera hundra år, har Hanö inte ens haft bofasta invånare förrän så sent som på 1830-talet, när sex fiskarfamiljer flyttade dit. Innan dess hade det bara varit säsongsfiskare som bodde där i stenkojor med sina familjer under sommaren. Första fyren byggdes 1869, på fyrmästarehusets tak, och lite mer än ett decennium senare kom de första väderobservationerna därifrån, utförda av fyrpersonalen. Det var inte förrän 1980, när fyren automatiserades, som utomstående övertog jobbet. Då blev det Iris och Henry Nilsson och Ingalill Thomasson och hennes son Stefan.

För Stefans del var han inte helt utomstående. Tidigare hade han haft semestervikariatet som extra fyrvaktare och blev erbjuden väderjobbet i samband med automatiseringen. På så sätt fick Ingalill också tjänsten.

För Iris och Henry gick det en annan väg.

”Det var en ren händelse”, berättade Iris. ”Dom ville ha folk, som bodde på ön. Vi hade lite kontakt med Fyr-Calle, som han hette. Det var en sträng vinter och Henry sa till honom, på skoj, 'Kan inte du ställa mig ett jobb, du som skall sluta?' Calle tog fasta på det och så småningom fick vi det.”

Ingalill

Att vara observatör på Hanö är inte alls så lätt som på en vanlig station, där man går några meter ut i trädgården till termometerburen. Vägen från byn upp till väderstationen vid fyren är ungefär en kilometer. Om man går dit kan man räkna med en kvart upp, en kvart att göra obsen och en kvart att gå ner igen. Sedan har man två och en kvarts timme, innan det är dags att gå upp igen.

”Det är inte mycket tid emellan två obsar”, förklarade Ingalill. ”Inte heller har vi möjligheten att komma iväg nånstans. Men vi är fria varannan vecka.”

Men Henry och Iris kom på en mycket tidsbesparande lösning.

”Vi skaffade oss var sin moped”, förklarade Iris. ”Vi hade mycket nytta av dom. Det tog bara två minuter att åka upp.” Hon sa ingenting på ett par sekunder, sedan fortsatte hon, fångad av sina minnen. ”Det var underbart däruppe. Atmosfären var så fin, så lugn och tyst! Det var så skönt, när man stängde dörren om sig. Jag kände mig så hemma. Jag saknar det...”

Även jag som utomstående förstod vad hon menade. Sista biten av grusvägen dit går genom en liten skogsdunge och sedan ut på naken berggrund, med utsikt långt ut över havet på tre sidor. Mot den fjärde sidan står själva fyrområdet, omringat av ett staket, med den runda vita fyren i förgrunden. Att gå genom grinden är att träda in i annan värld. Världen utanför är stenig och brant, lite hård på något sätt, och helt utsatt för väder och vind. Men innanför staketet är det mjukt och skyddat, med gräsmatta och många gamla fruktträd och buskar planterade av Hanös första fyrmästare. Det är så fridfullt och olikt resten av ön, att man kan undra om man plötsligt har hamnat på fastlandet, när man passerar grinden.

Samtidigt förstod jag Ingalills lite mer praktiska sätt att se på omständigheterna.

”Det skulle ha varit mycket lättare att ha det hemma”, sa hon. ”Det är en bra bit att gå. Vägen är privat, inte kommunal, så att det är ingen som skottar snön. Jag minns nån gång i januari 1985. Det var minus 17 grader och blåste 22-23 sekundmeter. Och det snöade så! Och det var den enda gången jag har sagt att jag inte vill gå dit. En annan gång, 1994, fick vi rejält snöväder sista veckan i mars. Det var så blåsig att man inte kunde gå själv. Då gick min man Stig med mig. Uppe vid fyren var snön så hög att jag faktiskt inte kunde gå. Samtidigt var man väldigt tillfredställd, när man kom upp och fick lite värme. Man kände att man hade gjort nånting. Och sen kl. 1 på natten är det en underbar känslan när man kommer ut på trappan och sen kommer in igen. Det är inte många som får uppleva det.”

”Men hur gör ni på natten?” frågade jag. ”Ni går inte fram och tillbaka...?”

”O nej!” skrattade Ingalill. ”Vi sover över vid fyren. SMHI har en lägenhet där med ett par sängar, skrivbord, vatten och elektrisk spis. Så vi har morgon- och kvällskaffé där. Men det händer rätt ofta att vi har strömavbrott däruppe och vindmätaren och allting stannar och det blir kallt i lägenheten. När dom automatiserade fyren kunde dom ha dragit in den kabeln lite längre och in till lägenheten samtidigt.”

”Vad hade ni för extra uppgifter?” frågade jag.

”När Stefan började första åren, då fick vi gå upp i fyren på kvällen och morgonen,” berättade Ingalill. ”Lampan snurrade inte. Den är ett riktigt stort prisma och man fick sätta på förhänge under dagen och sen plocka bort det på kvällen, när den skulle tändas.”

Iris och Henry

”Jag tycker stormrapport var jobbigt,” sa Iris. ”En gång satt jag och skrev ett långt telegram. Sen när vi var på väg nånstans, kom jag på att jag glömde att skicka det!”

”Vi hade också israpport,” tillade Henry. ”Den tyckte jag var svårast. Det var långt ner från fyren till isen. Många gånger ringde jag till lotsen i Karlshamn och han beskrev hur isen såg ut.”

”Men det värsta var moln!” utbrast Iris. ”Man kan uppfatta moln väldigt olika. Men mest har vi låga femmor härute.”

Ja, såna där stratocumulus som hängde över färjan på väg ut och fortsatte dagen därpå.

”Hur var det att börja som väderobservatör efter alla år som fiskare?” frågade jag Henry.

”Det var intressant. Jag har alltid varit beroende av väderleken,” svarade han enkelt.

För mig passar han in i min bild av en riktig fiskargubbe, stor och stark med en djup röst. Han svarar med de få ord som är nödvändiga, men inga krumelurer. Iris är tvärtom. Hon svarar med mängder av detaljer som målar en färgglad tavla.

”Det var spännande att börja som observatör”, sa Iris. ”Innan dess hade jag affären i 25 år. Jag hade aldrig drömt att vi en dag skulle arbeta i fyren!”

Jag tittade lite frågande på henne.

”Låt mig gå bakåt”, fortsatte hon. ”Alla som bodde härute var fiskare. Vi var en klass. Och dom som bodde däruppe i toppen på fyren—fyrmästaren, fyrvaktarn och deras fruar—dom var en klass. Man såg alltid upp till dom, tyckte att dom hade det jättestort jämfört med oss. När jag var barn var det nåt speciellt, när man fick komma upp. Jag minns en gång att jag var uppe på julgransplundring. Det var nånting utöver det vanliga. Dom var väldigt generösa mot barnen. Dom var inte översittare. Det var vi som tyckte dom var lite finare. Så att jobba uppe vid fyren var speciellt.”

”Min mormorsfar var första fyrmästaren här”, berättade Ingalill. ”Han hette Mattias Pettersson från början, men eftersom ett son-namn inte passade till en fyrmästare, tog han namnet Kronsjö. Han kom hit 1869 och jobbade här i 30 år. Så jag tycker nog att jag känner hans närvaro, när jag är däruppe på nätterna. Dom bodde i det gamla huset, där fyren satt i taket.”

När jag frågade hur livet hade varit förr i tiden, beskrev Iris gärna barndomsåren.

”Jag är född 1925. Då var det mellan 275 och 300 som bodde på ön. Det var stora barnkullar i alla hus, fyra-fem barn var inte ovanligt. Vi var fyra—eller fem från början, men en syster dog, när hon var nio år. Jag var näst yngst, med en bror som föddes ett år efter mig. Min pappa var fiskare, men han dog när jag var två år. Jag har inga minnen av honom, bara sånt andra har berättat för mig. Min mamma försörjde oss genom praktiskt arbete. Hon fick hjälpa till att tvätta hos dom uppe i fyren som hade råd att ha tvätthjälp. Man fick tvätta allting för hand på den tiden. Och långt efter också. Och skura mattor fick hon göra. Sen var det nån firma som sålde laxgarn till fisknät och hon fick sånt material och satt här hemma och knöt sånt där till nät. Ja, hon fick ihop av sliten. Det fanns inte nåt socialt skyddsnät då, inte ett dugg. Jag minns att så småningom fick hon ett konto på 20 kr, som hon kunde handla för i månaden. Det var allt hon hade i hjälp. Vi kunde inte hjälpa henne att gå och tvätta och skura. Men istället fick vi ta hand om hemmet. Lördagar var det en båt som fiskade flundror. Hon beställde ett antal flundror och åkte in till Karlshamn och stod på torget och sålde dom. På så vis fick hon in lite. Och efter skolan på lördag, när hon var i stan, skurade och städade vi hemma och på så vis hjälpte vi henne.”

”Alla hade båda sina föräldrar utom vi”, fortsatte hon. ”Jag minns som barn, när dom kom tillbaka från fisket. Det var alldeles sagomässigt! Dom hade alltid godsaker med sig till sina barn och kanske leksaker. Och vi stod där bredvid och såg på utan att

själva få nånting. Men vi kände aldrig av nånting. Det var så naturligt för oss. Vi var så små då och så hade vi en mor, som var väldigt snäll.

”Det var det enklaste tänkbara i varje hem. Man gick aldrig i annat än trätofflor, både sommar och vinter.”

”Det måste har varit kallt på vintern!” avbröt jag.

”Jo, men man fick hålla sig. Man tålde tydligen mer då. Man hade inte alls såna kläder man har nu. Det var alltid hemstickade strumpor upp hit,” sa hon pekande på knäet, ”och sen ett gummiband. Men det var alltid en bit som var bar. Och vi hade

Gamla sten kåsarna till vänster i vattnet.

massor med snö! Folk byggde små slädar själva. Vi hade inga—vi hade ingen som kunde bygga dom—så jag fick låna av kompisar. Vi hade inga leksaker heller. Det var naturen som erbjöd det som vi hade. Vi lekte mycket vid kåsarna, stenraderna som sticker ut i vattnet. Det fanns alger på dom, som vi kammade och gjorde till frisyra. Och så lekte vi mycket ringdans. Det viktigaste var att alla lekte tillsammans. Det var inga som var utanför. Nu leker dom två och två, med en kamp om vem som skall få en kompis och alltid

är det nån som är utanför. Och nu finns lekplatser, där allting är uppsatt. Förr fick dom bygga själva. Pojkar byggde kojor i träden och täljde båtar med kniv och lekte med dom nere i sjön. Det var det som var det roliga, att man gjorde nånting själv. Mycket handlade om båtar och fisket. Och alla hade en gris, som slaktades till jul. Då tog man alltid vara på urinblåsan. Den gjordes ren och blåstes upp med en pump dom hade gjort själva av ett bamburör. Sen spelade dom fotboll med den. Ja, man fick använda fantasin. Även om livet var hårt, var mentaliteten bra.”

”Är det nånting du saknar från den tiden?” undrade jag.

”Det kan jag inte påstå att jag gör, för allting har blivit bättre”, svarade hon direkt.

Ingall, som är lite yngre än Iris, pratade också om gemenskapen på ön när hon var barn.

”Hela samhället gjorde mycket gemensamt. Och alla visste allt om alla! Förr fanns biograf och hembygdsgården, som var väldigt sammanhållande. Och sen var det Missionshuset. Frälsningsarmén var där kanske ett par gånger per säsong. Ungdomarna träffades och drack kaffe hos nån, det var alltid nån som hade plats. Vi var fyra syskon hemma, ett par äldre bröder och lillasyster. Det var mycket bullar och mycket kaffe som koktes. Många gånger fick vi sitta i ett oeldat rum, för man hade inte vedspis i alla rum. Vi öppnade dörren och släppte in lite värme när det kom några ungdomar.”

”Gick dina barn i skolan på ön?” frågade jag.

”Ja. Vår flicka var i sista klassen som gick i skolan här, 1974. Jag har alltid betraktat skolan som mitt morföräldrahem. Min morfar var skollärare och min mormor var lärarinna. Och nu har min svägerska Ingrid skolhuset som vandrarhem.”

För att komma tillbaka till väderleken frågade jag Henry om han, som fiskare, kunde spå vädret.

”När jag var liten, tio-tolv år, kunde dom som var 60-70 år läsa i almanackan hur vädret skulle bli. Men nu är det omöjligt. Sen fanns det sägningar, till exempel om månen, att stående måne betyder en sorts väder och liggande måne ett annat, jag minns inte hur det var nu. Men månen kan inte ändra på sig för väderlekens skull.”

”Tycker du att vädret har förändrats på något sätt under åren du har fiskat?”

”Ja, jag tycker det har blivit blåsigare, hårdare vindar, mycket mer extremt. Jag hörde på radion för ett tag sen, när dom pratade om alla ösregn och orkaner nu för tiden. Dom sa, att det är växthuseffekten, som orsakar eländet.”

”Det är människan egentligen, som stör vädret”, sa Iris.

”Men vindarna har sina egenskaper, som fiskare tolkar. Till exempel, om det är vackert kan dom se tecken som tyder på att det kommer att bli en riktig rövare som skall blåsa.”

”Vad har ni haft för extremt väder här under alla år?”

”Den värsta storm jag har varit med om var under laxfisket 1951”, sa Henry. ”Då blåste det 36 sekundmeter.”

”1940, 41 och 42 var stränga vintrar”, sa Iris. ”Då kunde man köra över isen med bil. Vi gick fram och tillbaka en lång tid. Om man sparkade, kunde man räkna med en halv timme till Nogersund. Det berodde på om det var skrovlig is eller inte.”

”Hur kändes det, när ni kunde gå till fastlandet?”

Iris skrattade. ”Det var skönt! Det gav en känsla av frihet, att man kunde komma nästan utan att bli beroende av båtar och tider. När man åker till fastlandet, har man hela tiden ögonen på klockan. Man måste vara tillbaka till färjan i exakt tid, annars är det kört. Det är nånting andra människor inte tänker på, som inte har upplevt det.”

Jag var så förtjust i Hanö att jag tog några vänner med mig och åkte tillbaka ett halvt år senare. Denna gång lekte jag turist också och tog långa promenader från ena ändan av ön till den andra. Bland annat, kom jag på att, när jag hörde Hanöborna prata med varandra, att språket var helt obegripligt. När jag berättade det för Iris och Henry, skrattade de.

”1939 var militären här och vi kunde prata obehindrat med varann utan att de kunde begripa ett ord,” förklarade Iris. ”Vi använder många danska ord, som inte är så konstigt, eftersom Blekinge och Skåne tillhörde Danmark i 600 år.”

”När jag växte upp sa dom aldrig tjugotre, dom sa tre och tjugo som på danska. Hanö har egen dialekt”, sa Henry.

”När vi skulle konfirmeras, fick vi åka över till fastlandet. Och där gjorde dom riktigt narr av oss,” mindes Iris. ”Det var en fyrmästare, som hette Kasperson, som sa att inga behövde skämmas för sin dialekt. Nej, det gör vi inte heller, men den kunde ha varit vackrare.”

När jag träffade Iris och Henry för andra gången, hade jag tänkt mycket på hur de hade beskrivit livet på Hanö förr i tiden och jag undrade, om det fanns någonting, som de tyckte hade varit bättre på den tiden.

”Det skulle möjligen vara vädret”, skrattade Henry. ”Det har blivit sämre nu.”

”Gemenskap”, svarade Iris utan tvekan. ”Det är inte detsamma som förut. Alla hade lika lite, alla hade lika mycket då. Det sociala livet var bra, för dom tog hand om varann och hjälptes åt. Så är det inte idag.”

Ingalill och jag pratade lite om situationen. Nedläggningen var ett faktum när jag kom på återbesök. SMHI hade redan satt igång med byggandet av en automatstation—i mitten av fyrområdets gamla trädgård. Med dennas invigning kommer den fridfulla atmosfären däruppe att vara borta för alltid. Tyvärr.

”Man trodde aldrig att stationen skulle bli nedlagd”, sa Ingalill. ”Jag hade tänkt att Stefan och Dettwilers skulle dela på tjänsten, när jag gick i pension. Vad skall hända här utan det mänskliga ögat? När vi är uppe vid fyren, då ser vi det allra minsta lilla avvikande. Kikaren står alltid på bordet och när det blåser eller det händer nånting, då går vi ut och tittar. Det här är ett steg tillbaka. Mistlurarna slutade för två år sen och det diskuteras väldigt, att det var dåligt av Sjöfartsverket. Och Segelsällskapet tyckte det var dåligt. Men det händer ingenting. En olycka måste inträffa först.”

Om framtiden var hon lite vemodig.

”Vi är de sista bofasta, tyvärr”, menade hon. ”Mina föräldrar hade det på ett sätt väldigt bra, för dom fick växa upp och hann att bli gamla med denna trygghet att vi satt kvar. När min mor dog, då hade min far tre barn här. Men den tryggheten har inte vi. Ja, vi har haft förmånen att vi har haft Stefan hemma för att han har jobb här. Men han kan inte sitta här nu för våran skull...”

På ön fanns också ett ganska nyinflyttat par med små barn, René och Micko Dettwiler. De sökte och fick väderobservatörstjänsten efter Iris och Henry år 1990. Och nu var de väldigt upprörda över beskedet om nedläggningen, både personligen och för samhällets skull.

Från vandrarhemmet gick jag ner till den lilla stigen in under träden som Micko hade visat mig. Förra höstens löv låg kvarströdda över den smågrusiga jorden. Deras gula och röda färger hade bleknat till olika bruna nyanser efter den långa vintern. Förbi trädunneln kom jag ut i ett öppet landskap med ett nybyggt hus en bit framför mig. René höll på att gräva ute i trädgården när jag kom och några barn lekte högljutt i sandlådan. Inne i köket sprang Micko fram och tillbaka mellan spisen och bordet. Hela stämningen var laddad med energi.

René och Micko

”Var så god och sätt dig”, sa Micko och nickade mot en stol vid bordet. Jag drog ut den och satta mig ner. Jag kände mig avslappnad, som om jag hälsade på en bekant jag inte hade träffat på länge.

”Hur hamnade ni här som väderobservatörer?” frågade jag henne.

”Vi hade varit härute på besök en sommardag 1989. Vi bara fick för oss att vi skulle sticka ut och kolla. Vi hade ingen aning om att folk bodde här eller nånting. Oj! Vi tyckte det var dödligt! Tänk om man kunde bo här! Det skulle vara kanon! Men vi fattade att det inte gick att försörja sig härute. Det fanns inga jobb, ingenting. Sen en dag, nästan ett år senare, kom René hem med en dagstidning, som hade en stor annons att SMHI sökte väderobservatörer på Hanö. Kanske fanns nån mening i detta. Vi ringde till SMHI, snackade med Iris och Henry och så där. Det lät intressant och vi sökte tjänsten, tillsammans med ett 50-tal andra. Största problemet var bostad. Om vi får jobbet, då fixar vi bostad, sa vi till SMHI. Så vi ringde överallt och till slut fick vi napp, ett halvmodernt hus vi kunde hyra. Bra! Vi sa upp jobben och sålde huset i Ronneby. Och sen, när vi ringde upp killen med huset, hade han ångrat sig. Så där stod vi, utan jobb eller bostad.

Till slut, tack vare Iris och Henry, fick vi tag i ett annat hus vi kunde hyra. Då var det grönt och vi fick jobbet. Samtidigt har det sagts i efterhand att, när vi väl blev anställda, så hade man redan bestämt att stationen skulle läggas ner, men att dom inte ville tala om för det oss, eftersom det inte var offentligt än.

”Huset vi hyrde, ja det var halvmodernt. Vinden blåste rakt igenom och vi hade en värmekostnad, som var så hög, att vi knappast kunde äta. Och sen var det bara ett par rum och kök, som blev uppvärmt och vi var fem personer. Det gick inte. Om vi skulle vara kvar härute var vi tvungna att bygga. Då ringde vi SMHI och kollade för säkerhets skull, sen beställde vi huset. Strax innan det skulle levereras ringde vi till SMHI igen, både för att få sjöprognos, eftersom vi skulle ta över huset på en trälare, och för att kolla för sista gången att vi skulle vara kvar härute. ’Bygg,’ sa dom. ’Det är grönt.’ Det var i december. Sju veckor senare fick vi papper på att vi tillhörde dom som skulle läggas ner. Vi hade precis fått huset och rest stommen. Så snabbt kan dom inte ha bestämt sig. Dom måste ha vetat om det mycket tidigare.”

Att René och Micko var upprörda och bittra var inte svårt att förstå. Vad det var som låg bakom SMHIs sätt att behandla situationen som de gjorde, vet jag ej. Jag vet bara att hela affären kändes som ett gungfly, som jag inte hade någon lust att plaska i.

René var också upprörd över vad nedläggningen betydde för sjötrafiken.

”Det kommer inte att finnas en enda manuell station i hela Blekinge eller största delen av Skåne, trots att vi har den tredje största fiskehamnen i Nogersund. Karlshamn är en av de största i landet, för att inte tala om Trelleborg. Det går väldigt mycket sjötrafik här mot Stockholmstrakten. Bukten är som Sveriges Biscaya, den är känd för att ha det sämsta tänkbara sjöväder. Det blåser upp från noll på ingen tid alls. Så man borde ha en station här, tycker vi. OK, om vi mister jobbet, det är en sak. Men om man ser det i sin helhet, då är det en annan sak. Sjövädret är viktigt här. Det är inte så många veckor sen som en fiskebåt gick under här och det var precis på sekunden att dom lyckades rädda besättningen. Det är ett väldigt strategiskt läge här. Har vi nordlig vind, blir det ingen sjö. Men med syd- och sydostliga vindar, redan på 10-12 sekundmeter, kan det vara såna vågor att stora båtar inte kan passera Hanö. Vädrer här är ofta otypiskt. Men otypiskt väder vill dom inte ha vid en väderstation. Dom vill ha standardväder.”

Angående det erbjudande om en klimatstation, som alla uppsagda observatörer fick, skrädde René inte orden.

”En klimatstation för 500 kr i månaden—350 efter skatt—kändes som ett slag i ansiktet. Det var lite fullt—mer en förolämpning än ett erbjudande”, sa han.

Men trots att de har varit väldigt upprörda och arga och besvikna, äger de ett överflöd av positiv energi. Första gången vi träffades var de fyllda av idéer och planer på olika projekt och vid mitt återbesök hade allting expanderat. Tillsammans med några andra höll de på att bygga upp ekonomiska kontakter i f.d. Sovjetunionen och Östeuropa, varigenom 50% av vinsterna kunde bli återinvesterade i dessa länder i form av förbättringsprojekt. Sedan skriver René så mycket som han kan, både barnböcker och filmmanus. Samtidigt försöker de hitta på nya sätt att locka folk att flytta ut till ön: till exempel, med bättre båtförbindelser, som kunde ge möjlighet att bo på Hanö och jobba på fastlandet, något som eventuellt kunde leda till tillräckligt med barn till en byskola. Och Micko siktar mot den dagen deras tre barn är lite äldre och hon har tid att skriva.

Förhoppningsvis har Ingalill fel och de bofasta på Hanö kanske kommer att öka i framtiden. Att pendla till jobbet med färja istället för tåg låter trevligt. Och tänk att höra barnaröster glidande på vinden i ett litet samhället med folk i alla åldrar. Det skulle inte vara ett steg tillbaka—snarare ett steg framåt för den vackra lilla ön.

Holmfrids barndomsfäbod

NATTPLÅGAN I RÖRBÄCKSNÄS

För skidåkare är Sälen i nordvästra Dalarna ett känt namn. Men om man istället för att åka dit, strax förbi Lima, kör in till vänster på en liten väg mot norska gränsen, så kommer man efter cirka tre mil till en by, som heter

Rörbäcksnäs. Vägen är mer eller mindre en ganska rak uppförsbacke genom en skog, som är prickad lite här och där med sommar- och sportstugor. Första gången jag åkte dit var i slutet av april och stora snöfläckar låg kvar överallt. Dagen var grå och disig. Nederbörden hängde i luften, obestämd om den skulle falla som regn eller snö. I och med att ingenting speciellt fanns att titta på, lät jag mina tankar vandra. Plötsligt mötte jag en scen, som jag hade sett hundratals gånger förut, men aldrig så tydligt som nu. På höger sida av vägen sträckte sig ett kalhygge så långt ögonen kunde se. Inte ett enda stående träd fanns kvar. Och framför den här scenen låg den största vedhög jag någonsin sett, minst 150 meter lång. Kort sagt, hela skogen låg död, kvistad och staplad som jättetändstickor på väggkanten, med ett sönderrivet slagfält bakom sig. Dagen blev ännu gråare.

Men mitt dystra sinnestillstånd lättade när jag träffade den trevlige 52-årige morfadern Holmfrid Olsson, observatör i Rörbäcksnäs sedan 1980.

Att träffa andra väderobservatörer är att träffa människor, som man annars inte skulle ha någon anledning att träffa. De är alla sorters människor och, för det mesta, helt främmande för varandra. De har bara en sak gemensamt: jobbet. Men den saken gör att man genom att dela (och ofta skratta över) liknande erfarenheter, snabbt lär känna varandra och kommer in på andra saker man har gemensamt. Oftast handlar det om ett sätt att se på livet eller framtiden. Med Holmfrid blev det också någonting helt annat, en gemensam plåga. Men allting skall gå i tur och ordning.

Rörbäcksnäs är en liten by som ligger där Siktån och en mindre å, som heter Rör men kallas för Rörbäcken, kommer ihop och skapar ett näs. Bland byns ungefär 265 invånare finns ett par tullare, ett par lärare och (än så länge) ett par väderobservatörer. Annars arbetar de flesta uppe på fjället med turisterna. Det var här, på en gård som låg sex-sju km utanför byn, som Holmfrid växte upp på 1940-50-talet.

”När jag var 14 år började jag att jobba i skogen” berättade han. ”Jag hade just slutat sjuan. 1957 var det. På den tiden var det 70 personer anställda av bolaget. Då bodde man i en koja ute i skogen under veckan och var hemma bara på helgen. Vi hade en kocka, ett fruntimmer, som lagade mat åt oss, kokte kaffe, gjorde fika och så där. Motorsågen hade precis kommit, men dom var stora och tunga så att man nästan inte kunde bära dom. Så i början hade vi vanlig handsåg eller svans, som man sa. Träd sågades ner, kvistades och barkades, och sen körde man timret med häst. Det var ungefär fem huggare och två hästar i ett lag, och en som körde. Man måste ligga nära huggarna, inte mer än en halvdag efter, och köra direkt, annars kunde det komma en halvmeter snö och man hittade inte virket. Nån av huggarna kunde vara sjuk eller göra sig illa och då hoppade jag in och körde häst. Och sen körde jag häst en hel vinter. Det var nästan det

bästa jag fick göra. Det var så tyst. Man körde fram till vägen och sen satt man bakom hästen upp i skogen igen. Ja, det är så långt ifrån det moderna samhället, att man nästan kan tro att det här är nån gammal historia. Men det var inte så länge sen. Men allting har förändrats. Det finns inte en häst kvar. Nu är det bara maskiner. Och inga jobb i skogen finns längre—ja, mer än att köra maskiner.” Man kunde höra en aning vemod i hans röst.

”Sen höll jag på med idrott också, åkte skidor och sköt. Det blev lite framgång. Jag kom med i landslaget och deltog i olympiader som skidskytt. När idrottskarriären var över var jag på idrottsfolkhögskola i Stockholm. Sen fick jag ett jobb inom kommunen som fritidsledare, på den tiden när kommunerna var små. Med kommunsammanslagningen blev den tjänsten jag hade borttagen och jag kom ut i skogen på nytt igen, hos Domänverket. Sen kom vädertjänsten—och snart är det slut. Förut kunde man alltid gå tillbaka till skogen, men nu går det inte. Ja, nu är det att sätta sig på parksoffan med ölflaskan ihop med A-laget”, skrattade han.

Vi spekulerade över vad man kunde hitta på för jobb nu för tiden. Observatörer är lite bortskämda, eftersom jobbet ger så mycket frihet, även om det är bunden frihet.

”Jag tror det är omöjligt att få ett heltidsjobb, som man trivs med och tycker är vettigt och meningsfullt”, resonerade Holmfrid. ”Jag har funderat över nånting jag kunde starta själv, men det är svårt att hitta på nånting man kan göra här. Eller kanske jag har för dåligt fantasi.”

Vi fortsatte att fundera medan kaffemaskinen gurglade i bakgrunden, men vi kom ingenstans. Efter maskinens sista torra slurpande höll han upp kaffet och ställde en tallrik med chokladbollar på bordet.

”Har du gjort dom själv?” frågade jag. Jag verkligen njöt av den smältande chokladsmaken i munnen.

”Nej, jag åkte till affären och köpte dom till dig”, sa han och skrattade. Han hade redan ätit en, också med njutning, märkte jag.

”Vad gör du mellan obsarna?” frågade jag, sedan jag hade slickat den sista chokladen från fingrarna.

”Senaste åren på vinterhalvåret har jag kört upp idrottsföreningens skid- och motionsspår. Dom som har vanliga jobb har inte så mycket tid. Men jag kan köra en runda mellan 7 och 10 obsarna på morgonen. Det har blivit mer och mer. Jag kör en maskin—ja, en stor snöskoter kan man säga med en sån här spårkälke, som man drar efter. Så blir det ett skidspår. Folk som vill röra på sig kan ta en skidtur och dom som tävlar kan träna. Sen tar jag en skidtur själv ett par mil. Men trots detta, blir det här, ” skrattade han och klappade sig på sin runda mage. ”Jag åkte nästan 100 mil i vintras, till och med Vasaloppet. Jag tycker det är fint ute i skogen. Det här att åka i slalombacken förstår jag inte. Man åker lift upp och sen ner, upp och ner. Och backen är full som en myrstack. Det är precis som om folk vill vara i kö och trängas. Dom trivs inte att stå ensamma, när dom kommer från stan. Nej, man kan motionera så mycket man orkar och glida fram lagom på ett spår i skogen. Det tycker jag är härligt!

Andra årstider gör jag olika jobb åt folk, som behöver hjälp. Och så har jag haft kurser för dom som skall ta jägarexamen. Och på hösten jagar jag med fyra olika jaktlag. Jakt är nånting som har gått i arv, nånting jag växte upp med. Förr var det en viktig del av livet. Dom tog vad dom kunde för brödfödan och tittade inte alla gånger på jakttider.”

Med andra ord, han har inget problem att sysselsätta sig.

Holmfrid tillhör den grupp av observatörer, som inte hade något särskilt intresse för vädret, innan han blev observatör

”Inte mer än en vanlig Svensson, i alla fall”, sa han. ”Och inte heller har jag nån typ av favoritväder. Ja, jag är ingen älskare av stekheta sommardagar, till exempel när vi hade plus 31,1. Men en mulen liten grå fin höstdag, ja-a-a.” Han skrattade och log mjukt. ”Vi har haft minus 42, men det är många år sen det var så där riktigt kallt. Man

tycker man minns, när man var barn, att vi hade såna där riktigt kalla och klara vinternätter. Det kan hända att nånting håller på att förändras. Man vet inte.

Som observatör kan jag säga att det är lättast att obsa när det är dimma eller fint molnfritt väder. Jag minns första tiden, som nybörjare, när dom ringde i telefon och man läste av kodsiffrorna. Då försökte man göra rätt. Man kunde inte så mycket och var så spänd. Min fru, Tove, var avlösare och vi diskuterade vad det var för moln, dom där låga molnen och de andra där borta.... Vi började bli svettiga. Vad ska man ta för molntyp? Och så ringde telefonen. 'Jag har inte fyllt i moln', sa jag. 'Jag tycker det är så mycket konstiga moln att man håller på och svettas'. Då sa han: 'Ta låga 8:or och medelhöga 7:or. Då har du många molntyper med'. Det gjorde jag. Problemet är att för det mesta vet man aldrig om man har rätt eller fel. Att det är inte så enkelt fattade jag, när jag var på en kurs. Vi hade grupparbete med en TV-meteorolog i var sin grupp. Vi skulle ut och obsa och sen samlas och jämföra bedömningar. Och det visade sig att samma moln var olika. Pohlman hade bestämt att det var så här och sen kunde Curry Melin säga nånting annat. Så det är inte så enkelt. Om man visste varje gång vad man gjorde för fel, efter ett tag skulle man bli jättestyv på det här. Men man vet inte."

"Hur går det med nattobsarna? Delar ni på dom?" frågade jag.

"Jag gör alla nattobsar", svarade han. "Tove har mycket svårare med dom än vad jag har. Hon sover mycket skönare än jag. Jag tycker det går rätt bra. Men man kan ha nån period. Det kan hända att man har gjort kl. 1 obs och sen ligger man vaken och är lite så där—man kanske har nåt projekt på gång eller funderar lite grann—nånting som inte går. Sen kanske det har hänt att klockan blev tre så där. Nu är det ingen idé att

Holmfrid

försöka sova, och då kan det hända att man somnar halv fyra och inte hör väckarklockan. Eller att man vaknar en timme för sent. Men det är bara en period, sen går den över. Det var bättre när dom ringde upp för obsen. Om man försov sig, blev man väckt av telefonen. 'Hon sover så gott,' sa jag då. 'Ring upp om en stund och jag gör en snabb obs'. Inga obsar blev missade på detta vis.

Det var en annan observatör, som frågade om vi hade skilda sovrum, men vi ligger i samma. Hon hör ingenting. Det var inte så länge sen som jag märkte att det fanns rävspår härute. Mitt i natten satte jag mig upp i sängen och tittade ut. Där borta gick en räv. Då tog jag bössan och öppnade fönstret försiktigt så där, sen satt jag där på sängen

med bössan. Tove låg där och andades så lugnt och jämnt. Då sköt jag från sängen med hagel. Det smällde så hemskt! Men hon missade inte ett andetag.

Jag började jobbet den första oktober, sen började älgjakten den tionde oktober. Jag skulle sova borta i jaktstugan, så hon fick obsa. Hon var lite skraj. Jobbet var nytt och skulle skötas ordentligt. Tänk om hon missade nattobsarna, hon som sov så hårt. Hon tordes inte sova hon. Nej, hon satt upp i sängen och virkade hela natten. Men andra natten tänkte hon att hon inte kunde vara vaken en hel vecka, så hon beställde telefonväckning var tredje timme. Och dyrt var det. Dom på televerket undrade vad det var med henne—väckning kl. 1, kl. 4, kl. 7 i flera dagar. När hon hade lagt på, ringde dom upp och frågade, om hon hade beställt väckning tre gånger varje natt? Jo då. 'Det här var det värsta!' sa hon, när jag kom hem. När jag har varit borta brukar jag fråga: 'Hur många obsar försvann nu?' Men det går bra nu."

"Hur har det gått att ha hela jobbet inom familjen?"

"Det enda problemet har varit att vi har suttit fast och inte ens kunnat åka och hälsa på barnen tillsammans. Vi fick åka en och en. Det har hänt att man har varit ledig en dag vid jul, att dom har stängt stationen, men det har varit svårt att ta en vecka ledigt tillsammans. Dom på SMHI menar att det är för dyrt att skicka en vikarie för så kort tid. Annars har det gått bra. Och Tove har ett vanligt jobb i en affär på en turistanläggning uppe i fjällen."

Det första jag hade sett, när jag körde upp till Holmfrids hus var en enorm parabol ute i trädgården. En riktig TV-freak, hade jag tänkt. Sedan, någonstans i vårt samtal, nämnde han i förbigående, att han måste borsta snön av parabolerna. Jag tog chansen att fråga lite lätt om den. Det visade sig att den inte alls var någon TV- parabol, utan en del av ett åskvarningssystem.

"Den fungerar som en pejl", förklarade Holmfrid. "I hela Sverige finns sex stycken, tror jag. Rörbäcksnäs är längst västerut, en i Gävle, som är längst österut, sen Norrköping, en nånstans i sydvästra Sverige och sen uppe i Norrland vid kusten och uppe i fjällen. Alla stationer känner av en blixtrast, var den än är i Skandinavien eller norra Europa. Det tar en viss tid från när den blixtrar och tills den kommer hit, såväl som till dom andra också. Parabolerna tidssynkroniserar alla stationerna på tusendelen via satellit. Blixterna blir vita kors på en karta, så man ser hur den där fronten flyttar sig. Den har ett minne och kan backa, så man ser hur det såg ut för en timme sen, och på så sätt har man ett åskvarningssystem. Men jag får ingen information själv. Jag får information bara om den inte fungerar och jag måste göra nånting."

"Fanns fåbodar här runtomkring?" frågade jag.

"Ja. Mina föräldrar hade inga kor, men min mormor hade fåbod. Och så hade dom på min pappas sida. Vi var dit på min pappas fåbod, för dom höll på med slåttern där. Min pappa hade häst, som han körde timmer med i skogen. När mormor blev lite för gammal, då var vi på fåboden hela sommarn med mamma. Vid grannfåboden hade dom tre barn och vi var fyra. Cykelvägen ner till byn var bara sju km. Pappa var inte där hela tiden, men han kom upp en gång i veckan med varor i ryggsäcken. Och han hade alltid nåt gott med sig. Vi gjorde ost och smör och bakade tunnbröd. När korna hade blivit mjölkade, fick man gå iväg med dom till skogen. Så snart dom började beta, så smög vi oss ifrån dom. På kvällen kom dom hem själva när det var mjölkdags. Vi fick hjälpa till, hämta vatten från källan och så där, men sen lekte vi mycket. När min ett år yngre syster var 14 år och kunde mjölka själv, då var hon där istället för mamma. Nu när man tänker tillbaka var det en mysig tid."

"Finns fåbodarna kvar?" ville jag veta. Jag hade läst mycket om fåbodliv, men hade aldrig sett en.

"Jo, det finns flera stycken som är kvar", sa han.

Och vi kom överens om att, om jag kom tillbaka på slutet av sommarn, skulle han ta mig med på en fåbodvandring mellan obsarna. Jag såg verkligen fram emot det.

Hela eftermiddagen hade jag suttit och tittat över köksbordet och ut genom fönstret på dimman och diset, som lekte upp och ner i bergen mittemot. Nu hade himlen mörknat och bestämde sig. Stora blöta snöflingor nästan plaskade ner. Kaffet var slut, likaväl som mina frågor. En ensam chokladboll låg kvar på tallriken.

”Det är bra om du äter den, så jag slipper”, sa han och tog på sin mage.

Och så kom vi in på vår gemensamma plåga: Mat.

”Varje gång, när jag går upp mitt i natten, tar jag en sväng förbi kylskåpet.

En alvarlig diskussion om mat.

’Kan du inte låta bli att ta den där’, pratar jag med sig själv. ’Asch, jag tar den i alla fall. Det är lika väl att bli av med den.’ Till jul fick vi ett par konfektaskar av nån granne. När dom blev öppnade, då satt jag där och plockade på dom. Sen på natten, när jag var uppe, kom jag på den. ’Aha, är den där öppen nu?’ tänkte jag. Så fick jag ta en. ’Asch, jag kan likaväl ta en till på väg tillbaka till sängen’, resonerade jag. Sen vid nästa obs kl. 4, var en sju-åtta stycken kvar. Då satte jag

mig. ’Jag äter upp dom här’, tänkte jag. Och jag åt upp dom. En del glömmar att äta”, skrattade han. ”Sånt glömmar inte jag!”

Medan han pratade, tänkte jag på alla pizzor och kakor och chokladbitar och kex och nybakat bröd—bland annat—som försvann under nattobsarna. Och hans resonemang kunde jag utantill.

”Mitt största problem”, fortsatte han, ”det är det här med maten. När jag är ute på skidor eller håller på med ved, då tänker jag, tänk om jag var 10-20 kg lättare så skulle det vara ännu trevligare. Jag har fått det lite på hjärnan, det här med maten—att man har ingen karaktär. Man behöver inte vara hungrig. Man är bara sugen. Det är en plåga. Man kan ha tillfälligt problem med barnen eller frun eller ekonomin och så där, men det är det enda problem jag har som jag tycker är värre än nåt annat. Nej, jag förstår dom alkoholisterna. Tänk om det är så besvärligt för dom som det är för mig att låta bli maten.”

Just precis!

Vi satt och delade erfarenheter omkring problemet, men hittade ingen lösning. Under tiden hade dagens gråa ljus nästan försvunnit och marken blivit täckt med snö. Den ensamma chokladbollen låg kvar på sin tallrik. Hela eftermiddagen hade den skrikit ”Ät mig! Ät mig!” åt oss båda två. Men ingen av oss ville ge sig. Jag packade ihop min bandspelare och kamera och sedan tog jag på mig min jacka. Tyvärr hade mina stövlar stått ute och var fyllda med snö. När jag hade tömt ur dom så gott jag kunde, vände jag mig om. Där stod Holmfrid med chokladbollen i handen.

”Till din långa resa”, sa han bara.

Vi tittade på varandra—och jag tog den.

När jag, efter ett par hundra meter, kom ner till vägen, tänkte jag: ’Likaväl att bli av med den’. Och åt med njutning.

Fyra månader senare, i slutet av augusti, skulle jag åka till Dalarna igen och ringde Holmfrid och frågade, om vi kunde ta en fäbodvandring mellan obsarna. Jo då, det skulle gå bra. Jag köpte de två största chokladbollar jag kunde hitta och åkte.

Vädret i Rörbäcksnäs var inte särskilt strålande den dagen heller, men för mig gjorde det ingenting. Holmfrid tog mig till fäbodarna i både Sverige och Norge och jag fick se det som jag bara hade läst om. I en stuga stod alla möbler kvar, precis som det hade varit för många år sedan, som om tiden hade stått still. Allt som fattades var kullorna och kreatur. På ett ställe i Norge träffade vi ett äldre par i en stuga från 1797 och blev bjudna på kaffe och ett trevligt samtal. Därifrån gick vi till hans barndoms fäbod, som han inte hade sett på tio år. På väg över ett kalhygge, som på 50-talet hade varit en skog, pratade Holmfrid om hur allting hade förändrats sedan han var barn "för 30 kg sen". När vi kom dit blev han förvånad över att allting var mindre än han mindes det. Han strövade omkring och tittade, skrapade lite med foten här och där, hittade en gammal damm och visade mig var vattenhjulet hade varit. Men för det mesta var han uppslukad av minnen från en värld, som för mig aldrig kan bli annat än en vacker scen utan skådespelare. Men jag var glad att jag i alla fall fick se scenen.

När jag skulle åka därifrån, såg jag någonting ute i tamburen som jag hade missat första gången jag var där. Hela väggen bredvid trapporna var täckt med olika inramade idrottsdiplom i skidåkning och skytte, till och med Vättern runt. Då fattade jag, att jag hade missat en hel del av Holmfrid. Han hade smugit förbi sin idrottskarriär med ett par meningar, mitt i någonting annat, så att jag knappt hade märkt det. Man kan sannerligen inte anklaga honom för skrytsamhet.

Pensionerad observatör Allan Gustavsson

BALLONGUPPSLÄPPNING I VÄSTERPLANA

Under mina år som observatör har jag vid många tillfällen utnyttjat den väderstationslista som jag har instoppad i bilatlasen. Och varenda gång jag har knackat på en dörr och presenterat mig som

en arbetskamrat har jag blivit mycket vänligt mottagen. Inte minst en dag på 1980-talet, när jag var på väg hem från Göteborg och plötsligt fick för mig att jag skulle åka runt Kinnekulle och söka upp Västerplanas väderleksstation. Den vackra trädgården med termometerburen och en underbar utsikt över Vänerns Kinnevikens hittade jag utan problem. När jag presenterade mig för observatören Sven Gustavsson blev han överlycklig. Det hade aldrig hänt honom att en annan observatör helt oväntat hälsat på. På den tiden var han väl över 60 år och lite skröplig, men vilja hade han.

”Skall vi skicka upp en ballong?” frågade han, ivrig som en liten pojke.

”Gärna!” svarade jag med glädje. Det var ett sätt att mäta molnbashöjden, som jag aldrig hade varit med om förut.

Hela tiden medan vi pratade, stod han i dörren och höll upp byxorna med ena handen. Nu sökte hans fötter efter de utslitna träskorna, som låg vid tröskeln. Han fick knappt dem på sig, innan han satte i väg över den nyklippta gräsmattan. Att han hade svårt för att gå hindrade honom inte. På andra sidan trädgården stod ett dassliknande litet hus med en gul och svart gasvarningstriangel på väggen. Hänglåset låste han upp. Inne fanns en gastub och någonting, som såg ut som en basketbollring utan nät, fästad på väggen. Sven blev alltmer ivrig.

”Nu tar vi en ballong”, sa han och körde ner handen i byxfickan. Han fick upp ett par tre ballonger i näven, medan fyra-fem andra följde med handen och hängde kvar över fickkanten som slingrande daggmaskar. En valdes ut. Sedan fick jag ett halvmeterlångt snöre att hålla redo. Ballongen spändes över gastubens munstycke och han vred på kranen. Ballongen började växa. Då och då kollade han dess storlek. När den passade precis in i ’basketbollringen’, gick vi ut och han förklarade hur jag skulle binda snöret om den. Sedan jag hade gjort några varv, fick jag hålla i ballongen, medan han snodde hela det halvmeterlånga snöret runt och runt och runt den där ballonghalsen. Så var allting klart. Stoppuret fick jag ta hand om. I samma ögonblick som han släppte

*Ventilerad
psykrometer*

ballongen, tryckte jag ner startknappen och tillsammans tittade vi medan den tog fart mot Kinnekulle. Just när den försvann i de låga stratusmoln som hängde ovanför oss, tryckte jag på stoppknappen. En minut och 47 sekunder, dvs. 107 sekunder, hade gått. Ballongen steg tre meter per sekund, vilket betyder att molnbasen låg på 321 meter. Jag är säker på att det var dagens höjdpunkt för oss båda.

Nu var det obsdags. Jag följde med Sven till termometerburen och så fick jag en ny överraskning. Istället för hårhygrometern, som registrerar luftfuktighet, hade han en riktig våttermometer, eller rättare sagt, en ventilerad psykrometer. Den satt på insidan av burdörren och bestod av två termometrar, en "våt" och en "torr". Fem-tio minuter före avläsning måste man blöta en tygstrumpa på den våta termometerens kula och dra upp urverket till en liten fläkt, som sitter högst uppe på instrumentet. Sedan gör man två avläsningar med en minuts mellanrum. Det var rätt intressant, men inte precis någonting jag skulle ha lust att hålla på med mitt i natten. Jag kände mig väldigt tacksam för min enklare hårhygrometer som man bara läser av.

Efter att Sven hade utfört hela proceduren, gick vi in i obsrummet, där han skrev upp obsen. Telegramblocket låg mitt på ett stort skrivbord, övertäckt med pappren från det föregående telegramblocket för att hålla det rent, och jag måste erkänna att jag skämdes lite grann innerst inne för mina egna ibland kattspåriga telegram. I en bokhylla fanns kopior av alla obsar han och hans avlösare, brodern, hade gjort sedan de började 1965. Väggarne var prydda med massor av medaljer, plaketter och diplom för hästar, kor, tjurar, felfri mjölk, såväl som för de många gånger Sven hade cyklat Kinnekullerundan

och de tio gånger han hade gjort Vättern runt 1974-83—när han var mellan 53 och 62 år alltså!

Ja, detta var allt jag många år efteråt mindes från mitt snabba besök i Västerplana. Men när jag kom igång med boken ville jag gärna göra ett återbesök och bland annat fotografera ballonguppsläppning och psykrometern. Jag ringde till Sven, men det var brodern Allan som svarade. De hade slutat med vädret 1991, utan att missa en enda obs på 26,5 år! Men tyvärr hade Sven dött för ett halvår sedan.

Så här blöter man våta termometerens tygstrumpa.

Psykrometern hängde kvar och jag kunde gärna komma och fotografera den, men ballonguppsläppning tillhörde det förflutna.

Jag åkte dit och Allan poserade tillsammans med psykrometern men, i motsats till sin mer utåtriktade bror, hade han inte mycket att säga. Jag åkte därifrån glad för den dagen för många år sedan, då jag plötsligt hade fått för mig att söka upp observatören på Västerplana.

U-rörsbarometer

MARGARETORNA, BOODE OCH SVENSSON, I HAGSHULT

De allra flesta väderobservatörer har själva väderleksstationen i sina egna hem. Men inte alla. Jag fick tips om två damer nere i Småland som delade tjänsten på en liten militär flygplats. De var de enda observatörerna jag hade hört talas om som verkligen åkte till jobbet istället för att gå ut i trädgården. Jag blev nyfiken på hur det fungerade rent praktiskt, eftersom arbetsdagarna är långa men timmarna man faktiskt arbetar är korta.

Stationen, som heter Hagshult, ligger på flygplatsen vid Ya, öster om E4:an mellan Skillingaryd och Värnamo. Det var precis lagom för en dagstur. Jag njöt av resan längs Vättern denna dag. Även om jag inte tycker om motorvägar, som skär igenom naturen som en hänsynslös kniv, måste jag erkänna att den motorvägen bjuder på utsikter som inte finns att se från de gamla vägarna nere

vid vattnet. Himlen den aprildagen var helt täckt med valkmoln som sänkte sig lägre och lägre över sjön, beredda att släppa lös lite nederbörd när som helst. Fram mot Gränna kom det, små lätta snöflingor, som blåste huller om buller i vinden. Sedan slutade de söder om Jönköping, som om de inte orkade att ta sig ner till marken genom den täta Smålandsskogen.

Så småningom kom jag till skylten mot Ya och svängde av. Flygplatsen, som tillhör F10, bestod av några byggnader och tomma landningsbanor. Och en termometerbur, naturligtvis. Men inte en människa syntes någonstans. Hela stället såg livlöst och övergivet ut. Men när jag kom in i stationshuset, var det helt annat än livlöst! Båda Margaretorna, Boode och Svensson, var där, två medelålders damer, som var fulla av liv och energi, prat och skratt.

"Hur såg det ut, vädret uppåt?" frågade de mig. "Var det regn? Snö?"

"Snö, bara lite grann", svarade jag.

"Var hade du gränsen nästan?"

"Lite norr om Gränna."

"Ja då, jag skulle ha trott det. Ja visst", kom svaret.

Lunchbordet var redan framdukat i det lilla kombinerade köket och rummet, och samtalet kom snabbt igång. För att inte missa någonting, ställde jag bandspelaren på en gång bland tallrikarna på bordet och för inspelningens skull, bad dem att inte göra för mycket oväsen med bestick och porslin. Vad jag inte förutsåg var att en pratstund med två såna glada kvinnor som i sina entusiasm kunde prata med och förbi varandra till höger och vänster, skulle likna spaghetti på bandet. Tyvärr. Men vi hade väldigt roligt, även om bandet blev ganska värdelöst.

Från början tillhörde Hagshult det militära nät av väderstationer som fanns landet runt. Någon gång på 1970-talet tog SMHI över den och flygvapnet fick köpa väderinformation av dem istället.

När jobbet som väderobservatör vid Hagshult utannonserades i tidningen 1977, sökte tjugofem personer det. De två Margaretor som fick anställning, kände inte varandra men de passade bra ihop och det "gemensamma arbetet" har varit trivsamt. Ingen av dem bor nära flygplatsen. Margareta Boode bor i Värnamo, 1,5 mil ifrån jobbet, och Margareta Svensson bor ännu lite längre bort åt andra hållet, i Skillingaryd.

"Vi kör ett eller två dygn i sträck och bor här under tiden", berättade Margareta B. "Det ordnar vi oss emellan. Vi har varit en timstation fram till oktober 1993. Då tog vi var sitt dygn. Vi körde varje timme från fem-sex på morgonen (beroende på vinter/sommartid) till fyra-fem på eftermiddagen, sen var tredje timme på natten. Då var det rätt mastigt! Man var så trött, att man hade ingen nytta av att vara hemma. Samtidigt, när vi ändå måste sitta här, kunde vi lika väl obsa hela tiden. Och ingen av oss tyckte att det var jobbigt. Det var bara, ja, nu skall jag dit igen."

"Där borta i ett gammalt hus", pekade Margareta S., "hade vi en liten, liten gammal station fram till hösten 1984. Vi hade knappt vatten inne. Men det blev mögel i den och vi kunde inte vara där. Sen höll vi ihop med flygvapnet, hade samma kontor som dom. Det vill vi inte ha tillbaka."

"Nej, det vill vi inte!" la Margareta B. till. "Sen fick vi den här våren 85. Då fick vi fint! Det säger alla, att den här är en fin station. I och med att det är en flygplats har vi allt: barometer, molnhöjdsjäkare, vindjäkare. Så fort nånting går sönder, ringer vi och dom kommer. Så vi har haft det väldigt bra. Vi är bortskämda."

Och visst är stationen fin. Utom det kombinerade köket och rummet har huset ett obsrum och ett litet sovrums.

Margareta Boode

Margareta Svensson

"Men vi har alltid haft problem med vikarier", förklarade Margareta S. "Det är så litet här. Det är gjort för en person, ja vi är bara en person åt gången. Om vi har en vikarie, skall den ligga här och vara här samtidigt som den som jobbar."

”För det mesta, har dom inte haft körkort eller bil”, sa Margareta B. ”Dom kom med tåg och satt isolerade härute, även när dom var lediga. Vi har haft en enda tjej, annars bara unga killar. Jag minns en gång, när det var min dag att obsa. Vi satt här, vikarien och jag båda två. Vi hade timobs och när jag gick ut, satt killen här och lagade sin mat eller gjorde ingenting. Vi bara satt och gnagde på varandra.”

”Men jag tror inte att vi två har grälat en enda gång”, sa Margareta S. ”Vi har ju grejor tillsammans, kylskåp och skafferi till exempel, och den ena kunde tänka, kan inte den andra hålla lite bättre ordning. Men icke!”

”Det hänger på att vi visar respekt för varandra”, tillade Margareta B. ”Vi har verkligen alltid trivts och kunnat ringa till varandra, om det har behövts.”

Efter lunch gick vi på en tur runt stationen. Obsrummet var det mest välutrustade av alla jag hade sett. Bland annat hade de en datamaskin, som tog emot molnhöjds-laserns information och ritade molnbasens höjd och kontur på skärmen, tack vare militären.

Då förklarade de att flygvapnet fortfarande har sin egen väderstation där.

”Dom använder den, när dom har övningar här”, berättade Margareta B. ”Då är det fullt med folk här i tre-fyra veckor. Dom gör egna obsar, som betyder att två precis likadana observationer utförs här samtidigt. Vi kunde likaväl ta semester under tiden, men det går inte! Men jag måste säga, att vi alltid har haft ett mycket trevligt samarbete med militären.”

”Det har vi, verkligen!” instämde Margareta S.

Vi gick in i flygvapnets avdelning och tittade runt i det stora rummet, som vetter ut mot landningsbanan. Ryktet gick att ett flygplan skulle landa denna eftermiddag, men hela avdelningen var obemannad.

”Hur ofta kommer ett flygplan?” frågade jag.

”Inte ofta. Kanske i genomsnitt ett per månad”, var svaret.

Inte att undra på att hela stället kändes tomt och övergivet. Bortsett från de två livliga Margareterna, förstås!

Så småningom kom samtalet tillbaka till vädret.

”Vi är anklagade för att vara ett köldhål här”, sa Margareta B. ”Jag tror att det kallaste var 1966 när dom hade -34,1. Vi brukar, för det mesta, ha kallast i Götaland. Det kanske beror på mossen här. Men vi har inte haft nåt extremt kallt på länge.” (När jag senare av nyfikenhet slog upp bilatlasen, såg jag, att den mosse hon pratade om är den två-tre kvadratmil stora Store mosse, som ligger bara några kilometer därifrån, väster om E4:an.)

Flera gånger tittade vi ut i väntan på det kommande flygplanet. Men förgäves. Precis som vid så många andra väderstationer, var det bara skogstystnaden som rådde över omgivningen, även om, i detta fall, det fanns en militär landningsbana därute. Men trots sin militära anknytning står Hagshult på nedläggningslistan.

Automatisk väderstation

Långe Erik

DJURVÄN PÅ ÖLAND

Öland, denna långa slanka ö, som ligger tätt intill Smålandskusten, är Sveriges minsta landskap. Om man skulle be folk att nämna två ställen på ön, tror jag att de flesta skulle svara Solliden och Långe Jan. Men Långe Erik? Ja, den är Långe Jans motsats, fyren vid Ölands norra

udde. Det var dit jag skulle åka för att träffa observatören Evald Petersson.

Jag hade aldrig varit på Öland och kände mig lite ledsen för att jag hade missat färjornas tid. Broar är det gott om runtom i landet, men det finns inte så många bilfärjor kvar med sina speciella stämning. Men när jag kom till Kalmar och fick syn på den eleganta vägen som löpte ut över sundet med den mjuka upphöjningen i mitten, fattade jag att ingen bilfärja kunde tävla med den. Det var inte bara att den var vacker. Att köra över den kändes som om bilen gled över vågtopparna. Det var härligt!

Jag hade läst lite om ön innan jag åkte dit, men jag var i alla fall förvånad över att se hur särpräglad den var jämfört med resten av Sverige. Det stora alvarets kalkstensöken hade jag aldrig sett motstycke till, varken i Amerika eller Nordafrika eller Europa. Men det som jag fann mest förtjusande var de gamla bygatorna på östkusten, där gårdarna låg tillsammans i långa rader med sina ihopbyggda ladugårdar utåt gatan. De var inte bara unika, utan också tidlösa.

Väderleksstationen och några andra hus ligger på en liten ö knappt 100 meter bortom Ölands nordligaste spets, dominerad av den 32 meter höga fyren—en av de vackraste jag har någonsin sett. Ön och fyren kunde också ha skapat en tidlös bild, om det inte hade varit för den automatiska väderstationen som är uppsatt på stranden i fyrens skugga.

Jag fortsatte över den stenmurliknade vägbron som förband de två öarna och sedan längs ett par gräsbevuxna bilspår mellan stranden och stationen. Den sistnämnda var omringad av ett högt stängsel. Konstigt, tänkte jag. Var turisterna så påfrestande härute? Men gåtan var snart löst. Sedan jag kommit in i huset gick Evald ut till en bod och släppte ut två rådjur som sprang runt i trädgården.

”Var fick du tag i dom?” frågade jag nyfiket.

”Det första kom hit själv, när det var kanske tre-fyra veckor gammalt”, berättade Evald. ”Det spöregnade och åskan gick, så hon var dyblöt. Jag hörde nånting pipa. Det stod alldeles utanför trappan här. Jag ville inte röra henne, tänkte att geten fanns väl i närheten. Jag ringde till kronojägaren och vi funderade på hur hon hade tagit sig över till ön, eftersom det finns en färäst framför bron. Dom skulle inte gå över sånt. 'Men, om du kan fånga henne,' sa han, 'smörja in händerna med gräs och bära över den på landsidan och smörja in henne också med gräs. Är geten i närheten, så tar hon hand om den.' Jag och min fru gjorde det, men hon var inte så glad åt att bli buren. Hon sprattlade för fullt. Men det gick ju. Vi satte henne i en buske och hon kröp in under den och la sig. Tre dagar efteråt var Gun i land tidigt på morgonen och såg att den gick därborta och plockade löv. Jag ringde kronojägaren igen. 'Om hon är kvar där, då är det ingen get. Hon är övergiven

helt och hållet,' sa han. Jag tog bilen och hämtade henne. Å vad mager och hungrig hon var! Kronojägaren kom med foder och en nappflaska. Flaskan ville hon inte ha, vilket tydde på att hon inte hade haft nån get på väldigt länge. Men hon drack ur en kopp. Jag la ut en filt på gräsmattan och då la hon sig på den. Så gjorde jag i ordning boden till henne. Två år senare ringde nån från södra Öland och sa att ett rådjurskid hade gått där ensam på en åker i två dagar och säkert var övergiven. Han körde upp den, en liten trasa i en kartong. Den kunde knappt resa sig. Hon ville inte ha nappflaskan, så jag försökte med en sked, men hon spottade ut den. Till slut tog jag en injektionspruta utan kanyl och sprutade ner i halsen på henne. Efter ett par tre gånger började hon lapa från ett fat. Efter tre-fyra dagar kom sugreflexen och hon tog nappflaskan. När jag blandade maten stod hon där och strök med huvudet mot benet och tiggde. Om inte det hjälpte, så kom foten upp och krafsade på benet. Hjälpte inte det, så stampade hon. Hon var väldigt festlig, som en hund!"

Så var min introduktion till den sympatiska ölänning på norra udden som, tillsammans med sin nyligen avlidna fru Gun, hade skött om vädret där i 19 år. Och nu förestod stationens nedläggning och pensionering. Automatstationen var redan på plats.

Evald och rådjur

Evald växte upp bara en och en halv mil från den lilla ön, som från början hette Oxelholm.

"Den här fyren har legat i min fantasi, sen jag var väldigt liten", förklarade han. "Jag minns hur man såg strålarna reflekteras mot molnen. Sen var det en fyrmästare som hette Krall. Han hade tjänstgjort längst av alla, 1908 till 1935. När mistsignaleringen gick, så sa dom uppe i bygden att Kralls kor råmade. Jag blev nyfiken. Vad sjutton kunde det vara för nånting därute? Sen i början av 50-talet fick jag en chans att jobba som fyrvaktarvikarie. Dom behövde en extra gubbe emellanåt, när dom hade semester. En del av fyrvaktarna tjänstgjorde på andra fyrar, när folk hade semester. Till exempel, om en fyrvaktare vikarierade för en fyrmästare på en enmansfyr, så fick han lite bättre tjänstemeriter. Det var mysigt härute på den tiden, innan bron byggdes. Då var det ett litet samhälle med fyrmästaren som hövding, tre familjer och sen jag, fjärde hjulet under vagnen. Det var väldigt tjustigt. Sen 1965 byggdes bron. När man kunde köra ut med bilen var trivseln borta. Nu är det en allmän strövplats och inte alls trevligt på sommarn. Överallt finns det stigar och folk har nött ner hela ön fruktansvärt. Allting är nertrampat."

"Hur stor är ön?" frågade jag.

"Det är 2-300 meter ditåt och knappt 150 meter åt det hållet", sa han, pekande i olika riktningar från köksstolen.

"Men det kan inte vara så långt till land. Var bron nödvändig?" sa jag.

"Nej, det är inte 100 meter till land. Men det är sån ojämn botten med stenar och grejor. Oj! Oj! Oj! Det kunde vara besvärliga resor, när man skulle i land. Speciellt om det var mörkt. Sen var det bara en kostig som väg. Vägen kom 65 också. Det är en sandbank, så ibland fick man ställa båten ute i vattnet en bit, för det gick inte att ro in där. Man slängde i en dragg och hoppades att båten var kvar, när man kom tillbaka. Det var festligt. Slitsamt, men roligt."

"Men hur kom det sig att du blev väderobservatör?" frågade jag.

"När jag gjorde lumpen 1949 ville jag till fotodetaljen, eftersom foto var mitt huvudintresse. Men dom hade ingen intagning till den och sa att jag skulle åka hem i tre

månader och sen komma tillbaka. Men det var jag inte så intresserad av. Då sa min avdelningschef, 'Du skall få tips om ett bra jobb. Sök vädertjänsten.' OK, jag gjorde det. Dom hade tagit 15 killar och skulle plocka bort tre. Jag kommer att åka ur, tänkte jag, för jag hade ju vanlig sexårig folkskola, medan dom andra hade realen. Men jag fick den. Sen när jag hade muckat tog jag kontakt med SMHI och frågade om dom behövde nån vikarie eller hade nån ledig station. Jag var på några stycken som vikarie, sen härute på fyren en vända som fyrvaktarvikarie. Sen 1952-53 var jag uppe i Malmberget i Lappland. Jag hade sett en annons i DN om en fotoateljé till salu däruppe. Jag ringde, men ville inte boka mig. Han sa att vi kunde köra tillsammans, för han var solo och tyckte det var lite jobbigt. Så jag var där nåt år. Det gick bra. Men det fanns ingenstans att bo och jag kunde inte kvarta i hans kök hela tiden. Och så var jag förlovad, så jag fick åka hem igen. Jag sålde radio- och TV-apparater några år och gifte mig. 1953 var jag ute på fyren en vända och igen 65-66, så jag var ganska hemtam på platsen.

Jag blev erbjuden att köra en klimatstation i Böda. Jag hade även en solskensautograf där. Den ser ut som en kristallboll med en pappersremsa runt om. När solen skiner bränns ett hål i remsan och på så sätt kan solskensstimmarna räknas. Det var ett väldigt passande att varje kväll byta den där remsan.

När jag sålde radio och TV, var jag tvungen att ta körkort, men jag var fullständigt ointresserad av bilar. Jag har ingen cellskräck, men jag får så ont i ryggen, när jag kör. Man sitter fixerad och jag tycker det är lite obehagligt. Jag kan köra till Borgholm och kanske till Färjestaden nån enstaka gång. Men skall jag längre, har jag alltid nån med. Jag försöker undvika det så mycket som möjligt, men man är tvungen, när man bor så här.

1972 blev jag erbjuden jobbet härute, när det var dags för fyrverksamheten att bli nerlagd. Jag höll på att omskola mig och så tänkte jag att jag struntar i det. Jag skulle ha varit tvungen att flytta till en stad och städer är det värsta jag vet, när jag kan få världens bästa jobb. Och så var det spikat. Det var bara en tidsfråga. 1976 flyttade vi hit.

Men under tiden vi väntade var man tvungen att livnära sig. Så jag drog igång lite snickeri," fortsatte han och visade mig en trälampa hängande i fönstret, som man kunde använda som julstjärna. "Den gjorde jag och fick mönsterskyddad. Jag försökte sälja dom till olika varuhus och till slut hade jag tur. Konsum beställde så många att jag körde mellan 16-20 timmar per dygn, veckan igenom, månad efter månad! Och Gun

hon satt och limmade ihop dom. Jag vet inte hur många tusen vi gjorde. Vi höll på ända tills vi kom hit. Vi kunde ha fortsatt, men jag var helt utsliten. Men det var roligt."

Vi skrattade mycket, medan han beskrev hur de hade producerat lamporna. Men när han sedan satt igång med berättelsen om hur de gick över till stickandet av kläder, som gjordes på en stickmaskin—att han skötte om maskinen och Gun sålde—då skrattade vi hejdlöst. Jag kunde se det nästan som en Disneyfilm, som kördes för fort.

"I några år höll jag på att sticka och gjorde väderobsarna på lediga stunder. Det är inget problem att sköta en stickmaskin", försäkrade han. "Däremot kan jag inte laga mat."

Och så började vi skratta igen. Vi hade redan skojar om det, när han hade bjudit på te, men inte visste hur man gjorde det till två personer.

"Ja", försökte han förklara, "jag har blandat framkallare sen jag var barn, men när jag skall blanda till nåt att äta, så är det stopp. Man kan inte göra allt. Jag svälter hellre än att jag lagar mat. Jag kommer aldrig igång med matlagning, förrän jag är så

Evald läser barometern med hjälp av förstoringsglas och lyse.

jättehungrig att jag inte kan vänta på att den skall bli färdig utan jag blir tvungen att äta nånting annat istället.”

Men han har tur i att han har några vuxna döttrar, som lagar mat varje vecka och fryser ner det i enmansportioner åt honom.

I början av 80-talet bytte Evald ut sin stickmaskin mot ett frilansjobb på den lokala tidningen. Med kamera i handen åkte han ut på uppdrag i Ölands fyra nordligaste socknar.

”Det var väldigt kul! Man får sina kontakter. Man behövde aldrig söka efter nånting att skriva om. Det stora problemet var att det var full kö. Ibland kunde man ha tre jobb bokade samtidigt, så att man fick tacka nej. Man hade två dagar på sig och varje tidning hade man åtminstone två artiklar i, ja tre var nästan det vanliga. Det var att köra hårt alltså. Det kunde vara vad som helst—kyrkan, fester, dans, allt möjligt. Det kunde hända att jag fick anrop till nånting, som kändes som döden att skriva om. Men när jag väl kom dit och träffade folk, då var det jättekul.”

”Du sa att du har blandat framkallare sen du var barn”, sa jag. ”Så du har varit intresserad av foto länge, antar jag.”

”Det kan man säga. När jag var sju år, fick jag en lådkamera av min morfar. Det var en gubbe, som bodde i en sjöbod, väldigt enkelt och torftigt, och han hade en kamera. Han kom till oss, när jag var fyra-fem år, och tog bilder av familjen då. Han satte upp lådan och kröp under duken. Det var så spännande! Jag tyckte det måste vara himla roligt. Jag lyckades övertala min morfar att köpa en kamera. Den kostade 7 kr, mycket pengar på den tiden, även om det låter som ingenting idag. En filmrulle kostade en och tio. Så skickade jag filmen genom affären till fotohandlaren i Borgholm för framkallning. Sen när jag kom upp i tio års åldern, började jag med framkallning och kopiering själv.”

”Hur fick du pengar till detta?”

”Jag minns inte, men jag stal inte! Jag kanske hjälpte till hos nån och fick några kronor. Behövdes inte mycket. Kemikalier köpte man på apoteket för bara några ören. Idag kostar det flera hundra om man skall köpa lösa kemikalier. Det går inte. Färdigblandad är billigare. Men då kunde man blanda till precis den söppa man ville ha.”

”Du växte upp ute på en gård, eller hur?” sa jag.

”Ja. Min mor blev änka 1930, när jag var två år. Hon skötte allting själv, odlade potatis, mjölkade fyra-fem kor, skötte om lagårn. Och till hennes ära hade mjölken den högsta fetthalten i mejeriet. Hon var enorm på att jobba, fast hon var liten och ganska späd och klen byggd. Hon höll på med spånad, vävning, stickning och allt möjligt så det gick stup i ett. Men hon var aldrig stressad. Nån gång på 50- eller 60-talet fick hon ont i bröstet, men efter några dagars vila var hon igång igen. Dom konstaterade senare att hon hade haft en ganska svår hjärtinfarkt. Men det satte inte stopp på henne. Hon var 94, när hon gick bort. Min morfar var en tuffing också. Och fysiskt okänslig var han. En gång, när han byggde nånting, spikade han fast tummen i golvet, men han bara fortsatte med jobbet. En annan gång, när han arbetade ute i skogen, hade en ostbit i matkorgen frusit. När han skulle skära upp en skiva, var kniven så vass att den flög rakt igenom osten och sprättade upp hela näven. Han vandrade hem, smörjade in den med tjära, lindade om den och sen gick tillbaka, som om ingenting hade hänt.”

”Hur var livet under kriget?”

”Det var en synnerligen intressant tid. Man var ju barn, så det var väldigt spännande med mörklägningsövningar och sånt. Då hade vi ingen radio. Man gick till nån granne för att lyssna. Jag tror att det inte fanns mer än en, kanske två i byn, som hade radio. Det var svårt att få batterikraft till dom. Man var tvungen att skicka batterierna till laddning, vilket betydde att man måste ha dubbel uppsättning. Annars var man utan en vecka. Sen hade vi en granne som var tornsvala, som det hette, tjejer som satt uppe i

vaktorn och spanade efter flygplan. Dom turades om med två timmars pass hela dygnet. Alla flygplanstyper skulle dom känna till och dom skulle kunna lokalisera motorljuden på natten och rapportera i vilken riktning dom flög, såväl som ungefärlig höjd och om det var en- eller tvåmotoriga plan. Allt rapporterades per telefon till nån instans. Och bekvämt var det inte. Dom var tvungna att stå ute i vädret för att höra.”

Evald

Nu hade Evald kommit in på krigsåren och barndomen och jag behövde inte fråga mer.

”Under krigsvintrarna var ofta det enda framkomliga stället stenmuren längs vägen, som var jämnstruken med snön. Vi hade vanliga kläder, men dom paltade på en mer än som var nödvändigt. Dom gjorde alltid det förr i tiden, halsdukar och grejor. Det var mycket ovanligt att nån åkte skidor på norra Öland förrän efter kriget. Skidor fanns inte att köpa i affären. Annars hade vi sydöstra Sveriges största varuhus i Böda. Dom

hade praktiskt taget allt som fanns, men inga skidor. Men jag fick tag i såna här tre tum breda och trekvarts tum tjocka brädor, som dom hade gjort grindar av och kapat till lagom längder. Men jag visste inte hur man skulle böja trä, så jag fick tag i några plåtbitar och spikade fast dom inunder, sen böjde jag upp dom. Bindslen var enkelt, nåt snöre eller kanske man hittade nån rem. Men jädrar vad man åkte på dom där, förstår du! Det värsta var att göra kringlorna till stavarna. Det var svårt. Jag minns inte vad man använde till det, man var barn, men det gick bra. Jag fick göra till kamraterna också. Vi åkte till skogen på såna där skidor, flera mil varje dag. Men vi kunde inte åka till skolan på dom. Då hade dom väl undrat förstås. Då fick vi gå. Men på eftermiddagarna och på kvällen och sent på kvällarna när det var månljust, då var vi ute och åkte.”

På eftermiddagen tog vi en åktur ner till Byxelkrok i hans gammal Amazon. På vägen dit pekade han på en röd byggnad, som såg ut som ett magasin.

”Det där var sjöräddningsstationen”, sa han. ”Den kom till efter en förlisning av ett segelfartyg som hette Mauritzia, på 20-talet, tror jag att det var. Båten gick på grund på ett rev där utanför. Jag vet inte, om det var mer än en som klarade sig. Dom försökte att gå ut med små båtar, men det gick inte. Och några skickliga simmare försökte ta sig ut, men dom spolades i land lika fort. Någon av besättningen lyckades ta sig i land simmande, men kaptenen och hans fru fanns kvar ombord. Dom signalerade till folket på land, sen vinkade kaptenen några gånger. Så var det inget mer. Dom var döda båda två när folk kom ut till dom. Frun, som hade haft svart hår, var alldeles grå.”

”Har det varit något extremt väder härute under tiden du har varit observatör?”

”I juli månad för några år sen bildades ett enormt stort cumulusmoln över Östersjön. Plötsligt fick vi starka vindar, 28 sekundmeter hade vi här. Det var ingenting dom på SMHI kunde förutse och varna för. Oj, vilka massor av båtar det var mellan Gotland och fastlandet! Och en enorm sjö, förstår du. Vädret hade varit fint på morgonen, när folk stack iväg. Så kom den som ett skott! Folk var panikslagna. Jag lyssnade på VHF radio, medan dom ropade på hjälp. Jag minns så väl en som blev tillfrågad vad han hade för position. 'Jag vet inte—kom och hjälp!' 'Vet du var du befinner dig?' frågade räddningsmannen. 'Nej! Kom och hjälp bara!' blev svaret. Ja, det var många underliga

anrop den dagen. Sen hörde jag helikopterpiloten säga att det var ett jättestort cumulusmoln, som fyllde hela mellersta Östersjön.”

”Men hur är det på vintern härute?”

”Vi har haft en del riktiga vintrar. Så länge det är isfritt är det ingen stor kyla, men får vi is, då blir det lika kallt som runtom. Om man åker upp till närmaste by, kan det vara sex-sju grader varmare. Likadant på hösten. Vi har varmare här längre än dom uppe i land. Sen får vi igen det på våren, för den ligger åtminstone tre veckor efter.”

Framme i Byxelkrok köpte Evald en tidning och lite godis, som vi kunde mumsa på. Därefter åkte vi ut i skogen och tittade på en stenåldersgrav. Slutligen kom vi till hans familjehem, dit han skall flytta så småningom, efter att det har renoverats. Från pratet om gamla hus kom vi in på vålnader, som känner sig hemma i såna hus, vilket i sin tur ledde till en lång diskussion om reinkarnation, tidigare liv och, till slut, ufo:s. Jag har märkt att folk i den äldre generationen ofta visar en del tveksamhet inför dessa samtalsämnen. För Evald verkade alltihopa helt logiskt och naturligt. Inte heller var det något nytt i hans tänkesätt. Redan 1973 gav han ut en novell, som hette Ormen, i Hemmets Veckotidning. Den handlar om det övernaturliga—utan tvekan.

Andra dagen jag var där tog vi en promenad runt ön, genom buskarna, under stora knöliga ekar som stod stumma med tidens hemligheter väl bevarade och ut längs stranden, där stenarna gnisslade obegripliga historier under våra fötter. Och från ovan trädkropparna vallade fyren hela detta rike, tyst och stolt. Det var bara maj och lövverket hade inte kommit än—och inte heller turisterna.

Evald låste upp dörren till fyrtornet och jag klättrade runt och runt upp i spiraltrappan till linshuset. Utsikten var värd vartenda ett av de 140 trappstegen, men atmosfären däruppe kändes lite dyster och övergiven. Linssystemet såg ut ungefär som på andra fyrar jag hade varit uppe i. När jag kom ner igen, frågade jag om mistsignaleringen.

”Den gick med tryckluft”, förklarade Evald. ”Dom hade en tändkulemotor först i början, som fick värma upp en kula och dra igång motorn, som drev en kompressor, som i sin tur fyllde på en stor trycktank därute med luft. Sen när dom fick upp ett visst tryck i den, öppnade dom en kran till en siren, som satt häruppe på taket. Så tjöt den. Tanken var stor, tre meter i diameter, och säkerligen tre meter hög. Det tog en stund att köra upp den. Tjutet kunde höras väldigt långt bort, beroende på vindriktning och luftsammansättning. Vi bodde en och en halv mil härifrån och hörde den tydligt. Senare var det ett annat, lite kraftigare, system. Väggarna vibrerade här, när den vrålade därnere, lika kraftigt inne i huset som ute. Men man blir så van. En gång gick den en vecka i sträck, men man märkte inte det, förrän den hade stannat. Då undrade man vad det var frågan om. Den gick var trettonde sekund. När den avvecklades för fem år sen, saknade man den. Man hade vant sig vid att det skulle finnas detta ljud tillsammans med dimman. I alla år vi har bott härute har den startat automatiskt, så snart sikten krympt till under 2 km. Ja, om det var nåt fel kunde man gå och putta igång den. Det var mysigt på nåt vis. Likadant med lampan. Den tändes en kvart efter solens nedgång och släcktes en kvart före solens uppgång. Sen för tre år sen släcktes den för gott. Det blir så mörkt nu. Det hade alltid varit ljust, vart man än gick. Sen plötsligt var det svarta natten. Det var ju lite underligt.”

Och nu med väderstationens nedläggning blir den lilla ön inte bara tyst och mörk, utan också obebodd, berövad allt av betydelse, bortsett från en picknickplats för folk, som tycker om att titta på gamla fyrar.

Långe Erik

Vuoggatjålmejaure

HELIKOPTERCOWBOY

I VUOGGATJÁLME

Även om jag hade hälsat på en del stationer i Jämtland och södra Lappland under vinterförhållanden, hade jag ingen lust att trotsa bilen eller vädret genom att

åka längre norrut i snön och kylan. Och inte heller ville jag ha snöbilder från alla Norrlands stationer. Dessutom tycker jag att norra Norrland är mycket lockande i alla årstider—med ett undantag: myggsäsongen. Därför frågade jag de norrländska observatörerna jag tänkte hälsa på, när myggorna brukar börja belägra dem. Alla lovade mig att juni var myggfritt. Det lät bra, och då skulle jag undvika både de svenska och de kontinentala turisterna också. Jag begav mig av i mitten av juni.

Istället för att åka hela vägen till Arvidsjaur och sedan till Arjeplog för att komma till Vuoggatjålme, svängde jag norrut vid Slagnäs på en ganska smal och rak väg över myrarna. Vädret var fint. Jag körde lite långsamt, samtidigt som jag granskade det kringliggande landskapet och försökte föreställa mig hur det skulle vara att bo där. Men jag hade inte kommit mer än en mil, när jag plötsligt fick punktering. Med en suck steg jag ur bilen och började motvilligt gräva fram domkraften och fälgkorset. Trots att jag kan laga det mesta som händer bilen, hade jag ingen lust att smutsa ner mig genom att byta däck. Men innan jag hann att sätta igång, kom en lastbil, det enda fordonet jag hade sett på den lilla vägen, och stannade bakom mig. Det var som i en saga. Föraren hoppade ner, tog domkraften och korset ifrån mig, och sa bara: ”Du kan hämta reservdäcket.” När jag kom med det, hade han skruvat loss alla bultar redan. Jag måste erkänna att jag verkligen njöt av hans gentlemannamässiga hjälp, även om jag hade lite dåligt samvete, när jag stod där som en hjälplös kvinna.

Sedan jag hade köpt annat reservdäck på Sveriges troligen snyggaste bilskrot i Arjeplog, ringde jag till Björn Helamb, observatör i Vuoggatjålme, för att säga att jag skulle bli sen.

”Jo, jag vet. Du fick punktering”, svarade han.

Jag blev paff! Tänk att den norrländska djungeltelegrafan var så pass snabb! Men Björn förklarade att den där gentlemannen var hans goda vän och att jag hade nämnt för honom att jag var på väg till Vuoggatjålme.

Vuoggatjålme ligger vid Silvervägen, tio och en halv mil nordväst om Arjeplog. Man åker sakta uppåt genom skogar av små björk- och barrträd och följer sedan Sädvajaures norra strand. Strax efter polcirkeln ser man byn i fjärran, på andra sidan Vuoggatjålmejaure. En avtagsväg till höger leder några kilometer till själva byn. Den består av två hus mittemot varandra med termometerburen och nederbörds-kannan på gräsmattan emellan dem, några uthus, en mängd uthyrningsstugor, och en helikopter. Jag körde in på gården. Två barn, en pojke och en flicka i tio-tolvårsåldern, höll på att försöka fånga en kattunge framför ett av husen. Jag frågade om pappa var hemma och blev hänvisad till kontoret, som låg precis innanför dörren. Då träffade jag Björn Helamb för första gången. Namnet passar honom. Han är stor och kraftig, precis som en björn.

Lite senare på kvällen, efter att jag hade installerat mig i en av deras nya moderna stugor, blev jag erbjuden att följa med Björn och hans fru Monika på en båttur för att lägga ut

nät. Trots att det var nästan midsommar, var det ganska kallt ute på sjön och här och där låg snöfläckar kvar i skogen. Vid en bukt av Vuoggatjålmejaure träffade vi på en liten grupp ungdomar, som hade tänt en brasa på stranden. Men annars var det tyst, med undantag för båtmotorn. Monika körde, medan Björn la ut nätet, en sysselsättning som måste vara lika naturlig för honom som för en stadsbo att plocka varorna från livsmedelaffärens hyllor. Att åka över vattnet gav en otrolig känsla av att vara ensam på världens krön, att man nästan kunde se jordklotets rundning. Att växa upp på ett sånt ställe måste ge en ett perspektiv på livet som är helt främmande för det flesta människor.

När vi hade kommit i land igen, satt Björn och jag i stora rummet med en bricka med te och smörgåsar framför oss och började prata.

Hur länge han hade varit väderobservatör, visste han ej. Stationen började 1922, när hans morfar kom hit, och sedan tog hans mor Mimmi över den.

Monika och Björn

”Sen har jag växt in i det. Jag hjälpte min mamma mer och mer, och så småningom tog jag över alltihop. Det var en naturlig del av tillvaron,” berättade han. ”Och detta har jag hållit på med de sista 15-20 åren tillsammans med Monika. Vi delar tjänsten med min syster Pia, som bor i andra huset på gården. Men för oss alla är det en bisyssla. Man kan inte leva på det. Min verksamhet här är först och främst denna stugbyn och turistanläggningen, och sen flyger jag kommersiellt också. Vad som är särskilt bra för oss är att Vuoggatjålme är ett litet ställe men tack vare väderleksrapporter har det blivit känt. På vintern är det ett av Sveriges kända köldhål, då och då det kallaste. Det väcker alltid en viss uppmärksamhet i massmedia. Man märker det, när man är ute och reser neröver. Många vet inte var Arjeplog är eller Jäckvik, men de flesta känner igen Vuoggatjålme. Dom har hört namnet på radion, att där är det kallt.”

”Hur kom det sig att din morfar flyttade till Vuoggatjålme?” frågade jag.

”I början av 1900-talet flyttade han upp till en sjö tre mil härifrån, där han bröt upp ett nybygge på egen hand. På den tiden var Vuoggatjålme statens fjällstuga, använd av vägfarande, som färdades i ödemarken. När arrendatorn här dog, fick folk ansöka om att flytta hit. Då hade min morfar sju barn och det lät lockande. Jämfört med där dom bodde i urskogen var det här centralt. Man hade postgång var 14:de dag och man kanske kunde ha telefon i framtiden, om man satte upp telefonstolparna själv. Så han sökte och

blev antagen. 1922 flyttade han hit med sina sju barn och kor, höns, getter och allt vad dom hade. Så småningom blev barnen stora och flyttade härifrån. Mamma blev kvar. Hon var konstnärligt intresserad och hade varit i Stockholm och var gift med en konstnär ett tag. Men sen kom hon tillbaka till Vuoggatjålme. Och då var det så att utav turisterna som kom på somrarna var det en sportfiskare från Göteborg som hette Bengt Helamb. Han hade varit sjöman och färdats världen runt. Han och Mimmi blev förtjusta i varann. Han trivdes på såna här ställen, så han slog sig ner och acklimatiserades. Så började min familj.

I första början var det självhushåll helt. Vi hade egna djur och slog gräs åt dom och så där. Samtidigt har det alltid varit turism i Vuoggatjålme och så länge jag kan minnas har vi haft gäster här. På det viset kom kontanta pengar utifrån, inte bara för obsarna. När jag var liten, hade vi bara 17 sovplatser i övervåningen, men sen dess har det utvecklats mer och mer. Men obsandet har alltid varit en viktig bisyssla och dom där pengarna, även om dom har varit små, har varit säkra. Men nu skall väderleksverksamhet läggas ner och man har inget alternativ. Man måste klara sig själv. Samtidigt så tycker jag att, finns det en teknik som kan ta över det här och göra automatiska observationer, kan man inte behålla ett jobb bara för att man ska ha nån sysselsättning. Automatstationer gör en del saker bättre och en del saker sämre, men totalt och med satellitbilder kanske man får en ganska bra bild. Och sen, som jag har förstått från SMHIs synvinkel, är inte Vuoggatjålme en särskilt bra station, därför att vi ligger inte på kalfjället och inte nere i skogslandet heller. Då är våra obsar inte något utpräglat inlandsväder och inte heller något utpräglat fjällväder, det är mittemellan. Vi ser ofta att just gränsen för olika vädertyper går här, fjällväder åt ena hållet och inlandsväder åt andra, och observationerna blir naturligtvis en blandning utav det vi ser. Så jag tror dom har rätt i den bedömningen.”

Jag blev lite häpen över hans sätt att reagera inför sin uppsägning. Inga andra observatörer, som jag hade träffat, hade stått på SMHIs sida, så att säga. Men då fortsatte han.

”Jag är kanske olik många andra i att jag har haft för mycket annat för mig. Det skulle ha varit bättre om man hade haft andra kombinationer än dem jag sysslar med. Det blir för intensivt under säsongen, med flyg och stugverksamhet och sen obsarna. Det är väldigt tungt ibland, när man flyger många dagar och sen skall obsa på nätterna. Då blir man trött. Min syster och jag delar tjänsten, men vi följer inte SMHIs schema, utan kör varannan vecka istället. Som du vet är det facket, som har drivit igenom schemat, av hälsoskäl, och det kan lika väl hända att det inte är så smart att observera en vecka och sen vara ledig en vecka. Men alla vet att det är inga som följer schemat i alla fall. Det är så jäkla dumt att man måste hålla på och ljuga då. Vilket konstigt land vi lever i, att man skall tvingas att lämna ifrån sig falska uppgifter. Det skulle vara bättre att säga, ’Så här gör vi, så här gör dom flesta,’ och fortsätta att upplysa folk om hälsorisker istället. Vi har inte bättre hälsa för att vi sätter felaktiga uppgifter på ett papper!”

Jag tyckte om Björns ärlighet och hans sätt att säga sin mening rent ut. Under mina resor hade jag hört mycket gnäll och många klagomål, och även om jag inte höll med hans resonemang till hundra procent, kände jag stor respekt inför hans integritet.

Vi var tysta ett tag, som om vi skulle smälta det han hade sagt. Från någon annanstans i huset hördes barnaröster, som satte mig på ett nytt spår.

”Hur gamla är barnen?” frågade jag.

”Frans är tolv och Emma är tio”, svarade han.

”Var går dom i skolan?”

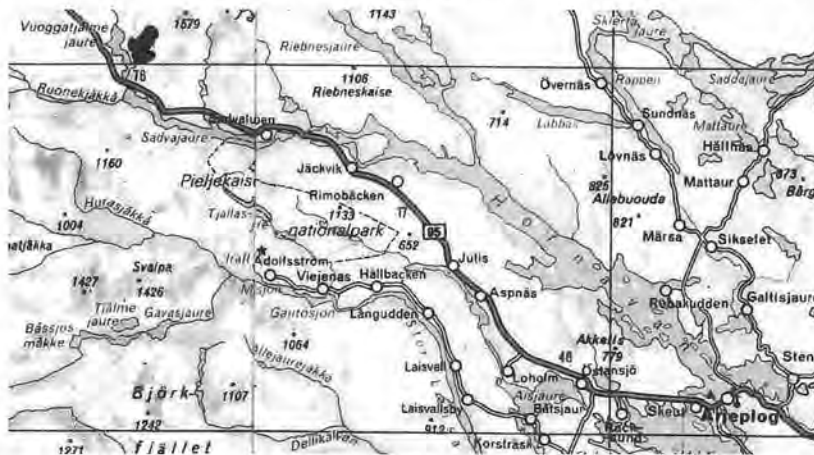
”I Arjeplog.”

”Oj! Bor dom där?”

”Nej. Dom åker skolskjuts varje dag. Tio och en halv mil dit och tio och en halv tillbaka. Dom åker halv sju på morgonen och är hemma mellan fyra och fem på kvällen. Det blir långa skoldagar, men ändå tyckte vi det var en fördel emot när jag gick i skolan. Då hade vi ingen väg ...”

Jag kisade mot honom. Hade jag verkligen missbedömt hans ålder så pass mycket? Nej, det trodde jag inte. ”Men hur gammal är du?” avbröt jag.

”Jag är 47”, sa han. ”Men så sent som 1967 hade vi fortfarande tre mil till närmaste väg. När jag började första klassen, då bodde jag inackorderad tre mil härifrån. Jag blev lämnad där hos en sån här inackorderingsfamilj. Då var jag borta till jul, innan jag fick komma hem första gången. Sen var det nån gång emellan, sen påsk, och sen sommarlov. Man längtade hem oerhört. Och det var jobbigt att ta sig hem. Jag minns när jag gick i fjärde klassen i Jäckvik, fyra och en halv mil hemifrån. Det var inte det att det var så långt borta, det var att de sista tre milen var väglösa.

På våren skulle klassen på skolresa, men jag fick i stället resa hem om jag ville. Fast att det skulle vara spännande att åka till Luleå med dem, ville jag hem. Efter skolan den dagen dom skulle åka, tog jag skolbilen upp till Sädvaljuspen, där vägen slutade. Då började jag gå för att komma hem. Först tänkte jag att jag skulle gå bara en mil till Ballasviken. Men när jag kom dit tänkte jag att jag kunde gå till nästa gård, som hette Lillviken, och då skulle jag vara ännu närmare nästa dag. Klockan var nio på kvällen, när jag kom dit. Men då tänkte jag att jag kunde likaväl gå ända fram, så att jag var hemma. Jag hade ringt till mina föräldrar undan för undan så att dom visste om att jag var på väg. Men att gå tre mil i obanad terräng på den tiden var inte alldeles så enkelt. Det var på vårtiden, när snösmältningen var värst. Dom här små jäkkarna, dom fick man vada över. Men över en riktigt stor jäkk fanns det en bro, som hade bara ett räcke på ena sidan, och det sprutade vatten över bron så att man kunde inte gå över den. Då fick jag krypa på räcket ovanför den här fors. Tänk då, när man går i fjärde klass, tio-elva år, och hålla på och krypa på ett broräcke, ensam med ryggsäck, med en jättestor fräsande fjällfors under sig. Ibland funderar man på om föräldrar var så rädda om barnen då. Jag skulle aldrig drömma om att skicka ungdomar i 20 års åldern på en sån resa! Men man klarade av den. Då var jag hemma tre-fyra dagar, och sen gick jag ner igen. Man gick 9-12 timmar. Det berodde på hur mycket kvarliggande snö man fick pulsa igenom. Det var lite äventyrligt naturligtvis.”

”Hade ni ström på den tiden?”

”Ja, på sommarn körde vi med vattengenerator, men på vintern frös vattnet bort för oss. Då körde vi med diesel, så vi hade eget kraftverk. Men det fungerade dåligt, det hade för liten effekt. Vi hade lampor, men det krånglade mycket och det blev dyrt. Inte heller kunde vi använda dom riktiga moderna maskinerna. Det räckte inte till spisen, så det var gasol och ved. Så jag har provat det, att växa upp i obygden, så att säga. 1967 ryckte jag in i militärtjänsten och det var sista gången jag gick den sträckan väglöst för att komma ner till vägen, där vi hade bilen parkerad. Men annars har vi alltid haft snövessla, som vi transporterade andra grejor med. Men ingen snöskoter, när jag var barn. Förresten, när man pratar om väglöst, det var bara på hösten och våren, när isen varken bar eller brast. På vintern kunde man färdas efter isen eller åka skidor. Och på sommarn då gick ju båttrafik på den stora sjön härnere, Sädavjaure. Då tyckte vi det var lätt att ta sig fram. Samtidigt är jag glad för den tiden, det var mycket erfarenhet man skaffade sig, mycket man fick vara med om. Det var säkert lättare att leva utan elektricitet och väg för hundra år sedan, för då levde alla så. Det fanns utrustning och alla var inställda på det. Om man

behövde reservdelar till fotogenlampan, så fanns det på närmaste affären. Men när hela samhället hade elektricitet och vägar, då var det svårt att leva utan dom för då fanns inte dom där grejorna kvar. Dom var nåt speciellt.”

”Hur kändes det som barn att vara så annorlunda?”

”Jag vet inte, jag upplevde aldrig att jag var annorlunda än andra barn. Det är möjligt att dom upplevde mig som annorlunda, det vet jag ej. I och med att man växte upp så, var det helt naturligt att man hade det så, och inte som nåt fel heller. Det var besvärligt när man skulle hem, men det var som det var.”

”Har du aldrig längtat efter något annat sorts liv?”

”Jag skulle gärna i min ungdom ha provat på någonting annat några år och sen kommit tillbaka igen, men min pappa han dog, innan jag fyllde 18 år. Då var det inte så mycket att välja på. Jag fick vara hemma och ta i här. Eftersom jag bara var sjutton och ett halvt hade jag inget körkort, så vi skrev till kunglig majestät, som det hette på den tiden, och begärde att jag skulle få dispens, så att jag kunde köra snöevslla inom ödesmarksområdet för att få hem varor och sånt. Den dispensen beviljades av kungen på detta sättet, att jag fick ta körkort och trafik kort före 18 års ålder. Det var tydligen ganska märkligt, därför att besiktningsmannen som skulle godkänna mig, han trodde inte detta var riktigt, för det hade han aldrig hört talas om. Men jag fick mitt körkort, såväl som trafik kortet så att jag kunde köra gäster. Jag hade kört jeep och snöevslla sen jag var 12 år, så jag kunde det, fast det var inte lagligt”

Till slut lämnade vi hans barndomsår och började att prata om vädret. Som många andra observatörer, tycker Björn bäst om ”dåligt” väder.

”När det är regn och blött och grått och trist, då blir man trött på det. Men när det är verkligen ösregn eller storm och naturen släpper lös sina krafter, då är det en upplevelse. Och på vintern, när det snöar och blåser och yr och är småbesvärligt, är det tråkigt. Men när det blir riktigt dåligt väder, då är det spännande. Det är nästan att man vill bjuda folk att uppleva en riktig snöstorm. Det är ett skådespel. Tänk att gå ut, när man har en känsla av att det går inte att andas helt enkelt. Att om man vänder ryggen mot vinden, då blir det sånt baksug framför ansiktet att man har ingen möjlighet att öppna munnen eller ögonen. Det är fantastiskt egentligen. Det kan nästan vara värre att vara på läsidan i sånt där riktigt oväder, det kan bli såna där virvlar. Då spelar det ingen roll hur man snurrar sig, man får ändå varenda kroppsöppning full med snö. Såna där skådespel

är bättre än vilket TV-program som helst, även om man har strömavbrott och ingen telefon ibland.”

Hans skildring av vinters stormvindar, och särskilt ordet ’snurrar’, gjorde att jag plötsligt kom att tänka på den jätteinsektsliknande helikoptern, som stod på vägen in till gården. Den delen av livet i Vuoggatjålme hade vi ännu inte kommit in på. När jag tog upp det, sa han till min förvåning, att han bland annat hjälpte

Helikoptercowboyn

lapparna med rendrivning, när dom höll på att samla renarna.

”Jag jobbar mest med fjällappar”, började han, ”inte skogslappar, som har sina renar i samma område året runt. Våra lappar, som vi kallar dom, dom sätter inte igång och samlar renarna för kalvmärkning. Dom väntar på att det skall bli varmt och mycket

insekter. Då pressas renarna upp ur skogen, upp på högfjället till snödrivorna. Där är dom lätta att få tag i. Så för våra lappar är insekter det bästa drivmedel dom har, för dom gör att renarna inte kan vara kvar i skogen. Då samlas dom självmant och naturen har hjälpt till, gjort det grova arbetet. Då tar vi den sista samlingen. Jag är något slags cowboy, fast jag sitter i helikopter istället för på hästen. Man följer bakom renhjorden och sjasar på, så att dom springer bort mot en tänkt punkt in på fjället. Går några åt sidan, knuffar man på dom tills dom går i den rätta riktningen. När man efter några timmar har fått ihop dom till en hjord nånstans på fjället, då börjar man att flytta dom, driva dom mot ett visst mål. Oftast är det rengärdet. Jag har alltid en lapp bredvid mig som talar om hur jag skall göra. Folk tror att renarna bli hetsade av helikoptern. Men i och med att dom skall flyttas åt ett visst håll, så är det en form av stress, antingen man gör det för hand eller med hjälp av lapphundar eller skotrar. Men jag tror att av alla metoder som finns är helikoptern skonsammast. Om man kör för hårt, då sprids dom åt alla håll, men tar man det lugnt, då rörs hela hjorden åt ett håll. Saken som är stressig är när dom kommer till rengärderna. Då är det en jäkla massa av andra lappar där, som skall kasta fast renarna, och andra som tittar på. Alla renar har varit inne i dom hagarna och vet att det är obehagligt, att dom blir fastkastade och skurna i örönen. Dom är fruktansvärt observanta och när dom upptäcker dom där stängslen, då blir dom stressade. Sen dyker det upp 20 stycken lappar som gömt sig och som går och viftar med armar och rockar. Då blir renarna fullkomligt tokiga. Det är klart att dom som observerar, dom tror att så där har man hållit på jämt. Men stressen är inte helikopterns fel.”

”Men du använder helikoptern inte bara för rendrivning?”

”Ånej. Jag kör turister, de allra flesta fiskare, som vill ut till olika fiskevatten. Och sen är det en del fjällvandrare, som jag kör ut till nåt basläger. Jag har kört kommersiellt i 20 år, först med sjöflygplan och nu med helikopter. Saken som är rolig är att man känner till terrängen på ett sätt som man annars inte skulle göra. Jag behöver inga kartor för att fara i hyfsat väder från Kiruna till Tärna. Det är en detaljkunskap som man inte märker, när man är på marken. Och ofta när man flyger, ser man öde ställen som ligger utanför vägen, med stort hus, lagård, uthus, osv. Sen tänker man på människor som för kanske 100-150 år sen bröt upp det här, med all framtidstro som driver folk och drömmar om att det här skulle bli familjens framtid. Och sen blev det ingenting. Jag gråter lite grann inom mig för varje ställe som har blivit öde. Jag vet hur det är att bo ute i vildmarken utan ström eller väg och jag tycker man skall bli särskilt rädd om dom fåtal ställen som finns kvar.”

Hans liv är som en bro som förenar det förgångna med nuet och gör det till en helhet.

”Hur ser du på ditt liv nu? Är du nöjd, eller är det saker du ångrar att du inte gjorde?”

”Jag har levt ett ganska skyddat liv, haft bra föräldrar. Egentligen har jag haft för lite jobbigt. När man bara har gått här, är livet naturligtvis lite begränsat jämfört med om man kanske hade varit några år på sjön eller rest runt eller jobbat i något annat land. Det är inte att jag är missnöjd med det här, bara att jag är lite nyfiken. Det kunde vara kul att vara på Grönland, till exempel, och jag skulle gärna vilja se på sydpolen, och gå på Kinesiska muren. (Tänk hur vansinnigt folk var på gamla tider!) På tal om att resa, vi har varit till Kanarieöarna och Thailand. Det var fantastiskt att ligga i varmt vatten flera timmar och bara flyta. Det var lika varmt som att ligga i sängen, en trevlig upplevelse. Här hoppar man i och simmar lite grann bara.”

”Men Vuoggatjålmes framtid, då?” sa jag. ”Tror du att dina barn skulle stanna kvar här och överta verksamheten?”

”Det kunde vara roligt om dom ville fortsätta här. Men skall dom bo kvar, inte blir det för att vi vill det, utan att dom får välja själva. Vem vet? Min syster och sväger

har två barn också, så totalt är vi åtta bofasta här, jämför med 25-30 år sen när vi var bara fyra stycken. Det är redan en ökning med hundra procent här ute i obygden!”

Kvällen hade varit lång och mycket intressant, men tebrickan var tom och jag såg att Björn gärna ville gå lägga sig. Trots att det var nästan midnatt var det dagsljus ute, gråaktigt under ett täcke av låga stratocumulusmoln. Jag gick långsamt genom den stilla natten mot min stuga, funderande på hur livet hade förändrats i Vuoggatjålme under de sista 50 åren. Björn var den yngsta observatör jag hade träffat, som hade växt upp i väglöst land och den enda som hade tillbringat hela sitt liv i föräldrahemmet. Han hade varit med om alla förändringar och hade växt tillsammans med dom.

”Jag skulle inte vilja bo någon annanstans eller göra någonting annat”, sa han, ”och jag skulle inte vilja tillbaka i tiden, heller.” Detta säger mycket både om Björn och om Vuoggatjålme.

Midnatt vid polarcirkeln

När jag hade klätt av mig, tittade jag ut genom det öppna fönstret för sista gången. De snötäckta fjällen på andra sidan Vuoggatjålmejaure glödde i en onaturligt brandgul färg. Först tänkte jag att jag hallucinerade eller var övertrött. Men när jag hade dragit på mig mina kläder och gått ner till stranden, såg jag att midnattsolen

hade trängt sig in under de låga gråa molnen och målat fjälltopparna i den otroliga färgen. Ett vackert slut på en lång dag.

Jokkmokks väderleksstation

CENTRALT I JOKKMOKK

Ett av de äldsta väderobservationsställen i vårt land, härstammande från 1860-talet, är Jokkmokk. Och vid den tiden var den Sveriges nordligaste station. Den första

observatören var kyrkoherde Westerlund, men inte långt efteråt tog hans änka över jobbet som landets första kvinnliga observatör. Sedan dess har stationen flyttat lite hit och dit i trakten till 1979, när den hamnade några kilometer väster om Jokkmokk hos Anders Håkansson och Greta Huuva.

Första intrycket jag fick, när jag en grå junidag körde upp till huset, var att här fanns mycket på gång. Det var absolut inte stökigt runtomkring, men inte heller fanns denna överkliga "Sköna Hem-atmosfär", som är så livlös. Framför mig såg jag boningshuset, ett annat hus, tre-fyra cyklar, en öppen vedbodsdörr, en tältkåta, ett nygrävt grönsaksland och bortanför det en sjö. Och inne fanns samma känsla. Kort sagt, det var väldigt hemtrevligt. Till och med katten fick äta i fred för hunden på köksbänken, precis som hemma.

Anders och Greta hade just kommit hem från semester, så vår träff var ganska kort och samtalet kretsade huvudsakligen kring själva jobbet. Mycket som de sade hade jag hört från andra, men ofta som klagomål, troligen därför att vi observatörer aldrig får en chans att prata av oss, som andra kan göra på arbetsplatsen. Men Anders och Greta klagade inte. De bara berättade hur det är att vara väderobservatör. Och för det mesta skrattade de åt de omständigheter de befann sig i.

Anders från Blekinge och Greta från Tornedalen träffades uppe i fjällen, där han jobbade åt Turistföreningen. Att de bosatte sig i Jokkmokkstrakten berodde på att "den ligger centralt och bra", som han uttryckte det. Från början arbetade han i en verkstad inne i Jokkmokk och Greta var hemma med barnen, som mellan 1970 och 1980 blev fyra stycken. På sidan om hade de en getfarm, med ungefär 40 getter, och gjorde getost. Men det tog massor av tid och energi, utan att de kunde försörja familjen enbart på det. När tillfället dök upp att vara väderobservatör, sökte Anders. Som många andra observatörer, gjorde han det inte därför att han var hemskt intresserad av vädret, men därför att jobbet gav möjlighet att vara hemma och hålla på med någonting annat, i hans fall getfarmen, på heltid.

"Det var idealiskt", förklarade han. "Det fungerade ihop med jordbruket, en väldigt bra kombination, eftersom man i alla fall måste vara hemma. Jag var inte alls intresserad av vädret. Jag måste erkänna att det är lite orättvist, för det finns många människor som är väldigt väderintresserade, som skriver upp det och kom ihåg hur det var på si och så dag. Men när jag har läst av, rinner det ut bara."

Detta är han inte alls ensam om. Sju-åtta observationer om dagen blir lite för mycket att ständigt hålla i huvudet. Och för de flesta är det ett jobb, inte en passion.

”Man måste ha nånting annat också”, menade Anders. ”Det är inte bara att det är svårt att försörja en familj på en tjänst. Man måste ha nånting annat att tänka på. Man behöver utvecklas. Man är utbildad som väderobservatör, har lärt sig hur man skall göra. OK, man blir aldrig fullärd med nånting, man kan alltid få mer kunskap om moln till exempel. Men jobbet kräver inte mer av en. Det är möjligt att lära sig allting på två veckor, sen kan man klara det här jobbet i 30 år. Och även om man håller på i hundra år, blir man ingenting mer än väderobservatör. Det känns lite trist. Sen är det också att man sitter här och sköter jobbet, men den enda gången arbetsgivaren hör av sig är, när man har gjort nåt fel eller inte skickat in nåt papper. Det känns ganska betydelselöst, det man gör. Man trycker in uppgifter i datorn, men kommer de ut nånstans? Man ser inget resultat av dom. Ja, man hör i radio att det är fem grader kallt i Jokkmokk. Men det är det enda man får ut av arbetet som observatör. Det är därför jag tycker det är viktigt att man har något annat att hålla på med. Jag skulle bli tokig annars. Jag måste ha nånting som känns viktigare än det här.”

”Som Anders säger, man kan inte utvecklas som observatör”, sa Greta samtidigt som hon hällde upp kaffet och ställde fram bullar och kakor. ”Ja, man kan läsa meteorologi, men vad har man för nytta av det på det här jobbet? Det är ingen som frågar efter det.”

Och det är sant. Det spelar ingen roll hur mycket man kan, man är fortfarande begränsad av vad som kan rapporteras på grund av koderna. Ibland vill man gärna skicka in några verbala kommentarer tillsammans med kodsiffrorna. Särskilt när det gäller molntäcket. Att beskriva det med fyra-fem siffror är ungefär samma sak som att försöka beskriva fem personer framför sig genom att säga att två har blondt hår och blåa ögon och tre har brunt hår och bruna ögon.

Anders och Greta mellan skrattanfall.

Medan vi drack kaffe satte jag igång med mina frågor.

”Vad fick ni för utbildning, när ni började?”

”Inte mycket. Han som hade det före oss var här i två dagar. Men han kunde inte så mycket faktiskt. Vi hade jobbat i tre år, innan vi blev erbjudna att gå på kurs. Och

det gjorde sitt till att man inte riktigt trodde på betydelsen av det man höll på med,” sa Anders.

”I början tog vi fel kod, så att vi rapporterade...” började Greta, innan de brast ut i skratt, ”...sandstorm! Och det var mitt i vintern! I Jokkmokk! Då ringde dom från insamlingscentralen i Kiruna.”

”Inte nog med det”, fortsatte Anders, fortfarande skrattande, ”dagen efter glömde vi att sätta en etta framför temperaturen i koderna för att visa minusgrader. Då blev det +30 istället för -30! Ja, då ringde dom igen!” När skrattet hade lagt sig lite grann, berättade han att det var de enda gånger som det hade blivit något påpekat direkt. ”Det måste vara ett stort fel, innan dom reagerar”, konstaterade han.

”Hur har det gått med nattobsarna?” frågade jag.

”Det var jobbigt i början”, svarade Greta. ”Jag väntade barn och då skulle jag springa upp på natten. Och sen fick jag barnet och fortsatte att springa upp på natten. Förutom att hon skulle ammas med vissa mellanrum, var det vädret. Och aldrig samtidigt. Och även om jag inte gjorde obsen väcktes jag av kommandet och gåendet. Det var de jobbigaste åren.”

”Å andra sidan har jag aldrig varit sjukskriven från SMHP”, sa Greta. ”Vad spelar det för roll? Man går ändå hemma och måste se till att alla får mat, så då jobbar man i alla fall. Och jag tror att det är så för de flesta observatörer. Folk skulle kunna tro att vi är världens friskaste människor!”

”Hur länge är solen borta på vintern här vid polcirkeln?” undrade jag.

”Den syns inte på sex veckor. Men det är inte helt mörkt på dagen. Och snön har stor betydelse också.

”Men vädret? Är det extremt på något sätt?”

”Nej, det är aldrig nåt extremt väder här”, förklarade Anders. ”På så vis är det ett tråkigt ställe. OK, det kan vara ganska kallt, -43 har vi haft.” Han var tyst några sekunder, fundersam. Sedan skrattade han. ”Jo, kylan kan vara lite extrem, det kan man säga! Men det finns platser som är kallare, där det inte finns någon väderstation. Men som väderstation är vi bland de kallaste. På sommarn kan det vara 20-25 grader, kanske nån enstaka gång har det varit +30. Däremot kan vi ha såna där pärlemormoln, som är ganska ovanliga. De kommer allt oftare. Vi såg dom nån gång de första åren, sen nån gång varje vinter. De sista åren har det varit säkert 10-15 gånger. Man börjar fundera på det, om det har nånting att göra med ozonlagrets förtunning och ozonhållet.”

Plötsligt skrek mandaten. Obsdags. Jag följde med honom ut till buren och tittade sedan runt i obshörnet, medan han skrev upp och knäppte in väderrapporten. På en hylla bredvid skrivbordet stod en barograf, men ingen barometer hängde på väggen.

Anders' obshörn. På hyllan bakom honom står barografen.

”Har ni barograf utan barometer?” frågade jag förbryllad.

”Vi har en sån här digitalbarometer”, svarade Anders. ”Vi hade kvicksilver men dom bytte ut den. Vi kom på att ett av barnen hade väldigt hög kvicksilverhalt, men ändå hade hon inga amalgamlagningar i tänderna. Då började

vi fråga om barometern. Dom påstod att ingenting kunde läcka ut, att den är ett slutet system. Men samtidigt kan det inte vara helt tätt. Kvicksilvret måste kunna förflytta sig. Och om man värmer upp det, då kan det ånga ut. Det finns ett kolfilter, som skall släppa igenom luft. Men hur funkar det? Det var inga som visste nånting. Samtidigt fick vi besked att det inte skulle vara någon risk alls. Men det dröjde bara några år, sen byttes den ut mot en digital barometer. Det visade sig att det var nånting. Man invaggades i nån falsk säkerhet.”

Alla U-rörs kvicksilverbarometrar håller på att försvinna ifrån väderstationerna nu, ersatta av digitala barometrar. Synd att de är så farliga. De är mycket vackrare på sina träplattor med mässingsskruvknappar och metallskala bredvid röret, än digitala barometrar, som är inneslutna i plast med sina fyrkantiga siffror. Å andra sidan, man kan läsa av den sistnämnda utan att stå på en pall med både ficklampa och förstoringsglas i händerna. Och inte heller behöver man göra några matematiska beräkningar för att komma fram till lufttryckets siffra. Men varför kan man inte göra ett digitalinstrument som också är vackert?

Med obsen avklarad satt vi vid köksbordet igen, medan barnen kom och gick i bakgrunden.

”Vem har obsat, när ni var på semester?” frågade jag.

”De två äldsta av våra fyra barn”, svarade Greta. ”Jag tror att alla av dom kan det här, men ingen av dom har intresserat sig för moln. Då ser man, när man kommer hem, att det inte riktigt stämmer ibland. Men det går bra ändå. Man kan inte ta hit nån vikarie bara för ett par dagar. En av de jobbiga sakerna med jobbet är att man skall ta emot vikarien i sitt hem. Då skulle man få städa hela huset, innan man åker iväg, inte för att tala om att hysa in en helt främmande människa, som man skulle lita på. OK, vi har gjort det och det har funkat bra. Men det är inte alltid att man vill resa bort på semestern. Vi har semester. Skit samma om vi är hemma eller vad vi gör. Vi kunde vara hemma och ändå känna att vi har semester. Vi behöver inte ha nån avbytare springande här och släppa in en annan människa i våran frihet. Ibland har det kommit unga killar nerifrån söder, från städerna, som har fått lappsjuka efter några dagar. Och då får man dåligt samvete och går här och försöker sysselsätta dom. Nej, det är mycket jobbigare än att inte ha semester alls. Och stora helger är inte alltid så roliga,” fortsatte hon. ”Vi har aldrig kunnat fara bort över jul. Det är ingen som vill ställa upp då och man vill inte fråga heller. Och vi får inte stänga den här stationen. Den ingår i det internationella nätet.”

”Och förut hade vi ett problem till. Vikarien var också tvungen att kunna mjölka getter”, berättade Anders, skrattande.

”Jo, men vi krävde aldrig, att man skulle kunna göra ost”, avbröt Greta, som om det skulle göra saken lättare.

Jag tror att det ofta är en vikaries lott att sköta andra dagliga jobb för den bortresta observatören: mata hundar och katter, vattna blommorna...men att mjölka getter! Det var lite utöver det vanliga!

”Men vi lyckades hitta en från samhället här som redan kunde det här med obsandet, eftersom han hade gjort militärtjänsten som väderbiträde och som till och med var intresserad av djur”, fortsatte Anders. ”Då lärde vi honom att sköta getterna. Han var fantastiskt duktig! Med honom kunde man bara lämna alltihopa. Han var mycket mer noga än vad vi var, både med vädret och getterna. Man visste att, var det nåt problem, då gav han järnet för att lösa det. Det kändes väldigt tryggt.”

Greta började skratta. ”Men en gång var han ganska ledsen”, sa hon. ”Vi var borta över en helg och det var en husky som hade fått åtta valpar. Det var så kallt ute att vi hade dom i köket. Då var han lite sur. Att skaffa vanliga barn, det var OK. Men att skaffa hundvalpar! Varje morgon när han kom in i köket var han tvungen att skura hela köksgolvet.”

Vikariehistorier gick fram och tillbaka mellan oss. Deras getmjölkares problem med smutsigt vatten vid snösmältningen, som bara blev värre, när han försökte

pumpa ur brunnen. Min vikarie, som fick eld i skorstenen. Och sedan deras sätt att lösa problemet om hur man skulle göra med en avbytare, om man skulle vara hemma på semester.

”Anders fick hyra en husvagn av en kompis till oss”, började Greta. ”Vi hade tänkt att flytta ut alla instrument och papper och sånt så att han inte skulle behöva gå in i huset. Men han hade en jättestor dator med sig, så han fick inte plats med alla grejor i husvagnen. Ah, tänkte vi, dörren är alltid öppen, så han får komma in och skriva upp obsarna. Men han tog över mer och mer. Toaletten i husvagnen var inte rolig, så han fick använda vår toalett. Det var trångt att laga mat därute, därför att han hade så mycket grejor med sig. Ja, sen började han laga mat härinne. Och det värsta var att han inte diskade efter sig. Han gjorde som ungarna och bara ställde disken i diskhon. Jag trodde inte det var sant! OK, han var tonårspojke ungefär som våra egna. Men till slut var jag tvungen att säga ifrån. Jag tyckte han kunde diska efter sig!”

”Jag förstår vad du menar med avbytare”, sa jag. ”En gång åkte jag till England och lämnade min avlösare, som är krukmakare, boende i mitt hus. När jag kom hem hade han byggt en två meters hög kruka i min framhall.”

”Framhallen?” avbröt Anders.

”Ja, så han kunde få ut den genom dubbeldörrarna. Och han hade spritt lera överallt—leriga fotspår på golvet, leriga handavtryck på telefonluren, vattenkranen, handdukar, dörrhandtag!”

Mitt i skrattandet sa Anders, ”Det måste gå att skriva en jättetjock bok om alla dessa vikarier. Den skulle bli en rolig bok den!”

Till slut lugnade vi oss. Då frågade jag om getfarmen. Jag hade inte sett några getter, när jag kom, och inte heller fått någon vittring av getabock, någonting som jag, som före detta getägare, reagerar mot på långt håll.

”Vi la ner den för ungefär fem år sen. Den tog för mycket tid. Nu har vi byggt upp garveriet istället”, förklarade Anders.

”Varför just ett garveri?” frågade jag.

”Min far var garvare och Greta höll på lite också.”

”Vad har ni för skinn?”

”Vi gör mest renskinn till slöjdare.”

”Garvar ni med kemikalier eller på det gamla sättet?”

”Med sälgbark, som man har garvat sen gamla tider. Vanligaste sättet att avhåra skinn är med kalk och andra kemikalier, men vi lägger allting i älven och då ruttar håret bort. Sen skall det skrapas på köttssidan. Då kokar man sälgbarken och lägger skinnets i den lagen man får. Lagen byts då och då tills skinnets blir genomgarvat. Sedan fetas det in och hängs upp på tork.”

”Hur lång tid tar det?”

”Själva garvningen tar ett par tre veckor.”

”Garvar ni bara renskinn?”

”Nej, vi gör lite koskinn också, till knivslidor. Och lite pälsskinn—räv, mård, björn.”

”Garvar man pälsskinn på samma sätt?”

”Ja, man använder barklag plus lite salt och lite myrsyra.”

”Var får ni sälgbark ifrån?”

”Det plockar vi från ängar som har växt igen och längs vägkanter”, förklarade Greta. ”Det finns inte så gott om det, så vi köper en hel del också. Det behövs flera hundra kilo, ett par veckors arbete, för ett helt år.”

”Tar ni hela trädet?”

”Man kan, men det går bra att ta bara barken. Den lossnar lätt.”

"Greta, du jobbar på museet i Jokkmokk, eller hur?" sa jag.

"Ja. Jag läste på universitetet, när det minsta barnet började skolan. Jag kände att jag ville utvecklas och göra någonting själv. Naturlig följd är att, när man har skaffat sig examen, söker man sig ett jobb. I och för sig, känns det nästan orättvist ibland, när det finns folk som är arbetslösa."

"Jag jobbar åt Naturskyddsföreningen och Naturvårdsverket också", sa Anders. "Jag skulle kunna jobba mycket mer där. Det är konstigt. Ibland får man för mycket, som om det ena följer på det andra på nåt sätt. Det är därför som jag har känt lite så att det är struntsamma, om jag hade mist det här. Då skulle jag haft anledning att hålla på med det andra istället. Det kanske låter lite otacksamt. Men det är bra, även om vi inte skulle fortsätta, att stationen finns kvar. Då är det ett arbetstillfälle åt andra."

Jag vände mig till Greta. "Du är same, eller hur?" sa jag. Hon nickade. "Hur växte du upp?"

"Vi bodde i en liten by. Min familj var renskötare. Pappa var mycket borta, men ibland fick mamma och jag följa med honom. Men när jag började skolan, bodde jag inackorderad. Det var inget vidare! Sen bytte vi språk också. Vi talade finska hemma. Jag kunde ingen svenska alls, när jag startade skolan. Då var jag tvungen att byta språk på en termin."

"Så det var inte en sameskola?"

"Nej, det var en vanlig svensk skola. Det fanns inte så många same i dom områdena. Sen mellan fyran och nian fick jag skolskjuts, så jag kunde bo hemma istället. Men då var det att fara iväg igen, när jag skulle börja på gymnasiet. Det känns som jag inte hade varit så mycket hemma. Min pappa fick många skador och la av med renar, när jag gick i gymnasiet. Trots att han sen jobbade i skogen, var han alltid med, när dom samlade in renarna. Han var duktig på att känna igen märken, och så där. Det var hans liv på nåt sätt. Men renskötsel är ett tungt och svårt jobb med mycket konflikter, när det gäller markintressen."

Vi hade druckit påtår och Greta höll på att duka av. Plötsligt tänkte jag på någonting som jag alltid har varit nyfiken på och som jag nu kunde få svar på.

"Hur många olika namn för snö finns det på samiska?" frågade jag henne. Som observatörer rapporterar vi bara om den är torr eller våt och kommer som snöfall eller i byar. Lite tråkigt är det, när man ser olika storlekar och mönster på själva flingorna, men har inga kodsiffror för att beskriva dem. Och inte heller någon som är intresserad.

"Jag har för mig att det finns ungefär 60. Mycket hänger ihop med renskötsel, speciella uttryck för betesförhållanden: hur det är för renen att gräva i, hur kompakt snötäcket är, vilken typ av snö det innehåller. Och ytorna, om det är isigt och vilken typ av is. Det finns massor av andra samiska ord, som har med renskötsel att göra. Dom gamla skötarna kunde med bara vissa ord säga vilken ren dom menade och alla dom andra visste vilken ren det var. Dom ser inte likadana ut. Till exempel, om den var fläckig i pälsen, var fläckarna satt, hur den var fläckig, om håret var ljust uppepå eller neripå. Men jag tror inte många kan såna sakord idag, bara de gamla skötarna. De försvinner bland dagens renskötare, för att man inte är tillsammans med renarna så mycket nu."

Innan jag åkte gick Anders och jag ut till garveriet, som ligger i andra huset på gården. Tyvärr var det ingenting på gång just då, men det var intressant att titta i alla fall. De stora fönstren och det rymliga utrymmet skapade en

Anders gnider skinn mellan händerna.

trevlig arbetsmiljö. På en ställning hängde ett antal färdiga skinn över pålar och vid väggen bakom dem hängde knippor av pälskinn, fasthakade under hakorna och med dinglande ben och svansar. Spikad på en stolpe satt en tjock krokig gren, som kunde vara handtaget till en jättes bastudörr. Som svar på min nyfikna blick tog han ett skinn, stack det mellan stolpen och grenen och drog den fram och tillbaka i raskt takt.

”Så här mjukar man upp skinn”, förklarade han.

Han gned det lite mellan händerna och sträckte ut det.

”Titta här”, sa han.

Skinnet var prickat med små hål.

Jag skakade på huvudet. ”Vad är det?”

”Myggbett”, svarade han.

Det kliade vid tanken och ännu en gång kände mig glad att jag hade åkt till Norrland i juni istället för mitt i sommaren.

TRERIKETSOBSERVATÖRER I NAIMAKKA

Några mil sydost om trekröset ligger Naimakka, Sveriges nordligaste väderleksstation. Självklart skulle jag dit. Men inte bara för detta. De två observatörerna, som

delade tjänsten där, hade lite ovanliga omständigheter. De är svenska medborgare, bor i Norge, och måste åka genom Finland för att komma till jobbet. Och någonstans hade jag hört att den äldre hade mycket att berätta. Men det var den yngre, som var i tjänst den dagen jag skulle komma. Tur det! Annars skulle jag inte ha träffat Tommy Siikavuopio och boken skulle ha blivit fattigare.

Jag var lite deprimerad, när jag körde genom Norrlands ändlösa skogar mot Karesuando. Inte på grund av landskapet, men på grund av en observatör, som plötsligt hade ändrat sig, när jag kom dit, och inte ville bli intervjuad. Jag blev så uppskakad, när han slängde igen dörren framför näsan på mig, att jag funderade över om jag skulle fortsätta norrut överhuvudtaget. Men Tommy lät trevlig i telefon, när jag frågade om jag kunde komma tidigare än planerat. Så for jag.

Från Karesuando åker man fem-sex mil åt nordväst på finska sidan av Könkämäälven. Vägen är ganska rak med långa backar och magra björkar, vars gudomliga doft dominerar fjällluften. Så småningom ser man på svenska sidan av älven en ensam gård bestående av ett vitt hus omgivet av 10-12 små stugor och uthus och, om man tittar noga, termometerburen. Naimakka. Jag körde ner till parkeringsplatsen vid vattnet och tog några foton, medan jag väntade på att Tommy skulle hämta mig med båten. Klockan var redan halv nio på kvällen.

Det första han gjorde, när vi kom i land, var att visa mig stugan, där jag skulle sova.

”Jag håller på och bygger den åt mig själv”, förklarade han. ”Så det är lite stökigt.”

”Det gör ingenting”, försäkrade jag. Som en lindansös gick jag längs en bjälke, vilken en dag skall hålla upp förstubron, och ställde min sovsäck innanför dörren.

På väg över gårdsplanen till huset stannade jag för att känna stämningen. Himlen hängde lågt och grått över klungan av olika små stugor och bodar. Mot söder var de runda fjälltopparna fortfarande klädda av stora snöfläckar. I norr höll den tysta älven på att samla sig för sin långa resa till Haparanda. Bredvid en av stugorna låg två gamla handgjorda roddbåtar, för länge sedan uppdragna på land för sista gången. Snart kommer virket, som har format deras vackra linjer, att brytas ner och försvinna i gräset. Ovanför mig gled massor av svalor i den svaga vinden till och från en tät rad av bon under takfoten. Resten av världen kändes långt borta.

Efter en stund gick jag in i huset. På kökssoffan låg ett brett läderbälte med två slidknivar, en liten och en jättestor.

”Varför ligger dom här?” frågade jag.

”Jag slängde dit dom, när jag skulle hämta dig. Jag tänkte att du kanske skulle bli rädd om jag kom med en sån där kniv. Det kan hända att nån reagerar, om dom är inte vana. Men jag brukar alltid gå med kniv. Man är nästan naken utan.”

”Ta på dom! Jag är inte rädd”, sa jag. Samtidigt kände jag mig rörd av hans omtänksamhet.

Han spände fast bältet och sedan bjöd han på kaffe med dopp. Medan jag smuttade på det starka heta kaffet, kopplade jag ihop bandspelaren och placerade den på köksbordet. När jag sedan tittade upp, såg jag Tommy lyfta sin sked ur koppen. Långa gula strängar sträckte sig mellan skeden och kaffet. Jag rynkade pannan misstänksamt.

”Vad är det för nånting?” var jag tvungen att fråga.

”Ost. Var så god och prova”, blev svaret.

Men tyvärr kunde jag inte föreställa mig en sån kombination. Jag tackade nej. Samtidigt skämdes jag över min feighet. Snabbt satte jag igång med intervjun.

Väderleksstationen har gått i arv inom familjen Siikavuopio sedan den grundades 1944, liksom själva gården, som är länsstyrelsens fjällstuga. Först var det Tommys farföräldrar som var observatörer. De följdes av en farbror, sedan hans far Tage och farbror Åke. Och när hans far dog för några år sedan, tog Tommy över.

Namnet Siikavuopio hör till trakten, både som ett ställe på väg till Naimakka och som familjen som härstammar därifrån. Tyvärr går släktforskningen inte längre tillbaka än 1680, det året kyrkböckerna blev förstörda i en brand. På moderns sida är Tommys förfäder finländare, som immigrerade till Norge och fisket, när det var dåliga tider. Men trots att Tommy växt upp på en gård i Norge, har han sitt hjärta i Naimakka och fjälltrakten däromkring.

Tommy tar upp nät i Könkämäälven

”Jag har bara gått den skolan jag var tvungen att gå i Norge”, sa han. ”Det var ingenting för mig. Jag förstår inte meningen med att sitta och lära sån där algebra, eller vad det heter. Jag har aldrig haft nån användning för det. Det som jag har haft intresse för, jakt och fiske, har jag lärt mig av far och farfar och mina farbröder. Dom har lärt mig hur man klarar sig här uppe. Jag tycker bättre om att lära mig från äldre folk. Det är mycket roligare.”

Då hans liv korsar så många gränser kommer han i kontakt med flera språk.

”Pratar du finska eller samiska?” undrade jag.

”Jag är inte så bra på finska. Farmor och farfar och farsan pratade svenska med mig, finska sinsemellan och samiska med samerna. Men under min uppväxttid, på 60-70 talet, var det inte så populärt att prata finska eller samiska. Men som barn var jag stolt över mitt finska namn.”

”Har du någonsin bott någon annanstans?”

”Nej! Första gången i mitt liv som jag har varit utanför det här området var när jag reste till Turkiet nu i våras.

”Turkiet? Varför just dit?” Jag blev ganska förvånad.

”Min fästmö har en syster som är gift med nån därnere, så vi åkte dit för att hälsa på dom. Jag har aldrig åkt utomlands, därför att jag tycker inte om turistställen. Jag vill träffa vanliga människor. Och det fick man göra. Det var hemskt roligt! Men tyvärr var vi tvungna att åka hem strax före Ramadan, när dom skulle börja slakta. Jag tyckte det var synd. Det skulle ha varit intressant. Men annars har jag bara varit några dagar i Norrköping på en observatörskurs.”

”Så du har aldrig upplevt annat än mörka vinterdagar och ljusa sommarnätter?”

”Nej, men det är inte helt svart här under vintern. En kort stund är det grått, som en vanlig grå molnig dag. Och sen 24 januari kommer solen tillbaka. Hemma i Norge är den gömd av de höga bergen ända fram till 17 februari. Varje vår brukar jag åka upp i fjällen för att hälsa solen tillbaka.”

Jag tittade ut genom köksfönstret på de låga stratocumulusmoln som täckte himlen den junidagen. ”Ser ni midnattssolen här i Naimakka?”

”Nej. Den ligger bakom bergen.”

Han tittade också ut. ”Man är i sin egen värld här”, yttrade han. ”Alla årstider har sin charm. Jag är hemskt glad i våren. Det är roligt, när det kommer fåglar och alla djuren börjar leva till. Det känns som nånting händer.”

Vi sa ingenting på en stund, båda med var sin bild av den vaknande våren. Jag tänkte tillbaka i tiden, undrande hur det hade varit att bo här för 50-60 år sedan.

”Hur försörjde dina farföräldrar sig? Man kunde inte existera enbart som väderobservatörer på 40-50 talet. Hur var livet här på den tiden?”

”Dom hade kor och en häst, men dom levde mest på jakt och fiske. Det var inte så lätt, men hade man salt, då klarade man det. Dom körde med renar och häst. Vägen på finska sidan byggdes av tyskarna under kriget. Eller rättare sagt, det var ryska krigsfångar som byggde den. Tyskarna var bara där med piskorna. Gården fick ström mycket senare, 1974. Sen när farsan tog över, kombinerade han obsandet med getfarmen i Norge. Han jobbade varannan vecka här, sen var han hemma i lagårn emellan. Precis som jag.”

”Getter! Hur många getter har ni?”

”Vi har bara 50 nu, när morsan är ensam och jag är borta varannan vecka.”

”Hur fungerar en getfarm? Mjölkar ni för hand?”

”Nej, vi mjölkar med maskin. Mjölken skickar vi till mejeriet med tankbil, precis som man gör med komjölk. Vi gör ingen ost själva. Man får ganska bra betalt för getmjölk i Norge, så att det går att leva på det. I Nordnorge är det nästan bara getter.”

”Jag antar att mycket av din barndom tillbringade du här i Naimakka.”

”Jo, morsan och farsan hade alltid mycket jobb med getterna, så farmor och farfar tog hand om oss. Jag hade hemskt trevligt med dom! Och jag lärde mig så mycket av dom också. Jag tycker det är roligt när familjen håller ihop så där. Att dom gamla skulle till ålderdomshemmet är inte min stil. Som barn hittade man sin plats inom familjen och fick respekt för de äldre. Inte heller var man nån världsmästare direkt, när man fyllde 18. Så där har det alltid varit. Jag tycker det är fint. Det är klart, det kan vara konflikter ibland. Men det hör till. Jag tycker hemskt synd om dom som hamnar på ålderdomshemmet och får sitta där! Farfar sa att han skulle aldrig bort härifrån, förrän han åkte med stövlarna före, och det gick nog så. Nej, det är inte lätt för dom som växer upp utan att få uppleva äldre folk. Jag förstår att dom kanske går lite snett. Dom vet knappt var dom kommer ifrån.”

”Har du lärt dig någonting om medicinalväxter av din farmor eller farfar?”

”Ja, lite grann. Till exempel, det finns nånting som kallas för schläka som kommer tidigt på våren. Dom har massor med vitaminer och skall ätas direkt, när dom

kommer upp. Och så finns det nånting som tar bort vårtor. Sen hade vi en naturmedicinman i trakten. En gång, när jag var liten, fick jag ett hemskt utslag på kroppen. Han tog mig till en bäck, som rann genom en myr, och smorde denna svarta feta jord på mig. Utslaget försvann. En annan gång var jag med, när ett barn hade satt handen på en platta som var het. Hela handen var bränd. Till och med satt skinnet fast på plattan. Vi fick tag i den där gubben. Han tog bort smärtan och det läkte så fint. Jag blev mycket intresserad av det och ville lära mig. Först trodde han att jag bara skojade med honom, men nu börjar han förstå att jag tar det på allvar. Har han lovat att lära mig allt han vet, så att jag själv kan fortsätta efter honom. Jag tycker inte att såna kunskaper skall dö ut med gammalt folk.”

”Kan du stämma blod?”

”Jag har sett min far göra det, men jag har aldrig fått pröva det. Det är nånting man kan lära sig, men man måste vara mottaglig också. Det skulle vara roligt att få dom kunskaperna. Men det är ingenting man bara skall prova. Man måste gå helhjärtat in för det, inte gå för halv maskin, om man skall lyckas.”

”Tror du att människor, som alltid har levt nära naturen, är mer mottagliga för såna krafter?” funderade jag.

”Kanske. Man märker, när man har varit länge i skogen, att man är mycket mer känslig. Till exempel, det har hänt att jag har skadskjutit en älg nån gång. Istället för att följa spåren, har jag tagit en helt annan väg, precis som en hund, och gått rakt på djuret. Det är nånting som styr, som man har glömt bort, men som ännu finns kvar.”

I samma tankebana tänkte jag på vädret. Kanske mer än någon annan observatör jag intervjuade, var Tommys liv inte bara beroende av själva vädret men, även mer, på hans förmåga att observera och bedöma det.

”Att bli väderobservatör var ingenting nytt för dig, eller hur?” sa jag, och omedelbart kände jag mig dum.

”Självklart! Jag hade redan lärt mig mycket av min farfar, innan jag började som observatör. Det tillhör livet här.”

”Hur kallt kan det bli?”

”Det har varit nära -50, men bara -43 så länge jag har varit här. Men det kan börja blåsa. Vi får såna dalvindar och då är det ganska kallt. Det är värst, när det kommer plötsligt. Men när det går gradvis, -30 och sen mot -40, då är det inte så farligt. Det är bara att klä sig ordentligt. Då får man ta till dom gamla kläderna av renhudar. Ingenting är bättre! Renkalvskinn är så mjukt och lätt. Nya kläder är lätt att ha på sig, men jag har gått tillbaka till de gamla kläderna.”

”Men hur går det att ta sig hit på vintern, när du skall jobba?”

”På vintern är det inget problem. Men det kan vara lite jobbigt att komma fram, när isen börjar lägga sig eller gå upp. I höstas gick skotern igenom isen, men den fastnade i kanten och jag kunde dra upp den. Den är inte så tung i vattnet, plus att man får lite onaturliga krafter, när man är tvungen att ta i. Annars försöker man att hitta ett ställe där det är bättre is eller öppet vatten. Lite längre fram kan man ta båten över en fors. Det är svårast på våren. Men det har alltid gått, på min tid i alla fall. Och det är ingen som dör om man inte kommer hem just den dagen. Och så kan man åka rakt över fjällen med skotern till Norge.”

”Hur lång tid tar det?”

”Det kan ta fem-sex timmar ibland, ibland två dygn. Det beror på vad det är för snö, om det är blött eller skare.”

”Vad gör du om det blir två dygn?”

”Man har tält och sovsäck och renhudar med sig. Det går jättebra att tälta. Och samerna har en del stugor på vägen. Det är ingen fara, det vet dom hemma, så dom är inte rädda, om man inte kommer. Man gör ingenting dumt. Att ligga ute i en storm är inget problem. Jag har gjort det flera gånger. Och man åker aldrig utan mat, mest kött och lite bröd.”

”Tar du mobiltelefon med dig, när du är ute i skogen ensam?”

”Nej. Om jag börjar ringa och ropa på hjälp, till slut bli jag så osäker på mig själv att jag klarar mig inte utan den där. Jag tycker det är bättre att man litar på sig själv. När man är ensam, då är man mer på sin vakt. Man gör inga dumma grejor. Man är tvungen att tänka först, att vara försiktig och ha respekt för läget. Man blir mer vaken om man inte har så mycket runtomkring sig som stör. Och det är roligt, när man hittar det där lugnet, bara uppleva det och glömma bort tid och allt. Man bara är där.”

Tommy tar det för givet, lugnet som andra medvetet söker efter på olika sätt.

Amerikaklockan på väggen tickade mot den kommande dagen. Efter ett tag gick Tommy fram till spisen och skar upp en älgköttbit i tunna skivor och la dem i en stekpanna. När de var genomstekta, ställde han stekpannan och en tallrik framför mig.

”Var så god”, bjöd han.

”Skall inte du äta också?”

”Inte än. Jag äter, när jag är hungrig.”

Själv var jag vrålhungrig och åt gärna av det möra köttet.

Farfars utsikt över älven sista åren av hans liv.

Jag tittade ut genom fönstret. I flera timmar hade min blick om och om igen snuddat vid ett slags stativ på gräsmattan utanför, som hade en stor pick-up truck spegel fäst på det. Jag undrade vad det var för någonting. Då berättade Tommy att huset från början inte hade något badrum. Istället för dörren in till det nuvarande badrummet och förrådet, fanns det ett köksfönster som vette mot älven. Från sin plats vid köksbordet kunde farfar njuta av att titta på det blanka vattnet glidande sakta förbi. Men en vacker dag beslöt länsstyrelsen att Naimakka måste

bli modernt. Det var till och med fast bestämt att tillbyggnaden måste byggas framför just det fönstret. Resten av sitt liv var farfar tvungen att nöja sig med att, med hjälp av stativkonstruktionen, få en dvärgliknade spegelvänd bild av bara en liten del av älven. Ett okänsligt beslut mot en gammal man.

”Du sa att det här är en fjällstuga”, kom jag på. ”Har ni många som kommer hit?”

”På vintern är det mycket folk. Samerna har renarna på fjället och kör fram och tillbaka mycket och ligger över här. Dom kommer natt och dag. Det är aldrig låst. Det finns folk som vill ha en bro över hit, men det har vi nekat hela tiden. Som det är nu, får man bestämma vem man vill ta över på sommarn. Vill man vara ostörd, får man vara ostörd. Vill man ha besök, tar man över dom. Men när dom skulle stänga väderstationen, måste vi hitta på nåt annat. Om vi går in för turister, då försvinner lugnet. Men samerna vill ha oss kvar, så att de har någonstans att övernatta.”

”Förresten, hur är det att göra nattobsarna på vintern?”

”Det kan vara svårt att gå upp på natten, när det är mycket folk och man inte får vila. Och så när det stormar, är det inte alltid lika roligt att springa ut halvnaken mitt i natten. Å andra sidan, denna vecka jag är ledig vaknar jag mitt i natten och är tvungen att gå upp och gå en vända, och sen gå och lägga mig igen.”

Under hela vårt samtal denna kväll hade jag varit medveten om det ovanliga lugnet och tystnaden på gården. Någonting fattades på Naimakka. Nu gick det upp för mig vad det var. I motsats till de flesta norrlandsstationer hade ingen hund hälsat mig, vare sig med skall eller ett huvud att klappa.

”Du har ingen hund här,” observerade jag fundersamt. Så fick jag höra förklaringen till detta, orsaken som är ingenting annat än en byråkratisk principalsak. Tack vare EU.

”EU har gjort det svårt, när det gäller hundar häruppe,” förklarade Tommy. ”Man får inte ta en hund med sig hit, eftersom det finns rabies i Finland. Man måste köra fyra timmar genom Finland med en hund, tiden det tar att åka från Sverige över en del av Finland till Finnmark i Norge. Den regeln kom till på grund av dom som kommer söder ifrån för att jaga i Finnmarken. Men man måste åka in och ut ur Finland via godkända gränsövergångar. Gränspassering vid Naimakka är inte godkänd. Så om jag skulle ha hunden med mig, då måste tullen vid norska gränsen komma hit med mig för att se att jag tar hunden över gränsen här. Och när jag skulle hem, måste tullen komma hit och köra med mig till norska gränsen. Och pengar skulle dom ha för det. Så när jag skall jaga, tar jag hit tullen och betalar dom. Eller, om jag åker skoter, då kan jag ha hunden med utan problem, eftersom jag inte åker genom Finland. Men dom som har renar får ha hundar med sig över gränserna. Jag försökte få dispens, därför att jag bor i Norge och jobbar i Sverige, med det gick inte. Jag var inte registrerad inom rennäring. Jag tycker det är jobbigt att nå helt utanför får bestämma hur man skall göra häruppe.”

Från hunden gick samtalet till ett annat sällskapsdjur.

”En gång tog jag en rävvalp från en mamma som hade rävska. Jag köpte medel man kunde tvätta den i. Det var ett himla liv! Den var vild och bet mig, den hade hemskt vassa tänder, så att jag behövde handskar. Men till slut var den så tam att den låg i sängen med mig. Jag kallade henne för Myckelina. Hon var inne mycket, men hon gick på bordet och åt upp allt. Det gick inte. Jag var tvungen att släppa lös henne ute. Först efter två-tre dagar kom hon tillbaka, och sen blev det längre och längre. Nästa vår kom hon

med en kompis som ställde sig 200 meter bort. När jag ropade, då kom hon fram till fönstret. Jag gav henne choklad, som hon är hemskt glad i. Men nu får man inte fast henne, men hon stannar när jag ropar namnet. Jag är hemskt rädd att nå skall skjuta henne.”

”På tal om att skjuta, hur gammal var du när du började jaga?”

”Jag har varit med på jakten så länge jag minns, i alla fall sen jag var sex-sju år. När jag var 13, fick jag ett hagelgevär av min morfar. Jag var himla stolt! Min första älg fick jag när jag var 18. Men jag känner alltid lite sorg, när jag har skjutit ett djur. Jag tycker inte om såna som jagar bara för att jaga, dom som skulle skjuta den största och finaste. För det första, är det dåligare kött på dom som är störst med fina horn. Dom stora är dom som för älgstammen vidare. Man känner glädje på ett sätt och sorg på ett annat sätt, när man skjuter en älg. När man förlorar det där, att man känner sorg för ett djur man har skjutit, då har man förlorat någonting annat. Och jag har alltid haft den regeln att aldrig jaga mer än jag behöver. Inte heller jagar jag harar runt huset. Dom är fredade. Och man får inte jaga på helger. Då skall det vara lugnt. Och jultiden är helig. Det har gått i arv. Djur skulle inte alltid vara jagade. Men dom som tar jägarexamen, dom lär sig inte sånt där. Det bara står vilka datum dom får jaga ripor och älg och så där, inte att djuren skall vara i fred på söndagarna. Tur för älgen brukar jag tänka, när jag inte har fått nå. Jag går inte i älgskogen med mord i blicken. Jag tar det som det kommer. Men jag tycker folk lyssnar för litet på dom som lever nära naturen. Jag tycker om min lilla värld. När det gäller framtiden, tar jag aldrig ut bekymmer i förskott. Jag lever som det kommer.”

Hur mycket klockan var, när jag till slut stängde av bandspelaren, vet jag ej. Dagsljuset och molntäcket var precis likadant som när jag kom. Jag korsade gårdsplanen, gick gungande längs bjälken och in i stugan, vars dörr inte stängdes ordentligt. Med sovsäck i handen, gick jag in till sovrummet. Till min förvåning var sängen prydligt bäddad, trots att jag hade sagt i telefonen att jag skulle ta med sovsäcken. Påslakanstyget hade rosa rosor. För andra gången den dagen kände jag mig rörd över Tommys omtänksamhet mot en helt främmande människa, som skulle intervjua honom.

Dagen, med sin dystra början för 50 mil och 18 timmar sedan, hade verkligen blommat i Naimakka, tack vare Tommy. Jag gillar hans sätt att se på livet!

Dagen därpå bestämde jag mig för att fortsätta till Norge och hälsa på farbrodern Åke, som var ledig denna vecka. Han är av en äldre generation än Tommy och kände till Naimakka sedan krigsåren, när han var barn.

Naimakka sedd från finska sidan av Könkämäälven.

Finska vägen mellan Karesuando och Kilpisjärvi vid norska gränsen är, för en sörlänning, ödemark. Men landskapet gav mig en urminneskänsla, som var överväldigande och obeskrivlig. Jag kunde ha kört där i evighet. Att korsa gränsen till Norge var att komma in i en helt annan värld. Plötsligt var man instängd i en skogklädd dal mellan höga berg. Det kändes som en djungel. Inom fyra mil åkte jag från 500 meters höjd ner till havet vid Skibotn. Jag körde förbi hus och gårdar, åkrar och ängar, människor och bilar. Urminneslugnet var borta. Jag var osäker på om det någonsin funnits.

Åke och hans fru Hilma bor i en dal några mil söder om Skibotn vid änden av Lyngen fjord. Som Tommys familj, försörjer de sig också som getfarmare. Getterna går lösa uppe i de branta bergen bakom huset och, precis som kor, kommer de hem i kvällningen för att mjölkas.

Men Åke har inte alltid bott vid den frodiga norska havskanten. Hans barndomshem är nämligen Naimakka. Och det var om detta jag ville att han skulle berätta.

”Under min uppväxt tid var Naimakka helt annat än nu,” förklarade han. ”Det var en ödemarksgård. Vägen fanns inte. Karesuando var närmaste handelsboden och

kyrkbyn, fem och en halv mil därifrån. Om man skulle dit, körde man med häst vintertid eller åkte med forsbåt sommartid.”

”Hur lång tid tog det att åka dit?”

”På vintern, om det var skapligt före, kunde man räkna med en dag från Naimakka till Karesuando. Om det var tungt före eller tung last, tog det längre tid. Men man kunde övernatta i gårdar, Maunu och Siikavuopio på svenska sidan, eller Saari på finska sidan. Vintervägen gick både på finska och svenska sidan. Det var mera folk längs älven då, folk i alla gårdar. I Siikavuopio, som mest var det tre gårdar där.”

”Din familj kommer därifrån, eller hur?”

”Min pappa är född där, min mamma i Skibotn. Dom bodde i Kiruna ett tag, men det var strejker och uppsägningar där. Så, när Naimakka var ledigt, sökte dom dit. Dom flyttade för att överleva. Vi hade inget överflöd, med vi klarade oss. Det var många som hade sämre ställt än oss, folk i tätort och så där, som inte hade nåt jobb. Klart, det är ödemarken, men det var egentligen inte så märkvärdigt att växa upp så där på den tiden. Man blev van i det.”

”Hur isolerade var ni, innan vägen byggdes? Träffade ni andra barn, till exempel?”

Han skrattade och sträckte sig där han satt på pallen intill köksväggen. ”På den tiden var det förfärligt mycket folk! Dom kom in och övernattade. Ibland kom hela samebyar med sina renar. Huset var fullt utav folk, både människor och hundar, som låg om vartannat. Och på vintern var det andra resenärer som kom med hästar, ibland hela hästkaravaner, som kunde stanna och övernatta. I långa perioder var det inte alls ensamt där. Och samerna hade barn, som vi lekte med. Vi kunde vara massor av ungar som lekte tillsammans.”

”Men skolan, då?”

”Den var i Karesuando. Vi bodde där hela vintrarna i en sån där arbetsstuga. Ja, det var ett barnhem. Det enda vi var hemma, var jullov och påsklov. Och sommarlov, förstås. Jag bodde där i sju år. Det gick, på nåt sätt. Man var tvungen. Det fanns ingen annan lösning. Men för en unge var det hårt att vara borta. Folk klagar på militärtjänsten, som är bara ett år. Men jag säger att lumpen är ingenting mot detta. Bara en bagatell.”

”Hur blev livet i ödemarken påverkat av kriget?”

”Ja, första gången jag åkte till skolan, åkte jag via en tysk lastbil. Dom höll på att bygga färdigt vägen, som finnarna hade påbörjat. Och sen hade vi flyktingar. Oj då! Mycket flyktingar på 40-talet! Alla nationaliteter. Mest norrmän, men också krigsfångar som rymde, ryssar så väl som polacker och jugoslaver. Det var inte så många tyska

Åke

desertörer. För det första hade dom hård disciplin. Och sen hade dom den uppfattningen att, om dom rymde till Sverige, då blev dom skickade tillbaka till Tyskland. Det hade hänt i början av kriget att en tysk desertör kom över i Karesuando. Han hade otur. Landsfiskalen där var nazist. Det var militären som hade hand om

desertören, men det var landsfiskalen som hade mest att säga till om saken, så han blev skickad tillbaka till tyskarna—och skjuten direkt. Efter detta började militären vägra att skicka tillbaka desertörer. Det skulle aldrig hända mer, det som hade hänt i Karesuando. Senare, mot slutet av kriget, när tyskarna blev jagade från Norge, sprängde dom alla broar längs finska vägen. När jag kom hem från skolan med cykel sommaren 1945, fanns det inte en bro kvar. Men finländare hade gjort såna provis-oriska träbroar, så att man kom fram.”

”Hur kändes det, som barn, att uppleva kriget och flyktingarna?”

”Jag tror inte vi tog nån skada utav det. Man blev liksom härdad av att se folk, som hade lidit mycket. Man tyckte det var inte så märkvärdigt. Jag kommer ihåg flera år utav kriget, det snackades väldigt mycket om kriget. Till slut tänkte man att freden var så avlägsen att det skulle aldrig bli nån fred.”

Innan jag kom, hade Åke och Hilma haft gäster. Och nu, medan vi pratade, åt vi upp smörgås- och tårtrester och drack kaffe. Tyvärr gick det inte att sitta ute. Myggorna, som tyckte att Norrland ännu var för kallt, verkade trivas här vid den mildare norska kusten.

Ofta händer det att jag blir så intresserad av en observatörs livshistoria att själva jobbet är bortglömt i intervjun. Nu försökte jag skärpa mig.

”Att vara väderobservatör gick i arv i din familj. Kunde du jobbet, redan innan du själv övertog det?” frågade jag.

”Nej. Jag lärde mig, när jag tog över det. Min bror och jag fick lite utbildning. Men det var så lite att jag aldrig skulle ha klarat av att göra en obs själv. Men då levde far min ännu, och han hjälpte mig. Han kunde det där mycket bättre än vad jag kan även nu. Vädret skiftar väldigt fort i fjällen och det kan bli extremt hårt väder också.”

”Har du varit ute på fjällen, när vädret plötsligt har slagit om?” flög det ur mig, utan att jag tänkte på vilken dum fråga jag hade ställt.

Åke skrattade. ”Jo, det har hänt. Men jag har aldrig varit utsatt så att det var nån livsfara eller så. Man blir van och behärskar det ganska bra. Det är klart, man skulle inte ta alltför stora risker, även om man är van.”

”Hur länge bodde du hemma i Naimakka?”

”Tills jag var 20 år. Sen bodde jag i Kiruna ett tag, sen flyttade jag hit till Norge. När folk frågar om jag bor i Sverige eller Norge eller Finland, brukar jag säga att jag bor på Nordkalotten. Och när dom frågar om jag är svensk eller norsk eller finländare, brukar jag säga att jag är lapp,” skrattade han.

”Har du lappblod?”

”Nej, inte vad jag vet.”

Denna natt sov jag i en bäddsoffa i Åkes och Hilmas vardagsrum. Jag hade tänkt gå upp tidigt och följa med dem, när de mjölkade getterna. Men sängen var så bekväm att jag ändrade mig på morgonen. Getterna hade för länge sedan försvunnit upp i de gröna bergen, när jag gick upp. Än idag ångrar jag att jag var så lat denna morgon.

Aida berättar entusiastiskt.

EN TIMME MED AIDA

På väg tillbaka från allra nordligaste Norrland, stannade jag i Jokkmokk igen. Förhoppningsvis skulle jag träffa Anders och Gretas företrädare, Aida Blom. Det var sommarsolståndet och regngrått som november. Som en påminnelse om att jag inte skulle ta bilen för given, krånglade startmotorn, när jag parkerade framför bokhandeln. Han hade varit så trogen på den här resan att jag för länge sedan hade slutat att parkera honom i backar. Nu grep jag järnstången jag alltid har med mig för att slå igång startmotorn. Men när jag fick upp motorhuven, hörde jag vatten rinna under bilen. Jag fick nästan hjärtslag! Jag kände under kylaren med handen. Ingenting. Jag tittade under bilen. Ingenting. När jag till slut fattade att han bara var parkerad ovanpå ett gatbrunn, blev jag så glad att startmotorn kändes som en bagatell. Jag rullade igång honom och åkte till en liten backe jag hade lagt märke till, när jag svängde in mot centrum.

Aida var just på väg till jobbet i sin sons skoaffär, när jag ringde henne.

"Om du kommer nu, kan vi prata en timme först," sa hon.

Jag gick genom byn efter hennes beskrivning. Plötsligt kände jag igen henne gående längs trottoaren för att möta mig. Hon såg ut precis som hon lät i telefonen, en sån där flickaktig äldre kvinna, som är full av liv och energi. Hemma hos henne drack vi kaffe ute på altanen, medan regnet öste ner på plasttaket ovanför oss. Jag visste ingenting om henne, utan hade bara fått hennes telefonnummer av Anders och Greta. Eftersom hon inte hade så mycket tid, satte jag igång med mina vanliga frågor.

Aida berättade att hon började som observatör 1972, vid 48 års ålder. Hon bodde ensam i ett sluttningshus. Buren och nederbörds-kannan sattes upp i hennes trädgård och sedan kom en man från SMHI för att lära henne jobbet. Det var John Pohlman!

"Pohlman, han är världens finaste!" sa Aida. "Han gav så mycket. Han lekte fram obsarna, tyckte jag. Det var svårt i början, det här med molnen. Men det var ett levebröd och jag tyckte det var spännande."

Ingen riktig avlösare hade hon, men hennes dotter kunde hjälpa till då och då. Annars gjorde Aida alla obsar själv, var tredje timme, dag och natt.

"Utom på julafton," förklarade hon. "Då fick jag vara ledig från 10 obsen på kvällen."

Jobbet som observatör blev inte så långvarigt, drygt två år. Ändå var hon med om någonting, som skulle ha skrämt livet ur de flesta observatörer.

"En gång hade vi sån där otroligt tät dimma," berättade hon. "Man såg knappt händerna framför sig. Jag gick ner på yttertrappan och läste av som vanligt. När jag vände mig om, stod där en karl precis bakom mig! Jag kan än idag se honom framför mig. Han hade en grön sammetskostym på sig och jag fick för mig att han hade nåt vapen. Han visste inte ens var han befann sig i mörkret. 'Jag förstår att jag skrämmer slag på dig,' sa han. 'Kan du ge mig besked åt vilket håll jag ska gå för att hitta husrum?' Jag sa att han skulle följa mig upp i trapporna. Jag bad honom att gå framför mig förstås och sen visade

jag vägen han skulle gå till ett hotell. Då var det inget mer med det. Men man skall ha ett starkt hjärta!”

Vi satt tysta några sekunder. Jag tänkte på hur jag skulle ha reagerat själv och fick gåshud.

”Det var annan gång,” fortsatte hon. ”Det var midsommarafton. Hela gatan var tom. Alla var på semester och jag var ensam hemma. Det var ett tätläger i närheten, killar med stora hattar. Vad de var minns jag inte, men inte var de scouter. Det var ett tiotal hus på varje sida av gatan och på varenda farstubro satt dom och drack öl. Utom på min. Då ringde jag till SMHI och sa att jag inte tordes gå ut. 'Det är i alla fall otroligt fint väder,' rapporterade jag för dom. 'Vår egen termometer kan jag läsa av inifrån och barometer finns inte.' Då slapp jag att obsa både kl. 10 på kvällen och kl 1 på natten. Kl 4 när jag gick ut, var hela gatan full med burkar. Det är sånt som händer, att de upptäckte att ingen var hemma.”

Att Aida slutade som observatör berodde på att hon flyttade ihop med sin nuvarande man. Hans jobb på Volvo krävde att han reste mycket utomlands och Aida ville följa med. På så sätt har hon varit i Lagos vid Afrikas Slavkust och i Nairobi, såväl som Jakarta, Bali och Singapore i Sydostasien. Den allra första resan var till Iran och Persiska viken.

”Det var som att komma in i en bastu,” berättade hon. ”Vi bodde i en svensk koloni, med chaufför och betjänter, som gjorde allting. Jag var tvungen att säga att jag ville bädda sängen själv. En gång smög jag på henne som skötte mina kläder. Hon hade ett stort kärl som hon höll vatten i. I ena hörnet hade hon vit tvätt och kulört i ett annat hörn och så stod hon och stampade på dom. Jag längtade därifrån direkt! Resan fick jag själv betala. Vi var inte gifta eller nånting. Vi bara åkte ut ändå.”

En annan gång, ett par veckor innan de skulle åka till Jakarta, blev hon påkörd, på ett övergångsställe.

”Det var en ung pojke, som just hade fått körkort, son till en polismästare. Han fortsatte ner till järnvägen och så snurrade han runt där och kom tillbaka och körde mig

Aida

till lasarettet. Det första han sa var: 'Skall du anmäla mig för polisen?' 'Nej,' sa jag, 'det gör jag inte. Jag är mor själv till tre barn och vad tjänar jag på det?' Armen var bruten och tummen var av. Och dräkten jag skulle ha haft på resan var förstörd. Men jag fick ut på försäkringen och allt. Två och en

halv vecka efteråt for vi till Jakarta. Allting var redan planerat och betalt. Det var bara att ge sig iväg. Volvo skulle inviga en fabrik därnere och det var en stor grupp från Göteborg, bland annat Gyllenhammar och hans fru. Dom var otroligt fina! Jag var gipsad och det var därför som jag blev bekant med Fru Gyllenhammar. Jag hade jättevärk och både hon och han grejade så att jag fick komma till en läkare. Hon är så mjuk och även

han med. Det var bara röda mattan som fattades. För mej är dom små kungarna stora kungar!”

Tyvärr var det inte den enda gången Aida hade varit tvungen att besöka lasarettet under de sista tjugo åren.

”En gång, när vi skulle åka till Stockholm, stod jag och strök nåt plagg jag skulle ha med mig. Plötsligt kändes det som om jag höll på att brinna upp. Jag ropade till min man att jag hade fått ström i kroppen, att järnet måste vara trasigt. Jag minns att jag for på alla fyra, att jag inte tordes låta honom ta i mig. Vi åkte direkt till lasarettet och då var det pang boom. Jag hade fått hjärtinfarkt—vid 51 år! Isch, vad tråkigt! Ja, det var en liten början till slutet.”

Sedan dess har hon haft en till, och till och med ett par blodproppar. Men det finns ingenting som knäcker hennes vilja. Inte heller kan hon tänka sig att sakta ner. För Aida är det helt enkelt roligt att vara med och hon tänker vara med till slutet.

Med pratet om den persiska hettan och Balis varma stränder, blev plötsligt Jokkmokks kalla regn outhärdligt och vi flyttade in i köket. Samtalet vandrade från det ena till det andra, inte längre fångat av bandspelaren. Intervjun med den före detta väderobservatören var glömd och det kändes, som om jag bara pratade med en gammal vän. Mycket som vi sa är också glömt nu, men en sak kommer jag aldrig att glömma. Det var när Aida apropå ingenting sa: ”Jag är lite synsk.”

”Hur så?” frågade jag nyfiket.

”Det har hänt att jag känner min morfar bredvid mig. Han kan tränga sig emellan mig och någon annan på soffan, till exempel, så att jag måste flytta på mig för att göra plats åt honom. Han tröstar mig ibland. Men den starkaste upplevelsen jag har haft var på torpet min man och jag hade, när vi bodde i Eskilstuna. En regnig dag, när vi var där, ropade han mig till dörren. 'Vem är det som går över gräsmattan?' frågade han. Jag tittade ut. Det var en dam i en stor svart hatt och en lång svart kappa, som man hade förr i tiden. Hon gick in i gäststugan och ut igen. Vi såg henne båda två. Men vi hittade inga blöta fotspår i stugan, trots regnet. Senare beskrev vi den här kvinnan för grannarna. 'Det måste ha varit en av systrarna Belfrage,' sa dom. 'Dom gick alltid klädda så där, när dom levde.'”

Såna upplevelser tar Aida som en del av livet utan att göra mycket väsen av dem.

Vi hade pratat så länge att till slut kom hennes man hem, hungrig. Efter kvällsmaten blev jag bjuden att följa med till hans systers födelsedagskalas. På hemvägen körde han uppför en backe utanför Jokkmokk, förhoppningsvis för att se en björn. Men de är lika dåliga som älgar är hemma, när det gäller att ställa upp för gäster. Istället blev det en vacker dimmig utsikt, och sedan en tur runt Jokkmokk.

Nästa morgon efter frukost kramade Aida och jag om varandra och jag tackade henne för den långa oförglömliga ”timmen” hon hade skänkt mig. Sedan åkte jag vidare.

Sarek sedd från Ritsems väderleksstation.

TRETTIO ÅR PÅ NORRLÄNDSKA STATIONER

Att vara väderobservatör betyder i princip att man kan arbeta var som helst i hela världen. Man behöver inte kunna tyska eller turkiska, inte ens fatta kinesiska eller arabiska symboler, för att

rapportera vädret i dessa länder. Tack vare World Meteorological Organisations standardisering av observationer, koder och symboler, är dimma alltid representerat av en 4:a, duggregn en 5:a, regn en 6:a, snö en 7:a osv, vare sig man är i Afrika eller Sibirien, Mexico eller Japan. Vinden känner inga gränser, inte heller väderstrecken. Även moln håller sig till samma grupper världen runt. En indonesisk observatör som är ute och reser skulle känna igen det mäktiga moln vi kallar för åskmoln och som amerikanerna kallar för thunderhead, och veta att det heter cumulonimbus, rapporterad som låg 9:a.

Med denna tanke i bakgrunden, funderade jag för många år sedan på möjligheten att byta plats över en sommar med en observatör någonstans i Europa. Inte bara för egen del, men också så att mina barn kunde få uppleva en annan kultur och ett annat språk. Jag ringde till SMHI och blev hänvisad till den ende svenske observatör, som har arbetat på en utländsk väderstation. På så sätt kom jag i kontakt med Harry Laine. Han berättade att han hade arbetat några veckor vid en station i Schweiz men att han inte lyckats med sitt försök i andra länder. Hans råd var att glömma idén, det var en byråkratisk mardröm.

Det var inte förrän 4-5 år senare som jag träffade Harry för första gången. För att undvika allt firande omkring min 50 års dag, hade jag bestämt mig för att ta hunden och tältet och åka upp till Norrland i två veckor. Som vanligt skulle jag hälsa på vid väderstationer på vägen. Det är så sällan som vi som är arbetskamrater får träffas och de flesta av oss känner inte varandra. Men varje gång jag har knackat på hos observatörer och presenterat mig har jag blivit väl emottagen. Alla har visat sin glädje att få prata om jobbet över en kopp kaffe, ibland så länge att jag till slut har tältat i trädgården eller fått låna en stuga över natten. Och naturligtvis skulle jag upp till Harry i Ritsem.

För de som vill se Sveriges mest storslagna fjällnatur kan jag rekommendera den 14 mil långa vägen från Porjus längs Stora Lulevattens och Akkajaures norra sidor till Ritjemjåkk, särskilt de sista 6-7 milen in i Stora Sjöfallets Nationalpark. Vägen är smal och följer markens konturer som en berg- och dalbana. Man är tvungen att koncentrera sig hela tiden. Men om man då och då kastar en kort blick till vänster, visar sig ett landskap, som kan konkurrera med självaste Alperna i skönhet.

Till skillnad från de flesta väderlekstationer, som befinner sig hemma hos själva observatörerna, är Ritsem, Katterjåkk, Storlien-Visjövalen och en del kuststationer byggda, ägda eller hyrda av SMHI. Katterjåkk och Storlien-Visjövalen byggdes på 1970-talet för att ersätta närliggande gamla stationer, däremot är Ritsem en helt ny station, som togs i drift 1981. Den står uppe på en backe mitt emot ett kalfjällspanorama som sträcker

sig så långt man kan se på den andra sidan av Akkajaures vatten. Själva byggnaden är ett lågt modernt hus med två lägenheter i övervåningen. Obsrummet ligger i en källarvåning på marknivå, med termometerbur och nederbörds-kannan strax utanför. Det var här i Ritsem jag lärde känna Harry. Jag stannade ett par dagar och han till och med bjöd mig på middag på min födelsedag. På den tiden hade jag ingen aning om att jag en dag skulle skriva en bok om väderobservatörer. Vi hade många trevliga samtal, men det var ingenting jag sparade på hjärnans hårddisk. Sex år senare, när jag började med boken, besökte jag Harry i hans nya hem för att få på band allt som han tidigare hade berättat.

Det var en junidag strax före midsommar. Jag ringde Harry från Arvidsjaur. Jag fick vägbeskrivning till en rad postlådor dit han skulle cykla och hämta posten. Där mötas vi. Jag körde efter honom genom tallskogen tills vi kom till en nybyggd stuga. Som vanligt lämnade jag bilen parkerad i en liten backe för säkerhets skull och följde honom in. Den här gången satte jag bandspelaren på köksbordet med en gång och vi pratade om allt som hade hänt sedan vi hade träffats sist, medan Harry bryggde kaffe och dukade fram hembakade kakor. Men istället för att sätta sig började han vispa grädde, öppna och stänga luckor, och hålla på med tallrikar, paket, och lite annat hokusfokus. Och plötsligt kom han med två skålar fyllda med vaniljglass och stora Finnerödja jordgubbar, toppade med vispgrädde! Då började vi att prata på allvar, samtidigt som vi njöt av årets första bär.

Harry har lång erfarenhet som väderobservatör. Han började 1963 vid Riksgränsen och sedan följde han med, när stationen 1969 flyttades några kilometer österut till Katterjåkk.

”När jag började med vädertjänsten, hade vi timobs mellan kl. 6 och kl 16 och därefter var tredje timme,” berättade han. ”Vi var två som delade tjänsten så att man jobbade varannan dag. Och sen hade vi journalen.”

”Kan du förklara hur man förde journalen?” bad jag, fortfarande på jakt efter någon som verkligen kunde beskriva den komplicerade proceduren.

”Det är inte så lätt. Man förde in all information om temperatur och vind i vissa kolumner. Sen hade man diagrammet och barografen. Man fick ta ut värden och göra kurvor. Det var väldigt mycket jobb. Det tog flera timmar vid månadens slut. Det räckte inte att man utvärderade diagrammen. Man skulle även räkna så att man fick ett medelvärde på temperaturen varje månad. Och så gjorde man vinduppgifter om hur det varierade och hur mycket vind man hade från dom olika väderstrecken. Det var väldigt krångligt. Och man måste vara mycket noga så att allting stämde. Så vi hade mycket jobb, men det hade vi inget extra för.”

Det var den mest detaljerade förklaring jag dittills hade fått, även om den inte ledde till någon riktig upplysning. Jag kände att jag var tvungen att ge mig, när det gällde den frågan. Istället fortsatte jag där han hade slutat och frågade hur mycket han tjänade i början.

”Jag hade drygt 800 kr i månaden. Och på det skulle jag betala hyra och el, som betydde att jag hade 200 kr kvar. Det kunde man inte leva på. Så vi strejkade och sa att från och med idag får ni inga fler obsar, om ni inte ändrar på lönen. Istället för att ändra på lönen, betalade dom strömmen åt oss. Då klarade vi oss bättre, men vi levde på svältlön. Med timobs och journalen och allt. Det var dom första åren. På den tiden var arvodestjänsten bara en viss summa. Vi hade inga rättigheter eller fördelar. Det var bara ett tillfälligt jobb, inga garantier om hur länge man hade det kvar. Men sen—det var kanske efter åtta år—kom ett kollektivavtal och vi blev fackligt organiserade. Då steg lönen. På 80-talet hade vi bra betalt i förhållande till vad kronan var värd då. Idag är det sämre, det går bakåt.”

Fram till slutet av 70-talet var tåget det enda sättet att ta sig upp till Riksgränsen från Kiruna. Ändå var det inte så isolerat, som man skulle kunna tro.

”Hotellet där var öppet från mars till september. Man kunde gå dit och äta och dricka kaffe. Jag hade jobbat där ett par år, innan jag började för SMHI, så jag kände alla.

På högsäsong fanns 30-40 anställda där. Själva väderstationen var ett stort hus med tre lägenheter plus tio rum som hyrdes av hotellets personal. Det var mest ungdomar. Det var väldigt stökigt i huset, därför att det var lyhört. Folk festade rätt mycket och det var hemskt svårt att sova, särskilt när man måste gå upp var tredje timme. Det var aldrig nån lugn och ro. Till slut fick vi välja vilken personal vi skulle ha boende där. Då blev allting lugnare.”

”Men hur var det att vara beroende av tåget?”

”Det var inget problem. Tåget gick flera gånger om dagen. Vi handlade i Kiruna eller i Narvik, som var bara 4 mil därifrån. Men vi kunde också få mat och mjölk skickad med tåg. Och gratis var ju det. Så vi hade det bra. Däremot fanns det ingen TV i början. Vi fick den på slutet av 60-talet, eller kanske senare. Men det fanns någonting som hette trådradio, där programmen sändes på telefonråd. Det funkade ibland väldigt dåligt. Så vi hade inte mycket, när det gällde sånt. Man hörde inte heller Norge fast det var så nära.”

”Vad konstigt. Riksgränsen är ju så högt,” sa jag.

”Narvik ligger så långt ner och sändaren låg förstås nere vid fjorden.”

Plötsligt kom han tillbaka till nuet, när han fick syn på min tomma kaffekopp. Men så snart som han hade hållt upp påtären, återvände han till Katterjåkk.

”Men det är väldigt vackert däruppe,” sa han.

Det måste jag hålla med honom om. Tyvärr missade jag järnvägstiden, men riksvägen följer nästan samma bana i sin långa stig från Kiruna upp längs Torneträskis isiga grönbåa vatten och sedan vidare över kalfjället med sina subtila bruna, orange och gråa färger. Hela trakten är oerhört vacker och samtidigt skrämmande i sin massivitet.

1969 flyttades stationen till det nya huset i Katterjåkk. Också det ligger vackert till med sin förtjusande utsikt över fjällen. Men det finns en stor nackdel i att den står så långt ifrån vägen, vilket betyder att man måste bära allting längs smala stigar. Kanske är det inget problem, när man är ung, men äldre människor skulle inte orka att ständigt traska upp och ner med veckans mat, eller vad det nu var de skulle ta hem, i famnen eller på ryggen.

”Det var himla dumt!” sa Harry. ”Vi kunde ha fått en gratis väg byggd av Vägverket, men nej. Nu finns det inget sätt att komma fram med bilen. Annars var Katterjåkk fint, allt var nytt och modernt. Sedan, när Ritsem byggdes 1981, flyttade jag dit. Det var ett stort misstag. Jag skulle ha tagit Ritsem på prov och aldrig sagt upp mig i Katterjåkk. Det är det dummaste jag har gjort!”

Ritsem är enastående vackert, men det är mycket mer isolerat än Katterjåkk. Närmaste affär ligger 14 svårkörda mil borta i Porjus, som inte är mycket mer än en by, sedan är det sex mil till om man skall vidare till Gällivare. Åt andra hållet slutar vägen vid Ritsem. På sommarn kommer fjällvandrare och naturintresserade turister, som stannar på vandrarhemmet där, men på vintern finns för det mesta bara samerna däruppe och Harry var den enda fastboende i ett område lika stort som Blekinge eller Gotland. Den som han delade tjänst med bor i Porjus, när hon inte jobbar.

Harry när han pratar om att ge upp Katterjåkk.

”Jag bodde där i tio år,” berättade Harry. ”Men 1992 köpte jag huset här i Arvidsjaur. Då arbetade jag fem dagar i sträck, sen körde jag 37 mil hit och var hemma sex dagar.”

Detta lät ganska påfrestande, men Harry är inte den enda som har levt långt ifrån jobbet. Men jag tror inte att han saknar dessa regelbundna resor sedan han, efter 30 år som observatör, blev sjukpensionerad på grund av sömnproblem.

”Hur kom det sig att du fick jobb som observatör i Schweiz?” frågade jag.

”Ja, det var i början av 1970-talet. Jag tyckte det kunde vara intressant att komma ut och jobba någon annanstans. Då skrev jag till institutet i Zürich och frågade. Normalt sett fanns det bara plats för meteorologstudenter. Men dom gjorde ett undantag för att dom tyckte brevet var så pass bra skrivet. Så jag åkte ner och hälsade på dom i Zürich. Där blev man väl mottagen, dom var så trevliga. Man blev bjuden på kaffe och alla hälsade. Det var otroligt fint. Dom var så måna om att personalen skulle må bra på stationerna, att dom till och med ringde och frågade om man trivdes. Jag var tre veckor på en liten station utanför Genève, som heter Les Chasseron. Det var ett stenhus som låg på 1500m höjd, omgiven av gräs och utan ett enda träd. Vägen dit var lite besvärlig även på sommarn och jag tror inte att dom kunde åka upp med bil på vintern. Det var ingen riktig by, bara ett hotell och en väderstation. Väderleken sköttes av ett par, som bodde där. Frun hade mani på katter. Hon hade tio stycken. Det fanns katter överallt, så det var lite jobbigt att gå ner och laga mat i hennes kök. Jag orkade bara med frukost och fika, annars åt jag på hotellet. Dom var inte så där riktigt hemma med moln och allt sånt där heller och var lite oroliga i början om hur jag skulle klara mig. Men snart märkte dom att jag kunde mer än vad dom kunde. Deras utrustning var fin, särskilt barografen. Man bara vred på en grej och fick trycket direkt färdigt utan att behöva räkna. Och inga nattobsar hade dom heller. Dom började kl. 6 på morgonen och slutade kl. 9 på kvällen, med timobs på förmiddagen och några gånger på eftermiddagen. Varje morgon skulle man ringa in vädret till lokalradion. Det var lite knivigt, när man skulle prata franska, men jag hade läst det fem år i skolan och var ganska vågad på den tiden. Ibland ringde folk och frågade om vädret och sen kom skolgrupper, som man skulle visa runt på stationen. Då sa jag ifrån. Min franska var inte så bra, men radion klarade jag av. Det var ingen problem att läsa kodsiffrorna på franska. Det var roligt att bo i Schweiz, även om folk var konservativa. När man var ute och handlade pratade folk inte förrän dom lärt känna en. Men sen var dom väldigt trevliga. Det var ett vackert landskap framför allt. Och helt annat väder. Fantastiskt åskväder kunde blåsa upp. Det längsta siktmärke vi hade, det var Mont Blanc fem mil bort. Vi hade två vädertyper, en inlandstyp mot franska sidan och sedan ett helt annat väder i Schweiz, beroende på att berget skärmar av mot franska slätten. Då fick man ge två vädergrupper, en för den franska sidan och en för den schweiziska sidan. För det mesta var det två helt olika typer av väder. Vi rapporterade också lite annan information, som vi inte rapporterar här i Sverige. Till exempel, när en kallfront kom, fick man ge hur mycket temperaturen hade sjunkit och hur mycket trycket hade sjunkit eller stigit, och om vinden hade ökat. Och när vi hade åskväder skickade vi åsktelegram. Dom hade mycket sånt där som var roligt. Vi fick också ge höjden på fuktdis och torrdis. Ibland låg diset i höjd med oss, därför att vi var så högt uppe och ovanför kunde det vara alldeles klart. Och cumulusmoln! På morgonen började dom nere i dalen som dimmoln, sedan förvandlades dom till cumulusmoln, som kanske låg 500 meter under oss. Då gav vi molnhöjden neråt istället. Sen kl. 11 låg dom på stationens nivå så att höjden var noll, och därefter fortsatt dom uppåt tills dom blev som vanliga svenska stackmoln, uppe i himlen. Det var väldigt skojigt. Sånt hade man inte upplevt förut. Jag var där i juli, den bästa tiden. När varma föhnvindar kom från Medelhavet, blev det väldigt varmt, uppåt +35 grader. Det var en underbar sommar!”

Nu var jordgubbarna uppätta och Harry hällde upp påtåren. Jag lutade mig bakåt på stolen, mätt och belåten, och tog upp min stickning. Samtidigt försökte jag komma ihåg,

om vi hade pratat om någonting annat, när vi träffades första gången på Ritsem. Plötsligt kom det! Harry hade växt upp i Finland under kriget.

”Hur var det att uppleva kriget som barn?” frågade jag.

Harry när han pratar om jobbet i Schweiz.

”Det var hemskt! Vi bodde på en ö, som ligger mellan Åland och Finland. Den heter Pargas. Men vi var tvungna att fly därifrån, när tyskarna kom. Vi fick sitta i en gammal potatiskällare många nätter, när dom bombade. Den skräcken har jag kvar än idag. På nätterna kan jag hoppa till så högt i sängen, så att jag vaknar. Det är inbyggt på nåt sätt, jag bli så skraj att hela kroppen rycker till. Jag kommer nog att göra så hela livet. Och en gång blev jag beskjuden. Jag hade byggt en snökoja. Jag var åtta, tror jag. Då gick flyglarmet och strax efteråt kom flygplanet jättelågt. Jag försökte ta mig in i kojan, fast jag hann aldrig förrän dom sköt på mig. Lyckligtvis träffades jag inte.

Och så minns jag, när dom hade bombat Åbo. Flygplanen blev beskjutna och var tvungna att dra sig tillbaka. Dom tilläts inte att återvända till Tyskland med bomberna, så dom släppte ut dom som var kvar i skärgården. Dom föll ganska långt ifrån oss, men i alla fall kunde jag plocka upp en hel säck skärvor på gården. Och trots kriget gick jag 3 km till skolan varje dag. Man hade ett lakan med sig i väskan, så att om det skulle hända att det blev flyglarm, kunde man kasta sig i snön med lakanet över sig, så att man inte syntes uppifrån. Det är mycket sånt där man minns. Så krig, det vet jag vad det är. Det är ingenting jag önskar. Jag tyckte det var förfärligt vad dom höll på med.”

”Gjorde du lumpen i Finland?”

”Ja, det gjorde jag, innan jag kom till Sverige 1955. Det var helt annat än här, väldigt hård, som i Ryssland, med straffmarsch och sånt. Jag hade varit orolig för det, men jag klarade mig bra. Jag skulle ha varit officer men hade ingen lust. För att undvika det gjorde jag mig dum, låtsades inte begripa någonting, och dom gick på det. Vi hade permission bara en gång på åtta månader och fick aldrig gå civilklädda. Så var det på den tiden. Idag är det löjligt. Man skall hem till mamma eller flickvännen varje helg. Det är vansinnigt. Det räcker en gång i månaden eller varannan månad. Det kostar oss skattbetalare en massa pengar.”

Under åren som Harry har varit observatör har han också rest utomlands ganska mycket.

”Jag tycker inte att Sverige är så trevligt idag,” säger han. ”Folk är nästan fientliga nu för tiden. Kommer man till utlandet är det en helt annan mentalitet och man har lätt att få bekanta.”

När det gäller framtiden, skall Harry snart bli en vanlig pensionär. Men det betyder inte att han tänker sätta sig på en stubbe ute i skogen. Världen är fylld av spännande ställen, där man på ett ganska billigt sätt kan undvika vintern. Det lockar Harry.

Utsikt över havet från fyrkullen.

TILLBAKA TILL BJURÖKLUBB

Min kärlek till Norrland härstammar från vintern 1974/75, när jag var avlösare på Bjuröklubb, och det är alltid med glädje jag återvänder dit. Men flera år hade gått sedan mitt sista

besök. Observatörerna Hans och Maureen och deras tre flickor, som hade varit kompisar med mina två jämnåriga döttrar, hade flyttat därifrån. Hela området hade blivit ett naturreservat och den gropiga grusvägen dit förvandlad till en svart remsa av asfalt. Det var midsommarhelg. Fyrens vänliga hälsning syntes inte längre ovanför den en gång ensliga sista sträckan ut till väderstationen. Istället var vägen kantad av folk och tält och husvagnar halvt gömda bakom varje buske. Det kändes lite främmande. Men, när jag kom upp till fyrplatsen och in i huset, var jag plötsligt hemma! Huset var fyllt av barnaröster, precis som förr. De lekte högt och fritt. Elmer, som var nio år, försökte få fram en ton ur en näverlur medan femåriga Eja gjorde sitt bästa för att ta luren ifrån honom och Ina, sju år, dansade i bara trosorna i sommarvärmen. Sist kom sömniga lille Egon, fyra år, och kröp upp i pappas knä. Ja, precis som för tjugo år sedan, när Maureens och mina barn lekte och bråkade och sökte tröst. Så var min introduktion till Gustafs och Gunnels liv på Bjuröklubb.

Gustaf Granlund, som beskriver sig själv som frilansmångsysslare, blev observatör i slutet av 80-talet. Innan dess arbetade han i skogen.

”Nu finns inga anställda som hugger i skogen. Men jag tyckte om jobbet. Ja, det kändes både och. När man vet att träden har stått i hundra år, på nåt sätt fick dom en mer värdig död, när man jobbade med händerna istället för maskiner som dom gör nu. Men kanske är det en övergående nostalgi,” avslutade han halvt frågande.

Han har också haft olika byggnadsjobb. Han har varit lärare på lantbruksskolan och arbetat som hovslagare och har farit runt och skott hästar, såväl som slaktat åt folk på hösten. Och nu sitter han bunden som väderobservatör.

”Jag trivs med jobbet,” sa han. ”Men samtidigt har jag ganska mycket rastlöshet i kroppen. Det är inte jobbets fel. Det är luffarblod. Det drar ibland, att bara ge sig in på nånting nytt. På våren får jag en ohygglig myrkrypning i kroppen. Jag vill ta ryggsäcken och cykla iväg. Men sen går det över, när det bli vinter.”

Trots bundenheten tror jag att han får utlopp för mycket av sin rastlöshet i alla fall.

”Med ett sju till fyra jobb kan man stänga av livet lite grann och göra jobbet. Men att vara observatör tar så lite tid att man måste fylla tillvaron med någonting meningsfullt, som man får avbryta ibland och gå och jobba.”

”Men vad gör du för att fylla tillvaron?” frågade jag, samtidigt som jag redan visste lite av det han sysslade med. Vi har samma sorts skrotbilar och hade bytt massor av bilhistorier, innan jag hade satt på bandspelare.

”Med dom bilar, som jag håller mig med, är jag sysselsatt nästan för jämnan bara att få dom att funka och gå,” svarade han. Vi skrattade menande, båda två. Mer behövde han inte säga.

”Men du måste göra något annat än laga bilen dag ut och dag in,” sa jag.

”Vintertid brukar jag snickra ganska mycket. Jag far till Myrorna och köper böcker och då måste jag bygga hyllor. Jag lär mig olika tekniker. Istället för att bara träna på lösa träbitar, bygger jag en hylla för att lära mig hur man skall snickra ett hörn till exempel. Jag byggde en verkstadspress, därför att jag ville lära mig att använda min nya svets. Jag ville inte slösa en massa svetstråd på plåt, som inte kom till nån nytta, så jag byggde en maskin under tiden. Man är kanske lite snål samtidigt, men det känns lite fåfängt att bruka ett material, som inte kommer till nån nytta.”

Gustaf har ett speciellt sätt att se inte bara på saker, men också på tiden .

”Gunnel har skaffat sig sån här gångmatta för att försöka bearbeta det begynnande gumfläsket. Ibland, när det finns någonting på TV man vill se, istället för att sitta där och dega och sen gå ut och röra sig, kan jag gå en timme på den apparaten och samtidigt se på TV. Då har man kvar tid att göra någonting meningsfullt istället. Det kanske låter lite 'spacat', men annars skulle man ha gjort två värdelösa ting.”

För mig verkar det helt logiskt. Jag gillar hans syn på livet.

”Ibland klättrar jag i berg och letar grottor,” fortsatte han. ”Då kommer barnasinet fram. Jag brukar hitta dom svåraste väggarna att klättra uppför berget. Jag tror att killar och karlar har mer pojktag kvar, när dom blir vuxna, än kvinnor som får barn. Och jag tror att många män har lättare att koppla av och bli barnsligt förtjusta över små saker. Man skulle vara glad för att man har den förmågan. Skall man söka status som en valutväg till lycka, då får man försaka mycket under resan dit.”

Och han tycker det är lite svårt att planera framtiden.

”Man kan likaväl bli påkörd imorgon,” menar han.

Som det har hänt med så många andra intervjuer, hade vi kommit långt ifrån själva jobbet som väderobservatör. I ett försök att styra tillbaka på rätt kurs, frågade jag om de extra

Gustaf och Egon

saker man rapporterar vid kuststationer, som vi inlämningar inte gör. När jag var avlösare på Bjuröklubb lämnade vi israpport på vintern, såväl som vattentemperatur.

”Vi gör ingen israpport längre,” sa Gustaf. ”Nu är det bara havets tillstånd, om det är is eller vågor. Om det är öppet vatten, då rapporterar vi vågornas storlek i en grov skala. Vi har ingen snömätning heller. Det blåser för mycket. Skönt att slippa det! Men vi mäter vattentemperaturen tre gånger i veckan.”

”Jag hörde att Bjuröklubb är den enda station, som har timobs kvar. Är det sant?”

”Vi har några på förmiddagen. Det är jobbigt på sommarn. Man

obsar kl. 5 och sen kl. 7. När barnen skall till skolan, går man upp kl. 6, så att efter 5 obsen har man haft sin natt. Det är inte skoj.”

Så småningom kom samtalet in på mitt favoritämne i samband med jobbet, nämligen moln.

”Är du intresserad av moln?” frågade jag hoppfullt, samtidigt som jag sökte genom min kameraväska efter albumet med mina molnfoton.

”Intresserad och intresserad,” svarade han. ”Det är som allting annat. Det jag skall lära mig vill jag lära mig till fullo. Då får man göra sig intresserad. Det enda sättet man kan obsa bra är att försöka att förstå molnen. Man måste tänka som ett moln. Man blir så förvånad, när man träffar andra observatörer och använder latinska namn, när man pratar om moln. Ofta vet dom bara att det är låga tvåor eller medelhöga fyror. Då har man förlorat nånting med jobbet. Ibland går man och grubblar kring klimat, varför moln bildas och det här med turbulens. Det blir som en filosofi, bara det. För varje svar man hittar, så dyker det upp två nya frågor som ett grenverk. Ju mer man börjar förstå, desto mer obegripligt blir det.”

Vi tittade noggrant på mina foton ett tag.

”Jag fotograferade en hägring en gång, Jakobstad på natten. Den var lika bred på horisonten som en storstad. Man kunde urskilja klockstaplar och allting. Den var rättvänd, precis som en stad på horisonten. Den svävade inte. Det var kolsvart ute, men jag satte upp stativet och provade med olika slutartider. Det är kul att kunna visa det. Det finns folk som tvivlar på att dom existerar. Dom har läst Tin-Tin för mycket.”

”Har du fotograferat norrsken?” undrade jag, med tanke på hur det obeskrivligt spelade sig över halva himlen en vinternatt, när jag stod på Bjuröklubbs fyrkullen.

”Tja, lite grann. Här ser man det så pass ofta att det är snarare att man bara står och beundrar det. Jag vet inte om jag har nån fel inställning till det där, men om jag går i vacker natur och tar ett kort av nånting, känns det som om jag censurerar allt annat som är vackert runtomkring mig. Det känns som fel att kunna plocka ut nånting. Till slut slutade jag ta kort. Man kan inte få med allt och då bli det svårt att välja.”

Det var första gången jag hörde någon annan uttrycka den känslan som jag själv har haft länge.

Under tiden vi pratade i köket hade barnens lek ökat till diskotempo inne i vardagsrummet, komplett med rockmusik på bandspelaren och en livlig tolkning av diskodans. Ännu en gång gled jag tillbaka i tiden och mindes likadana lekar, dirigerade av Maureens äldsta dotter, som var bra på att hitta på saker åt de andra fyra. Och sedan kom jag ihåg den gången våra två yngsta hittade på någonting själva och översvämmade hallgolvet med en halv decimeter dyrbart vatten, som måste levereras en gång i månaden med tankbil. Huset på Bjuröklubb har, i stort sett, alltid varit präglat av stora kullar fantasirika barn. Inte bara nu eller tjugo år tillbaka, men även i början av seklet, när Hans och Maureens företrädare Åke Sjöstedt var barn.

Andra dagen jag var där fick jag en chans att träffa Åke. Jag vaknade sent, svettig i det heta lilla vikarierummet på övervåningen. Hela familjen hade åkt ner till

midsommargudstjänst i kapellet. På köksbordet låg en lapp, som bjöd mig att plundra kylskåpet och känna mig som hemma. Det gjorde jag, mestadels det senare. Medan jag åt, tittade jag ut genom fönstret på fyren, som jag hade gjort så många gånger under min avlösarevinter. Den påminde mig om Teskedsgumman, kort och knubbig däruppe på sin kulle. Nu var den

Utsikt från köksfönster mot fyren.

stum och obetydlig i sommarljuset. Men på vintern måste den skicka ut sina varningsblinkar nästan dygnet runt. Vädret kan till och med vara så dåligt att de starka strålarna inte ens kan tränga sig genom snöstorm eller dimma bara 50 meter ner till huset. Ja, tänkte jag, synd att fyren inte kan berätta om saker den har sett under sin långa livstid. Och just när jag var på väg att sjunka ner i mina funderingar, kom familjen hem, tillsammans med Åke.

Åke visade sig vara en nästan lika rik berättelsekälla som fyren kunde ha varit. Hans farfar kom till Bjuröklubb som fyrmästare 1883 och det var under hans tid som väderleksrapporterna började. Man läste av bara tre gånger om dagen. Istället för att rapportera per telefon (det fanns ingen telefon i Bjuröklubb på den tiden) skrevs informationen på en blankett som skickades iväg en gång i månaden.

När Åke föddes 1908, hade hans pappa blivit fyrmästare. Han var den fjärde i en syskonkull på åtta, bara sex år yngre än den äldste. Inte nog med detta: fyrvaktarfamiljen, som bodde i den andra av de två lägenheterna i huset, hade sex barn.

När jag frågade hur det var att växa upp under såna barnrika omständigheter, skrattade Åke.

”Det var inte mycket förnöjelse här ute inte,” sa han. ”Men vi roade oss själva. Vi var hemskt mycket barn. Och på sommarn gick vi i skolan härnere på kapellplatsen i en gammal stuga. Det är mitt universitet.”

”På sommarn?” avbröt jag.

”Ja. Det hette lotsbarnsskola. Läraren hade en termin här på sommarn och var på en annan fyrplats på vintern. Vi gick alltid på sommarn. Det var hemskt! Vi gick mellan kl. 8 och kl. 2. Sen, när vi kom hem, måste vi vara inne och läsa läxorna. Mamma själv hade varit lärarinna och såg till att vi läste, innan vi gick ut. Annars lekte vi ute mycket. Man ville ha lugn och ro, när man höll på med nånting. Det var bara under måltiderna vi var hemma.”

”Men dom korta vinterdagarna?” sa jag.

”Så länge det var lite ljus kvar var vi ute på skidor eller kälke. Pappa och en farbror snickrade skidor åt oss. Å, vad vi var kalla och blöta, när vi kom in! Overaller fanns inte. Vi hade knäbyxor, med långa strumpor, förstås. Mamma sydde dom själv och pappa sydde kängskor. Vintrarna var hemska, när jag var barn! Ofta var det -30 grader kallt. Och vi hade så fruktansvärt mycket snö att bergen var alldeles jämna däruppe. Inte en enda sten syntes.”

Då var det verkligen mycket snö! Bergen ser ut som en jättes stenhög, med stora gropar emellan.

”Somrarna var väldigt varma,” fortsatte han. ”Vi låg däruppe på vinden, helt nakna med bara ett lakan över oss, under det svarta taket. Det var så hett!”

”Ja, det har jag fått prova på,” sa jag. Han skrattade.

”Och sen kunde det vara större händelser här ibland. Grundstötningar, till exempel. Ingen sjöräddning fanns på den tiden, men lotsarna rodde eller seglade ut till olycksplatsen med detsamma. I min barndom var det bara segelskutor. De första ångbåtar kom omkring 1916. Det var mycket, att ligga på bergen och kika på dom.”

”Vad hade ni för väg hit, när du var barn?”

”Det fanns en sorts körväg, som man kunde åka med häst eller cykla på, men man fick mest gå och skjuta cykeln. Det var en väldig väg, med bara korta, korta bitar man kunde cykla. Den riktiga vägen hit till hamnen kom 1934.”

”Hur var livet för övrigt, när du var barn?”

”Vi hade självhushåll. Mamma sydde alla kläder eller sydde om gamla kläder och pappa gjorde skor och handskar. Vi hade en stenkällare, som vi hade is i, men den höll bara halva sommaren. Vi saltade kött och vi fiskade mycket. Om det inte hade funnits fisk, då skulle det ha varit svårt. Sen hade vi en ko därnere vid kapellplatsen. Mamma gick ner, nästan två km, kväll och morgon och mjölkade. Det fanns en fin stig, som är kvar än idag. Och potatisland hade vi.”

Åke skulle ha varit den fjärde fyrmästaren i slakten, men när det var hans tur var det stopp. Jobbet gick efter meriter och ålder och han var för ung. Så blev han lots istället.

”Jag var lots här i 20 år. Dom gamla lotsarna, som var förr i tiden, dom behövde ingen praktik eller inte ens ha varit till sjöss. Dom behövde bara vara kustkännare, känna till kusten riktigt ordentligt. Men på min tid måste man gå till sjöss i tre år först, minst ett av dom på segelfartyg. Jag var på en fyrbåt också. Man var ute hela sommarn, med rätt till landresa var fjortonde dag. Men det fanns många av dom äldre som inte brydde sig om att gå i land. Man åkte två stycken i motorbåten och, när dom kom i land, då skulle dom sköta om allting—provianteringen, all post som skulle skickas och det som skulle hämtas ut. Det var jättigt! Vi var nio personer på båten: bland annat en fyrmästare, en fyrvaktare och en kock. Vi vaktade precis som på land. Det var fina arbetsdagar med korta arbetstider. Vi började kl. 9 och slutade kl. 1. Men det fanns alltid nåt att göra—skrapa rost, putsa och tjära däcket. Sen hade vi möjlighet att snickra på

Pensionerad lots och väderobservatör Åke Sjöstedt.

fritiden. Båten hade en stor lokal med verktyg. Jag gjorde mycket där på mina lediga stunder. Dom äldre gubbarna satt mest och band nät. Och sen kunde vi ha dåligt väder ibland också. Jag trivdes faktiskt bra där.”

”Vad innebar det att vara lots?” frågade jag. Arne på Hoburgen hade nämnt lotsarna bara, utan att beskriva vad dom verkligen gjorde.

”Som lots gick man ombord på båten och gav order hur de skulle styra, både längs kusten och in i hamnen. Man tog inte över själv, men man hade ett väldigt ansvar. Vi hade besvärligt jämfört med andra ställen, där dom hade större platser och kunde gå till kaj och förtöja fartygen. Men vi hade flera platser här, där vi kunde ankra på ett sätt som kallas för akterförtöjning. Man hade ankaret ute och så satte man fast aktern i land. Men tänk, när du kommer med en stor båt som är 100 meter lång—och såna är det inte roligt att handskas med—det kunde redan ligga 7-8 stora båtar där och den var den sista som skulle dit. Då hade man nästan gråa hår, innan man var färdig! Om dom skulle ha lots längs kusten till Piteå var det en båtman som satte ut oss med motorbåt. För att komma hem skulle man använda det billigaste sättet som fanns. Förr i tiden tog det hemsk tid. Oj! Oj! Oj! Man hade hästskjuts och dom fick gå långa vägar. Riktigt långt tillbaks tog dom båten med sig. Dom hade bara roddbåtar med segel så att många gånger kunde dom segla hem. Men när jag började som lots 1948, kunde man åka buss tillbaka. Ibland var man ensam. Då tog jag utan vidare taxi.”

”Från Piteå?”

”Det var ingenting annat att göra. Man måste hem och ta passet. Och så var det så att vi hade betalt för varje obs vi gjorde. Om vi missade en obs, drog dom bort arvodet för det. Om man hade vakt och det kom en båt och begärde lots, så for man. Om man inte hann med obsen, så gick den. Jag minns en natt, när jag var ensam. Jag gick iväg tre gånger till samma plats. Jag hann bara hem, sen gick jag ut igen. Sen kunde det gå 14 dagar utan någonting. Men det var intressant.”

”Hade ni mistsignalering här?”

”Ja. Ett skott var femte minut. En gång var jag med 96 timmar i sträck. Det var lite svårt att göra obsen samtidigt, så någon annan tog den. På den tiden hade vi stormsignalering också. Det var en mast på berget och man hissade upp stormsignaler, kon och tratt och kula. Tratten var en uppochnervänd kon. Om man hade kon över kulan, då var stormen från norr. Tratt över kon betydde att den var sydlig.”

”Tog ni vattentemperatur och gjorde israppporter och sånt där?”

”Ja, det gjorde vi. Men att ta vattentemperatur var inte alls detsamma som nu, när man släpper ner termometern precis vid kajen. Vi rodde ut till en plats strax norr om Bjuröklubbsberget, där djupet är 30 meter. Där tog vi temperatur på 1 m, 5 m, 10 m, 20 m och på botten. Vinter och sommar. Och israpporten, den var ganska besvärlig. Man skulle skilja mellan farleden och ute i sjön och inne i hamnen. Och så i olika riktningar: SO, O, NO, och så där. Den skulle rapporteras med förkortad text, för det var dyrt med telegram. Om det var svår drivis, då skrev vi svår driv NO. Det finns olika istyper: grov is, fast is, tallriksis, drivis, rutten is, hopskjuten is. När dom började med isbrytare, då blev rapporterna mycket enklare.”

Intervjun fortsatte senare hemma hos Åke i Uttersjöbäcken. Där bjöd han på kvällskaffe med sockerkaka som han nyligen hade bakat och visade mig en nautisk meteorologihandbok, som han hade ärvt av sin farfar. Den är från 1880 och på omslaget står ”Till fyrmästaren B.C. Sjöstedt av Nautisk-Meteorologiska Byrån” i guldbokstäver. Bland mycket annat som är intressant i den, finns en tabell, som beskriver Beauforts 12-gradiga vindskala för segelfartyg. Till exempel: ”de segel ett fullriggadt skepp bör kunna föra bidevind samt fartygets sannolika fart” i Beaufort vindstyrka sex, hård bris, är: ”undersegel, enkelrefvade märsssegel, bramsegel och klyfvare; måttlig sjö; sju till nio knop.” Moln var delade i bara ”tvenne hufvudgrupper”: höga (cirri, cirro-cumuli, cirro-stratus) och låga (stratus, cumuli, cumulo-stratus, nimbi). Sedan kom beaufortska beteckningar man skall använda i journalen för olika väderlek:

b = klar himmel (blue sky)
 c = enstaka moln (detached clouds)
 d = duggregn (drizzling rain)
 f = tjockt (foggy)
 g = dystert (gloomy)
 h = hagel (hail)
 l = blix (lightning)
 m = disigt (misty)
 o = mulet (overcast)
 p = regnskurar (passing showers)
 q = byakigt (squally)
 r = regn (rain)
 s=snö(snow)
 t = åska (thunder)
 u = hotande utseende (ugly--threatening weather)
 w = dagg (dew)

Jag bläddrade genom boken, fascinerad.

"Du kan få den, om du vill," sa Åke.

Jag blev helt förbluffad. "Vill du inte ha den?"

"Vad skulle jag ha den till?" svarade han.

Jag kunde inte tro mina öron! Jag älskar att vandra tillbaka till andra tider genom gamla böcker. När jag var säker på att han ville ge bort den, tackade jag hjärtligt och tog gärna emot den. Men när han bjöd på påtår, tackade jag nej.

"Jag kommer inte att sova om jag dricker mer kaffe," förklarade jag.

"Du kan få ett sömntablett av mig," sa han med ett skratt.

Stugor på Harstena

TRE GENERATIONER PÅ HARSTENA

För de flesta människor skapar ordet skärgård en bild av små steniga öar utanför Stockholm, dekorerade med röda sommarstugor och gula och blåa flaggor fladdrande från vita flaggstänger. Men det är inte bara Stockholm, som är

benådat med sådana pärlor utanför sin port. Östersjön är rik på öar, skär och skärgårdar—inte att förglömma tusentals holmar och kobbar. Särskilt vid Östgötakusten. Där är havet förvandlat till en labyrinth av vikar, fjärdar och segelrännor slingrande mellan dessa små landpartier. Och längst ute av alla ligger Harstena. Förr i tiden var den känd för sin blodiga sälfångst, men numera ser den ut som en idyll, med sina röda hus och stugor skuggade av stora lövträd. Och naturligtvis, på denna ö, som ligger ganska oskyddad mot Östersjön, finns en väderstation. Dit ville jag, men jag visste inte hur, eftersom ingen färja finns. Men det löste sig på ett mycket trevligt sätt, när Åke Jönsson, pensionerad militärmeteorolog, erbjöd mig en segeltur dit från Arkösund. Han kände observatören Hasse Zschaeck genom militären och ville gärna ha en ursäkt för att hälsa på honom.

Vädret och vinden var strålande den augustidagen, när vi hissade segel och styrde mot södra delen av skärgården. Jag hade seglat mycket under mina ungdomsår i Amerika, men bara på insjöar. Aldrig talade någon om sjökort där. Så när Åke tog fram sitt sjökort, tänkte jag att han överdrev lite. Ja, det var min första gång ute i skärgården. Men inom kort fattade jag sjökortets betydelse. Trots att vi hade det, kunde man ibland känna kölen snudda vid någon sten, som hade gömt sig för nära vattenytan.

Andra dagen gick vi i land på Harstena vid Thures Udde, en turisthamn med röktfisk kiosk och picknickplats. Därifrån gick vi backe upp och backe ned till Hasses hus vid södra ändan av ön. När vi på väg dit passerade Hasses morbror Olles hus, berättade Åke om hur Olle hade satt upp en varning för radioaktivitet på staketet runt tomten för att skrämja bort turisterna. Han hade varit observatör före Hasse, en av dem som folk på SMHI hade nämnt med glada minnen, innan de berättade att han var död. Tyvärr. Jag skulle gärna ha träffat honom.

Väderleksstationen på Harstena härstammar från 1941, då Hasses mormor började som observatör. Sedan dess har den gått i arv inom Hasses familj, från mormor och Olle till Olle och morbror Helge, sedan Olle och Hasses mamma Elly, och nu Hasse och hans syster Gun Britt.

”Morsan vikarierade redan för mormor och Olle, men det var inte förrän Helge tog halvpension som hon kom in i bilden på riktigt,” berättade Hasse, när vi satt vid ett stort bord i hans vardagsrum. ”När Helge pensionerades, då tog hon över hans del, eftersom ingen annan ville ha jobbet. Hon ville inte att stationen skulle försvinna och lämna hennes bror utan jobb. Men vi bodde i Valdemarsvik, dit hon hade flyttat, när hon och pappa gifte sig. Som det var, hade hon ordinarie göromål hemma. Hon åkte in och hjälpte farsan att laga käk och tvätta och sen frös hon in mat för en vecka. Sen var hon härute och körde en vecka, ibland två veckor, när det var svårt att åka emellan. Dom

körde alltid hårt, eftersom det var timobs då. Sen fick Olle köra samma schema, när hon åkte hem. Det måste ha varit väldigt tufft! Jag tycker att var tredje timme är fullt tillräckligt! Sen blev det neddragning och två tjänster blev 1,3. Så syrran har 30 procent och jag har heltidstjänsten.”

”Så du har inte växt upp härute,” sa jag.

”Nej. Det är mamma, som är härifrån. Jag och mina två systrar växte upp i Valdemarsvik. Men vi har varit härute nästan varje ledig stund och inte bara på somrarna.”

”Men dina barn, var går dom i skolan?” Jag hade lagt märke till att några barn i låg- eller mellanstadieåldern lekte i bakgrunden någonstans.

”Dom går i Gryt. Han som kör posten kör också skolskjutsen. Han kommer förbi här och plockar upp dom och sen fortsätter han till Gräsmarö och sen i land. Dom är inne på en halvtimme.”

På väg till Hasses hade jag sett en automatstation och nu frågade jag om den.

”Vi är en hybridstation,” förklarade han. ”Vi har en gammal automatstation här och en ny. Dom kör parallellt.”

När vi kom in på automatstationernas kapacitet, sa han, ”Den sikt dom mäter, mäter dom på decimetern. Men den mäter inte i periferin eller dimma på avstånd. Men när vi anger sikten, så anger vi den lägsta sikten vi har från alla håll på stationen, precis som det står i kodboken.”

”Jag såg att du har en lasermolnhöjdsjäkmätare,” sa jag.

”Ja. På natten är det kolsvart härute. Det finns inga ljus från stan som lyser upp molnbasen, så att man kan bedöma molnhöjden. Det har varit problem hela tiden med molnbasen. Sen fick vi lasermätarn för ett par år sen. Nu, när man skall göra en obs på natten och det är kallt och snöar och regnar och blåser och gud vet vad, det första man gör är att fråga lasermätarn. Och man gör det flera gånger under de tio minuter man obsar, för att se vad man egentligen har för nånting däruppe. Men den kommer att försvinna. Jag förstår inte varför, bara att den skall bort nu.”

Hasse pratar om situationen i skärgården.

Från den lasermolnhöjdsjäkmätare som skall bort gick Hasse och Åke in på själva nedläggningen av bemannade stationer, särskilt längs kusten. Som militärer menade de att, vid en kris, när man kunde ha ett omfattande strömavbrott, skulle det vara nödvändigt med manuella stationer, som inte längre finns. Det är ett ämne, som gör Hasse upprörd.

”Det finns nästan ingenting kvar längs kusten. De försvinner allihopa. Det är jäkligt trist. Det är bara vi och Svenska Högarna nu. När det blev neddraget till 1,3 tjänster, skrev jag till alla instanser man kan tänka sig: Marinen, Flygvapnet, Naturvårdsverket, Tullen. Det var positivt tänkande där. Visst skall vi ha en levande skärgård! Men det fanns inte ett lingon att hämta någonstans.”

Lasermolnhöjdmätare

Hasse har jobbat hos flygvapnet som flygnavigatör i tjugo år, de sista tio åren samtidigt som han har varit väderobservatör. Han vågar inte säga upp sitt militärjobb. I likhet med de andra observatörerna, som har klarat den här nedskärningen, känner han sig osäker, när det gäller framtiden. Ja, man har jobbet kvar "än så länge", som alla uttrycker det.

Men Hasse är inte den typen som bara sitter still och väntar. Han har köpt en f d polisbåt och rustat upp och gjort i ordning den. Det är ett sätt att ligga ett steg före, säger han.

"Även om jag inte tänker köra i den omfattningen som dom andra killarna gör, kan det i alla fall vara ett bra komplement. Man kan arbeta upp verksamheten och ha det i bakfickan. Den båten har vi lagt tre års arbete på. På lediga stunder har jag stått på tomten här och jobbat och jobbat på den jäkeln och köpt prylar. Det kostar så jäkla mycket, så fort det är marintillbehör. Men nu har polisen leasat båten över sommaren." Och han låter nöjd.

Intervjun blev ganska kort, eftersom Hasse skulle iväg med familjen. Men han hänvisade mig till sin mor Elly i Valdemarsvik, som säkert kunde berätta mycket om både jobbet och livet på Harstena förr i tiden.

VARNINGSSSTATION PÅ ASPÖJA

På väg tillbaka till Arkösund föreslog Åke, att vi skulle hälsa på en man han kände, som hade haft en varningsstation åt flyget. Jag visste ingenting om såna stationer, inte ens att de existerade, så det var en glad överraskning.

Tore Aronsson är en pensionerad ålfiskare, som bor på Birkö, en liten ö vid Aspöja, direkt söder om Arkösund. Det var med ett stort leende och fast handslag han tog emot oss, när vi steg i land vid hans fiskehamn. Därifrån gick vi över stenar och längs stigar till hans bostad bakom ett skyddande klippblock. Han öppnade grinden i det vitmålade staketet åt oss.

Pensionerade ålfiskaren Tore Aronsson.

”Jag har aldrig haft någon annan fast bostad,” sa han, samtidigt som han pekade på sina tomatplantor växande mot en vägg, trots vinden. Han gav en utstrålning av trygghet och tillhörighet med sin omgivning.

Åke satte sig i köket för att hålla Tores fru Ulla sällskap, medan hon gjorde kaffe och Tore och jag gjorde det bekvämt för oss i vardagsrummet. Nu ville jag få reda på vad en varningsstation hade varit för någonting.

”Vi hade bara två fasta obsar om dagen, 7:15 och 12:15,” förklarade han. ”Men sen hade vi då såna där varningsobsar, om det var en snabb dramatisk förändring i väderleken. Sen, när flyget hade nattövningar, hade vi lite extra passning, särskilt om det var dålig sikt. Vi rapporterade den vanliga informationen—vind, sikt, vädret—men vi hade inga instrument.”

”Ingenting?”

”Nej. Vi mätte inte temperatur eller nederbörd. Och vi hade ingen vindmätare heller. Men meteorologerna var överens om att den som verkligen hade tränat på det och var van var nästan lika bra. Jag tror på det för att, om en vindmätare inte är riktigt väl placerad, så kan det bli störningar. Jag kände på vinden och lyssnade, tittade på träden, tittade på sjön, hur höga vågorna såg ut. Sen sikten. Det kunde vara helt klart på fastlandet och tät dimma här, eller tvärt om. Så information ringde vi in till flyget.”

”Så det var inget jobb man kunde försörja sig på.”

”Ånej. Jag fiskade. Och vi hade tre kor fram till 1978, och tre barn också. Min fru tog hand om vädret, när jag var ute och fiskade. Jag kunde vara borta flera dagar, så hon hade full sysselsättning. Men det går inte att ha nånting annat på sidan om, när man

har små barn. Jag tror att det är väldigt nyttigt att mamman är hemma. Jag undrar om det är nån orsak till att det är så rörigt som det är nu. För små barn blir det lugnare att ha mamman i närheten.”

”Hur många människor bor härute?” frågade jag.

”När det var som mest var det cirka 120 personer. Sen gick det väldigt starkt bakåt i flera år. När det var som minst då var det drygt 30 bosatta här. Men sen har det stigit igen. Nu är vi ungefär 50 personer härute. Det är ganska ovanligt för en ö på svenska östkusten. Mest anmärkningsvärt kanske är att åldersfördelningen följer mer eller mindre riksmedeltalet. Vi har ungefär lika många skolbarn som pensionärer.”

För tolv år sedan överlät Tore fiskerörelsen till sina söner och pensionerade sig.

”Men jag fiskar fortfarande,” sa han, som om det var självklart. ”Jag tycker det är ett spännande yrke. Man vet ingenting i förväg. Det kan bli bra, det kan bli dåligt också. Man vet inte hur länge man kommer att få leva, men jag tror att chansen är att man kan hänga med någorlunda länge, om man håller igång. Man måste ha något som håller intresset uppe, nånting man ser fram emot och kan tänka på.”

”Du har sett många förändringar under din livstid. Finns det någonting du skulle gå tillbaka till, som var bättre förut?”

”Ja, det att arbeta med egna händerna. Det fanns en hel del som var bra förr i tiden, men också en hel del som var dåligt. Till exempel klasskillnaden. För hundra år sen var en greve en greve och en statare var en statare.”

”Vad är det för fördel med att bo på en ö? Eller nackdel?”

”På 1800-talet var det nödår på fastlandet, men härute hade dom lite fisk och sen en liten täppa. De hade i alla fall nåt. Under första världskriget var livsmedelsförsörjningen inte särskilt lyckad. Jag var inte med. Jo, jag var med från augusti till november,” skrattade han. ”Men då klarade folk sig mycket bättre härute än på andra ställen. Å andra sidan, man hade bara rodd- eller segelbåt och då tog det mycket tid att komma till fastlandet. Och dessa båtar tålde inte så förskräckligt mycket väder heller. Men nu är det egentligen inget problem att bo så här. Med vanlig fiskebåt tar det cirka 45 minuter in till Arkösund och bara en kvart med normal snabbbåt. Ibland kommer folk från Stockholm, som frågar hur det är att bo så här avsides och ensligt. Så frågar jag dom hur länge dom har in till centrum, dom som jag vet bor i förorten. Jag kan inte tänka mig nåt annat. Det händer alltid nåt här. Men jag tycker inte om, när det är för livligt. En enstaka gång kan jag åka till Norrköping och titta på fotboll. Men inte vill jag bo där! Och skulle jag överhuvudtaget bo in en stad, så måste det vara nära vatten. Linköping är en av dom närmaste städerna men, asch, jag kan inte tänka mig att bo där med en slät pannkaka runtom. En liten kuststad som Kalmar, det kunde jag möjligen tänka mig. Man växer naturligtvis ihop med omgivningen.”

Och inte heller har någon amerikafeber någonsin drabbat Tore. Samtidigt gömmer han sig inte på sin lilla ö och låter resten av världen passera honom förbi. Medan vi drack kaffe utbytte han, Ulla, Åke och jag erfarenheter om våra respektive resor till f.d. Sovjetunionen, där han och Ulla hade varit i slutet av 80-talet. Nej, någon eremit är han inte.

Som vanligt frågade jag, om han hade upplevt något extremt eller ovanligt väder och, i likhet med några andra observatörer vid kuststationer, berättade han om en hägring han hade sett.

”Det var en dag när det fanns is. Jag kunde se Landsorts fyr hur tydligt som helst och färger också och det är 28-30 distansminuter härifrån. Och på en annan ö, som är mycket närmare, kunde man räkna fönsterrutorna i kåkarna. Fårö stack fram bakom Gotland, så att säga, väldigt tydligt. Gotlandskusten har jag sett mer eller mindre tydligt två-tre gånger, men det här tillfället var enastående. Hägringar av den kalibern hade jag aldrig sett förut och inte sen heller. Den slog allt!”

SJÖBREVBÄRAREN FRÅN HARSTENA

Några veckor senare, mot slutet av augusti, tog jag hunden och åkte ner till Valdemarsvik för att träffa Hasses mamma Elly. Jag följde hennes beskrivning uppför backen till skogsbrynet. Där hittade jag henne bakom huset i sin trädgård bland blommorna. Det var en härlig syn, när hon kom mot mig över gräsmattan, barfota och klädd i en lång tunn svartvit Indiskakjol med elefanter runt fällkanten och en vit trikåblus, med en blombukett i handen. Hon var oreserverad på samma sätt som ett par tre andra äldre damer jag hade intervjuat. Det kändes som om jag hälsade på en gammal vän.

Det första hon berättade var att hon var 74 år och att, under de sista ett och ett halvt år hade hon förlorat såväl två bröder, som hade stått henne nära, som sin man. De två bröderna var Olle och Helge.

”Det har varit besvärligt att komma igen,” sa hon gråtande.

Jag visste inte vad jag skulle säga. Jag hade absolut inte kommit dit för att väcka hennes sorg. I ett försök att styra in henne på ett annat spår, frågade jag om hon hade gått i den lilla skolan jag hade sett på Harstena. Frågan vred om en nyckel inom henne. Dörren öppnades till det förflutna och en flod av bilder strömmade fram.

”Jag gick i den första skolklassen, som började där,” sa hon glatt. ”Läraryn jag hade, hon lever än. Hon är 93 år och blind. Jag ringer på hennes födelsedag varje år.”

Och så satt hon och målade upp färgstarka ordtavlor nästan utan stopp i ett par timmar.

Elly

”En familj hade elva ungar, en hade tio och vi hade åtta. Pappa var lantbrevbärare i skärgården och vi hjälpte honom. Det var i början av 30-talet. Vi hade skolan bara varannan dag. Dom andra dagarna var jag ute med pappa. Han var stor och kraftig och vi tyckte det var synd att han skulle jobba så mycket. Under sommarn var det post varje dag. Vi åkte med båt kl. 7 på morgonen och kom hem kl. 6 på kvällen. Ofta kom folk ner till bryggan med lappar och ville att vi skulle ta med varor, eftersom vi inte hade någon affär ute på öarna. Allting hämtades i Gryt med postbåten. Annars var det post varannan dag. På vintern orkade pappa inte gå på isen, så tjock var han. Då tog vi sparkstötting eller åkte skidor över isen till Gryt tidigt på morgonen—en väldigt lång promenad. Där hämtade vi

postsäcken och lämnade avgående posten. Sen åkte vi tillbaka till Fångö, Mårsholmen, Kråkmarö och därifrån till Bondekrok, Vaggö, Häskö, sen hem. Då var det sju-åtta på kvällen. Det fanns 17-18 hushåll, så det var mycket post. Vi fick bära ut posten till gårdarna då. På senare tid hade dom postlådor i en bod, där vi fick lägga posten och dom fick gå och hämta själva. Vi kunde inte hålla på och springa överallt. Det var massor av post och tungt var det. När vi gick på skidorna med postsäcken på ryggen, gick man så här." Hon böjde sig dubbel. "Man kunde inte räta på sig. Vi gick hela vintern på isen med posten. Men man hann inte bära så mycket annat, när man skulle gå med påsen på ryggen. Då kunde vi inte ta varor till folk, som vi gjorde när vi åkte båt. Men dom kunde säga: ta ett hekto jäst. Det var mycket jäst vi skulle bära, sen var säcken så full. Gud vad man har farit illa med sin kropp, sen man var liten! Det kom efteråt, det har det faktiskt gjort!"

Ja, man ser på henne priset hon har betalt, för hon är fortfarande böjd av postsäcken. Men inte hennes munterhet!

"En gång skulle Olle och jag ro, därför att pappas motorbåt hade gått sönder. Då fick vi ro till Grönsö, Kråkmarö, Mårsholmen, Fångö, sen till Gryt. Pappa skulle komma ifatt oss, när han fick igång båten, men han kom aldrig. Och vi rodde och rodde och sen satte vi upp ett sånt där litet segel, som vi hade. Vi var nästan hemma igen, när han mötte oss. Jag var elva år och Olle åtta.

"Och en dag var min äldre bror Gösta och jag ute och postade. Vi skulle gå till Gryt. Det var så kallt att vi inte visste hur vi skulle klara oss. Vi stoppade grejor i vantarna och försökte att åka vidare, men det gick inte. Då stannade vi över hos nån och Gösta åkte hem nästa morgon. Men jag var kvar, därför att det var så kallt, så gnistrande kallt. Gösta frös och hade ett elände, innan han kom hem, frös om öronen och ansikten och kinderna.

"En annan gång när Olle och jag åkte, var isen så dålig att det var sjögång. Dom var oroliga hemma och ringde till nån. 'Har ni sett ungarna?' undrade dom. 'Ja, dom är här nu,' svarade mannen. 'Dom säger att det bara gungar. Men dom klarar sig. Ni kan gå ner och möta dom.' Isen var väldigt dålig, men det gick—med Guds hjälp. Han hjälpte en väl många gånger.

"En annan gång hade Olle åkt direkt till kobbarna och jag hade åkt till Fångö och skulle möta honom utanför Kråkmarö. Isen var dålig. Det var på våren, april. När jag kom till Fångö tänkte jag, om jag håller mig till Långholmenssidan, så går det bra. Så hann jag inte tänka mer, förrän jag körde på huvudet och låg i vattnet. Hur fan skall jag ta mig upp, tänkte jag. Jag skjutsade till sparken och tänkte, hoppas den kommer över sundet åtminstone. Och det gjorde den. Den kom över den svaga isen, men jag själv låg kvar i vaken. Hur skulle jag ta mig upp? Jag hade inga dubbar eller nåt, men jag sparkade mig runt på ryggen så att jag

kunde komma upp på det viset. Så jag klarade mig upp. Annars hade jag inte kommit upp. När jag kom till Kråkmarö efter en halvtimme sa Olle, 'Vad har du gjort?' 'Jag har varit i sjön,' sa jag. 'Och du tog dig upp då! Det var för jäkligt! Som du ser ut! Kan inte du gå in till nån och låna lite kläder!'

'Nej, vi åker hem,' sa jag.

"Sen var det en gång, när min kusin Lilly och jag skulle vända om och gå i land på bio efter vi hade postat. Min syster Estrid ville med och så var det Ingvar och Ove. Ingvar hade jag sällskap med. Vi lämnade Estrids sparkstötting på en ö och hon satt på min spark. Det gick bra. Men när vi kom ut, så ösregnade det. Det stod som spön i backen. Men vi skulle hem. Vi gick ner till sjön och tog våra sparkstöttingar och ut på fjärden. Men min sparkstötting, som Estrid satt på, skar igenom övre skorpan på isen och jag visste inte om det var nåt inunder eller inte. Om och om igen sparkade foten igenom överskorpan som var uppblött av regnet och vi fick dra upp sparken hela tiden. Så höll vi på hela vägen hem. Ingvar kom på efterkälken, för han var inte van som jag, som var ute varannan dag. Jag minns inte hur det gick, men vi kom inte hem förrän halv tre på natten. Då sjönk Estrid ner på en vedsäck som stod i köket och grät. Pappa och mamma hade varit så oroliga. Vi skulle ha varit hemma kl. 11. Mamma kokte gröt som vi åt. Sen var Ingvar snopen och sen gjorde jag slut med honom. 'Jag vill inte ha sällskap längre,' sa jag. Han hade varit så dum. Han gick och köpte ett paket i Gryt, ja. 'Vad är det för paket?' sa jag. 'Ja, du förstår väl vad jag köpte,' sa han. Och jag var så förbannad! 'Du går inte och köper gummi! Det skall du inte bry dig om!' sa jag. 'Vi har haft sällskap i två år,' sa han, 'och jag har inte fått nån valuta.' 'Då får det vara slut,' svarade jag.

"Jag träffade min karl vid en skjutbana," fortsatte hon. "Han var en skicklig skytt." Hon gick upp från bordet och försvann in i vardagsrummet och kom tillbaka med en stor låda fylld med en massa medaljer han hade vunnit i skjutävlingar. "Vi gifte oss 1944 och flyttade in till Viken. 1945 föddes Gun Britt, 1946 Hasse, sen en som dog. Min man var kontorist och när jag inte var därute på Harstena och jobbade som observatör, jobbade jag i Konsum och sen ICA. Och jag har jobbat på posten, charkuteriaffär, blomsteraffär, och Eklunds, bland annat. Ja, fråga var jag inte har jobbat. Jag har provat på allt. Det var jobbigt. 1955 fick jag ett barn till, Lena. 'Du får inte hålla på så här,' sa doktorn. 'Du orkar inte med det. Du får säga ifrån.' 'Säga ifrån? Det är inte gott att hålla nåt man inte har i händerna,' sa jag. Och han skrattade så hjärtligt åt mig.

"När Lena föddes skickade barnen ett brev till mig och undrade, när vi skulle komma hem. 'Är hon snygg eller är hon ful?' skrev Hasse. 'Vi får hoppas hon är så snygg som möjligt.' Han var åtta år."

"Vad gjorde du med barnen, när dom var i skolåldern och du jobbade ute på Harstena?" frågade jag.

"Grannarna tog hand om dom efter skolan. Och den veckan jag var i Viken lagade jag all föda till nästa vecka och la den i frysen åt familjen."

Vid det här laget hade vi druckit flera koppar kaffe, ätit mängder av kakor och skrattat mycket. Nu åt vi mackor, medan hon berättade om jobbet som väderobservatör.

"Stationen startades 1941. Då hade mamma den. I början obsade vi bara tre gånger om dagen. Sen ökade det till fem gånger och Olle hjälpte till. Sen var det timobs och journalen. Varje timme skall man skriva i journalen, såväl som på telegrammet. Sen skall det räknas ut och stämmas in och allt skall vara noga. Det var så noga det var inte klokt!. Gjorde man fel—det kunde vara bara två tiondelars fel—fick man gör om alltihopa. Räkna, räkna, räkna! Man kunde sitta i flera timmar, innan man hittade felet. Och det var ett evigt spring varje timme och sen vänta att dom skall ringa upp. Journalen skall skickas in, med medeltemperatur, medeldagpunkt, medelvind—allt—uträknat. Det var mycket mer att göra än nu. Nu är det ingenting! Och det var inte många kronor vi fick för det heller.

"Och det hade alltid varit mycket att göra hemma på Harstena. Vi hade tre kor och en gris, som vi skulle sköta om också. Det kunde vara så, när man skulle ut och

mjölka korna, att dom var borta. Dom hade simmat till en annan holme. Då fick vi ro dit och mjölka. Det var så mycket att göra: separera mjölken, kärna smör och så vidare. Och slå hö och bära hem det på ryggen. Vi hade ingen häst. Och vi fiskade också, naturligtvis.

”1951 fick mamma Sveriges Husmorspris. Hon fick symaskin, kappa, dräkt, hatt, väskor, skor och allt möjligt. Och skönhetsbehandling och hårvård. Det var någon som skrev till Husmodern och berättade om mamma då och föreslog att hon skulle få priset.”

Personligen tycker jag att Elly för länge sedan skulle ha fått ett pris för allt sitt slit, både som barn och som vuxen.

”Ja, mitt liv har varit spännande,” avslutade hon. ”Jag har haft tur nån gång, när jag gick på isen—mycket tur. Nu gör jag ingenting. Jag fick hjärnblödning för två och ett halvt år sen. Nu är jag så lat.”

Ja, lat är ett relativt begrepp. Det är klart att hon har saktat ner jämfört med sina yngre dagar. Men hon är långt ifrån gungstolen.

ETT ROFYLLT LIV I STORBRON

Bortsett från de vanliga synoptiska väderstationerna utspridda över berg och dal över hela Sverige finns också hundratals mindre stationer, så kallade klimatstationer, där man skriver upp information, som sedan skickas in till SMHI en gång i månaden. Inom den gruppen finns också olika grader. En del läser av temperaturen två (och i vissa fall tre) gånger om dagen,

och mäter nederbörden på morgonen och minimi- och maximitemperatur på kvällen. Det blir bara lite fickpengar från sånt jobb, utbetalt två gånger om året. Sedan finns stationer, som endast mäter nederbörden. Det behövs ingen stor ficka för att rymma de få ören man tjänar på detta. Storbron är en av de sistnämnda stationstyperna. Den ligger i västra Dalarna ungefär mittemellan Sälen och Särna, men tätt intill Kungsleden och norska gränsen. Där bor Marta Larsen och hennes 39-åriga son Yngve.

Det var en lördagsmorgon i slutet av augusti. Ljusstrålar flimrade lekfullt genom träden, medan jag körde söderifrån längs Västerdalälven och sedan in i Västdalen. Efter ett tag svängde jag in på en ganska ny grusväg upp ur skogen mot Skarsåsen. Uppe på åsen öppnade sig vidden bredvid mig, som det kan göra i Norrlands ödemarker. Det kändes som hela världen låg vid mina fötter, bergskammar, sjöar och en oändlig mörk, mörk grön skog med mörkare molnskuggor glidande sakta ovan den. Inte ett hus eller någon annan människa syntes mellan mig och den svarta horisonten flera mil i fjärran. Allting var så stilla, att det kunde ha varit en oljemålning, om det inte varit för den svaga fågelsången, som red på vinden.

Närmare Storbron gick vägen genom skogen igen. Efter några kilometer vek den skarpt av till höger, samtidigt som två gräsbevuxna bilspår gick in mellan träden till vänster. Jag följde dem och kom in på gården. Närmast mig stod ett relativt nytt hus och på andra sidan gårdsplanen ett äldre hus och ett gammalt hus, tillsammans med ett antal mindre lador och uthus. Alla utom det nyaste huset var målade silvergrå av vädret. Och mitt i alltihopa stod nederbördskannan. Jag stannade bredvid det nya huset. Just när jag skulle kliva ur bilen, hörde jag en röst över gården från det äldre huset.

”Vi bor här på sommarn,” ropade Marta.

Jag gick fram till henne och presenterade mig. Hon var klädd i en vit kortärmad blus, svart stickad väst och byxor. Hennes mörka hår, som hade börjat gråna på ett väldigt vackert sätt, var gjort till en tjock fläta fästad bak i huvudet.

”Välkommen,” sa hon och höll upp dörren åt mig.

Jag steg in i ett riktigt gammaldags kök. Min blick svepte runt rummet i ett försök att fånga allt på en gång: vedspisen under en välrokt kåpa, slasken nedsatt i en plåtbänk, hyllorna med prydliga pappersbårder på framkanterna, gamla plåtburkar till kaffe och kakao och sånt som alltid måste ha funnits i huset, kaffekvarnen på skåpväggen, en gammal plansch med kor vid en sjö, en trampsymaskin, fulla vattenhinkar, en diskbalja hängande på väggen, gummistövlar bredvid spisen, sopkvasten lutad i spishörnet. Och eftersom de inte hade vatten, fattades kranen ovanför slasken. Men en sak

stämde inte: jag hade hört, att de inte heller hade ström, men en skomakarelampa, komplett med glödlampa, hängde över diskbänken.

”Har ni generator?” frågade jag förvånad.

”Nej, vi har ingenting.” Hon följde min blick mot lampan. ”Ja, vi fick lite vattenkraft från bäcken en gång för cirka femton år sen. På sommarn gick det bra, men på vintern var det inte tillräckligt med vatten, så den stannade.” Hon tittade på mig med ett lätt skratt. ”Lamporna dom får hänga där. Dom har hängt så i femton år.”

Från bordet vid fönstret, där vi satt oss, kunde jag njuta av hela köket.

”Vi bor i det här huset bara på sommarn,” fortsatte Marta, ”men vi bodde här året runt innan vi byggde det andra. Det är skönt att vara här när det är varmt och soligt. Det är mycket luftigare. Börjar det bli kallt och blåsigt, så flyttar vi in i det nya huset. Där har vi köksspis vi eldar i och när det är riktigt kallt, så eldar vi i vedpannan.”

”Men ni har ingen ström alls?”

”Nej.”

Att leva utan vatten och med utedass är inget problem, men att vara helt utan ström skapar en annan livsstil, tycker jag.

”Men mörkret då? Vilken tid blir det mörkt mitt på vintern?”

”När det är riktigt tjockt inuti, så där vid jultiden, är det ordentligt mörkt kl 3 på eftermiddagen och fram till kl 9 nästa morgon.”

”Använder ni fotogenlampor?”

”Nej, vi har bara stearinljus.”

Jag måste erkänna att jag tappade hakan och samtidigt kände jag stor beundran för hennes sätt att leva.

Marta växte upp på en gård i Norge och tillbringade somrarna på en fäbod. När jag frågade, hur det var att vara på fäboden, lyste hennes ansikte.

”Det var alla tiders! Vi var två familjer, min och min farbrors familj. Vi drev den tillsammans, både dom gamla och dom små. Vi gjorde mesost, smör, messmör och vitost till husbehov och att sälja. Det var mycket jobb, men vi trivdes allihopa där. Det var hemskt roligt. Nånting speciellt var det.”

”Hur träffade du din man?”

”Ja, han bodde här på gården, som hade gått i arv inom hans familj med början cirka 1820. Det var inte så långt mellan gårdarna. Det var så man råkades. På den tiden var det mer folk runtomkring. Tullaren bodde här med sin familj och det fanns folk uppe i skogen. Nu är vi bara två, som är bofasta.”

”Tullaren? Går vägen över gränsen här?”

”Nej, det finns ingen bilväg. Man måste gå de sista 1200 metrarna härifrån på den här sidan. Vägen på norska sidan sinar fram mot gränsen också. Inte heller var det så många, som gick fram och tillbaka över gränsen just här. Men tullaren hade ett stort distrikt. Och det var så att man fick inte ta med sig för mycket av speciella saker från Norge.”

”Så ni var lantbrukare.”

Marta

”Ja, vi hade kor och får och getter. Sen 1982 dog maken. Men jag och Yngve bor kvar. Vi har inte tänkt nåt annat heller. Jordbruket slutade vi med hösten 1990. Men jag saknar det—det känns tomt, som att nåt fattas. Dom sista åren hade vi bara getter, 15-20 stycken, om man räknar dom små. Vi mjölkade dom varje dag och sen gjorde jag mesost och messmör, som jag sålde. Det är inte så många som sysslar med sånt nu. Getter, förresten, är väldigt trevliga djur! Dom är ganska speciella på sätt och vis. Fint sällskap. Det är aldrig långsamt med dom, det händer nånting jämt. Och höns och gris hade vi. Ja, jag saknar grisen. Dom är också trevliga djur. Men vi har ingenting nu, inte ens en katt.”

”Vad gör du hela dagarna nu, när ni inte har djuren att ta hand om?”

”Det finns matlagning, diskning, städning och så har jag handarbetet. Jag tycker det är hemskt roligt med allt hantverk, att spinna, väva, sticka. Långsamt är det inte.”

”Får du mycket besök häruppe?”

”Jo då, på sommarn. Men på vintern är det mest stilla. Det kan gå flera veckor utan att man ser nån annan människa. Jag tror man måste ha en speciell läggning för att bo så här. Det är en stor skillnad att åka upp på en sommardag och ser hur man bor. Man vet inte vad det innebär att bo så hela året. Visst är det skillnad på vinter var man än bor, men kanske lite mer här.”

”Hur mycket snö får ni på vintern?”

”Förra vinter hade vi som mest 107 cm, men det var ingenting speciellt. I förfjol hade vi 140 cm. Men vi har mindre kallt än nere i Sörsjön. Det blir inte så långvarigt kallt här. Ja, vi har haft 40 grader kallt, men det var för många år sen. Och då var det kallt överallt. Det är torrare luft uppe i fjällen än nere i Stockholm. Fuktigheten där gör att det är kallt på ett annat vis.”

Plötsligt undrade jag, om hon någonsin hade varit i en stor stad.

”Jag är lite berest,” sa hon. ”Jag har varit nån sväng nån gång med bilen, bara nån liten dagstur. Men jag har aldrig varit till Stockholm. Inte Oslo heller. Det längsta jag har varit, det var till Hamar i Norge. Men jag har ingen längtan nånstans.”

Vi pratade lite om stadsliv.

I väntan på kaffevatten

”Man får det intrycket, att dom som bestämmer vill ha oss lika som klossar dom kan stapla. Det är enklast ju mer lika vi är. Men det var inte meningen ursprungligen att vi skulle vara lika. Att folk på landsbygden skulle vara tvungna att flytta in till stan, det är dålig utveckling. Många klarar inte av detta. Alltihopa är obegripligt. Och det verkar omöjligt att stoppa det.”

Vårt samtal hade varit sammanflätat med tysta stunder, stunder där tystnaden blev så omfattande att det enda ljudet i hela universum,

klockans tickandet, lät som stöveltramp genom rummet. Sedan eldade hon och satte på kaffevatten. Sprakandet överröstade plötsligt klockan och det blev som fyrverkeri i spisen.

”Det är trevligt, när det sprakar,” sa hon, när hon satte sig igen.

Så småningom kom kittelns sång, som växte i styrka med vattnets uppvärmning. Så fyllde hon på kaffekvarnen på väggen och malde börnorna.

”Vi har inga planer på att flytta härifrån,” sa hon medan vi drack kaffet. ”Jag tycker vi bor ganska enkelt och billigt. Yngve jobbar på posten. Han hoppar in, när nån är sjuk eller ledig och på sommarn. Det finns inte så mycket att välja på. Men det är ingen idé att flytta, att hyra in sig nånstans för tusentals kronor och kanske inte få nåt jobb ändå—kanske bli bara socialvrak. Man skall ta tiden som det kommer och inte ängsla sig för allting. Så länge det går skall man försöka vara nöjd med det man har. Det finns många som skall bygga hus och det skall vara så stort och fint och färdigt, när dom skall flytta in. Sen klarar dom inte upp det. Dom kan inte ha nåt gott med det ständigt över sig, både natt och dag. Man skall ha allting, byta ut saker, som är omoderna, fast det är saker och ting, som fortfarande fungerar. Det syns ju på soptipparna hur vi lever. Folk begär så mycket, men dom är aldrig nöjda. Prylar kan inte gör en människa lycklig. Lyckan kan man inte köpa för pengar. Det hjälper inte hur många millioner man har.”

Hon predikar inte. Hon är ingen fanatiker. Hon pratar med samma självklara ton som om hon pratade om dagens väder eller berättade att hon matar fåglarna. Ja, fåglarna.

”Det är trevligt att mata fåglarna,” sa Marta. ”Dom är väldigt fint sällskap, när man sitter inne bekvämt vid köksbordet med sin stickning. Det känns att det är liv, fast dom är liten. Här finns älgar och harar och rävar, men inte så många rådjur. En björn har vi sett spår av. Och en gång såg jag en varg från köksfönstret.”

”Hur länge har nederbördsstationen funnits? Förresten, mäter ni bara nederbörden?”

”Vilket år den började är jag inte riktigt säker på. Det var en tullare, som bodde här först, som hade den. Vi kollar bara en gång om dagen, på morgonen. Och så mäter vi snödjupet. Förr skrev vi upp temperaturen, men nu kan vi anteckna det, om det är extremt lågt och så där, men vi behöver inte ha det i rapporten nu. Men åska och norrsken, nåt speciellt, antecknar jag. Ibland kan det bli norrsken flera nätter i sträck.”

Även om Marta bor avlägset från civilisationens stress och press, så finns det trådar mellan det som händer i hennes värld och större händelser längre ut i världen. Till exempel, nedläggningen av postkontoret i närmaste byn.

”Det var synd att dom stängde posten i Sörsjön. Det är detsamma med allting,” menade hon. ”Dom skall lägga ner jordbruket. Vi skall inte producera mat, när det är så mycket folk i världen som svälter, alla ungar som blir födda som inte får mat.”

Eller angående skogsavverkning.

”Om du går ut som en privatperson och gör en liten skada på ett träd, det är en sak. Men dom där stora maskinerna, som dom använder i skogen! Det ser nästan ut som om det har varit krig, när dom är färdiga. Och det tar hemskt lång tid, innan det växer upp igen. Det skulle vara en sak om dom tog bara vad dom behövde och inget mer. Men det skall vara överflöd med allting. Köpa, köpa, köpa och slänga, slänga. Utvecklingen har gått alltför fort dom sista åren.”

Vi hade pratat i flera timmar och jag hade fotograferat både inne och ute. Jag kände att jag inte ville störa henne för mycket. Men samtidigt, varje gång jag var på väg att lämna henne, blev jag sittande istället. Jag hade ingen lust att ta mig därifrån. Till slut hörde jag ytterdörren öppnas och sedan köksdörren. In kom Yngve.

”Har du kört posten idag?” frågade jag nyfiket.

"Nej, det är bara tidningar på lördag. Det är fusk idag," svarade han glättigt. Han höll upp kaffet, som var kvar, och drog fram en stol. Hans trevliga sinne för humor visade sig omedelbart.

Vi pratade om vinter och jag frågade, hur det hade varit, när han gick i skolan.

"När det var snöväder var det väglöst här och jag kunde vara hemma," skrattade han. "Det händer att vi bli insnöade nån gång, ett par dygn kanske. Det enda problemet är att ta sig iväg, när man skall till jobbet. Resten får man ta. Problem med snöröjning är att, om vägen är upptinad, kan dom inte köra. Och det här är inte nån centralort direkt. Det är inte heller det första stället dom tar. Ja, man bli lite outhärlig, om man kör posten. Väldigt många är beroende av en."

"Vad gör du på fritiden?" frågade jag honom.

"Det blir lite fjälltur. Helst går jag. Det kan bli fyra-fem mil. Jag jagar inte. Jag provade att fiska nån gång men metspöt blev bara i vägen, när jag skulle gå. Jag bara går och tittar. Vi har ingen TV, men naturen är bra TV den."

"Allt är sant som man ser," sa Marta.

"I TV ljuger dom så hemskt så," sa han.

"Livet verkar fridfullt här," kunde jag inte låta bli att säga.

"Jo då," svarade Yngve. "Det är inte pengar som är allt i livet."

"Det allra viktigaste får man aldrig för pengar," la Marta till.

När jag skulle fotografera dem tillsammans, satt de formellt och seriöst.

"Kan inte ni prata med varann," sa jag för att få dem att se lite mer naturliga ut.

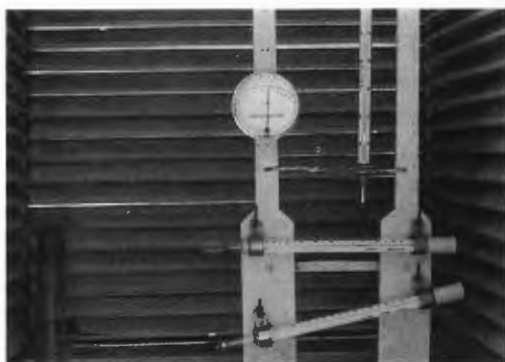
"Det finns just ingenting att prata om," sa Yngve.

"Vi har ingenting att säga," sa Marta.

"Mesta är sagt," avslutade Yngve.

Sedan tittade de på varandra och skrattade.

Termometrar och hygrometer i buren.

PRÄSTSON I SNAVLUNDA

När jag i början av 1980-talet sökte jobb som väderobservatör i Zinkgruvan, var jag tvungen att vänta ett par tre år, tills de dåvarande observatörerna i trakten pensionerade sig. En av dem var Elof Zetterberg i Snavlunda. Jag hade träffat honom en gång, när han hälsade på mig under mitt första arbetsår, men sedan dess hade vi inte haft något kontakt alls. Men under tiden, medan boken växte fram, tänkte jag på honom, att han måste vara med. Jag till och med ringde och frågade, om jag kunde göra en intervju 'någon gång', men ingenting blev bestämt. Sedan plötsligt en augustidag, fick jag för mig att det var dags. Jag ringde och kort efteråt åkte jag de fyra välbekanta milen över till Snavlunda. Vägbeskrivning behövdes inte. Huset med den väderbitna termometerburen i trädgården hade jag åkt förbi hundratals gånger. Det var bara att stanna den här gången.

Att Elof hade börjat som observatör så långt tillbaka som 1943, hade jag ingen aning om.

"Upphovet till det hela var ett flygplan, som seglade runt här i dåligt väder en kväll," berättade han. "En B-5:a med fast landningsställ. Jag hörde det, när jag var ute på gårdet och stängde in får, som jag hade då. Dom hade soppatorsk och letade efter en landningsplats. Nästa dag hörde jag i radio, att dom hade gått ner på en slätt i närheten. Det visade sig att det var en sänkt sjö, helt enkelt ett gungfly alltihopa. Landningsställena skar ner i dyn och sen tippade planet över och hamnade till största delen under vattnet. Det var fruktansvärt egentligen! Så dom drucknade, dom två killarna. Jag var där dagen efter, när de fick upp dom. Jag har fortfarande kort, som jag tog då. I alla fall, efter nån vecka kom en meteorolog upp ifrån F6 till min far, som var präst i Snavlunda, och skulle ha reda på nån person, som kunde bli väderobservatör här. Dom hade sett att vi har annorlunda väder på den här sidan Tiveden. När molnen har kommit från västgötaslätten, då växer dom till på höjden, dom kyls på toppen liksom, och då får vi mycket mer nederbörd här. Ja, det var 1943 och jag var hemma. Det var bränslebrist och vi var tvungna att hugga i skogen, för 400 kr skulle vi hugga. Det blev så att jag kombinerade den här observatörsgrejen med det där. På den tiden var det inte så mycket med vädret. Jag tror jag hade kl 5 och 8, sen kl 17 och 19, nåt sånt där. Det passade alldeles utmärkt. Jag gjorde dom där obsarna och sen åkte jag till skogen och högg ett par meter varje dag. 1:75 per meter fick man."

"Så du fick vara hemma under kriget," resonerade jag.

"Nej, jag var hemma ett tag, sen åkte jag in i lumpen och hamnade på F1 i Västerås i nästan två år som väderbiträde. Under kriget alltså. Efteråt var det tal om att det skulle bli några större stationer, som kallades timobsstationer. Då ringde assistenten (dom var inte meteorologer på den tiden på flyget, dom var assistenter) och frågade om jag ville ta en station. Eskilstuna hade dom tänkt först, med sen kom dom på att sån station behövdes härnere. Det passade mig bra, för jag var rätt så nygift då. Min syster och jag skulle ha det. Vi gick på kurs i sex veckor uppe i Stockholm. Fridhemsplan var det. Så började vi som timstation i juli 1949. Min fru och jag hade redan två barn. Men vi

hade inget hus här, så vi fick bo i föräldrahemmet, prästgården som låg mittemot kyrkan. Och jag minns att jag hade nånting på 4-500 kr i månaden, som ensam familjeförsörjare.”

”Ni måste ha varit väl utrustade, om ni gjorde timobs,” sa jag.

”Jo, vi hade barometer och barograf och så där. I och med att det var en så stor station, var dom väldigt noga med allting. Snart fick jag anmärkning från SMHI. På det där barografpappret man skickade in var det bara ett tjockt streck på dagtid, istället för den tunna varierande kurva, som brukar beskriva lufttrycket. Dom kunde inte begripa vad det var för fel. Dom undersökte alla möjligheter men hittade ingenting. Till slut kom jag på mysteriet. Vi hade alla observationsgrejorna i pigkammaren, som vi sa i prästgården. Den låg innanför köket. Emellan köket och serveringsrummet fanns en svängdörr, som barnen såväl som alla vi andra, gick igenom flera gånger om dan. Varje gång man gick igenom den där svängdörren var det sånt sug att trycket ökades eller minskades, vilket gjorde att den lilla skrivnålen på barografen hoppade upp och ner. Det var ganska lustigt.”

”Och så hade jag strålkastare till hjälp för att bedöma molnhöjd på natten,” fortsatte han. ”Den första jag hade, strax efter kriget, fick jag sticka iväg 300 meter och tända. Sen gick jag hem och kikade med ett sextantliknade instrument, som visade vinkeln mellan marken och molnbasen.”

”Och sen gick du 300 meter tillbaka och stängde av den, eller hur?” tillade jag.

Han nickade och skrattade bara, medan jag funderade på saken. Det är en sak att gå upp flera gånger mitt i natten, men att ta en 600 meters promenad varje gång kändes inte det minsta lockande, måste jag säga.

”Sen hade jag en sån där så kallad blixträknare,” sa han. ”Det finns två stolpar kvar däruppe med en antenn emellan. Den hade jag i tio år. Den var en guldgruva, den där, för jag hade 30 kr i månaden för den. Jag hade ett räkneverk däruppe och ett skåp.

Inne i skåpet satt räkneverket. Varje morgon, före och efter varje åskväder, fick jag gå och läsa av den. Sen blev det moderniserat och ledningen drogs hit ner och jag hade ett räkneverk i obsrummet där. Det nollställdes med skrammel varje timme dygnet om. Det räknade antalet blixtrar mellan plus och minus, inte enbart mellan moln och marken. Det skulle ta in på en radie på tre mil, men det tog in mycket mer. Uppåt fem mil kunde det ta in. Det värsta åskväder jag har varit med om nån gång—och det var verkligen åskväder på 50-60 talet—var det lite över 600 blixtrar. Det var nåt fruktansvärt!”

Elof

”Hade du någon annan uppgift?” frågade jag på skoj.

”Jag skickade fenologiska uppgifter med: om växter och djur, när snö smälte på våren och när isarna gick upp i sjön. Sen kom lövsprickningen och blomningen och när frukten kom. Och när dom började så och skörda och vad det var för slags sådd. Jag var rätt så intresserad av det i och med att mina föräldrar var intresserade. Ja, så var det flyttfåglarnas ankomst och när dom gav sig iväg. Det hade jag gjort redan, när jag gick i samskolan. Man hade ett sånt där särskilt häfte, som fanns, där man skulle anteckna sånt. Inte den första blåsippan som slog ut, liksom, utan det skulle vara när det var mera allmänt. Det fördes in i månadsjournalen eller var tionde dag kanske.”

”Så du hade journalen också.”

”Vi hade nånting som hette timobsjournal. Temperatur och lufttryck skulle summeras varje dag för sig, sen skulle varje klockslag summeras för sig. Summorna skulle stämma då. Jag kunde sitta och leta reda på nån tiondel, som inte hade någon som helst betydelse. Inte nog med detta. Då tog jag på mig så att jag hade sju stycken andra stationers journaler, som SMHI skickade till mig. Så satt jag och summerade dom för 30 kr styck. Man kunde göra en på en dag, i bästa fall, om det stämde. SMHI höll inne lönen på 30 kr, som man inte fick, förrän man hade skickat in journalen. Så var det nån som inte gjorde det, miste dom 30 kr. Dom stationerna i norr, dom hade inte tillgång kanske till ström eller räknemaskiner. Jag skaffade mig räknemaskin på rätt tidigt stadium. Men det var innan jag började köra post.”

”Köra post?” utbrast jag.

”Ja. Jag hade tjänsten som lantbrevbärare,” svarade han, som om det var helt naturligt att ha båda jobben samtidigt.

”Hur hann du med alltihopa?”

”Jag hade en liten slinga på två och en halv mil bara. Det var så att vi hade fem barn, som växte till undan för undan och hjälpte till. Och min fru övertog en del av vädertjänsten, när min syster fick ett annat jobb i Örebro. Så hon tog timobsarna, när jag var ute och körde. Men hon var sjuklig långa tider, vilket gjorde att det var rätt besvärligt. Jag var mycket ensam. Ibland hade jag hjälp utav andra som kom och så där. Sen gick timobs ut och jag hade bara var tredje timme.”

”Hur var det med semester och vikarier?” undrade jag.

”Det var jobbigt! Det var inte så kul, när man hade fem ungar och ville vara hemma. Vikarierna fick bo i vardagsrummet. Och dom skulle ha kök och kylskåp. Nej, det var jobbigt!”

Medan vi satt ute på altanen och drack kaffe, kom en man från byn förbi, slog sig ner och tog en kopp kaffe och bytte ett par ord med Elof och försvann sedan. Lite senare kom någon annan.

”Man känner de flesta här sen lantbrevbärningstiden,” sa han. ”Och jag är född uppe i prästgården. Min pappa var präst här. Han kom hit 1921 med sju barn och fick två till, jag 1923 och min bror 1924. Mina tre-fyra äldsta syskon gick i skolan i Askersund. Då fick dom ha särskilt hushåll i en liten lägenhet där. Pappa åkte in på lördagseftermiddagen och hämtade dom. Sen körde dom tillbaka på söndag kväll. Prästens ungar skulle hållas efter naturligtvis. Man skulle föregå med gott exempel. Det var jobbigt ibland. Jag var faktiskt lite livligt som barn, säger dom. Så jag måste gå i kyrkan och lära mig att sitta stilla—varenda söndag. Det var inte så populärt, när dom andra fick vara ute och åka skridsko. Det var lite hårda tag. Men det for man inte illa av heller. När min mamma fyllde 80 år, kom hennes syskon. Dom menade att dom hade varit med om den största och snabbaste utvecklingen i hela historien. Och det hade dom varit, för när dom var barn fanns det inga fotogenlampor. Inte ute på landet i alla fall. Det var bara att gå lägga sig på kvällen, när det var mörkt och gå upp, när det var ljust.”

Nu när Elof har slutat som observatör och lantbrevbärare och har pensionerat sig, skulle man tro att livet har blivit lugnare. Och kanske det skulle ha blivit så, om det inte hade varit för Snavlundas hembygdsförening.

”Nu är det den här historien med hembygdsföreningen,” började han. ”Vi startade den 1986. Den hade varit igång på 30-talet, sen nedlagd 1947. Det var en lärare, som ringde mig och berättade att det fanns ett par tre hundra föremål, som var sparade. Så vi satte igång. Nu har vi allt möjligt: möte, fest, hitflyttade hus och torp, tre medlemsblad per år.... Vi är 150 i Snavlunda församling, men vi har 450 medlemmar i hembygdsföreningen. Vi har till och med två flickor, ja, dom är över 50 år, i San Francisco, som jag skickar bladet till. Och vi håller på med mycket. En eftermiddag skulle jag ha dagisbarnen på hembygdsgården och visa dom saker och ting. Jag berättade om hur det var, när jag var liten. Det roligaste var när jag sa att jag hade varit med om den tiden, när

det inte fanns elektriskt ljus och absolut ingen radio eller TV. Det kunde inte dom fatta. Då frågade jag, om dom hade nån aning om hur gammal jag kunde vara. Nittio år trodde en flicka. Dom är så roliga. När man går förbi skolan skriker dom: 'Hej Elof!' Och för några år sen byggde vi ett utsiktstorn häruppe och fick 1200 besökare på ett år. Det ligger på 216 meters höjd, uppe på 11 meter höga stolpar. Därifrån ser man sju kyrkor, såväl som värmekraftverket och vattentornet i Örebro."

Han var tyst en stund.

"Jag samlar på både mynt och frimärken," sa han. "Men det bli ingen tid över till det. Jo, jag kom ihåg, när jag slutade med både vädret och lantbrevbärning samtidigt. Mina barn trodde att jag skulle börja klättra på väggarna här. Men dom hade fel. Det var för tolv 12 år sen—sista augusti 1983. Det var idag faktiskt!"

"Det har du rätt i!" sa jag förvånad. "Du slutade och jag började."

"Det blir liksom lite jubileum idag."

Och jag satt och funderade över vad det var som hade knuffat på mig, så att jag hade träffat Elof just denna dag av de 365 jag hade att välja emellan.

Obsdags på Koster

KOSTERS KOSTERBÄRG

Uppe i det nordligaste hörnet av Bohuslän, utanför en knubbig tumformad bit av Sverige, som tränger sig upp mellan Skagerrak och Norge, ligger Kosteröarna, Sveriges nordligast utpost på västkusten. Även om det

verkar självklart att en väderstation skulle finnas där, har det inte alltid varit så. Jämfört med alla de andra ö stationerna längs västkusten, som härstammar från 1800-talet, är den på Nordkoster nästan nyfödd. Den kom till 1967, för att vara exakt. Och meningen är att den skall fortsätta att vara bemannad under SMHIs framtidsnät "Obs 2000". När jag åkte dit, hade jag med min vän Pia, vars idé hösten innan blev gnistan, som satte igång denna bok. Men vad det innebar att arbeta som väderobservatör, visste hon ingenting om mer än att, när hon hälsade på mig, kunde jag plötsligt hoppa upp mitt i ett samtal och försvinna ut genom dörren. Ja, och att jag gick upp två gånger mitt i natten. Så denna intervju skulle öppna en helt ny värld för henne.

Kl. 9:00 en septembermorgon gick vi ombord på den nästan tomma färjan i Strömstad för att resa ut till Nordkoster. När färjan efter ungefär en halvtimme närmade sig Västra Bryggan på ön fick jag syn på observatören Waltraut "Wally" Kosterbärg sittande i den elektriska mopeden som hon kör sedan hon har fått post polio 1989. Efter hennes hjärtliga välkomnande, gick vi bredvid, medan hon körde mopeden den smala bilfria gatan upp mot huset. Vinden blåste håret över ansiktet och doften av havsvattnet kittlade i näsan på mig. Ännu en gång fick jag en längtan efter olivet, långt borta från bilar och avgas, trängsel och stress, tätt intill naturens största obehärskade varelse, havet. Ja, jag måste säga att jag kände mig lite avundsjuk på hennes läge. Men, innan mina funderingar kom längre, var vi inne i köket. Bordet stod redan dukat med kaffe och dopp, som en stråle av sol en mulen dag.

Nordkosters väderleksstations historia är inte särskilt lång eller invecklad.

"SMHI ringde till oss, när dom ville placera en station härute," berättade Wally. "Nån hade kanske hänvisat dom till min man Ove, vilket ofta händer. Han är fiskare. Då ansåg jag att den här platsen inte var så där bra för en station. Jag tyckte den skulle ha fri utsikt över havet, så jag nämnde Marianne Axelsson. Då fick hon den. Curry Melin kom ut och skulle lära henne lite om moln och så där, men det var väldigt molnfritt på den tiden," skrattade hon. "Men hon satt varje dag med den där molnatlasen och tittade och lärde sig. 1979 började jag som vikarie hos henne. På den tiden hade vi bara sex observationer om dagen. Inga nattobsar. Snart efteråt kom nattobsar och så småningom blev jag avlösare åt henne. Jag lärde mig det grundläggande av Marianne. Vi gick parallellt en hel vecka och sen kollade jag i min egen molnatlas dagligen, så att folk undrade vad jag höll på med."

”Så det är moln som är svårigheten?” sa Pia.

”Ja, allting annat kan man lära sig ganska snabbt. Men med moln blir man aldrig färdiglärdd.”

”Hur går det med nattobsarna?” frågade jag.

”Jag har lätt att somna om. Det var bara den första tiden, när man var orolig att man hade gjort fel. Du vet, oj! oj! jag har gjort fel och nu kommer det ut i radio!”

Ja, denna nybörjarskräck kände jag väl till.

Plötsligt var det obsdags. De flesta observatörer står i trädgården och tittar omkring sig för att bestämma vad det är för moln och bedöma sikten, vinden och själva vädret. Men inte Wally. Hon satte sig i sin moped och körde 100 meter till västra sidan av ön. Där klev hon av mopeden och gick en kort distans till en plats, som gav bra sikt utöver öppet hav. Himlen var stor och gav möjlighet att verkligen se om någonting var på väg västerifrån. Men det som fångade mig var hennes sätt att stå där på backslutningen bland stenar och växtlighet och titta ut över havet—den urgamla och tidlösa bilden av en fiskarehustru. Som om tiden hade stått stilla. Efter en stund återvände hon till mopeden och körde hem igen. Obsrum hade hon inte. Istället hade hon ett litet hus, en omgjord gammal tvättstuga, med instrument, skrivbord och säng. Urtjusigt!

”Jag vill inte ha det i huset,” sa hon. ”Jag vill koppla av från det där med vädret, när jag är ledigt.”

Och det är en perfekt lösning till det avlösare/vikarieproblem, som kan vara så påfrestande.

Även om det inte hördes, visste jag att Wally kom från Tyskland. Men jag undrade vad det var, som hade lockat henne till Sverige och Nordkoster.

”Min äldsta syster, som var gift och bodde i Stockholm, hade en pojke och väntade barn,” berättade hon.

”Barnet blev tvillingar. Så skrev hon och frågade, om jag hade lust att komma upp till Stockholm och hjälpa henne. Hon visste att jag ville hemifrån. Jag hade ju avslutat en treårig handelsutbildning och hade fått ett jobb. Men jag tyckte det var häftigt då. Jag skulle upp till min syrra i Stockholm. Jag fick säga upp mig. Det står i mina papper att jag immigrerade till Sverige i april 1958. Ja, så var det att byta blöjor, mata barn och så där—hjälpa henne. Året därpå

Wally

fick jag ett jobb i Stockholm på ett elevhem och sen jobbade jag i tre år hos en gammal dam ute på landet i närheten av Drottningholm. Sen, genom en i kommunen, som tyckte jag pratade så bra svenska och undrade om jag kunde tänka mig att göra nånting annat, fick jag möjligheten att gå ett år på Handelshögskolan. Den sommarn var jag med en god vän här på Koster. Hennes fästman kände Ove och då bodde vi nere på hans sjöbåt. Så lärde jag känna honom. Men det var ingenting bestämt, när jag åkte tillbaka till Stockholm. Jag hade höstterminen kvar, men inget jobb efteråt. 'Jag söker efter jul,' hade jag tänkt. Till jul åkte jag hit och hälsade på Ove. Efter nyår svarade jag på en annons i tidningen om ett jobb i Strömstad. Så då var det kört alltså. Detta yrke som jag egentligen ville arbeta mig till fick jag inte.”

Istället blev hon fiskarehustru, fyrabarnsmamma och väderobservatör. Men hon verkar vara lika glad för det.

”Det här med vädret passar väldigt bra,” fortsatte hon. ”Vi lever på fisket, men på denna inkomst klarar vi oss inte. Det har varit tack vare mitt jobb, som vi har det så bra. Ove fiskar fortfarande, trots att han har pension. Fiskare räknas som eget företag men får bara folkpension och ingen ATP, så hans pension är så minimal som den bara kan bli. Inte ens 4000 kr! Och han har jobbat sen han var 15-16 år. Så han måste arbeta. Samtidigt vill han fiska. Han är inte som mig, som gärna vill sätta sig.”

”Men pojkarna?” frågade Pia. ”Skall dom ta över fisket?”

”Nej, dom vill inte. Attityden är att det inte är lönsamt längre, att det är ingenting att hålla på med livet ut som inkomstkälla. Men våran son Olof, han har lärt sig det här med fisket, men inte som liten för att han följde med pappa. Ove ville aldrig ha med sig barnen ute. Men jag tycker att alla som är födda och uppväxta här skulle lära sig att hantera båtar och fiske. Olof fiskade ett tag, när han var arbetslös. Vilken välsignelse det var att kunna pyssla med sånt istället för att gå som de arbetslösa i en storstad, som inte vet vad dom skall göra.”

Wallys och Oves yngste son bodde fortfarande hemma och gick i skolan i Strömstad. Första tanken man har är att det måste vara besvärligt med båtarna. Men det är precis detsamma som för ungdomar, som bor ute på landet och är beroende av skolbussar. Och om han tränar fotboll, så att han inte hinner med sista båten, då ligger han över hos sin syster i Strömstad.

”Men den här med is,” sa Pia. ”Har det hänt att båtarna inte går?”

”Ja, det har hänt nån gång,” svarade Wally. ”Då hade vi inte dom båtarna, som vi har idag. Dom var sämre utrustade, om man säger så. Då har det gått helikopter. Och för länge sen har barnen övernattat i stan. Vi har en lotsstation här och dom har sjuktransport också. Jag tror det är sämre för många på fastlandet alltså.”

Jag frågade lite försiktig om vad det var för problem hon hade med benen.

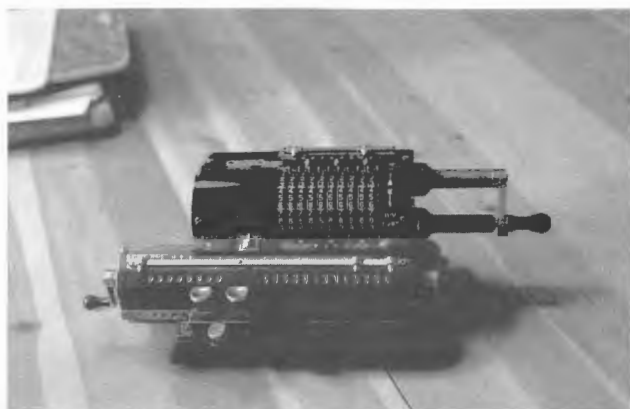
”Det började 1989. Jag fick såna där konstiga förlammningskänslor då—lite svårare att gå, benen var så tunga. Men jag släpade mig fram och jobbade heltid. Ja, jag jobbade faktiskt ensam ett tag alltså, när Marianne blev sjuk. Och det var inte roligt att jobba ensam på en väderstation. Inga nätter hade jag, men jag jobbade varje dag. Sen låg jag på sjukhus och dom tog prover. Dom trodde det var nånting som hade samband med min polio, som jag hade, när jag var tre år. Men jag hade alltid varit frisk och levt ett normalt liv. Jag kunde dansa precis som alla andra. Sen plötsligt slog det till alltså. En gång om året så brukar jag vilja bevisa för mig själv att jag kan klara av saker och ting. Så gör jag en vecka eller 14 dagar ensamsemester. Då är jag ute själv med ryggsäck och två kryckor och bara går. Jag var i Skagen för inte så länge sen och gick två kilometer ner till stranden varje dag, fast det var jobbigt. Jag skulle ta en lång promenad varje dag, när jag gör en observation, men sen händer det alltid nåt.”

Det är inte så konstigt att svenska folket är besatt av vädret och särskilt de som bor ute på öarna. Bland äldre folk finns det många, som håller reda på vädret själva och skriver upp sina observationer.

”Vi hade en gubbe härute på Ramsö, Fritz, som skrev upp vädret varje dag,” minns Wally. ”Han lämnade uppgifter till den lokala tidningen. Dom har aldrig ringt till oss. Dom ringde till Fritz. Ja, dom gjorde ett reportage härifrån med foto en gång. Det var väldigt fint. Men sen har det varit andra, som har ringt och gjort intervjuer per telefon. Efteråt, när man läser tidningen, kan man undra vad man har sagt. Till en, som ringde upp mig, sa jag att vi måste ut i stormar och vind och allting. Sen skrev han så här, att Wally jobbar på natten, med tillägget att hon helst skulle vilja ligga kvar i sängvärmen. Det låter så oproffsig som det bara kan vara! Jag tänkte, vad tror han att en observatör sysslar med egentligen!”

Även om han inte fattade innebörden av vad en väderobservatör sysslar med, så gjorde Pia det efter vår halvdagsintervju med Wally. Tiden hade gått fort och plötsligt var vi tvungna att skynda oss ner till bryggan, om vi skulle hinna med sista båten från ön. Men många gånger sedan dess vid obsdags har jag för min inre syn sett fiskarehustrun Wally stående på backslutningen med blicken ut över havet.

Brors räknemaskin

EN BIT AV KATTERJÅKK I SVEG

Mellan Siljans välbefolkade stränder i Dalarna där midsommarstämningen finns kvar året runt och de långa gårdsbeklädda backarna som sluttar ner mot Storsjön i Jämtland, går en mer än 30 mil lång väg genom skogen.

Området är en verklig glesbygd och vägen är en sån man helst inte ville köra med rastlösa barn i bilen eller i snöstorm mitt i natten eller i en trasig bil. Men halvvägs längs den, just när man känner sig helt uttråkad, dyker en liten oas i vildmarken upp: Sveg. De tio-tolv gånger jag hade åkt genom detta samhälle hade jag aldrig stannat och sökt upp mina arbetskamrater, som jag brukade göra på andra ställen. Jag hade alltid lite bråttom att bli kvitt resten av skogen, som låg framför mig. Men Svegs väderleksstation är en av Sveriges äldre stationer, grundad 1875. Dessutom har den varit inom familjen Persson sedan 1950. Jag kände att det var dags att hälsa på.

Bror Persson tillhör den generation av observatörer, som startade sin karriär med en rejäl 14 dagars utbildning i Stockholm, gjorde timobs, förde journalen, och hade en lön på mindre än 500 kr i månaden. På den tiden jobbade han ihop med Maja Nylén, som hade varit observatör sedan 30-talet.

”Vi hade timobs och jobbade varannan dag,” förklarade han. ”Man jobbade en dag och sov den andra. Men man var ung då och det funkade. Sen hade vi journalen. Det var ett fruktansvärt jobb! Allting skall noteras i den med siffror. Man läste av barometern 15 gånger om dan och skrev in alla siffror i journalen. Sen hade vi termohygrograf, som registrerade både temperaturen och luftfuktigheten. Det var problem, när man skulle räkna ut det där. Det var bara ett streck, som man måste förvandla till siffror och sen skriva in dom i journalen. Och så nederbörden, som man kollade ett par tre gånger om dan. Sen måste man summera alltihop. Till exempel, skall man summera temperatur för varje timme och sen räkna ut medeltemperatur för hela dagen. Varje dag. Sen skall man räkna ihop alla dagars totalsiffror för hela månaden och räkna ut månadens medeltemperatur. Och samma procedur för lufttrycket och fuktigheten. Och sen för nederbörden. Det var halva jobbet. Och det värsta var att dom tillhandahöll ingen räknemaskin. Så jag köpte mig en själv, en vanlig typ, som man skulle veva. Den har jag kvar i källarn. Jag kan visa dig sen. Man gick ut och kom in och sen satt man och räknade det där mellan obsarna. Man kunde inte lämna det till slutet av månaden. För den delen av jobbet fick man 30-40 kr, och det var lite pengar då.”

1964 pensionerades Maja och Brors fru Gun började, medan han föll bort och gick tillbaka till sitt gamla jobb på järnhandeln. Men trots att Gun har delat tjänsten med andra under alla år, har Bror fortsatt att läsa av, när det behövs.

”Det var kolossalt när vi på 1980-talet slutade med timobs,” skrattade han. ”Var tredje timme var inte klokt tyckte vi! Det var den första nedtrappningen—och nu är det verkligen på väg.”

Som många andra observatörer på 1950-60-talet, blev de något missnöjda med sina omständigheter.

”När vi skulle ha semester och ville ha en vikarie, kunde dom inte skicka upp nån,” berättade Gun. ”Istället menade dom att vi hade väl nån granne, nån hemmafru, som kunde gå hit och göra det. Eller också räknade dom med andra familjemedlemmar.”

Som jag hade lärt mig från andra timobservatörer, var det svårt nog med en riktig vikarie. Men att någon grannfru skulle klara av detta var orimligt.

På den tiden var stämningen mellan dem på SMHI och observatörerna mycket annorlunda än nu. Men sedan, som med allting i livet, växte önskningar efter förändringar sakta fram.

”Man var så rädd, ville inte säga för mycket och kanske mista det här jobbet,” förklarade Bror. ”Såna här jobb var väldigt viktiga för glesbygden. På dom här fjällgårdarna, där dom hade stationer, var det allt som fanns. Helt plötsligt hade frun i huset en inkomst och så var dom himla rädda att säga nånting, som skulle störa. Den rädslan fanns hela tiden, tills Birger Schlaug började arbeta facklig och lyckades få dom som bestämde att även ta till sig våra önskemål. Han förändrade allt.”

Gun

Gun tittade på klockan. Tiden hade gått fort, som vanligt när observatörer träffas.

”Jag skall göra lite mat. Vill du äta med oss?” frågade hon. Jag tackade gärna ja.

Hon satte igång och stekte prinskorv, bacon och ägg, medan Bror försvann ner i källarn och kom tillbaka med räknemaskinen. Den var en riktig antikvit, ganska tung och gjord i svart metall. Jämfört med dagens anonyma miniräknare hade den både stadga och pondus, där den stod på bordet, måste jag säga. Att den lättade journalplågan är säkert. Säkert är det också att en miniräknare skulle ha lättat plågan ännu mer. Men timobs och journalen försvann, innan räddning hann fram.

Måltiden blev fylld av skvaller och skratt. Väderobservatörer är en lustig art. Som spindlar i SMHIs nät av stationer, är de sammanlänkade med varandra på ett sätt som gör att man vet mycket om folk man knappast eller inte alls känner. Ofta hände det att intervjuer spårade ur och hamnade på en mer social nivå, medan tiden rann bort. Så var det i Sveg.

Mitt i middagen dök Gudrun Khan, en gammal vän till Bror och Gun, upp. Hon hade arbetat tillsammans med Gun 1964-82, sedan blev hon förflyttad till Katterjåkk. Det sistnämnda hade jag alltid kände mig lite dragen till i och med att det är ett ganska unikt ställe. Vad kul, tänkte jag och frågade hur det hade varit där.

”Mars 1982 flyttade jag dit med min lilla femåriga grabb. Det var nånting alldeles nytt och alldeles fantastiskt,” började hon entusiastiskt. ”Men jag trivdes inte där. På vintern såg man inte solen på flera månader. Det jag var jobbigt. Då var man ensam där. Och alla stormar! Man visste inte om man skulle ta sig in igen, när man hade gått ut. Jag kommer från fjällen och jag tyckte jag visste allt om snöstorm, men det var nästan som att bo på kalvfjället. En gång skulle jag hämta mjölk, som vi fick en gång i veckan med tåget. Det var oväder, men jag tänkte att mjölken kan inte stå ute, den blir bara is. Så

sa jag till David, 'Du får inte gå utanför dörren. Du måste vara här. Jag kommer tillbaka.' Framför stationen finns en klyfta. Utför backen gick bra, man sjavade i snön där. Men när jag skulle upp i den där igen var jag tvungen att krypa på alla fyra. Jag hade ryggsäcken med mig, hade mjölken i den. Det hade blåst mycket och det var sån där lössnö—hur mycket som helst i den där backen. Så svettig har jag aldrig varit nån gång. Och vilken tid det tog! Och när jag äntligen kom till stationen var David så ängslig! Han trodde inte att jag skulle komma tillbaka. Men det gick bra och vi tog oss därifrån," skrattade hon.

"Jag kom ihåg att du ringde hit en dag i juni från Katterjåkk, medan vi satt ute på altanen och drack kaffe," sa Bror. "Här är det en meter snö," sa du.

Bror och räknemaskin

"Ja, det var hemskt!" skrattade Gudrun. "Det var bara fyra-fem dagar man kunde räkna som sommar där. Jag tror man måste vara född däruppe för att klara av det. Från november fram till i februari är det bara nån sorts skymning mitt på dagen. Nej! Efter ett år där blev Lofsdalen ledigt och jag sökte dit. Jag är därifrån."

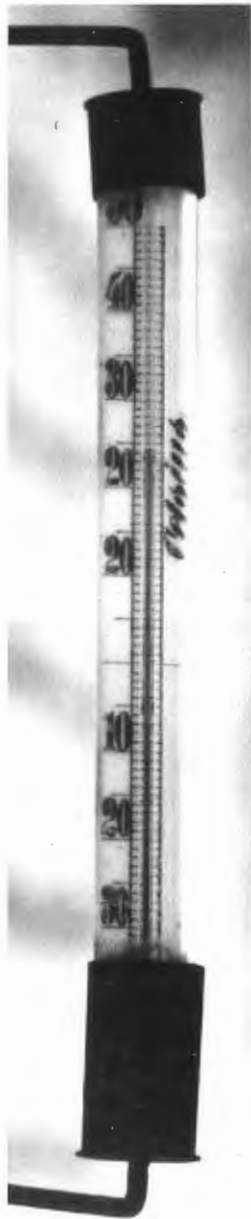
Tyvärr, tillhörde hon den lilla grupp observatör som får sömnproblem.

"När man bli äldre, har man svårare att somna om efter varje obs. Det gjorde att till slut kunde jag inte sova nånting. Och det var väldigt jobbigt! Jag fick sån yrsel! Jag kan säga att detta sista år trodde jag faktiskt att det var nära slutet."

Nu är Gudrun inte längre väderobservatör och stationen i Lofsdalen skall läggas ner.

Men den gamla stationen i Sveg skall fortsätta att vara bemannad ett tag till in i framtiden. Bror och Gun Persson är bland de få, som har varit med från gamla tider och följt med alla stadier från timobs och journalen på svältlön fram till nutidens synoptiska obsar bara var tredje timme med riktiga avlösare och semestervikarier—för att inte tala om en tillbörlig lön.

Det var tack vare dem som jag till slut fick en begriplig förklaring till alla äldre observatörers bov, den beryktade journalen.

ETT BERIKAT VIKARIELIV

”Vikarieproblemet” är ett uttryck som jag misstänker har använts lika mycket på SMHI som ute hos själva observatörerna. Båda parter vill ha någon som är kvalificerad, pålitlig och självständig. Mot slutet av 80-talet kom en liten annons i SMHIs internblad, sökande efter en vikarie till väderleksstationer. Sista tre orden var, ”gärna pensionerad meteorolog.” Nypensionerade meteorologen Lars-Olof Turesson läste det. Året var 1988. Han hade just avslutat en 40-årig karriär som meteorolog hos SMHI och Luftfartsverket samt tre år hos Meteorologiska Världsorganisationen i Libyen. Han kände att annonsen var riktad till honom. Och så blev det. Han är den enda vikarie jag har träffat, men enligt de kommentarer som har kommit till mina öron, har han mött allas krav—mer än väl.

Turessons öde, som han beskriver som en ”ärfilig belastning från far och farmor”, började långt innan han föddes.

”Det var i samband med att familjens första termometer inköptes,” förklarade han. ”Det var min farmor som köpte den redan 1905. Min far var tio år gammal då, och han fick följa med min farmor och farfar in till staden Ronneby. Dom gick in till urmakaren—det var dom som hade sådana instrument—och bad om att få titta på termometrar. Urmakaren lade fram några termometrar på disken, som min farmor fick se på. Hon hade nästan bestämt sig för en viss termometer, när den lille gossen vid hennes sida, sa så här: 'Det var en konstig termometer. Det står 20 på två ställen, både vid +20 grader och +10 grader.' Farmor och urmakaren tittade närmare på den och mycket riktigt, det var som pojken sa, det var fel på graderingen. Farmor blev tveksam.

Skulle hon verkligen köpa en felaktig termometer? Hon tyckte den såg bra ut annars och hon visste att urmakaren var en framstående man. Dessutom slog han av på priset lite grand. Så hon köpte den och dom åkte hem och satte den utanför fönstret. På samma plats fick den sitta sedan i 80 år, från det att far var 10 år till han var 90, då han avled. Och nu sitter den utanför mitt köksfönster.”

Pappan blev mycket väderintresserad och det smittade av sig på sonen Lars-Olof.

”Radion började göra insteg i hemmen i Sverige, när jag var sju-åtta år, 1930 ungefär. En intressant sak var att lyssna på väderrapporten. I och med att han var lantbrukare var far mycket intresserad utav rapporten och han tyckte att jag skulle lyssna också. Det gjorde jag gärna, för den delen. Vi satt där med lurarna för öronen och lyssnade tillsammans, både på väderrapporten och på månadskrönikorna, ett program som kom i slutet av varje månad. I början av 30-talet lyssnade jag på den överdirektör som

SMHA (som SMHI hette på den tiden) hade, Axel Wallén, som skrev många meteorologiska fackböcker. Mellan 1935 och 1940 observerade jag vädret varje morgon och kväll hemma. Men när jag kom till gymnasiet, fick man stiga upp så tidigt, att det inte passade. Man kan säga, att jag nästan började livet som observatör och hoppas att kunna nästan sluta som observatör.”

Som tonåring svängde Lars-Olofs funderingar fram och tillbaka angående framtiden. Skulle han efterträda sin far som lantbrukare eller skulle han bli meteorolog? Det var inte förrän han hade tagit realexamen som han beslöt sig. Han skulle bli meteorolog. Men det fanns ett hinder. För att kunna läsa vidare måste han läsa franska först. Då stannade han hemma ett år och arbetade på gården, medan han läste en Hermodskurs i franska. Sedan gick vägen rakt fram till en karriär som meteorolog hos SMHI och flygvapnet med arbetsplatser bland annat på Arlanda och Bromma.

Men på 1960-talet körde han av på en treårig sidoväg. Han sökte tjänsten i Libyen som flygplatsmeteorolog och lärare vid en meteorolog skola i Tripoli.

”Fick man arbeta där?” frågade jag.

”Ja. Det var före Khadaffis tid.”

”Hade dom samma stationsnät, som vi har i Sverige?” frågade jag.

”Dom hade 20 stationer på en yta som är tre och en halv gånger större än Sveriges,” berättade han. ”Så man kan säga att det var bristfälligt. Samtidigt är 90 procent av landet öken. Flygplatserna var inte så intensivt trafikerade som här hemma, men det gick åt mera folk till att göra observationerna där. Dom använde nästan dubbelt så många assistenter som vi. Men dom ville vara tillsammans. Till exempel var deras måltider mycket viktiga. Dom ville inte äta på olika tider. Någon fick hålla vakt på vädret också,

men annars åt man gemensamt. Jag var också med ibland. I början var det besvärligt, innan man kom in i förhållandet. Sen var det mycket roligt. Jag lärde mig att tala lite arabiska och till slut gav jag 'weather briefing' på arabiska till piloterna i Air Algerie. Det var roligt. Och så åkte jag bil ut i öknen, 70 mil från kusten. Man var tvungen att vara noga med bensin, eftersom det fanns bara två bensinstationer längs vägen.”

Lars-Olof Turesson

”Men familjen?”

”Jag hade dom med delvis. Barnen gick i skolan, utom äldsta dottern, som redan var vuxen. Hon stannade kvar i Libyen och arbetade vid Svenska ambassaden, sedan vi lämnat landet. Hon var med under Khadaffis maktövertagande 1969, vilket inte var så roligt. Ambassaden hade bara en handelsattaché och en sekreterare, vilken var min dotter. Första september 1969 råkade handelsattachén vara hemma i Sverige på semester. Så fick en ensam ung flicka svara för Sverige under tiden för kuppen. Hon fick inte tala i telefon på ambassaden. Istället blev hon tvungen att gå till telefonstationen. Där måste

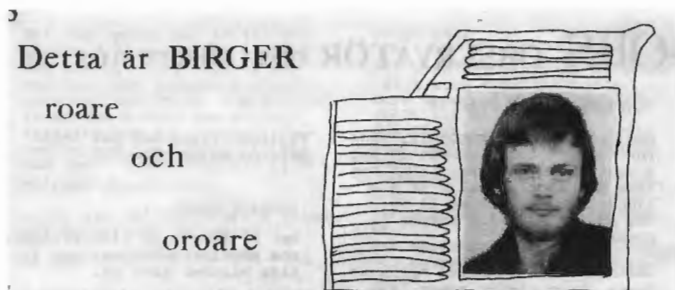

hon tala engelska, när hon skulle rapportera till Utrikesdepartementet i Sverige. Det var inte stora svenska intressen i Libyen. Svenskarna som var där kunde man räkna på fingrarna. Men det lugnade ner sig. Kuppen var ganska oblodig. Efter vad jag hörde av en norsk meteorolog, som var kvar där, var det endast en soldat på flygplatsen i Tripoli, som gjorde motstånd. Han blev skjuten till döds. Man sa att det var det enda dödsfallet. Dottern var kvar ytterligare ett år. I Libyen träffade hon sin man, en amerikansk läkare, som arbetade på sjukhuset och som var den gamla kungens livmedikus. Han var i en mycket farlig position där och vågade inte ta ordinarie flyget därifrån. Men han lyckades ta sig till en amerikansk bas, som ännu fungerade, och fick ta ett transportplan till USA.”

Sedan Lars-Olof pensionerade sig 1988 har han vikarierat vid tio väderstationer från Sandhammaren i söder till Katterjåkk i norr, både i fjällen och vid kusten. Från SMHIs sida är han känd för sin plikttrohet. När en vikarie behövs någonstans är det bara att ringa till honom och han åker iväg. Bland observatörer är han också känd för sin plikttrohet. En observatör berättade för mig hur åskan hade slagit ner under tiden Turesson vikarierade hos honom, så att telefonen inte fungerade. ”Tror du inte att han var till grannarna mitt i natten och väckte dom för att ringa in obsen. Han kunde inte tänka sig att inte lämna den.” Men han är mest känd för sina cykelturer. Var han än är lånar han en cykel och försvinner mellan obsarna. Under dygnsledigheter har han cyklat sju mil från Sveg till Lofsdalen, tre mil in i Norge från Gäddede och så vidare. Inte nog med detta. Han tar kontakt med folk i trakten på ett sätt som bara någon nyfiken utomstående kan göra. Och fotograferar. För varje år han har varit vikarie har han ett album med foto och text. Sammanlagt blev det 7-800 foton. Sedan håller han föredrag och skriver artiklar i Meteorologiska Sällskapets tidning Polarfront.

I en artikel om sina år som vikarie på Sandhammaren ger han en inblick inte bara i en observatörs arbete, utan också i sig själv. Han skrev till exempel: ”Under ett helt år hinner man ju följa årstidernas växlingar och detta gör man nog extra intensivt under tjänstgöring som väderobservatör. Det blev en hel del promenader för att komma till observationsplatsen och åter. Drygt 500 meter varje gång, vilket innebär 4 km om man utför dygnets samtliga observationer. Dessutom måste man i regel gå upp till översta avsatsen i fyren, för att få en god överblick av sikt- och molnförhållandena. Dit upp är det sammanlagt 107 trappsteg i spiraltrappan....Jag tänkte ofta på alla de människor, som gått i spiraltrappan under 130 år....” eller, ”Under mitt år i detta område vandrade jag omkring på praktiskt taget alla vägar och stigar, som jag kunde finna. Särskilt intresse ägnade jag åt de leder som Dag Hammarskjöld säkerligen hade använt vid sina vandringar (han hade en mindre stuga, Fiskarestugan, bara 1800 meter västnordväst om Sandhammaren) och försökte sätta mig in i hur han kunde ha upplevt naturen här.”

Att tjänstgöra som vikarie innebar att Turesson hamnade på ställen, som han troligen inte skulle ha kommit till annars. Om de är isolerade, som Katterjåkk och Ritsem, eller mitt i byn, som Gäddede och Sveg, spelar ingen roll. Han tar vara på varje tillfälle han befinner sig i för att berika sitt liv.

OBSERVATÖREN SOM BLEV ILSKEN

Från SMHIs personaltidning, 1980.

Fram till 1970-talet var väder-
observatörer en väldigt märk-

lig släkt. De utförde sina obsar var tredje timme dygnet runt, 365 dagar om året, utan avlösare (om man inte hade någon inom familjen, som hjälpte till) och utan ob-tillägg för helgdagar, kvällar eller nätter. Lönen för dem, som hade arbetat mer än tre år var cirka 1700 kr per månad. Timobsstationer hade två observatörer, ofta inom samma familj, som delade den mycket påfrestande tjänsten, och till råga på detta, den komplicerade journalföringen. Folk hade ingen kontakt med sina få arbetskamrater utströdda över hela landet från Falsterbo till Naimakka och inte heller mycket kontakt med arbetsgivaren. Men de tog sina jobb på allvar och var samvetsgranna och plikttrogna. Det var inte ofta någon klagade högt över sina omständigheter—dessutom skulle det ha varit lönlöst att ensam trotsa SMHI. De flesta var tacksamma för jobbet och ville inte mista det.

En bit in på 70-talet, hände det någonting som vände allting uppochner. Det började med ett enkelt radioprogram. Med i programmet var väderobservatören från Vingåker, Birger Schlaug. Inte långt efteråt fick han ett brev från en okänd arbetskamrat, Iris Salomonsson.

”Hon var så lycklig för att hon kunde gå på gudstjänsten,” berättade Birger. ”Obsen var kl. 10:00 och gudstjänsten kl. 11:00. Sen hann hon hem till kl. 1:00 obs. Hon skrev att hon jobbade ensam på stationen och hade gjort alla obsar dag och natt under många herrans år och aldrig haft semester. Då blev jag fly förbannad över att en statlig myndighet som SMHI kunde utnyttja folk så maximalt. Det var då jag började jobba fackligt. Det var av ren ilska över den där stackars människan, som aldrig var ledig.”

Och så var Birgers första politiska engagemang igång.

När jag hälsade på Birger, för att höra lite närmare hur observatörernas revolution hade gått till, lade han två tjocka pärmar på bordet framför mig.

”Dom här får du låna,” sa han.

Jag bläddrade lite, medan han satte på kaffet. Där låg ett helt arkiv över kampen att skapa mänskliga arbetsförhållande för dessa enstaka människor ute på sina väderstationer. Bland annat fanns ett frågeformulär han hade skickat till alla observatörer för att kunna kartlägga folks möjligheter att skaffa avlösare. Ett annat frågeformulär tog upp bildandet av ett observatörers yrkesråd, vilka de ville ha som representanter och vad de skulle arbeta för samt folks anonyma känslor kring ett strejkhot. Sedan fanns en flersidig ultradetaljerat arbetstidsberäkning, som han hade presenterat för SMHI för att visa precis hur mycket en observatör verkligen arbetade. Dessutom flera öppna brev han hade skrivit och fått från olika personer på SMHI och långa brev han hade skrivit till personaltidningens insändarspalt. För att inte tala om alla minnesanteckningar från sammanträden, förhandlingar och avtal. Jag blev snurrig i huvudet bara av att bläddra i det.

Birger ställde fram en sockerkaka och hällde upp kaffe. Sedan slog han sig ner tillsammans med sin fru Lena, som just hade kommit hem. Jag stängde pärmen med en lättadens suck.

"Hur gick det till?" frågade jag. Jag ville gärna undvika de där pärmarna. Själv hade jag blivit anställd vid slutet av kampen och visste inte mer än att jag hade fått njuta av den redan skördade frukten.

"Det var strejkhott," svarade han. "Det var ett herrans liv i tidningarna: det ska bli strejk, det ska inte bli nån väderprognos, flyget ska ställas in. Ett djävla liv! Till slut såg SMHI att det var allvar och då blev det förhandling alltså. Detta avtal var fackhistoriens största förändring. Plötsligt var det normala villkor, där det inte hade varit några villkor alls förut: avlösare, ob-tillägg, semesterersättning, riktig lön. Våldigt många höjde inkomsten två-tre gånger.

Nästa kamp var den här kampen mot automatiseringen på slutet av 1970-talet, Promis-90. Dom ville ha ett nät med 300 automatstationer och 90 som var bemannade, många av de sistnämnda på nya platser. Då bildade vi någonting inom facket, som kallades för Väderobservatörernas Yrkesråd. Det var jag och fyra andra observatörer. Istället för den där Promis-90, som egentligen skulle kosta mycket mera än SMHI hade räknat med, utarbetade vi ett annat system, som hette Bamse (Bemannade stationer med Automatisk överföring av Meteorologiska data från Synoptiska observationer och Extra väderuppföljning.) Det blev också lanserat på Kommunikationsdepartementet och regeringen och var uppe i riksdagen till debatt. Flera riksdagsledamöter pratade om att väderobservatörerna hade ett eget förslag, som var mycket rimligare än Promis-90."

Han öppnade en pärm och bläddrade lite, tankfullt.

"Alltihopa var byggt på ilska," sa han. "När ilskan gick över, då var det dags att lägga av."

Promis-90 gled in i en sorts dimma under 80-talet och så småningom koncentrerades pratet på SMHI runt någonting som heter Obs 2000, även den med en massa automatstationer som ryggrad. Ungefär samtidigt gick observatörkårens drivkraft Birger Schlaug vidare och blev Miljöpartiets språkrör och så småningom slutade han som observatör. Vid slutet av 90-talet hade SMHI:s väderstationsnätet förvandlades från cirka 150 bemannade stationer och några få automatstationer till 120 automatstationer och 19 stationer bemannade av SMHI-personal.

Istället för att, som man säger på engelska, slå en död häst, gick jag tillbaka till 70-talet.

"Hur kom det till sig att du blev väderobservatör?" frågade jag.

"Ja, det började också med ett radioprogram," svarade han, "där Hans och Maureen berättade om sina jobb som observatörer på Bjuröklubb. 'Ett sådant jobb vill jag ha', tänkte jag. Jag ringde till SMHI nästan varje dag under en lång period och frågade om dom hade någon ledig station. Till slut blev Vingåker ledigt, omedelbart. Dom hade tröttnat på mig alltså...."

Birger på ST tidnings omslag.

Miljöpartiets Birger

Det var säkert inte den enda gången under Birgers år som observatör som SMHI blev trötta på honom. Däremot har jag träffat många äldre observatörer, de som började på 1940-50-60-talet, som var väldigt, väldigt tacksamma för Birger Schlaugs tålmodiga insats, som ledde till stora förändringar i deras liv. Men jag undrar om någon någonsin tackade Iris Salomonsson för hennes brev—fnösket som tände eld på Birgers ilska....

EPILOG

När jag våren 2004 öppnade manuset på nytt för att göra layout till boken, blev jag nyfiken på dessa observatörer som jag hade så länge sedan skrivit om. Vad hade hänt med de som hade blivit uppsagd? Då lyfta jag på luren och började att ringa runt. Och ännu en gång blev jag bemött som en gammal vän av de som jag fick tag i.

Jan Junell, som var i den första grupp av oss som blev uppsagd 1995, gjorde precis som han hade tänkt sig att göra. Han startade en cykelverkstad hemma. Efter några kämpiga år gick det så pass bra att han kunde flytta verksamheten ner till samhället och vidareutveckla det till en liten sportaffär med bland annat skidor. Och sedan blev den inte så liten. Till slut köpte en annan sportaffär ut honom—inte endast hans lager men också hans kunskap—och nu arbetar Jan där istället. För honom känns det bra att kunna jobba med cyklar och sådant utan att bära hela företagsbördan själv.

Björn Malm och familjen var tvungen att flytta från fyrbostaden på Kullen och har köpt ett hus nere i byn. Han har gått arbetslös delvis och jobbat på golfbana under somrarna, där han får vara ute och klippa gräset, vattna det och hålla mycket annat i ordning. Medan jag lyssnade på honom, gick det upp för mig att det finns en hel vetenskap bland golfbaneskötseln som en ickegolfare inte har en aning om. På vintern målar Björn och ställer ut när han får möjlighet. Och trots hans stora besvikelse över att mista observatörsjobbet, har han inte tappat intresset för att följa vädrets utveckling—även om det bara är på en klimatstationsnivå.

Efter trettio år arbetar **Björg Fors** fortfarande som observatör i Gäddede, men hon börjar känna sig lite sliten. Och hennes företrädare **Martha Eriksson** verkar vara pigg som vanligt och är ute i samhället bakom ratten, trots att hon är 89 år. Man kan verkligen beundra hennes styrka.

När jag ringde till **Harry Laine**, sa han, ”Jag är på väg till Tunisien om trekvart, men vi kan prata fem minuter.” Ja, som vanligt lever Harry ett internationellt liv, som kanske har sina rötter i hans sommar i Schweiz. ”Och jag ska till Indonesien snart igen. Jag firade min 50-års dag där.” ”Femtio?” sa jag förbryllad. Han skrattade generad. ”Å nej! Vad säger jag! Sjuttio menar jag. Fy vad tiden går!” ”Du har varit i Indonesien flera gånger, eller hur?” sa jag. ”Å ja! Femton gånger. Jag har många vänner därnere nu. Det är så lätt att få kontakt med människor där.” Men han är arg därför att Migrationsverket vägrar att ge några av hans vänner turistvisum för att hälsa på Harry hemma i Sverige. ”Dom som bestämmer tror att de vill komma hit för att stanna. Dom fattar inte att någon som bor i sånt klimat som Indonesiens inte har en tänka på att byta det mot klimatet här i Sverige.”

Väderstationen på Nordkoster blev nedlagt år 2000 och observatören **Wally Kosterbärg** gick arbetslös ett år innan hon pensionerade sig. Livet är som vanligt för Wally, med undantag för något som kallas ”utveckling”, som håller på att förstöra den lilla ö där hon bor. Plötsligt finns det en flod av turister och sommarfolk som har invaderat och förändrat det rofyllda paradiset som hon flyttade till på 60-talet. Att få ett stort nybyggt sommarhus som blockerar utsikt ut över havet för en fiskarefamilj gör Wally både arg och ledsen.

Den april dag jag fick tag i **Stina-Greta Olofsson** hörde jag att **Verner** var ute och åkte skidor. Och som jag hade förväntat mig, var livet i full fart för det pensionerade paret i Hemavan. De är fortfarande ute i naturen året runt, och de har släktforskning och fortsatt att engagera sig i Hemavans botaniska trädgård. Sedan började hon prata om någonting "nytt"—dvs. någonting de inte hade nämnt förut, även om jag är säker på att intresset har funnits hela tiden. Fåglar. Hon började berätta vilka fåglar de redan hade sett denna vår, vilka som stannade och vilka som fortsatt att migrera. Det var så härligt att lyssna på hennes entusiasm för allt som finns runt omkring dem. Detta par skulle vara en förebild för alla pensionärer!

Det har blivit sorg vid Edevik. På hösten 1995 var Pelle med om älgjakten. En dag kom han inte in från pass och när de hittade honom var det för sent. Men **Maj-Britt och Per-Anders** har valt att bo kvar på Edevik. Per-Anders gick arbetslös ett tag och nu håller han på med olika sysslor på gården. De har gjort några uthyringsstugor för sommargäster såväl som jägare och fiskare, bland annat det gamla huset där de bodde för så länge sedan. De trivs med den livsstil som de alltid har haft och har inga planer på att flytta ner till samhället. Maj-Britt lät pigg och glad som vanligt och sköter om en klimatstation, där hon läser av temperatur och mäter nederbörd två gånger om dagen.

Magnhild Jonsson bor kvar i sitt hus i Klimpfjäll med utsikt över sjön. Hon var redan pensionär när jag träffade henne och nu har hon fyllt 84 år. Hon tillbringar mycket tid med sitt stora intresse, att fiska och lägga ut nät. När jag berättade att jag hade kommit förbi en sommardag för några år sedan men att hon inte hade varit hemma, sa hon, "Jag måste ha varit ute på sjön. Men kom en annan gång. Du kan sova på soffan." Tack. Gärna.

Harstenas **Hasse Zschaek** gick tillbaka till Flygvapnet när han blev uppsagd och sedan pensionerade han sig vid 58 års ålder. Båten som han höll på att renovera när jag intervjuade honom använder han nu som taxibåt. Det är klart att han inte lider av att vara pensionär. Jag antar att han har fullt upp i alla fall. Hans mamma **Elly**, som har fyllt 84 år, har flyttat till ett servicehus i Valdemarsvik och mår ganska bra, bortsett från ett hörselproblem.

För inte så länge sedan kom **Marta och Yngve Larsen** i Storbron med i nyheterna på TV. Anledning var att de hade fått elektricitet. När jag frågade Marta hur det känns att äntligen ha ström sa hon bara ett ord: Underbart! Det låter enkelt, men man måste ha levt utan ström själv för att verkligen förstå hur det känns att plötsligt kunde trycka på en knapp och belysa hela rummet. Annars är livet som vanligt i Storbron. De njuter av tillvaron och av att ha naturen tätt intill sig. Och Yngve jobbar på posten fortfarande.

När jag lyckades spåra **Gustaf Granlund** berättade han att Bjuröklubb har förändrats mycket sedan väderstationen blev nedlagd. Efter alla barnfamiljer som har bott i huset i alla år har den sista barnarösten tystnat. Hela fyrområde har blivit en naturreservat, med en handikappanpassad stig upp till själva fyren. Och huset har blivit ett kafé för de som vill njuta av Bjuröklubbs vackra läge. Nu för tiden bor Gustaf utanför Lövånger och arbetar på bageriet där, först som arbetsledare och numer som mekaniker. När jag frågade efter **Åke Sjöstedt** fick jag höra att han hade flyttat till något hem och sedan tacklade av och dog för ett par år sedan, väl över 90 år.

Arbetslivet har tagit en oväntad vändning för **Holmfrid Olsson** sedan han blev uppsagd. Som han sa i intervjun, kunde han inte gå tillbaka till skogen som han hade gjort förut. Men han behövde inte "sätta sig på parksoffan med ölfaskan" som han skojade om. Efter några år som vaktmästare uppe i fjällen, fick han för tre år sedan ett jobb hemma i byn. Ett hem för utvecklingsstörda som inte klarar att bo själva byggdes i Rörbäcksnäs. Det

har lägenheter för fem personer och har skapat jobb åt en hel del människor på landsbygden, bland annat Holmfrid. Han pratar med stor entusiasm om de fyra män och en kvinna, alla mellan 30 och 60 år gamla, som är inneboende där. Samtidigt har han lite sömnproblem, eller rättare sagt, han tycker det är konstigt att han vaknar två gånger mitt i natten och måste gå upp (och förbi kylskåpet) en vända. ”Ja, det brukar vara ungefär kl. 1 och kl. 4—eller 2 och 5 på sommarn.” Men är det konstigt, när man har gjort det varenda natt i femton år?

När **Margareta Boode** slutade som observatör i Hagshult började hon att arbeta i matsalen på sjukhuset, ett jobb som passar hennes sociala läggning mycket bättre än att sitta för sig själv på en väderstation. Men som hon sa, hon trivdes med väderjobbet och funderade aldrig på dess ensamhet—tills den dagen att hon fick arbetskamrater runt omkring sig. Hur som helst, nu har hon slutat på sjukhuset, vilket ger henne tillfälle att åka upp till Stockholm och hjälpa till med barnbarnet där.

Hagshults andra observatör, **Margareta Svensson**, har gjort precis det som hon hade tänkt att göra; hon studerade till diakonissa inom Svenska Kyrkan. Bland annat läser hon förbön och hjälper prästen vid nattvarden. Men mycket av hennes tid går åt till att besöka äldre och sjuka människor, någonting som för henne är mycket givande. Och sedan finns det syföreningen, m.m. Allt det där gör hon på halvtid eftersom hon lider av en reumatisk sjukdom som är mycket besvärlig. Men hon gör sitt bästa för att hålla humöret uppe och hon trivs med sitt nya kall.

Det finns åtminstone ett par som inte saknar väderobservatörsjobbet alls och det är **Björn och Monika Helamb** i Vuoggatjålme. ”Ja, det var en säker inkomst men vi har för mycket annat på gång,” sa Monika när jag ringde. ”Vi har två företag, flygföretag och stuguföretag. Det finns mycket flygning nu såväl som rovdjursinventering. Och sen som du vet har vi olika sorters stugor med två bädd upp till åtta bädd, med plats för 75 personer. Det finns mycket att göra. Från november till januari är det ganska lugnt, men då måste man reparera och fixa.” Tyvärr dog Björns syster Pia, som han hade delat vädertjänsten med, men hennes man driver fortfarande en campingplats och liten affär vid Vuoggatjålme. Nu för tiden kommer mängder av folk för att hyra stugor eller med husvagn till Vuoggatjålme som för bara 37 år sedan var en utpost i ödemarken tre mil från den närmaste väg.

Som vanligt har **Lars-Olof Turesson** varit vikarie på väderstationer. Sista fyra åren har han tillbringat fem-sex sommarveckor i Målilla. Han har också varit uppe i Katterjåkk för några år sedan och utbildade en observatör där. Nu vet han inte hur det kommer att bli eftersom han har fått problem med ryggen. ”Men om dom ringer och vill att jag ska komma i år då tror jag att jag åker. Det är bara 15 meter till termometerburen och jag kan gå med mina stavar.” Sagt av en trogen meteorolog/observatör.

Jag var lite osäker om **Evald Petersson** bodde kvar på sin lilla ö på Ölands norra udde eftersom han hade pratat om att flytta tillbaka till sitt familjehem inte så långt därifrån. Men han svarade på det gamla numret som vanligt. Men nu pratar han om att flytta på allvar. ”Tusentals människor kör ut på ön på sommarn. Det finns bilar överallt. Man kan varken åka hem eller bort själv. Och de håller på att skrämman livet ur rådjuret,” berättade han. ”Har du fått ett nytt rådjur?” frågade jag. ”Nej, det är detsamma som jag hade när du var här. Hon är 13 år gammal. Jag har byggt en plats för henne hemma men jag måste hitta på ett sätt att flytta dit henne. Kanske jag kan få in henne i bilen och vi kunde sitta i baksätet medan någon annan kör.” Hur som helst tänker han flytta. Det finns planer igång för byggandet av ett stort konferenscenter på den 300x150 meter stora ön. Detta vill han inte vara med om.

När jag häromdagen började att skrynkla ihop en tidning från september 2003 för att elda i kaminen, blev min blick fångad av en artikel om Snavlundas hembygdsgård. De hade flyttat ett gammalt timmerhus dit och höll på bygga upp det igen. Och där på ett foto stod 80-åriga **Elof Zetterberg** högt upp vid taket. Rubriken under fotot sa, "Elof Zetterberg har varit med om att flytta och byggt upp fyra hus i Snavlunda hembygdsgård. Just nu är Elof med och snickrar tak på timmerhuset från Djupviken." Ja, det var inte precis på detta sätt hans barn hade trott han skulle "klättra på väggarna" när han pensionerade sig....

Efter besvikelsen av att missta jobbet när de redan hade byggt huset på Hanö, hittade **René och Micko Dettwiler** en lösning som gjorde det möjligt att bo kvar där. De byggde en konferensanläggning som tillbyggnad på huset med plats för 10-12 personer. Inte nog med detta, det är Micko som bakar allt brödet och lagar all mat till gästerna. Samtidigt arbetar René på fastlandet med att bygga ut mobiltelefonnätet. Och parallellt med det fungerar de som rådgivare och konsulter för olika export- och importaffärer med Östeuropa. Kort sagt, de klarar sig rätt bra. Men när jag frågade om **Iris och Henry Nilsson** berättade hon den sorgliga nyheten att båda två har dött; Henry för ett par år sedan och Iris nyligen. Det är en stor saknad för den lilla ön där alla känner alla och de flesta växte upp tillsammans.

När jag fick tag i **Anders Håkansson** i Jokkmokk, tog det en stund innan han kunde koppla sig själv till väderobservatörsyrket igen. "Det känns som så länge sen," sa han. Nu håller han bara på med garveriet, som går bra. Han trivs som egen företagare. Sambon **Greta Huuva** och en av deras söner har startat ett värdshus i närheten. I början var det endast mat- och konferensutrymme men nu har de fyra sovrum. Det låter som båda två är nöjda med såna jobb som ger möjligheter att sträcka sina vingar istället för att vara bunden till buret.

TACK!

En hjärtlig tack till Susannah och Tom Graedel, Henning Rodhe och Tage Andersson, såväl som till Magnuz Engardt och alla de okända personer han tog kontakt med!

Jag vill också tacka:

Pia Skoglund, som gav mig själva idén till boken

SMHI som betalade mina resor, film och band (och slutligen bekostade utgivningen!)

Anna Eriksson, min avlösare, som tog hand om allting medan jag reste riket runt och intervjuade folk.

Peter Fogelqvist, som drog mig ifrån min skrivmaskin och in i den magiska datamaskinsvärlden

Gunilla Lundvall, som tog itu med min svenska grammatik

Lars-Olof Turesson, som kämpade förgäves på en hög nivå för tryckning av boken

Haldo Vedin, meteorolog på SMHI som stödde mig för många år sedan, när jag ville bli väderobservatör, och på sista tiden tålamodigt gick igenom manuset och sedan skrev förordet.

Boel Ahola som tog röda pennan till epilogen

Gunnar Larsson, arkivarie på SMHI, som har bjudit på både tid och rum såväl som korrekturläsning vid bokens slutskedet

Mest av allt, vill jag tacka alla observatörer som tog emot mig, en helt främmande människa, som en vän och berättade sina historier, sedan ofta bjöd mig på middag och bed and breakfast. Väderobservatörer är ett ovanligt trevligt släkte!

Allra sist vill jag tacka Getz (GTZ 246), den lilla skrotbilen som i ur och skur tog mig 1500 mil från den ena änden av Sverige till den andra. Getz därför att "he always gets me there". När boken till slut skulle publiceras och jag ringde folk för att höra hur livet har gått sedan jag hade intervjuade dem, frågade många om jag hade samma bil—och sedan skrattade dom. Ja, han var sjuklig men trofast.

SMHIs publiceringar

SMHI ger ut sex rapportserier. Tre av dessa, R-serierna är avsedda för internationell publik och skrivs därför oftast på engelska. I de övriga serierna används det svenska språket.

Seriernas namn	Publiceras sedan
RMK (Rapport Meteorologi och Klimatologi)	1974
RH (Rapport Hydrologi)	1990
RO (Rapport Oceanografi)	1986
METEOROLOGI	1985
HYDROLOGI	1985
OCEANOGRAFI	1985

I serien METEOROLOGI har tidigare utgivits:

1985

- 1 Hagmarker, A. (1985)
Satellitmeteorologi.
- 2 Fredriksson, U., Persson, Ch., Laurin, S. (1985)
Helsingborgsluft.
- 3 Persson, Ch., Wern, L. (1985)
Spridnings- och depositionsberäkningar för avfallsförbränningsanläggningar i Sofielund och Högdalen.
- 4 Kindell, S. (1985)
Spridningsberäkningar för SUPRAs anläggningar i Köping.
- 5 Andersson, C., Kvick, T. (1985)
Vindmätningar på tre platser på Gotland. Utvärdering nr 1.
- 6 Kindell, S. (1985)
Spridningsberäkningar för Ericsson, Ingelstafabriken.
- 7 Fredriksson, U. (1985)
Spridningsberäkningar för olika plymlyft vid avfallsvärmeverket Sävenäs.
- 8 Fredriksson, U., Persson, Ch. (1985)
NO_x- och NO₂-beräkningar vid Vasaterminalen i Stockholm.
- 9 Wern, L. (1985)
Spridningsberäkningar för ASEA transformers i Ludvika.
- 10 Axelsson, G., Eklind, R. (1985)
Ovädret på Östersjön 23 juli 1985.
- 11 Laurin, S., Bringfelt, B. (1985)
Spridningsmodell för kväveoxider i gatumiljö.
- 12 Persson, Ch., Wern, L. (1985)
Spridnings- och depositionsberäkningar för avfallsförbränningsanläggning i Sofielund.
- 13 Persson, Ch., Wern, L. (1985)
Spridnings- och depositionsberäkningar för avfallsförbränningsanläggning i Högdalen.
- 14 Vedin, H., Andersson, C. (1985)
Extrema köldperioder i Stockholm.
- 15 Krieg, R., Omstedt, G. (1985)
Spridningsberäkningar för Volvos planerade bilfabrik i Uddevalla.
- 16 Kindell, S., Wern, L. (1985)
Luftvårdsstudie avseende industrikombinatet i Nynäshamn (koncentrations- och luktberäkningar).
- 17 Laurin, S., Persson, Ch. (1985)
Beräknad formaldehydspridning och deposition från SWEDSPANs spånskivefabrik.
- 18 Persson, Ch., Wern, L. (1985)
Luftvårdsstudie avseende industrikombinatet i Nynäshamn – depositionsberäkningar av koldamm.

- 19 Fredriksson, U. (1985)
Luktberäkningar för Bofors Plast i Ljungby, II.
- 20 Wern, L., Omstedt, G. (1985)
Spridningsberäkningar för Volvos planerade bilfabrik i Uddevalla - energicentralen.
- 21 Krieg, R., Omstedt, G. (1985)
Spridningsberäkningar för Volvos planerade bilfabrik i Uddevalla - kompletterande beräkningar för fabrikena.
- 22 Karlsson, K.-G. (1985)
Information från Meteosat - forskningsrön och operationell tillämpning.
- 23 Fredriksson, U. (1985)
Spridningsberäkningar för AB Åkerlund & Rausings fabrik i Lund.
- 24 Färnlöf, S. (1985)
Radarmeteorologi.
- 25 Ahlström, B., Salomonsson, G. (1985)
Resultat av 5-dygnsprognos till ledning för isbrytarverksamhet vintern 1984-85.
- 26 Wern, L. (1985)
Avesta stadsmodell.
- 27 Hultberg, H. (1985)
Statistisk prognos av ytemperatur.
- 1986
- 1 Krieg, R., Johansson, L., Andersson, C. (1986)
Vindmätningar i höga master, kvartalsrapport 3/1985.
- 2 Olsson, L.-E., Kindell, S. (1986)
Air pollution impact assessment for the SABAH timber, pulp and paper complex.
- 3 Ivarsson, K.-I. (1986)
Resultat av byggväderprognoser - säsongen 1984/85.
- 4 Persson, Ch., Robertson, L. (1986)
Spridnings- och depositionsberäkningar för en sopförbränningsanläggning i Skövde.
- 5 Laurin, S. (1986)
Bilavgaser vid intagsplan - Eskilstuna.
- 6 Robertson, L. (1986)
Koncentrations- och depositionsberäkningar för en sopförbränningsanläggning vid Ryaverken i Borås.
- 7 Laurin, S. (1986)
Luften i Avesta - föroreningsbidrag från trafiken.
- 8 Robertson, L., Ring, S. (1986)
Spridningsberäkningar för bromcyan.
- 9 Wern, L. (1986)
Extrema byvindar i Orrefors.
- 10 Robertson, L. (1986)
Koncentrations- och depositionsberäkningar för Halmstads avfallsförbränningsanläggning vid Kristinehed.
- 11 Törnevik, H., Ugnell (1986)
Belastningsprognoser.
- 12 Joelsson, R. (1986)
Något om användningen av numeriska prognoser på SMHI (i princip rapporten till ECMWF).
- 13 Krieg, R., Andersson, C. (1986)
Vindmätningar i höga master, kvartalsrapport 4/1985.
- 14 Dahlgren, L. (1986)
Solmätning vid SMHI.
- 15 Wern, L. (1986)
Spridningsberäkningar för ett kraftvärmeverk i Sundbyberg.
- 16 Kindell, S. (1986)
Spridningsberäkningar för Uddevallas fjärrvärmecentral i Hovhult.
- 17 Häggkvist, K., Persson, Ch., Robertson, L. (1986)
Spridningsberäkningar rörande gasutsläpp från ett antal källor inom SSAB Luleå-verken.
- 18 Krieg, R., Wern, L. (1986)
En klimatstudie för Arlanda stad.
- 19 Vedin, H. (1986)
Extrem arealnederbörd i Sverige.
- 20 Wern, L. (1986)
Spridningsberäkningar för lösningsmedel i Tibro.
- 21 Krieg, R., Andersson, C. (1986)
Vindmätningar i höga master - kvartalsrapport 1/1986.

- 22 Kvick, T. (1986)
Beräkning av vindenergitillgången på några platser i Halland och Bohuslän.
- 23 Krieg, R., Andersson, C. (1986)
Vindmätningar i höga master - kvartalsrapport 2/1986.
- 24 Persson, Ch. (SMHI), Rodhe, H. (MISU), De Geer, L.-E. (FOA) (1986)
Tjernobylolyckan - En meteorologisk analys av hur radioaktivitet spreds till Sverige.
- 25 Fredriksson, U. (1986)
Spridningsberäkningar för Spendrups bryggeri, Grängesberg.
- 26 Krieg, R. (1986)
Beräkningar av vindenergitillgången på några platser i Skåne.
- 27 Wern, L., Ring, S. (1986)
Spridningsberäkningar, SSAB.
- 28 Wern, L., Ring, S. (1986)
Spridningsberäkningar för ny ugn, SSAB II.
- 29 Wern, L. (1986)
Spridningsberäkningar för Volvo Hallsbergverken.
- 30 Fredriksson, U. (1986)
SO₂-halter från Hammarbyverket kring ny arena vid Johanneshov.
- 31 Persson, Ch., Robertson, L., Häggkvist, K. (1986)
Spridningsberäkningar, SSAB - Luleåverken.
- 32 Kindell, S., Ring, S. (1986)
Spridningsberäkningar för SAABs planerade bilfabrik i Malmö.
- 33 Wern, L. (1986)
Spridningsberäkningar för svavelsyrafabrik i Falun.
- 34 Wern, L., Ring, S. (1986)
Spridningsberäkningar för Västhamnsverket HKV1 i Helsingborg.
- 35 Persson, Ch., Wern, L. (1986)
Beräkningar av svaveldepositionen i Stockholmsområdet.
- 36 Joelsson, R. (1986)
USAs månadsprognoser.
- 37 Vakant nr.
- 38 Krieg, R., Andersson, C. (1986)
Utemiljön vid Kvarnberget, Lysekil.
- 39 Häggkvist, K. (1986)
Spridningsberäkningar av freon 22 från Ropstens värmepumpverk.
- 40 Fredriksson, U. (1986)
Vindklassificering av en plats på Hemsön.
- 41 Nilsson, S. (1986)
Utvärdering av sommarens (1986) använda konvektionsprognoshjälpmedel.
- 42 Krieg, R., Kvick, T. (1986)
Vindmätningar i höga master.
- 43 Krieg, R., Fredriksson, U. (1986)
Vindarna över Sverige.
- 44 Robertson, L. (1986)
Spridningsberäkningar rörande gasutsläpp vid ScanDust i Landskrona - bestämning av cyanvätehalter.
- 45 Kvick, T., Krieg, R., Robertson, L. (1986)
Vindförhållandena i Sveriges kust- och havsband, rapport nr 2.
- 46 Fredriksson, U. (1986)
Spridningsberäkningar för en planerad panncentral vid Lindsdal utanför Kalmar.
- 47 Fredriksson, U. (1986)
Spridningsberäkningar för Volvo BMs fabrik i Landskrona.
- 48 Fredriksson, U. (1986)
Spridningsberäkningar för ELMO-CALFs fabrik i Svenljunga.
- 49 Häggkvist, K. (1986)
Spridningsberäkningar rörande gasutsläpp från syrgas- och bensenupplag inom SSAB Luleåverken.
- 50 Wern, L., Fredriksson, U., Ring, S. (1986)
Spridningsberäkningar för lösningsmedel i Tidaholm.
- 51 Wern, L. (1986)
Spridningsberäkningar för Volvo BM ABs anläggning i Braås.

- 52 Ericson, K. (1986)
Meteorological measurements performed May 15, 1984, to June, 1984, by the SMHI.
- 53 Wern, L., Fredriksson, U. (1986)
Spridningsberäkning för Kockums Plåtteknik, Ronneby.
- 54 Eriksson, B. (1986)
Frekvensanalys av timvisa temperaturobservationer.
- 55 Wern, L., Kindell, S. (1986)
Luktberäkningar för AB ELMO i Flen.
- 56 Robertson, L. (1986)
Spridningsberäkningar rörande utsläpp av NO_x inom Fagersta kommun.
- 57 Kindell, S. (1987)
Luften i Nässjö.
- 58 Persson, Ch., Robertson, L. (1987)
Spridningsberäkningar rörande gasutsläpp vid ScanDust i Landskrona - bestämning av cyanväte.
- 59 Bringfelt, B. (1987)
Receptorbaserad partikelmodell för gatumiljömodell för en gata i Nyköping.
- 60 Robertson, L. (1987)
Spridningsberäkningar för Varbergs kommun. Bestämning av halter av SO₂, CO, NO_x samt några kolväten.
- 61 Vedin, H., Andersson, C. (1987)
E 66 - Linderödsåsen - klimatförhållanden.
- 62 Wern, L., Fredriksson, U. (1987)
Spridningsberäkningar för Kockums Plåtteknik, Ronneby. 2.
- 63 Taesler, R., Andersson, C., Wallentin, C., Krieg, R. (1987)
Klimatkorrigering för energiförbrukningen i ett eluppvärmt villaområde.
- 64 Fredriksson, U. (1987)
Spridningsberäkningar för AB Åetå-Trycks planerade anläggning vid Kungens Kurva.
- 65 Melgarejo, J. (1987)
Mesoskalig modellering vid SMHI.
- 66 Häggkvist, K. (1987)
Vindlaster på kordahus vid Alviks Strand - numeriska beräkningar.
- 67 Persson, Ch. (1987)
Beräkning av lukt och föroreningshalter i luft runt Neste Polyester i Nol.
- 68 Fredriksson, U., Krieg, R. (1987)
En överskallig klimatstudie för Tornby, Linköping.
- 69 Häggkvist, K. (1987)
En numerisk modell för beräkning av vertikal momentumtransport i områden med stora råhetelement. Tillämpning på ett energiskogsområde.
- 70 Lindström, Kjell (1987)
Weather and flying briefing aspects.
- 71 Häggkvist, K. (1987)
En numerisk modell för beräkning av vertikal momentumtransport i områden med stora råhetelement. En koefficientbestämning.
- 72 Liljas, E. (1988)
Förbättrad väderinformation i jordbruket - behov och möjligheter (PROFARM).
- 73 Andersson, Tage (1988)
Isbildning på flygplan.
- 74 Andersson, Tage (1988)
Aeronautic wind shear and turbulence. A review for forecasts.
- 75 Källberg, P. (1988)
Parameterisering av diabatiska processer i numeriska prognosmodeller.
- 76 Vedin, H., Eriksson, B. (1988)
Extrem arealnederbörd i Sverige 1881 - 1988.
- 77 Eriksson, B., Carlsson, B., Dahlström, B. (1989)
Preliminär handledning för korrektion av nederbördsmängder.
- 78 Liljas, E. (1989)
Torv-väder. Behovsanalys med avseende på väderprognoser och produktion av bränsletorv.
- 79 Hagmarker, A. (1991)
Satellitmeteorologi.
- 80 Lövblad, G., Persson, Ch. (1991)
Background report on air pollution situation in the Baltic states - a prefeasibility study.
IVL Publikation B 1038.

- 81 Alexandersson, H., Karlström, C., Larsson-McCann, S. (1991)
Temperaturen och nederbörden i Sverige 1961-90. Referensnormaler.
- 82 Vedin, H., Alexandersson, H., Persson, M. (1991)
Utnyttjande av persistens i temperatur och nederbörd för vårflödesprognoser.
- 83 Moberg, A. (1992)
Lufttemperaturen i Stockholm 1756 - 1990. Historik, inhomogeniteter och urbaniseringseffekt.
Naturgeografiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- 84 Josefsson, W. (1993)
Normalvärden för perioden 1961-90 av globalstrålning och solskenstid i Sverige.
- 85 Laurin, S., Alexandersson, H. (1994)
Några huvuddrag i det svenska temperatur-klimatet 1961 - 1990.
- 86 Fredriksson, U. och Ståhl, S. (1994)
En jämförelse mellan automatiska och manuella fältmätningar av temperatur och nederbörd.
- 87 Alexandersson, H., Eggertsson Karlström, C. och Laurin S. (1997).
Några huvuddrag i det svenska nederbörds-klimatet 1961-1990.
- 88 Mattsson, J., Rummukainen, M. (1998)
Växthuseffekten och klimatet i Norden - en översikt.
- 89 Kindbom, K., Sjöberg, K., Munthe, J., Peterson, K. (IVL) Persson, C. Roos, E., Bergström, R. (SMHI). (1998)
Nationell miljöövervakning av luft- och nederbörds-kemi 1996.
- 90 Foltescu, V.L., Häggmark, L (1998)
Jämförelse mellan observationer och fält med griddad klimatologisk information.
- 91 Hultgren, P., Dybbroe, A., Karlsson, K.-G. (1999)
SCANDIA – its accuracy in classifying LOW CLOUDS
- 92 Hyvarinen, O., Karlsson, K.-G., Dybbroe, A. (1999)
Investigations of NOAA AVHRR/3 1.6 μm imagery for snow, cloud and sunglint discrimination (Nowcasting SAF)
- 93 Bennartz, R., Thoss, A., Dybbroe, A. and Michelson, D. B. (1999)
Precipitation Analysis from AMSU (Nowcasting SAF)
- 94 Appelqvist, Peter och Anders Karlsson (1999)
Nationell emissionsdatabas för utsläpp till luft - Förstudie.
- 95 Persson, Ch., Robertson L. (SMHI) Thaning, L (LFOA). (2000)
Model for Simulation of Air and Ground Contamination Associated with Nuclear Weapons. An Emergency Preparedness Model.
- 96 Kindbom K., Svensson A., Sjöberg K., (IVL) Persson C., (SMHI) (2001)
Nationell miljöövervakning av luft- och nederbörds-kemi 1997, 1998 och 1999.
- 97 Diamandi, A., Dybbroe, A. (2001)
Nowcasting SAF
Validation of AVHRR cloud products.
- 98 Foltescu V. L., Persson Ch. (2001)
Beräkningar av moln- och dimdeposition i Sverigemodellen - Resultat för 1997 och 1998.
- 99 Alexandersson, H. och Eggertsson Karlström, C (2001)
Temperaturen och nederbörden i Sverige 1961-1990. Referensnormaler - utgåva 2.
- 100 Korpela, A., Dybbroe, A., Thoss, A. (2001)
Nowcasting SAF - Retrieving Cloud Top Temperature and Height in Semi-transparent and Fractional Cloudiness using AVHRR.
- 101 Josefsson, W. (1989)
Computed global radiation using interpolated, gridded cloudiness from the MESA-BETA analysis compared to measured global radiation.
- 102 Foltescu, V., Gidhagen, L., Omstedt, G. (2001)
Nomogram för uppskattning av halter av PM_{10} och NO_2
- 103 Omstedt, G., Gidhagen, L., Langner, J. (2002)
Spridning av förbränningsemissioner från småskalig biobränsleeldning – analys av $\text{PM}_{2.5}$ data från Lycksele med hjälp av två Gaussiska spridningsmodeller.

- 104 Alexandersson, H. (2002)
Temperatur och nederbörd i Sverige 1860
- 2001
- 105 Persson, Ch. (2002)
Kvaliteten hos nederbördskemiska mätdata
som utnyttjas för dataassimilation i
MATCH-Sverige modellen".
- 106 Mattsson, J., Karlsson, K-G. (2002)
CM-SAF cloud products feasibility study
in the inner Arctic region
Part I: Cloud mask studies during the 2001
Oden Arctic expedition
- 107 Kärner, O., Karlsson, K-G. (2003)
Climate Monitoring SAF - Cloud products
feasibility study in the inner Arctic region.
Part II: Evaluation of the variability in
radiation and cloud data
- 108 Magnusson, M., Persson, Ch., (2003)
Kvaliteten i uppmätta nederbördsmängder
inom svenska nederbörskemiska
stationsnät
- 109 Omstedt, G., Persson Ch., Skagerström, M
(2003)
Vedeldning i småhusområden
- 110 Alexandersson, H., Vedin, H. (2003)
Dimensionerande regn för mycket små
avrinningsområden
- 111 Alexandersson, H. (2003)
Korrektion av nederbörd enligt enkel
klimatologisk metodik
- 112 Joro, S., Dybbroe, A.(2004)
Nowcasting SAF – IOP
Validating the AVHRR Cloud Top
Temperature and Height product using
weather radar data
Visiting Scientist report
- 113 Persson, Ch., Ressner, E., Klein, T. (2004)
Nationell miljöövervakning – MATCH-
Sverige modellen
Metod- och resultatsammanställning för
åren 1999-2002 samt diskussion av
osäkerheter, trender och miljömål
- 114 Josefsson, W. (2004)
UV-radiation measured in Norrköping
1983-2003.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut
601 76 Norrköping · Tel 011-495 8000 · Fax 011-495 8001
www.smhi.se